

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Віттенберг Ксенія Юрїївна

УДК 371.13:81'243:004

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник

Артемова Любов Вікторівна,

доктор педагогічних наук,

професор

Херсон – 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку	14
1.1. Підготовка фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови в психолого-педагогічній літературі	14
1.1.1. Підготовка фахівців дошкільної освіти як педагогічна проблема.....	14
1.1.2. Особливості і умови навчання дітей дошкільного віку іноземної мови на сучасному етапі розвитку педагогічної науки.....	27
1.2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов	44
1.2.1. Інформаційно-комунікаційні технології як навчальний засіб вищої школи	44
1.2.2. Проблема професійної підготовки студентів спеціальності “Дошкільне виховання” з додатковою спеціалізацією “Іноземна мова”	58
Висновки до першого розділу	64
РОЗДІЛ 2. Стан розв’язання проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов	68
2.1. Підготовка майбутніх вихователів до навчання іноземних мов дітей дошкільного віку в педагогічній практиці вищої школи	68
2.1.1. Підготовка студентів до навчання дітей іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній практиці вищої школи	68
2.1.2. Готовність студентів до роботи з дітьми дошкільного віку	74

2.1.3. Готовність майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов	85
2.2. Готовність майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній і майбутній професійній діяльності та умови її формування	103
Висновки до другого розділу	110
РОЗДІЛ 3. Експериментальна перевірка методики формування у студентів професійних умінь засобами інформаційно-комунікаційних технологій	112
3.1. Організація та проведення експериментальної роботи з формування професійних умінь майбутніх вихователів з правом викладання іноземної мови	112
3.2. Методика професійної підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов	136
3.3. Динаміка формування готовності студентів до навчання дітей іноземних мов під впливом експериментальної роботи	160
Висновки до третього розділу	186
ВИСНОВКИ	189
ДОДАТКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	249

ВСТУП

Актуальність дослідження. Однією з найважливіших умов модернізації освіти, визначеною „Національною доктриною розвитку освіти в Україні”, є підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення. Державною національною програмою "Освіта України XXI століття" підкреслюється важливість підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професіонального та загальнокультурного рівня, створення передумов для розвитку здібностей молоді, формування готовності та здатності до самоосвіти, широке застосування нових педагогічних, інформаційних технологій. Зважаючи на це, у вищих навчальних закладах велике значення надається проблемі підготовки майбутніх фахівців, яка набуває особливої актуальності на фоні змінення пріоритетів у суспільстві, й виникнення потреби у вихованні високосвідомих, активних, самостійних, здатних творчо мислити громадян.

У контексті інтеграції України до Європейського співтовариства значущим постає питання володіння та оволодіння іноземними мовами. У зв'язку з цим активно досліджуються можливості впровадження навчання іноземних мов у дошкільну ланку освіти. До навчальних планів дошкільних закладів вводиться іноземна мова як додаткова спеціалізація.

В останні роки навчання іноземної мови в дошкільних освітніх закладах набуло стрімкого розповсюдження, що зумовлено інтеграцією України до Європейського співтовариства, вимогами сучасного суспільства до особистості, а також „замовленням” батьків дітей дошкільного віку. Широке впровадження навчання іноземних мов у дошкільні заклади викликало низку проблем, серед яких відсутність спеціально підготовлених фахівців для роботи з дітьми дошкільного віку. За даними наукових досліджень, здійснених останнім часом (С.Будак, В.Карташова, Н.Московська, та ін.), проблема нестачі фахівців, здатних навчати іноземної мови дітей дошкільного віку,

потребує скорішого вирішення. Відтак, особливої актуальності набуває проблема підготовки відповідних педагогічних кадрів.

Враховуючи вимоги часу й зважаючи на період переходу до інформаційного суспільства, який спостерігається на сучасному історичному етапі (В. Биков, Ю.Жук, М.Жалдак, В.Луговий, Л.Мараховський, О.Співаковський та ін.), слід наголосити на актуальності опанування фахівцями будь-якого профілю знань у галузі інформаційно-комунікаційних комп'ютерних технологій. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» підкреслюється, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життя в інформаційному суспільстві. Українські вчені (В. Биков, Ю.Жук, Л.Мараховський, О.Співаковський та ін.) наголошують, що реформування системи освіти в Україні оголошене пріоритетним завданням держави. Воно передбачає якісні зміни освітніх технологій на базі інформаційних. Дослідники (Р.Гуревич, М.Кадемія та ін.) підкреслюють, що педагогічна практика роботи у різних закладах свідчить про те, що використання інформаційних можливостей найсучасніших технологій у навчальному процесі створює дійсно технологічний прорив у методології, організації та практичній реалізації навчального процесу під час вивчення різних дисциплін на всіх рівнях системи освіти. Відтак, постає питання про використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови, оскільки така підготовка відповідає сучасним вимогам і потребам суспільства.

У теорії та практиці сучасної педагогічної науки накопичено достатньо досвіду, який є основою формування особистості сучасного педагога дошкільного навчального закладу, його професійної підготовки. Так, філософський, культурологічний та теоретико-методологічний аспекти підготовки фахівців нового типу розглядають дослідники В.Андрущенко,

Г.Балл, І.Бех, І. Зязюн, В.Кремінь та ін. Питанню професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі приділяли увагу: Ш.Амонашвили, А.Вербицький, В.Галузинський, В.Загвязинський, М.Євтух, М.Нечаєв, Н.Ничкало, В.Разумовський, С.Скидан та ін. Підготовкою фахівців педагогічного профілю займались: О.Абдулліна, Б.Андрієвський, Л.Артемова, Р.Гуревич, Л.Загородня, Н.Мойсеюк, О.Кучерявий, Л.Петухова, О.Пехота, Т.Поніманська, В.Сластьонін, М.Сметанський, Г.Тарасенко та ін. Активно досліджувалось питання підготовки фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку (Л.Артемова, В.Бенера, К.Волинець, Л.Загородня та ін.). Різним аспектам такої підготовки приділяли увагу: організація розумового розвитку дитини (А.Венгер, Л.Венгер, Т.Танько та ін.); соціально-емоційний розвиток дошкільника (О.Кононко); навчання української мови (Н.Гавриш, А.Богуш, Н.Луцан, К.Крутій, Т.Котик та ін.); навчання народознавства (А.Богуш, Н.Ємельянова та ін.); соціалізація дошкільників (Н.Сайко); навчання іноземних мов (Ю.Вауліна, С.Будак, В.Карташова, Н.Московська, Л.Позняк, Т.Шкваріна та ін.).

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців різних профілів було предметом дослідження багатьох учених у різних напрямках: концепція та різні аспекти інформатизації освіти (В.Биков, В.Гапон, А.Гуржій, Р.Гуревич, М.Жалдак, Ю.Жук, Н.Завізна, М.Кадемія, В.Луговий, Л.Мараховський, Н.Морзе, М.Плескач Т.Хачумян, О.Шестопалюк та ін.); підготовка викладачів іноземних мов (М.Бовтенко, Л.Воронина, Л.Карташова, Є.Полат, С.Шевченко та ін.); вчителів фізики (В.Гриценко); інформатики (Н.Морзе); математики (В.Клочко, О.Співаковський); початкової школи (Л.Петухова, І.Смирнова, О.Снігур та ін.); підготовка тьюторів (Т.Койчева); формування інформаційної культури різних категорій учнів (А.Коломієць, Е.Семенюк, І.Смирнова та ін.)

Аналіз літературних джерел, зокрема дисертацій, захищених останнім часом в Україні та за її межами, показав відсутність робіт щодо проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці

майбутніх вихователів дошкільних закладів. Проблема підготовки фахівців дошкільної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників не розглядається навіть побіжно, в той час як педагогічний досвід свідчить, що інформаційно-комунікаційні технології є ефективним засобом формування професійної готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Урахування соціально-педагогічної значущості проблеми, її недостатньої теоретичної розробленості, значення впровадження методів використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, недостатню увагу у вузівській практиці до проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, а також врахування досвіду практичної роботи викладача методики навчання іноземної мови дітей дошкільного віку зумовило вибір теми наукового дослідження „Підготовка майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження проведено у межах реалізації основних положень Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти в Україні. Тема дисертаційного дослідження є плановою в структурі науково-дослідної роботи факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету і пов'язана з темами науково-дослідних робіт кафедри педагогіки початкової освіти «Підготовка кадрового потенціалу початкової ланки освіти в умовах освітнього простору ВНЗ» (протокол № 1 від 09.09.2007), кафедри дошкільної освіти «Формування професійної компетенції студентів дошкільної спеціальності у відповідності до євростандартів, розвиток творчості, педагогічної майстерності, підвищення інтелектуального й загальнокультурного рівня майбутнього вихователя дитячого дошкільного закладу» (протокол № 1 від 08.09.2008).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 3 від 06.11.2006 року), узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 28.11.2006 року).

Метою дослідження виступає теоретичне обґрунтування, створення й експериментальна перевірка методики професійної підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов.

На основі мети визначимо **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз теоретичних підходів та методичного забезпечення підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей дошкільного віку іноземних мов.
2. З'ясувати стан проблеми підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов у педагогічній теорії та освітянській практиці.
3. Визначити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов.
4. Уточнити критерії, визначити показники та рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.
5. Створити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити зміст і методику підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов.

В основу нашого дослідження покладено **гіпотезу** про те, що підготовка майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов відбуватиметься ефективніше за таких організаційно-педагогічних умов:

- наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в усіх формах організації навчальної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ;

- залучення студентів до продуктивної діяльності з розробки та змістового наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов;
- забезпечення варіативності опанування студентами іншомовних лінгводидактичних умінь у процесі вивчення дисциплін за вибором та у професійно спрямованій позааудиторній роботі.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Предмет дослідження – зміст і методика підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов.

Методологічну основу дослідження становлять: філософське вчення про загальний зв'язок, цілісність, взаємозв'язок і динаміку процесів і явищ, що відбуваються у суспільстві, про соціальну детермінованість особистості як суб'єкта процесу історичного розвитку суспільства; базові дослідження з філософії, педагогіки та психології сучасної освіти; концептуальні педагогічні положення щодо застосування у навчальному процесі комп'ютерно орієнтованих форм, методів і засобів навчання у професійній підготовці майбутніх вихователів.

Теоретичною основою дослідження є усталені в сучасній педагогічній науці методологічні підходи: системний, особистісний, діяльнісний, ресурсний, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний (Г.Балл, І.Бех, І.Зязюн, Г.Костюк, С.Максименко, О.Пехота, А.Старєва та ін.); наукові праці з педагогіки професійної освіти (С.Гончаренко, М.Махмутов, Н.Мойсеюк, Н.Ничкало, М.Сметанський, Г.Тарасенко, В.Шахов та ін.); теорії змісту освіти (В.Лєдньов, І.Лєрнер, І.Підласий, М.Скаткін та ін.), інформатизації освіти і теоретичних засад використання ІКТ у навчальному процесі вищої школи (В.Биков, Б.Гершунський, Р.Гуревич, М.Жалдак, Ю.Жук, М.Кадемія, В.Клочко, А.Коломієць, Л.Петухова, О.Співаковський, Є.Полат, та ін.); психолого-педагогічні концепції засвоєння знань, умінь та навичок (О. Глузман, Н.Грама,

О.Леонт'єв та ін.); дослідження з теорії та практики дошкільної педагогіки (Л.Артемова, А.Богущ, Е.Вільчковський, Н.Гавриш, О.Кононко, К.Крутій, О.Кучерявий, Н.Лисенко, Т.Поніманська); положення про мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку, теоретичні і методологічні засади дошкільної лінгводидактики, у тому числі й іншомовної (А.Богущ, С.Будак, Ю.Вауліна, Л.Виготський, І.Зимня, В.Карташова, О.Леонт'єв, О.Лурія, Н.Московська, Л.Позняк, Є.Тихєєва, Т.Шкваріна та ін.).

Законодавчою базою дослідження виступають положення Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта України XXI століття», Національної доктрини розвитку освіти в Україні та інші нормативні документи.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети і перевірки гіпотези дослідження застосовувались: *загальнонаукові методи теоретичного пошуку* – метод теоретичного аналізу проблеми на основі вивчення психолого-методичної літератури з теми дослідження, метод порівняння, теоретичного моделювання, формалізації – для збирання теоретичного матеріалу і з'ясування стану розробленості проблеми; *методи емпіричного дослідження*: педагогічні спостереження за ходом навчального процесу, вивчення інноваційного досвіду застосування ІКТ у організації вузівського навчання, порівняння, вимірювання, бесіди, інтерв'ю, анкетування, діагностичні тести та практичні завдання – для з'ясування рівня сформованості у студентів необхідних вмінь та навичок; *експериментальні методи*: інформаційно-пошуковий, констатувальний та формувальний експеримент; *статистичні методи*: методи комп'ютерної обробки дослідних даних та математичне опрацювання результатів дослідження, їх якісний та кількісний аналіз для обґрунтування ймовірності результатів дослідження та перевірки їх ефективності.

Організація дослідження. Експериментально-дослідна робота здійснювалась у три взаємопов'язаних етапи з 2004 по 2008 рік.

На першому етапі (2004-2005 рр.) здійснено теоретичне вивчення проблеми дослідження, з'ясовано шляхи практичного її розв'язання, розроблено методику експериментальної роботи, обрано базу дослідження, проведено констатувальний експеримент.

На другому етапі (2005-2007 рр.) розроблено та експериментально впроваджено методику підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, в основу якої було покладено активне застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Особливе значення в організації навчального процесу надавалось практичній діяльності студентів у навчальних та реальних професійно-спрямованих ситуаціях, створених засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Проводилась діагностика відповідно до розроблених критеріїв, перевірялася ефективність розробленої методики.

На третьому етапі (2007-2008 рр.) відбувалося завершення формувального експерименту, проведення узагальнення і систематизації здобутих результатів, отриманої наукової інформації, здійснення порівняльного аналізу одержаних даних експериментальних та контрольних груп. На цьому етапі були сформульовані висновки, які підтвердили висунуту гіпотезу.

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі вищих навчальних закладів: Херсонського державного університету, Південноукраїнського державного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського Миколаївського державного університету ім.В.О.Сухомлинського та Рівненського державного гуманітарного університету. Експериментальною роботою було охоплено 597 осіб: 494 студенти, 103 викладачі.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що:

- *уперше* визначено й обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов використання ІКТ у процесі підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, реалізація яких сприяє підвищенню якості

професійної підготовки студентів, залученню студентів до спільної продуктивної діяльності з розробки та змістовного наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов, що забезпечує формування у студентів готовності до використання ІКТ у навчальній та майбутній професійній діяльності;

- *розроблено* і науково обґрунтовано методика підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов;

- *уточнено* критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості готовності до навчання дітей іноземних мов;

- *подальшого розвитку* набула методика формування у майбутніх педагогів умінь та мотивації використання ІКТ у навчальній та майбутній професійній діяльності.

Практичне значення дослідження полягає у створенні та впровадженні у навчальний процес вищої школи методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, розробці навчальних програм та методичних рекомендацій до навчальних курсів «Раннє навчання іноземних мов» та «Використання ІКТ у підготовці до навчання дошкільників іноземних мов», розробці методичних рекомендацій з навчання студентів роботи з авторськими методиками викладання іноземної мови у дошкільному навчальному закладі, у створенні спеціалізованої Інтернет-сторінки з питань навчання дітей іноземних мов.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Херсонського державного університету (довідка № 07-12/712 від 18.05.2009), Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Ушинського (довідка № 5935 від 11.12.08), Миколаївського державного педагогічного університету імені В.Сухомлинського (довідка № 01/561 від 23.06.2008), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 03 від 23.06.2009).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних позицій, застосуванням системи методів наукового дослідження, адекватних його об'єкту, предмету і завданням, сучасних валідних діагностичних методик, поєднанням якісного і кількісного аналізу отриманих даних, використанням методів математичної статистики і позитивними наслідками дослідно-експериментальної роботи.

Апробація результатів дослідження відбувалась у процесі експериментальної роботи в Херсонському державному університеті, під час виступів з доповідями на науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти» (Херсон – 2004 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Магістратура на сучасному етапі розвитку освіти в Україні» (Київ, 2006 р.); II-х Міжнародних педагогічних читань з дошкільної педагогіки «Підготовка фахівців дошкільної освіти в контексті вимог Болонської угоди» (Херсон, 2006 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Магістратура в світлі програми участі України у Болонському процесі» (Київ, 2007 р.); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Використання сучасних педагогічних технологій під час викладання дисциплін гуманітарного циклу в дошкільній та початковій ланках освіти (Херсон, 2008р.); IV-х міжнародних педагогічних читань з дошкільної педагогіки «Проблеми суспільного виховання дошкільників у контексті гуманізації освіти» (Херсон, 2008р.). Проміжні та кінцеві результати дисертаційного дослідження доповідалися і обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки дошкільного виховання та початкового навчання Херсонського державного університету.

Публікації. Результати проведеного дослідження висвітлено в дев'яти публікаціях, з яких п'ять надруковано у фахових виданнях.

Специфіка теми дослідження зумовила таку структуру дисертаційної роботи: вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Повний обсяг дисертації становить 275с., основний зміст – 188с., робота містить 19 таблиць, 2 рисунки, 7 діаграм.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Підготовка фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови у психолого-педагогічній літературі

1.1.1. Підготовка фахівців дошкільної освіти як педагогічна проблема

Підготовка майбутніх вихователів до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови є частиною загальної професійної й, зокрема, професійно-педагогічної підготовки педагогічних працівників. Відтак, надамо характеристику дефініціям „професія” і „професійна підготовка”. У педагогічному словнику С.Гончаренка поняття „професія” визначається як „рід занять, трудової діяльності, що вимагає відповідної підготовки, яка є основним джерелом існування; фах, спеціальність, ремесло, кваліфікація” [64 с. 240].

У наукових працях з педагогіки та психології поняття „професія” пов’язується з багатьма супутніми поняттями (професійна освіта, професійна придатність, професійне самовизначення і професійна самоактуалізація), які можна розглядати як основу свідомої мотивації особистості до опанування майбутньою фаховою діяльністю. Оволодіння фаховою діяльністю відбувається у процесі здобуття професійної освіти.

Професійна освіта визначається дослідниками як сукупність знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої і середньої

кваліфікації, це „підготовка в навчальних закладах спеціалістів для трудової діяльності в певній галузі народного господарства, освіти, науки, культури” [179]. В „Українському педагогічному словнику” С.Гончаренка педагогічна освіта розглядається як синонім професійної підготовки і трактується як „невід’ємна складова частина єдиної системи освіти” [64, с.274], яка передбачає поглиблене засвоєння наукових основ і технології обраного виду праці, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, і формування особистісних якостей, необхідних для роботи в обраній сфері [162]. Професійна освіта спрямована на забезпечення професійної самореалізації особистості, формування її кваліфікаційного рівня, створення соціально активного, морально й фізично здорового національного виробничого потенціалу, який має посідати важливе місце в технологічному оновленні виробництва, впровадженні у практику досягнень науки і техніки [230]. Як уже зазначалося, професійна освіта є результатом професійного самовизначення і професійної самоактуалізації.

Професійну освіту здобувають у процесі професійної підготовки у навчальних закладах різних типів. Термін “професійна підготовка” є досить широким і передбачає підготовку спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності. Трудова професійна діяльність формується у процесі професійної підготовки й базується на інших видах діяльності. На наш погляд, є доцільним розглянути основні види діяльності студентів у процесі професійної підготовки.

Професійна підготовка студентів у вищих навчальних закладах України відбувається на основі різних методологічних підходів. Сучасна загальнонаукова методологія представлена системним підходом [165], розуміння якого базується на твердженні, що „відносно самостійні компоненти розглядаються не ізольовано, а у взаємозв’язках, у системі з іншими“ [165, с.39]. У педагогічній літературі представлені також особистісний, діяльнісний, гуманістичний, ресурсний, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний, андрагогічний підходи [162; 176; 239]. Особистісний підхід є наразі особливо

актуальним і визначається державою як одне з основних завдань розвитку освіти, зокрема педагогічної, яка повинна забезпечити „професійно-особистісний розвиток майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки” [176, с.6]. Особистісне навчання активно досліджується і впроваджується на всіх етапах безперервної освіти, в тому числі вищої професійної освіти. Проблему особистісного навчання вивчали: Г.Балл, І.Бех, І.Зязюн, Г.Костюк, В.Лозова, С.Максименко, О.Пехота, А.Старева та ін. Вітчизняні дослідники (О.Пехота, А.Старева та ін.) відзначають, що „особистісна орієнтація освіти є зараз визнаною педагогічною наукою і практикою як на державному, так і на загальноосвітньому рівні і стосується всіх її структурних компонентів” [135, с.9]. Таким чином, можна відзначити, що особистісний підхід до підготовки майбутніх фахівців є питанням, яке викликає інтерес фахівців на науковому і державному рівнях.

Діяльнісний підхід передбачає наявність у процесі професійної підготовки таких видів діяльності: пізнавальна діяльність; навчальна діяльність; навчально-пізнавальна діяльність; професійно-підготовча діяльність; професійна діяльність; навчально-професійна діяльність. Проблему діяльності вивчали дослідники Г.Балл, О.Бандурко, Л.Білик, В.Васильєв, Ф.Думко, Є.Клімов, М.Нечаєв, Н.Ничкало, Н.Самоукіна, С.Скидан, Л.Тишакова та ін. Термін „діяльність” розглядається як основне поняття сучасної дидактичної науки. Л.Білик розглядає і порівнює зазначені поняття [26]. Так, згідно визначенню автора “пізнавальна діяльність” – найширше поняття, оскільки пізнання пов’язане з відкриттям нового і здійснюється не лише в навчальних цілях чи в навчальному процесі. Поняття “навчальна діяльність” трактується як діяльність, яка вимагає поряд з виконанням дій пізнавального характеру виконання дій у межах певних умінь і навичок. Навчально-пізнавальна діяльність характеризується автором як “процес систематичного засвоєння знань, умінь, навичок, соціального досвіду, необхідних для плідної участі у трудовому та суспільному житті.” І розглядається як “форма, в якій здійснюється пізнавальна діяльність і форма взаємодії учня, студента й

педагога” [26, с.56]. Професійно-підготовча діяльність – це навчальна діяльність, скерована на опанування професійних знань, умінь, а професійна діяльність передбачає оволодіння конкретними практичними вміннями [26]. Поняття “професійна діяльність” є широко дослідженим у багатьох аспектах. Так, М.Нечаєв виокремлює різні рівні становлення професійної діяльності. Дослідник виділяє три рівні професіоналізації: „предметний”, „теоретичний” і „практичний”, де кожному з них відповідає набір професійних характеристик, необхідних для вирішення специфічного рівня професійних завдань [26]. Розглядаючи професійну діяльність у зв’язку з різними галузями народного господарства, Є.Клімов дає загальну класифікацію професійних видів діяльності за предметом і метою праці, за характером дій, знаряддями праці та її умовами [102].

Оскільки професійна підготовка студента передбачає не лише навчання, але й оволодіння навичками майбутньої фахової діяльності, особливої уваги заслуговує таке поняття як “навчально-професійна діяльність”. Навчально-професійну діяльність можна визначити як діяльність, що скерована на оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками майбутньої професійної діяльності. Л. Тишакова розглядає навчально-професійну діяльність як інтегруючий фактор усієї системи професійної підготовки [227]. На відміну від традиційної схеми підготовки студентів – від теорії до практики, автор пропонує систему підготовки, згідно якої навчальний процес будується за схемою від практики, суб’єктивного досвіду до теоретичних узагальнень [227, с.11]. Ми погоджуємось із автором і вважаємо за доцільне застосування схеми “від практики до теорії” в окремих аспектах підготовки студентів спеціальності «Дошкільна педагогіка», зокрема в підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов (див. розділ 3). Як бачимо, вивченню різних видів діяльності, наявних під час навчання студентів, приділялось достатньо уваги у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці.

Окремі дослідники (О.Пехота, В.Семіченко, А.Старєва та ін.) дотримуються

позиції паритетної єдності діяльнісного та особистісного підходів [162; 191].

Гуманістичний, ресурсний, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний, андрагогічний підходи описані у науковій та методичній літературі як такі, що передбачають: духовно-особистісну спрямованість навчальних предметів (гуманістичний підхід), результат навчання, який виходить за межі простого формування знань, умінь та навичок (компетентнісний підхід); орієнтують на розгляд людини як найвищої цінності суспільства (аксіологічний підхід), на визначення навчання як цілеспрямованого творчого процесу (системний підхід), на формування здатності розвиватися і професійно вдосконалюватися упродовж усього життя (андрагогічний підхід); спрямовують на розвиток потенційних можливостей кожного студента (ресурсний підхід) а також на створення умов самореалізації та саморозвитку особистості (синергетичний підхід).

Отже, як бачимо, у вітчизняній освітній традиції професійної підготовки склалися декілька методологічних підходів. Питання особистісного підходу наразі активно досліджується і впроваджується в навчальний процес вищої школи. Зауважимо, що сприятливою умовою забезпечення особистісно-орієнтованого навчання є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють максимально враховувати індивідуальні особливості студентів під час навчання.

Оскільки з темою нашого дослідження безпосередньо пов'язана професійно-педагогічна підготовка, з усіх видів професійної підготовки виділимо професійно-педагогічну підготовку і розглянемо її сутність. Проблемою підготовки фахівців педагогічного профілю в різний час займались: Ш.Амонашвілі, Г.Балл, К.Волинець, В.Галузинський, О.Глузман, В.Загвязинський, І.Зязюн, О.Пехота, Н.Сайко, Є.Спіцин, А.Старєва, З.Шалік та ін. За визначенням Н.Сайко, педагогічну підготовку розуміють, з одного боку, як підготовку педагогічних кадрів для навчально-виховних закладів, з іншого – як формування загальнотеоретичних спеціальних і педагогічних знань, практичних умінь, що дозволяють здійснювати навчально-виховну

роботу в освітніх закладах [188, с.127]. К. Волинець виділяє три рівні педагогічної підготовки:

1. Соціально-педагогічний, де педагогічний процес розглядається як елемент соціальної культури.

2. Організаційно-педагогічний, на якому автор визначає педагогічний процес як спеціально організовану систему.

3. Конкретно-педагогічний, змістом якого є цілеспрямована взаємодія педагогів і вихованців у конкретних реальних ситуаціях [44, с.5].

Автор розглядає систему роботи зі студентами на кожному рівні.

Н.Сайко [188], розглядаючи проблему педагогічної підготовки, наголошує на формуванні у студентів практичних умінь і відокремлює етапи навчання практичним діям і навичкам: орієнтувальний, виконавчий, контролюючий [188, с.114]. Дослідниця розглядає також особливості засвоєння практичних умінь і навичок, і виділяє три рівні засвоєння: репродуктивний, перетворюючий і творчий [188, с.119]. Слід зазначити, що практичний аспект визначається багатьма авторами як найважливіша складова педагогічної підготовки [В.Олійник, О.Савченко, Н.Сайко та ін.]. Крім того, наголошується на недостатній сформованості у студентів умінь застосовувати отримані теоретичні знання у процесі педагогічної діяльності [166, с.102]. Ми погоджуємось із позицією авторів щодо пріоритетної важливості засвоєння студентами практичних знань і навичок. Набуття практичного досвіду під час навчання є суттєвим фактором, який визначає успіх їх майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Оскільки професійно-педагогічна діяльність є основним видом діяльності, яким майбутні педагоги оволодівають по закінченні навчального закладу, ця проблема заслуговує значної уваги.

Проблема професійно-педагогічної діяльності є досить широко дослідженою у вітчизняній та зарубіжній науці в усіх її аспектах (О.Абдулліна, М.Букач, І.Зимняя, І.Зязюн, О.Кучерявий, Г.Нагорна, В.Сластьонін, Л.Спирін, та ін.).

Учені М.Букач, І.Зимня, С.Козлова, В.Сластьонін, Л.Спірін, О.Щербаков, В.Ягупов та ін. характеризують педагогічну діяльність та її структуру. Так, В.Ягупов визначає педагогічну діяльність як „діяльність педагога в навчально-виховному процесі, яка спрямована на формування і розвиток особистості вихованців” [269, с.160]. Структура педагогічної діяльності є досить складною і багатоплановою. С.Козлова розглядає педагогічну діяльність як систему, „яка має певну структуру, внутрішні переходи та перетворення”, в якій „можна виділити такі компоненти: мотив, мета, предмет, способи здійснення, результат” [105, с.14]. Автор розглядає компоненти педагогічної діяльності як взаємопов’язані етапи, які переходять з одного до іншого і розкриває сутність кожного. М.Букач розглядає зміст педагогічної діяльності і визначає її структуру [36]. Автор наголошує на значному посиленні ваги особистісного аспекту в педагогічній діяльності. У сучасній науковій літературі поряд з поняттям “педагогічна діяльність” вживається термін “професійно-педагогічна діяльність”. Слід зауважити, що у словниках відсутнє визначення дефініції “професійно-педагогічна діяльність”.

Проблему професійно-педагогічної діяльності учителя іноземної мови досліджували вчені Н.Гальскова, Л.Зиман, Л.Тишакова та ін. Н.Гальскова розкриває своє бачення педагогічної майстерності вчителя іноземної мови, необхідні професійні знання і вміння та результативність навчання. Автор розуміє професійну майстерність викладача іноземної мови як професійний взаємозв’язок професійно значимих знань і досвіду викладання вчителя, його творчих і особистих якостей [54]. На думку автора, для того щоб бути справжнім професіоналом, недостатньо тільки знання предмета і вміння його викладати. Важливе ще й бажання вчителя працювати в даній галузі, його позитивний настрій по відношенню до вчительської праці і потребу вдосконалювати свої професійні знання і вміння [54]. Все це дослідниця об’єднує в поняття педагогічної майстерності. С.Будак, аналізуючи дефініцію “професійно-педагогічна діяльність”, також наголошує на значущості поняття “педагогічна майстерність”. Поняття “професійна майстерність”, на його

думку, не менш багатогранне, ніж професійно-педагогічна діяльність і не може визначатися через такі сполучні компоненти, як уміння, знання, особистість педагога, що використовується окремо [35]. Автор розуміє “професійну майстерність” як “сукупність усіх компонентів педагогічної системи, що гармонійно розвинута в педагогові, який володіє необхідними професійними знаннями, вміннями і навичками, і що дає йому можливість творчо реалізувати себе у своїй професійній діяльності” [35, с.22].

Оскільки професійна діяльність педагога є багатогранною за її функціями та змістом і передбачає оволодіння педагогом різноманітними професійними вміннями, слід зауважити, що успішне здійснення професійно-педагогічної діяльності в значній мірі залежить від сформованості у педагога зазначених умінь. Цій проблемі останнім часом приділяли увагу І.Зимня, А.Маркова, О.Мудрик, Е.Панько, В.Сластьонін, М.Фіцула, О.Щербаков та ін. За визначенням І.Зимньої педагогічні вміння це “сукупність найрізноманітніших дій вчителя, які насамперед співвідносяться з функціями педагогічної діяльності, значною мірою виявляють індивідуально-психологічні особливості вчителя (викладача) і засвідчують його предметно-професійну компетентність” [89]. В.Сластьонін виокремлює такі педагогічні вміння, як: вміння виявляти рівень вихованості учнів; проектувати розвиток особистості в колективі; прогнозувати результати навчання і виховання; планувати роботу з керівництва навчальною і позакласною діяльністю учнів; відбирати, аналізувати, узагальнювати навчально-виховний матеріал; розчленовувати педагогічну діяльність на операції; виявляти і приводити в рух потенційні виховні можливості різноманітних видів діяльності учнів; планувати структуру діяльності учнів і педагогіки керівництва їхньою діяльністю; володіти прийомами й засобами педагогічної техніки в умовах, що змінюються; відшукувати найкращу форму вимог і варіювати ними в залежності від індивідуальних можливостей учнів і педагогічної ситуації; встановлювати педагогічно доцільні стосунки з окремими учнями, малими групами, учнівським колективом, з батьками і вчителями; здійснювати

поточні інструктування і оперативний контроль за роботою учнів; аналізувати отримані результати в порівнянні з вихідними даними і поставленою педагогічною метою [197; 199].

Різні дослідники по-різному класифікують педагогічні вміння. Так, Є.Панько розподіляє вміння на гностичні, конструктивні, комунікативні, організаторські та спеціальні [129]. О.Мудрик групує вміння таким чином: вміння переносити відомі вчителю знання, варіанти рішень, прийоми навчання і виховання в умови нової педагогічної ситуації; вміння знаходити для кожної педагогічної ситуації нове рішення; вміння створювати нові елементи педагогічних знань та ідей і конструювати нові приклади вирішення конкретної педагогічної ситуації [138]. Як бачимо, автор підходить до групування вмінь з дидактичної позиції.

С.Будак, розглядаючи проблему вивчення педагогічних вмінь, звертається до праць багатьох вчених (І.Зимньої, Є.Клімова, А.Маркової, В.Сластьоніна, О.Щербакова, та ін.) Так, автор зазначає 9 груп педагогічних умінь, відокремлених А.Марковою, які співвідносяться з такими п'ятьма аспектами праці педагога: його діяльністю, спілкуванням, особистістю, навченістю і вихованістю школярів [35].

Перші три групи педагогічних умінь можна, на думку автора, назвати психологічними, оскільки вони пов'язані з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів у процесі вирішення ними навчальних завдань за умов, що постійно змінюються.

Наступні дві групи вмінь дослідник називає комунікативними, зазначаючи, що на перше місце в навчальній діяльності виступає позиція вчителя як партнера у спілкуванні, його педагогічний такт. Шоста і сьома групи вмінь пов'язані, за С.Будаком, із самоорганізацією й самовдосконаленням особистості вчителя як професіонала.

Останні дві групи педагогічних умінь передбачають, на його думку, вміння оцінювати, прогнозувати, стимулювати особистісний розвиток учнів,

діагностувати рівень їхньої навченості. Автор вважає ці групи вмінь особливо значущими у процесі підготовки студентів до навчання дітей іноземної мови.

Як бачимо, проблема педагогічних вмінь є широко дослідженою у багатьох аспектах і охоплює різні сфери діяльності педагога. Виходячи з теми нашого дослідження, наголосимо на доцільності розгляду лише тих вмінь, що стосуються навчання іноземних мов.

Н.Гальскова виділяє чотири групи професійно значущих вмінь вчителя іноземної мови:

1. Вміння пізнавати особливості учня, що формуються і розвиваються на основі процесу самопізнання.
2. Вміння, пов'язані з плануванням мовленнєвого спілкування в навчальному процесі.
3. Вміння, пов'язані з реалізацією спланованих професійних дій і оцінюванням результатів.
4. Уміння аналізувати результати організованого на уроці (занятті) іншомовного спілкування [54].

О.Бігич, розглядаючи питання педагогічної та предметно-методичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, виділяє як складові загально-комунікативної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови такі вміння:

- уміння, орієнтовані на пізнання учнів і самопізнання себе як суб'єктів навчального процесу (зумовлюють усвідомлення студентами власного досвіду вивчення іноземної мови з погляду на майбутню професійну діяльність, співвіднесення його з теорією і практикою майбутнього навчання іноземної мови в різних типах середніх навчальних закладів та проектування отриманих знань на індивідуальні можливості конкретного учня);

- уміння цілеспрямовано планувати навчально-комунікативний вплив на учнів у процесі навчання іноземної мови та вмінь, які передбачають власне педагогічну мовленнєву поведінку: створювати ситуації педагогічного спілкування, організовувати і проводити уроки з іноземної мови;

- уміння, орієнтовані на реалізацію і наступну корекцію плану іншомовного

спілкування (включення учнів в іншомовне спілкування, стабілізацію на позитивній психологічній основі, психологічну доцільність мовленнєвих і немовленнєвих дій учнів) та вміння, необхідні для здійснення соціального спілкування: встановити контакт, слухати й чути співрозмовника, конкретно висловити прохання, відповідь, пропозицію, прокоментувати факт, думку тощо;

- уміння аналізувати іншомовне педагогічне спілкування (формує у студентів механізм самоконтролю в педагогічному спілкуванні, усвідомлене ставлення до своєї майбутньої професійно-комунікативної діяльності й усвідомлення необхідності володіння вмінням спілкуватися) [24].

Увагу іншим аспектам підготовки фахівців до навчання іноземних мов дітей різних вікових груп приділяли: Л. Калініна, В. Кулиш, М.Ляховицький, С.Ніколаєва, Л.Позняк, О.Трубіцина, Н.Харитонова, Т.Шкваріна та ін.

Отже, проблема підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми, зокрема з навчання їх іноземних мов, досить широко досліджена вітчизняною та зарубіжною педагогічною наукою.

Питання підготовки фахівців дошкільної освіти останнім часом вивчали В.Алешко, С.Будак, В.Бенера, Н.Веракса, Н.Грама, К.Волинець, М.Дарманський, Л.Загородня, Л.Зигман, Г.Кіт, Т.Книш, О.Кучерявий, Л.Поздняк, Н.Сайко, З.Сергєєва, Т.Фуряєва та ін.

В останні роки було захищено низку кандидатських і докторських дисертацій з різних аспектів підготовки фахівців дошкільної освіти як в Україні, так і за її межами. Увага приділялась проблемам підготовки студентів до економічного виховання дітей (Н.Грама), до соціалізації дошкільників (Н.Сайко), до виховання в дітей дошкільного віку навичок здорового способу життя (В.Нестеренко), до етно-естетичного виховання дошкільників (М.Чернова), до математичного розвитку дітей дошкільного віку (Е.Мінібаєва), проблемі формування в майбутніх вихователів пізнавальної самостійності (В.Бенера), основ педагогічної техніки (Л.Загородня), проблемі організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних

закладів (О.Кучерявий), проблемі валеологічної підготовки (Т.Книш) та ін. А також проведено ряд досліджень (Т.Ахаян, О.Бігич, А.Булінін, М.Вятютев, Д.Ізаренков, А.Кир'якова, Н.Харитонова та ін.), в яких розглянуто питання професійної підготовки студентів до навчання іноземних мов різних категорій учнів.

Що стосується проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку, то увагу цьому питанню приділяли вітчизняні та зарубіжні дослідники: В.Альперіна, Г.Безвугляк, С.Будак, Ю.Ваулина, Л.Зігман, В.Карташова, А.Коломієць, Н.Московська, К.Некрасова, Г.Рогова, Т.Сахарова, Е.Фрейдина, Т.Шкваріна та ін.

Серед дослідників, які вивчали проблему підготовки студентів до навчання мов, деякі автори наголошують на важливості дотримання принципу комунікативного навчання (С.Будак, Ю.Пасов та ін.). Так, Є.Пасов наполягає на створенні навчального процесу як моделі спілкування [153].

С.Будак пропонує навчати студентів моделюванню різноманітних навчально-розвивальних та мовленнєвих ситуацій, які, на думку автора, покликані стимулювати дітей дошкільного віку до спілкування англійською мовою. При цьому автор наголошує на врахуванні віку, психологічних і фізіологічних особливостей дітей та методики їхнього навчання [35]. Дослідник розглядає питання використання різних типів вправ, що спрямовані на розвиток необхідних комунікативних компетенцій майбутніх фахівців з іноземної мови для дошкільних закладів. На думку автора, навчання студентів максимально вільно спілкуватися англійською мовою як на загальномовленнєвому рівні, так і на професійно-мовленнєвому, є провідною теоретичною позицією підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземної мови. Автор також наполягає на акцентуванні уваги студентів на організаційно-методичних аспектах викладання іноземної мови в дошкільному закладі: невеликі групи дітей, створення щоденних мовленнєво-комунікативних ситуацій для спілкування іноземною мовою, широке використання ігрових методів та прийомів („занурення дітей в ігрову

діяльність англійською мовою”) [35]. Ми підтримуємо позицію щодо організації навчального процесу як моделі спілкування й вважаємо найефективнішим таке навчання дошкільників іноземної мови, яке засновується на застосуванні методів ігрової імітації іншомовних комунікативних ситуацій. Організація такого навчання передбачає наявність високого рівня мовної підготовки фахівців, володіння ними „живою розмовною мовою”, що, на нашу думку, важко забезпечити поза межами мовного оточення. Однак зауважимо, що використання мережі Інтернет як засобу навчання представляється нам здатним у значній мірі компенсувати відсутність реального іншомовного оточення.

Аналіз літератури з проблеми підготовки фахівців до навчання іноземної мови у дошкільному закладі показав, що зазначеному питанню приділяється достатньо уваги у науковій та методичній літературі. Що стосується питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців зазначеного профілю, то цей напрям є нерозробленим і в науковій та методичній літературі не розглядається навіть побіжно.

Отже, питання підготовки фахівців дошкільної освіти є досить широко дослідженим у багатьох аспектах: формування особистісних якостей майбутніх вихователів, підготовка до соціалізації дитини дошкільного віку, до навчання дошкільників окремим галузям знань та ін. Однак проблемі підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов у науковій літературі приділяється дещо менше уваги. Недостатня розробленість зазначеної проблеми пов’язана, на нашу думку, із досить нетривалим періодом масового навчання іноземної мови в дошкільних освітніх закладах, а також із досить повільними темпами інформатизації освіти, зокрема вищої педагогічної.

Подальше вивчення проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов потребує розгляду понять „готовність до роботи з дітьми” і „готовність до навчання дітей іноземних мов”, а також визначення критеріїв такої готовності.

Розгляд зазначених дефініцій вимагає чіткого уявлення про специфіку навчання іноземних мов дітей дошкільного віку. Таким чином, є доцільним розглянути методичні вимоги до навчання дошкільників іноземних мов.

1.1.2. Особливості і умови навчання дітей дошкільного віку іноземної мови на сучасному етапі розвитку педагогічної науки

Для дослідження й визначення умов успішної підготовки студентів до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку, слід, насамперед, схарактеризувати специфіку дошкільного віку. Є доцільним описати вікові і психологічні особливості дошкільників, основні якісні психологічні новоутворення кожного вікового періоду, провідний вид діяльності, особливості розвитку рідного мовлення, а також з'ясувати оптимальний період для початку навчання іноземної мови дітей зазначеної категорії.

Оскільки навчання іноземних мов відбувається неоднаково на різних етапах розвитку дитини, розглянемо особливості оволодіння дитиною іноземної мови у різні періоди дошкільного дитинства.

Так, упродовж першого року життя (період немовляти) [80] провідною діяльністю вважається емоційне спілкування [12; 66; 80; 119].

Навчання іноземної мови, якщо воно відбувається в цей період, цілком засноване на провідному виді діяльності, тобто на спілкуванні. На нашу думку, визначити такий спосіб як навчання можна лише умовно, оскільки це є власне оволодінням другою мовою аналогічно опануванню рідної, і відбувається воно здебільшого в умовах сім'ї.

Поряд зі спілкуванням виникає й розвивається предметна діяльність. Предметна діяльність є провідною діяльністю дитини раннього віку (від 1 до 3-х років), але поряд із нею продовжує розвиватися спілкування, а також починають формуватися нові види діяльності: сюжетне конструювання,

художня діяльність (образотворча, музична, художньо-мовленнєва) [12; 66; 80; 119].

Навчання мови в цей період відбувається переважно в умовах сім'ї й засновується на спілкуванні та предметній діяльності. З початком дошкільного періоду (від 3 до 7 років) з'являється можливість систематичного навчання (Л.Виготський), розвивається і ускладнюється новий вид діяльності— гра. Дослідники (Л.Артемьова, П.Блонський, Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонтьєв, Д.Ельконін та ін.) наголошують на важливості цього новоутворення, зазначаючи, що гра є основною формою навчання дитини в зазначений віковий період.

За даними психологів і педагогів (Б.Ананьєв, А.Богущ, Л.Венгер, М.Поддьяков та ін.), базисними характеристиками психічного розвитку дітей є різні види компетентності, зокрема: соціальна, інтелектуальна, комунікативна, мовна, фізична компетентність, що дозволяє дитині вільно орієнтуватись у довкіллі і спілкуватись з оточуючими її людьми. Термін „компетентність” використовується дослідниками у значенні „комплексна характеристика особистості, що вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінка, самоконтроль” [165, с.122]. Українська дослідниця Н.Мойсеюк, вивчаючи питання компетентності учнів середньої школи, визначає компетентність як „якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері” [165, с.192].

Ряд дослідників-психологів (Б.Ананьєв, Л.Венгер, Л.Виготський, О.Запорожець, В.Котирло, Д.Ельконін та ін.) визначають, що на кінець дошкільного віку з'являються яскраво виражені довільність і свобода поведінки, самосвідомість і здібність до самооцінки. Дитина 6 років усвідомлює своє положення в системі відносин з дорослими й однолітками, здатна адекватно оцінити результати своєї діяльності [267; 50; 39; 86; 96].

Як зазначають сучасні науковці, за період дошкільного віку в цілому формується довільність усіх психічних процесів, розвивається самосвідомість,

самооцінка й самоконтроль, дитина повністю оволодіває мовою, вільно застосовує всі функції мови (комунікативну, довідкову, пізнавальну та ін.). Відтак, за основними якісними, віковими психологічними характеристиками й базисними показниками розвитку дитини 5-6 років (самосвідомість, самооцінка й самоконтроль, самостійність, відповідальність, довільність поведінки, розвиток ігрової та зародження навчальної діяльності) можна дійти висновку щодо наявності психологічної готовності дітей означеного віку до навчання їх іноземної мови за межами родини у формі спеціально організованих занять, де рідна мова може використовуватись у якості опори для пояснення іншомовних лексичних, граматичних та фонетичних явищ.

Враховуючи все зазначене, можна зробити висновок, що навчання іноземної мови є можливим на всіх етапах дошкільного дитинства за умови його організації на основі провідного виду діяльності.

Виходячи з того, що тема нашого дослідження пов'язана з підготовкою фахівців до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови, наголосимо на доцільності більш докладного розгляду опанування дитиною дошкільного віку рідної мови.

Питанню мовленнєвого розвитку дитини присвячені праці багатьох вчених (А.Арушанова, А.Богущ, Н.Гавриш, О.Гвоздев, А.Валлон, Л.Виготський, Д.Ельконін, Л.Журова, М.Заброцький Т.Котик, К.Крутий, Н.Луцан, О.Миронюк, Ф.Сохін, О.Ушакова та ін.). Оволодіння мовою в період немовляти, на думку вчених, відбувається у два етапи: підготовчий, домовленнєвий, коли дитина набуває навичок володіння своїм голосовим апаратом, і власне мовленнєвий [66, с.46].

Зауважимо, що існує декілька різних періодизацій мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку [66; 34; 110; 116; 87]. Ми зупинимось на характеристиці мовленнєвого розвитку дитини, в основі якої покладено періодизацію української дослідниці, лінгводидакта А.Богущ. Отже, період від народження до 1,5 місяців характеризується як стадія крику. В цей час серед голосових реакцій дитини помітні голосні звуки, що нагадують фонemi

a, o, e, y [34]. Дитина віком 1-3 місяця реагує на мовлення дорослих. З початку 2-го місяця життя спостерігається мимовільна імпульсивна реакція - гра звуками, яка в педагогічній та психологічній літературі називається гукання [80, 34] і швидко переходить у стадію гуління [66; 34]. Гуління – це збудження приємного характеру, яке виникає під впливом позитивних емоцій і потребує підтримки та розвитку. [34, с.11]. А.Богуш виділяє в мовленнєвому періоді розвитку мовлення дитини ще таку стадію, як стадія трелі (4-4,5 міс. – 5-5,5 міс) [34, с. 17]. Після шести місяців у дитини виникає лепетання [66; 41] або белькотання [34] – багаторазове повторення складів.

Приблизно з 6-7 місяців дитина починає розуміти мову дорослих. Перші прояви розуміння слів дорослого полягають в орієнтовній реакції дитини на названий предмет – вона повертає в його бік голову, переводить погляд. Однак це, на думку багатьох авторів (О.Гвоздев, К.Крутій, О.Миронюк, та ін.) є поки лише реакцією на інтонацію, а не осмисленням змісту слова [66; 32].

Наприкінці першого року життя в мовленні дитини присутні близько 10-15 слів. Дитина вступає в період автономного мовлення (за Л.Виготським), якій характеризується низкою особливостей: артикуляційно і фонетично не співпадає з мовою дорослих, відрізняється від неї за значенням (дитячі вокалізації є багатозначними), може застосовуватись лише в конкретних ситуаціях та для спілкування з особами, які здатні „розшифрувати” мову дитини [49]. Виникнення автономного мовлення знаменує перехід від періоду немовляти до періоду раннього дитинства.

Період раннього дитинства, за ствердженням психологів (А.Валлон, Л.Виготський, Д.Ельконін, М.Заброцький та ін.), є сенситивним для розвитку мовлення, тобто засвоєння мови в цей час проходить з максимальною ефективністю, а надолужити втрачене вкрай важко [80; 49; 266]. На початку цього періоду активний словник дитини містить близько 15 слів [66], на кінець другого року життя він складає близько 300 слів [80], а по завершенню третього року життя дитина активно використовує близько 1500 слів [80]. На думку А.Богуш, найбільш сенситивним періодом мовленнєвого розвитку дітей

є вік від 3 до 5 років [31].

На початку другого року життя в мовленні дитини відсутні речення, їх функцію виконують так звані „слова-речення”, тобто одне слово за змістом може означати ціле речення [66; 45]. Починаючи з другої половини другого року життя у дитини формується і розвивається активне мовлення, відбувається перехід до мовлення фразового, дитина активно засвоює граматичну будову рідної мови. В 2-2,5 роки вона вживає форми множини, відмінки, зменшувані суфікси, наказовий спосіб, минулий, теперішній, майбутній час дієслів, ряд прикметників, дієприкметників, займенників, з'являються складні речення зі сполучниками [49]. Мовлення дитини в дошкільний період (3-7 років), як відмічає О.Миронюк, все більш набуває характеру діалогічності [66, с.63], для нього характерна висока творча спрямованість тобто діти конструюють слова, відсутні в мовленні дорослих, конструюючи нові форми слів за аналогією з уже відомими. Це явище свідчить про свідомий, а не механічний процес оволодіння мовою.

Учені (А.Арушанова, А.Богущ, Ф.Сохін, О.Ушакова та ін.) вказують, що оволодіння рідною мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найбільш вагомим досягненням дошкільного дитинства. У цей період у дитини надзвичайно розвинене мовне чуття, вона досить чутлива до звуків рідної мови. О.Гвоздєв відзначає, що дитина 3-4 років уже розпізнає на слух неправильну вимову звуків у мовленні інших [56]. На думку багатьох дослідників (А.Богущ, К.Крутії, О.Миронюк та ін.) у 5 років закінчується сенситивний період розвитку мовлення [66; 72]. Мовлення 5-тирічної дитини характеризується зв'язністю, активністю, тісним зв'язком із мисленням, наявністю розгорнутих фраз, сюжетних розповідей. За даними Д.Ельконіна, в кінці дошкільного періоду з'являється центральне якісне новоутворення дошкільника – усвідомлення звукового складу рідної мови [267], дітям доступний звуковий аналіз мовлення. Також у кінці дошкільного періоду формується внутрішнє мовлення. За даними досліджень Д.Ельконіна і Л.Журової, до 5 років дитина оволодіває звуковою системою рідної мови та

усвідомлює її [266]. До 4,5 років, як відзначає О.Гвоздєв, дошкільник засвоює відмінкові закінчення та основні граматичні форми. Дослідник таким чином характеризує рівень розвитку рідного мовлення дітей наприкінці дошкільного віку як дуже високий, підкреслюючи, що дитина повністю оволодіває всією складною системою граматики, включаючи найтонші, що діють у рідній мові, синтаксичні та морфологічні закономірності, а також тверде безпомилкове використання великої кількості поодиноких граматичних явищ, що мова, яку дитина опанувала, стає для неї справді рідною [56].

Отже, зі всього вищезазначеного витікає, що дитина віком 2 роки уже здатна розуміти мову дорослих, тобто можна сказати, оволодіває мовою на понятійному рівні. Але зрозуміло висловлюватись дитина може лише після 4-х років, коли розвиток її артикуляційного апарату і мислення досягає належного рівня. Розвиток психічних процесів відбувається дуже швидко, дитина засвоює велику кількість інформації. Відтак, можна припустити, що навчання іноземної мови в ранньому віці може бути застосоване аналогічно навчанню рідної мови, тобто, як уже зазначалось, з урахуванням провідних видів діяльності дитини раннього віку – спілкування, предметної діяльності, а також спільної діяльності дорослого та дитини іноземною мовою.

З п'яти років дитина оволодіває зв'язним монологічним мовленням, а в 6 років, за даними Л.Виготського, діти оволодівають плануючою і регулюючою функціями рідної мови [49]. У цьому зв'язку Д. Ельконін відзначає, що в дошкільному віці дитина досягає такого рівня засвоєння рідної мови, що “мова стає для неї не тільки повноцінним засобом спілкування та пізнання, але й предметом спеціального вивчення”, що дає нам можливість означити цей період, як “період граматичного мовного розвитку” [266].

У дошкільній практиці існують вимоги до мовлення дошкільника наприкінці періоду дошкільного дитинства. Так, Т.Устименко виділяє критерії, згідно яких мовлення старших дошкільників повинно бути: зрозумілим, (вміння правильно, чітко і доступно висловлювати основні думки); виразним, (має відповідати емоційному стану дитини, відображати

його); поважним (вміння виражати симпатію, визнання позитивних якостей адресата); культурним (спокійне, без вигуків, образливих і жаргонних слів); грамотним (правильно сконструйованим, без фонетичних, граматичних та стилістичних помилок) [233]. Як бачимо, дитина до 5-6 років засвоює рідну мову на такому базовому рівні, який дозволяє використовувати її як опору в навчанні іншої мови.

Для визначення умов успішного навчання дітей дошкільного віку іноземної мови постає завдання щодо обґрунтування наукових засад навчання іноземної мови. Вивченням проблеми навчання іноземних мов дитини дошкільного віку в різні періоди історичного розвитку педагогічної науки займалися учені: Є.Аркін, В.Бондаренко, М.Борщенко, С.Веселова, А.Гергель, Н.Імедадзе, Л.Калініна, Я.Коменський, А.Леонтьєв, В.Леопольд, Л.Надудварі, А.Панасюк, В.Пенфільд, Т.Полонська, Е.Протасова, Е.Пулгрем, Н.Ронже, Л.Робертс, И.Рязанова, Н.Старжинская, А.Табуре-Келлер, К.Ушинський, З.Футерман, Ф.Фребель, Т.Шебедина, Т.Шкваріна, Л.Щерба та ін.

Зауважимо, що в останні роки (1980-2005 рр.) було захищено низку кандидатських дисертацій як в Україні, так і за її межами з різних проблем навчання дітей дошкільного віку іноземних мов, а саме: методика використання мовних і немовних засобів комунікації в навчанні англійської мови дітей старшого дошкільного віку (С.Боднар), навчання іноземної мови у різних видах немовленнєвої діяльності (І.Вронська), визначення педагогічних умов ефективності навчання іноземних мов на початковому етапі (А.Гергель), використання мовленнєвих ігор на заняттях з англійської мови в дошкільних закладах (Є.Матецька), навчання іноземної мови шестирічних дітей в умовах дошкільного закладу (Т.Полонська), навчання дошкільників іноземної мови на основі ігрового моделювання іншомовного спілкування (А.Поніматко), навчання іноземної мови у різновіковій групі дитячого садка (О.Рейпольська), навчання іноземної мови старших дошкільників на засадах особистісно-орієнтованого підходу (С.Соколовська), навчання дошкільників іноземної мови на основі складання казкових історій (Г.Ткачук), методика навчання

французької мови в дошкільному закладі (Т.Чистякова) та ін. [205; 182; 58; 170; 135; 173]. Зауважимо, що всі зазначені дослідники розглядали навчання іноземної мови дітей лише середнього та старшого дошкільного віку. Навчання дітей молодшого дошкільного або раннього віку вважається авторами неможливим або не розглядається зовсім.

Слід також зауважити, що в сучасній методичній науці існують різні підходи щодо визначення часу початку навчання дітей іноземної мови: ранній вік, дошкільний і шкільний періоди.

Позицію необхідності навчання іноземної мови в дошкільному віці (з 3 до 6 років) займають такі вчені як І.Верещагіна, З.Корнаєва, Е.Негневицька, С.Ніколаєва, В.Плахотник, Т.Полонська, В.Редько, Г.Рогова, З.Футерман, Т.Шкваріна, І.Шолпо та ін. Кожен з авторів пропонує різний вік з 3-4 або з 5-6 років.

Окремі дослідники (І.Енштейн, С.Ньювенгіус та ін.) висловлюють думку щодо навчання дітей іноземної мови тільки у шкільному віці з 9-11 років.

Такі дослідники як В.Альперіна, Б.Бейн, Р.Герасимова, Н.Імедадзе, Л.Калініна, В.Леопольд, С.Натальїна, І.Панарін, Н.Ронже, А.Табуре-Келлер, Г. Чиршева та ін. є прихильниками навчання іноземної мови дітей раннього віку, і відстоюють ефективність навчання дітей другої мови з моменту народження до 3 років у колі сім'ї.

Д.Ельконін зазначав: “дошкільний вік є періодом, у якому є найбільша чутливість до мовних явищ, це твердо встановлений факт” [266]. Діти дошкільного віку надзвичайно сприятливі до іноземної мови, їхній мовленнєвий апарат відрізняється надзвичайною гнучкістю. Така особливість дозволяє дітям легко наслідувати звуки рідної мови. Відтак, правильно сформована вимова слів іноземної мови в дошкільному віці залишається на все життя. У цьому зв'язку особливі вимоги ставляться до вимови педагога, який працює з дітьми, він повинен мати бездоганну вимову, інакше виправити фонетичні помилки дітей у шкільному віці буде досить складно. Ми

погоджуємось з думкою означених учених щодо раннього навчання дитини іноземної мови і наголошуємо на комунікативній спрямованості навчання.

Дотримуючись позиції щодо початку навчання дитини іншомовного спілкування в ранньому віці, ми водночас зауважимо, що успішне оволодіння дошкільниками іноземною мовою без шкідливого впливу на її організм і рідну мову є неможливим без ретельного вивчення психологічних, анатомо-фізіологічних, вікових особливостей дітей і врахування їх у побудові варіативних технологій навчання. Навчання мови в будь-якому віці може бути здійсненим лише у спеціально організованій діяльності. Результативність навчального процесу зумовлюється його відповідністю провідному виду діяльності в кожному віковому періоді.

Як уже зазначалося, провідною діяльністю дитини раннього віку є безпосереднє емоційне спілкування (до 6 місяців) [66; 80; 105; 172; 187], емоційно-опосередковане спілкування (від 6 до 12 місяців) [66; 187] і предметна діяльність (від 1 року до 2 років) [66; 80; 172], а у період від 2 до 3 років виникає і швидко розвивається ігрова діяльність [66; 80; 105; 172; 187]. Зважаючи на це, зазначимо, що навчання іноземної мови дитини першого року життя має засновуватись саме на спілкуванні з дитиною. Наголосимо, що прихильники навчання дитини іноземної мови протягом першого року життя (В.Альперіна, Б.Бейн, Р.Герасимова, Н.Імедадзе, Л.Калініна, В.Леопольд, С.Натальїна, І.Панарин, Н.Ронже, А.Табуре-Келлер, Г.Чиршева та ін.) пропонують здійснення навчання в сім'ї за відомим класичним принципом "одна особа – одна мова". Цей спосіб навчання відомий також під назвою „принцип Грамонта” [13]. Його сутність полягає у тому, що один з батьків розмовляє з дитиною завжди тільки однією (своєю рідною, або обраною для навчання) мовою, а другий з батьків та інші члени сім'ї - іншою (їх рідною мовою). Такий мовний режим рекомендується витримувати до досягнення дитиною 4-річного віку, після чого вона навчається користуватися обома мовами як рідними, незалежно від того, хто на якій мові до неї

звертається. Усі дослідники відзначають при такому способі навчання наявність у розвитку мовлення стадії змішення кодів, коли в мовленні дитини практично відсутні двомовні дуплети, і дитина вживає в одному реченні лексичні одиниці з обох мов. За часом цей період збігається з періодом автономного мовлення дитини, яка розвивається в одномовному середовищі.

По закінченню періоду змішення кодів настає період диференціації кодів, якій починається після 3 років і характеризується незалежністю двох мовних систем, послабленням зв'язку „певна особа-певна мова” і вільним володінням двома мовами як рідними. Крім того, в роботах зарубіжних учених (Б.Бейн, І.Панарин та ін.) висловлюється думка про раннє усвідомлення (до кінця другого, на початку третього року) двомовною дитиною того, що кожна думка може бути висловлена двома мовами. Як бачимо, навчання за принципом „Одна особа – одна мова” відбувається в природно або штучно створеному двомовному оточенні і базується на повсякденному спілкуванні. Слід зауважити, що для здійснення такого способу навчання необхідно досконале (на рівні носія мови) володіння іноземною мовою, а також якомога раніше здійснений початок комунікації на другій мові (бажано одночасно з початком комунікації на першій мові). Зазначимо такий факт, що чим пізніше розпочинається комунікація на другій мові тим більш буде домінувати перша.

Щодо навчання за означеним способом дитини віком від 1 до 3 років, доцільним буде зазначити, що рідна мова вже займає домінуючу позицію в спілкуванні малюка з батьками й раптовий перехід одного з них на спілкування з дитиною іноземною мовою може, як показує досвід (див. додаток А), спричинити реакцію протесту з боку дитини. Тому ми радимо вводити іноземну мову поступово, обираючи для спілкування окремі ситуації в повсякденній діяльності дитини. Описання такого способу навчання подане в додатку Б. Стосовно навчання дітей раннього віку поза родинним оточенням, слід зазначити, що досвід такого навчання майже не представлений у науковій і методичній літературі і лише побіжно розглядається у популярній літературі та Інтернет-виданнях. Зауважимо, що в

рамках експериментальної роботи зі студентами застосовувався спосіб навчання дітей англійської мови починаючи з ясельної групи дошкільного закладу тобто з 1,5 років (див. додаток В). Слід також відзначити, що на основі окреслених способів навчання дітей іноземних мов нами була запропонована методика підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов (див. розділ 3).

Отже, в ранньому віці навчання іноземної мови здебільшого здійснюється в умовах сім'ї. Методи навчання дітей зазначеного віку базуються на спілкуванні як провідній діяльності цього періоду, а побудова навчального процесу тісно пов'язана з безпосереднім оточенням і повсякденним життям дитини.

У навчанні іноземної мови дітей дошкільного віку (від 3-х до 6 років) насамперед слід враховувати, що провідною діяльністю дітей означеного періоду є ігрова діяльність [4; 7; 66; 80; 101; 105; 172; 187]. Відтак, учителю іноземної мови слід завжди пам'ятати, що гра у навчанні дошкільників іноземної мови виступає провідною формою на всіх етапах навчання.

Починаючи з дошкільного періоду, як зазначають психологи і фізіологи (Л.Виготський, Е.Вільчковський, М.Заброцький, Л.Занков, А.Чабовська та ін.), до п'яти років відбувається становлення потиличної частини мозку, що зумовлює інтенсивний розвиток мозкових механізмів зорового сприймання. Цей факт слід враховувати у практиці організації навчання дітей і зокрема, навчання іноземної мови. Педагог повинен забезпечити семантизацію введення нових слів на основі широкого використання наочності (картинки, іграшки, слайди, діафільми, ілюстрації, демонстрація дії та ін.). Щодо введення нових лексичних одиниць, то в методичній науці існує дві групи методів, за допомогою яких проводиться ознайомлення дітей із іншомовними словами і виразами. Перша група об'єднує методи безперекладної семантизації, до другої групи входять методи, в основі яких лежить використання перекладу на рідну мову. На нашу думку, методи першої групи

є більш ефективними, оскільки спонукають дитину самостійно утворювати зв'язки між лексичними одиницями іноземної та рідної мови, що сприяє не лише кращому засвоєнню іноземної мови, а й активізації мислення.

Специфікою навчання дітей іноземної мови в дошкільному закладі є засвоєння усного курсу іноземної мови, тобто розвиток навичок говоріння і аудіювання. У вітчизняній педагогічній науці панує усталена позиція, що ефективність формування будь-яких навичок та вмінь у дошкільному віці залежить від емоційного фактора на заняттях. Отже, емоційність викладання матеріалу є обов'язковою умовою формування мовленнєвих умінь іноземною мовою. Діти засвоюють навчальний матеріал, якщо він викликає у них емоційну реакцію.

Слід також зазначити, що провідну роль у навчанні іноземної мови дошкільників відіграє мимовільне запам'ятовування і пригадування. Дитина співвідносить кожне слово і фразу, які чує, з певним об'єктом чи ситуацією. Деякі дослідники (М. Вашуленко, О. Хорошковська, Н.Дзюбишина, О.Кириченко та ін.) вважають найкращим не використовувати прямого перекладу в ситуаціях, коли можна унаочнити нові лексичні та граматичні одиниці [73]. Дійсно, при застосуванні методів безперекладної семантизації у свідомості дитини виникає семантичне поле другої мови, що зумовлює сприймання її як засобу спілкування. Інші вчені (С.Соколовська та ін.) припускають використання перекладу на рідну мову, зазначаючи при цьому, що переклад на рідну мову потрібний дитині тільки для уточнення певного значення, а не для запам'ятовування [205].

Ми погоджуємось із думкою окремих учених (Б.Бейн, Р.Герасимова, Н.Імедадзе, Л.Калініна, В.Леопольд, С.Натальїна, І.Панарін, Н.Ронже, А.Табуре-Келлер, Г.Чиршева, та ін.) щодо важливості раннього навчання іноземної мови і підтримуємо тезу про позитивний вплив другої мови на розумовий розвиток дитини дошкільного віку.

Аналіз програм навчання і виховання для дошкільних закладів («Дитина», «Малютко», «Дитина в дошкільні роки») показав, що програмою «Дитина»

[73] навчання дітей іноземної мови не передбачається. Програма «Малятко» [133] містить підрозділ «Спілкування іноземною мовою» для дітей старшої і підготовчої груп. Програмою передбачається: „учити дітей розуміти окремі слова та фрази іноземною мовою, правильно вимовляти звуки у словах, відповідати на запитання дорослого, звертатись із запитанням до інших людей, брати участь у розмові, діалозі на запропоновану тему” [133, с.117] для старшої групи. У підготовчій до школи групі (програма 1991 року видання) завданням є продовження роботи з навчання дітей розуміння звертань до них іноземною мовою, розуміння ними текстів, казок, віршів; розвиток навичок діалогічного мовлення, невимушеної бесіди, здатності відповідати на запитання за змістом картини, художніх творів, а також складати описові розповіді [133, с.119]. Програмою визначаються результати навчально-виховної роботи. А саме: діти старшої групи розуміють звертання до них іноземною мовою; відповідають на запитання та звертаються із запитаннями; складають речення про себе (як звати, скільки років, чи є брат, сестра); відтворюють знайомий діалог; відповідають на запитання за змістом картинки; знають один-два вірші, пісні іноземною мовою. У підготовчій до школи групі діти розуміють не тільки речення, а й тексти, вірші, казки, мультфільми; дають розпорядження, вказівки, команди. Звертаються з проханням, запитаннями; ведуть діалог на запропоновану тему; описують іграшки, картинки, предмети за вказівками, зразком та планом вихователя; вміють організувати гру з текстом іноземною мовою; знають ввічливі форми та використовують їх у мові; знають чотири-п’ять віршів, пісень іноземною мовою [133]. Слід відзначити, що в програмі «Малятко» наголошується, що навчання іноземної мови відбувається “за ініціативою дошкільних закладів та бажанням батьків” [133].

Програма «Дитина в дошкільні роки» [74] містить короткій підрозділ «Навчання іноземної мови» орієнтований на роботу з дітьми старшого дошкільного віку. Зміст і результати навчання дітей іноземної мови згруповано за такими структурними підрозділами: «Створення фонду “хочу”»,

«Створення фонду “можу”», «Показники компетенції дитини».

Серед завдань фонду “хочу” зазначаються такі як: „прищеплювати елементарні навички усного мовлення іноземною мовою (розуміння та говоріння), сприяти накопиченню дітьми лінгвістичних знань у галузі фонетичної, лексичної, морфологічної та синтаксичної будови іноземного мовлення. Формувати новизнікативні навички. Знайомити з мовою та культурою іншого народу, формувати позитивне ставлення до них” [74, с.223].

У номінаціях фонду „можу” передбачається наявність таких іншомовних умінь дитини: „розрізняє мовлення іноземною і рідною мовами. Правильно вимовляє всі звуки (як ізольовано, так і в складі слова, речення), самостійно використовує навички правильної звуковимови. Самостійно орієнтується в комунікативній ситуації, вміє слухати, за власною ініціативою говорити” [74, с.223]. На нашу думку дещо завищеними є вимоги щодо наявності у дитини вмінь „під час спілкування поводити себе адекватно ситуації, бути впевненою в тому, що зможе висловити власну думку іноземною мовою” [66, с.223]. Нажаль, автори програми обмежуються лише побіжним розглядом змісту навчання іноземної мови і тільки в загальних рисах зазначають компетенцію дитини.

Програмою «Дитина» навчання іноземних мов у дошкільному віці не передбачається. Але цікавим є підрозділ «Особливості формування українського мовлення у російськомовних дітей», в якому окреслюються завдання навчання дітей українського мовлення, серед яких: „навчання дітей слухати-розуміти українську мову, працювати над становленням їхньої літературної вимови та збагаченням і активізацією словникового запасу дошкільнят, над розвитком їх граматичних навичок, а також умінь спілкуватися українською мовою” [73, с.72].

Серед авторських тематичних програм з навчання дошкільників іноземної мови, які укладено українськими та російськими авторами, зазначимо програми Н. Богданової, О.Дем’яненко, Т.Шквариної [29; 70; 259].

Як додаток до програми «Дитина в дошкільні роки» була розроблена і

видана програма і методичні рекомендації О.Дем'яненко «Англійська для дітей» [70]. Програма передбачає навчання англійської мови дітей старшого дошкільного віку і складається з двох розділів. У першому розділі подається зміст навчання дітей іноземної мови з короткими конспектами занять з розрахунку 2 заняття на тиждень. Другий розділ присвячено характеристиці фонетичного складу англійської мови. Програма Н.Богданової «Вчимо німецьку граючись» [29] містить рекомендації та необхідний матеріал для ігрового навчання німецької мови дітей 4-6 років. У програмі Т.Шкваріної «Англійська мова для дітей дошкільного віку» [259] містяться зміст і методичні рекомендації для навчання англійської мови дітей з 5-6 років. Програма розрахована на два роки: перший рік навчання повинно відбуватися у дошкільному закладі, а другий – у першому класі. Зауважимо, що в програмі підкреслюється необов'язковість навчання іноземної мови в дошкільному закладі [259]. Зазначимо також, що деякі автори висувають критичні зауваження до програми Т.Шкваріної. Так, С.Будак вважає, що поданий у програмі змістовий аспект навчання не відповідає віку дитини-дошкільника, а саме: запропоновані автором мовна, соціокультурна та комунікативна компетенції доступні лише дорослій особистості, яка вільно володіє іноземною мовою. Стосовно дошкільників, за С.Будаком, мова може йти лише про оволодіння навичками і вміннями усного спілкування [35]. Ми підтримуємо позицію Т.Шкваріної щодо формування в дітей дошкільного віку мовної, соціокультурної та комунікативної компетенцій і вважаємо, що змістовний аспект програми стосовно зазначених компетенцій не може бути завищеним у принципі, оскільки за умови правильної організації навчання оволодіння іноземною мовою в дошкільному віці відбувається аналогічно оволодінню мовою рідною. Таким чином, зазначені компетенції цілком можуть бути сформовані у дитини на кінець дошкільного періоду.

Щодо навчальних посібників для дітей дошкільного віку з навчання іноземної мови, то в Україні видано невелику кількість такої літератури. Серед них посібник «Розмовляємо німецькою. Для допитливих дітей та їх

батьків» та додаток до нього «Розмовляємо німецькою: Книга для батьків та вихователів» [103; 104], розраховано на застосування в родині. Нажаль, автори програми не акцентують уваги на віці дитини, на який розрахована програма, зазначаючи його досить абстрактно „для дітей дошкільного віку” [103]. Посібник «Англійські вірші» з позначкою „для дошкільного віку” (укладач І.Волосевич) містить вірші англійською мовою, але, нажаль, без рекомендацій щодо застосування під час заняття [46]. У 2002 році в Тернополі було видано посібник Т.Полонської «Моя перша абетка» [171]. Декілька навчальних посібників, рекомендованих для вчителів і батьків як керівництво для навчання дітей видано останнім часом російськими авторами [14; 55; 257].

У методичній літературі, присвяченій навчанню іноземної мови дітей дошкільного віку, а також у пояснювальних записках до підручників з іноземної мови для дошкільників наголошується на певних умовах, необхідних для успішного навчання дошкільників іноземної мови. Отже, навчання в ранньому віці (до 3-х років) має відбуватися в процесі безпосереднього спілкування з дитиною (в природних або штучно створених комунікативних ситуаціях) і в процесі спільної діяльності дитини та дорослого. Усі заняття з дітьми старше 3-х років мають проводитись у формі гри, або з ігровими перервами; інформація, що подається, повинна бути цікавою, захоплюючою та доступною. Дитині під час занять слід надавати можливість зорового сприймання інформації, для цього використовуються яскраві наочні матеріали (малюнки, іграшки); слухового сприймання (мелодичні вірші, пісні, фонетично правильна мова викладача, аудіозаписи, зроблені носіями мови); тактильного сприймання (дидактичні матеріали, які дитина може вільно брати, розкладати, маніпулювати ними). Оскільки увага дитини дошкільного віку є мимовільною й не може довго зосереджуватись на одному завданні, одноманіття швидко втомлює дитину, а свідома саморегуляція ще не сформована, то необхідна часта зміна видів діяльності, завдань, ігор, застосування фізкультхвилинок, рухавки та ін. Слід враховувати й особливості пам'яті дитини дошкільного віку (переважає мимовільне

запам'ятовування, краще розвинута короткочасна, образна пам'ять), тому в роботі з дошкільниками необхідні регулярні повторення вивченого матеріалу, а новий матеріал має бути яскравим і таким, що викликає емоційний відгук дитини. Отже, слід враховувати психофізіологічні, вікові особливості дітей, провідний вид їхньої діяльності, а також обирати спосіб навчання відповідно до віку дитини.

Таким чином, враховуючи все зазначене, можна зробити висновок, що навчання іноземної мови в дошкільному віці є можливим на всіх етапах дошкільного дитинства за умови вибору оптимальної методики навчання, заснованої на врахуванні вікових особливостей дитини на кожному етапі її розвитку, що досягається за наявності у вчителя загальнопедагогічних знань у сфері виховання дошкільників, сформованості уявлень про процес оволодіння дитиною рідною мовою та функції іноземної мови в її житті. Ефективність навчання іноземної мови в дошкільному дитинстві залежить від урахування психофізіологічних, вікових особливостей дитини, зокрема провідного виду діяльності. Однак в методичній літературі і програмних документах подана інформація стосовно навчання іноземної мови лише дітей старшого дошкільного віку. В Україні відсутні програми навчання іноземної мови дітей молодшого дошкільного і раннього віку. Також відзначається недостатнє методичне забезпечення процесу навчання дітей дошкільного віку іноземних мов.

1.2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов

1.2.1. Інформаційно-комунікаційні технології як навчальний засіб вищої школи

Вивчення дидактичних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній практиці вищої школи потребує перш за все визначення дефініції „інформаційно-комунікаційні технології” і розгляду їх особливостей, а також виділення передумов використання їх як навчального засобу.

Науково-технічний прогрес на межі XX - XXI століть характеризується бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і породжує низку нових закономірних тенденцій у всіх сферах людської діяльності. Особливого значення при цьому набуває процес інформатизації освіти, який пов'язаний із проблемою використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх етапах освітнього процесу. Термін „інформатизація” вживається нами у значенні „реалізація комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного і вчасного використання достовірних знань у всіх суспільно значущих видах людської діяльності” [228]. Сучасний етап розвитку інформаційної цивілізації вимагає перебудови системи використання знань і досягнень людства. Як стверджують сучасні науковці, уперше в історії людства покоління речей та ідей змінюється швидше, ніж покоління людей [134]. Через це використання достовірних знань стає можливим лише за умови розвитку нових технологій, які забезпечують принципово нові способи збереження, обробки та використання інформації. Такими технологіями є сучасні способи збирання, накопичення, зберігання, пошуку, опрацювання та видачі інформації на основі використання комп'ютерної техніки. Це в свою

чергу викликає необхідність підготовки нового покоління фахівців, які володіють навичками пошуку, обробки, аналізу інформації. Розглядаючи підготовку фахівців дошкільної освіти, наголосимо на актуальності використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх етапах навчального процесу.

Розгляд проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі вищої школи потребує перш за все визначення поняття „інформаційно-комунікаційні технології”. Зазначимо, що у тлумачних словниках відсутнє визначення дефініції „інформаційно-комунікаційні технології”. У „Тлумачному словнику з інформатики” (В.Першиков, В.Савінков) наявне визначення поняття „інформаційна технологія”, яке автори трактують як систему методів і способів збирання, накопичення, зберігання, пошуку, опрацювання та видачі інформації, а поняття „комунікація” розглядається як сукупність технічних і програмних засобів системи передачі даних [159]. У словнику-довіднику Ф.Воройського інформаційні технології розглядаються як „комплекс методів, способів та засобів, що забезпечують збереження, обробку, передання, і відображення інформації та є орієнтованими на підвищення ефективності та продуктивності праці” [47, с.20]. Український вчений О.Співаковський характеризує інформаційно-комунікаційні технології як такі, що „базуються на методах збирання, зберігання, опрацювання, передавання та подання всеможливих повідомлень із використанням комп’ютерів та комп’ютерних мереж”[217, с.7].

Отже, приймемо інформаційно-комунікаційні технології як систему методів і способів, що забезпечують збирання, накопичення, збереження, опрацювання, передавання і відображення інформації на основі використання комп’ютерної техніки та комп’ютерних мереж.

Поряд із поняттям „інформаційно-комунікаційні технології” вживається поняття „комп’ютерні технології”, яке передбачає використання всього різноманіття сучасних пристроїв оброблення інформації й усього супутнього обладнання (принтери, сканери, інтерактивні екрани, цифрові фотокамери,

диктофони та ін.) [217].

Інформаційно-комунікаційні технології активно інтегруються в усі сфери діяльності людини та суспільства, стають визначальним фактором об'єктивного розвитку сучасного людства. Цей процес отримав назву „інформатизація суспільства” і має під собою філософську основу, згідно з тезами якої в другій половині ХХ століття розпочався перехід від індустріального суспільства до інформаційного. Дослідники, соціологи та педагоги (Р.Гуревич, А.Гуржій, В.Биков, В.Гапон, Л.Мараховський, М.Плескач та ін.) характеризують сучасне суспільство як інформаційне та наголошують на випереджальній інформатизації науки й освіти. Інформатизація освіти передбачає широке використання комп'ютерних технологій в організації та здійсненні процесу освіти на всіх його етапах, включаючи наукову та управлінську функції. Українські автори (А.Гуржій, В.Биков, В.Гапон, М.Плескач) дають таке визначення процесу інформатизації освіти як „впорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу і тих, хто цей процес забезпечує” [69, с. 3]. М.Фіцула дає таке визначення процесу інформатизації освіти: „комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологією” [239, с.191]. О.Співаковський відзначає, що процес інформатизації освіти є тривалим і відбувається неодноразово в різних закладах освіти [217]. Дослідник також зазначає етапи цього процесу та надає їм характеристику.

Отже, визначимо процес інформатизації освіти як процес впровадження в освітні заклади інформаційних засобів, які ґрунтуються на використанні сучасної комп'ютерної техніки, для організації та здійснення процесу навчання в усіх його формах і на всіх його етапах.

У вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці процес інформатизації

освіти розглядається як складова загальної тенденції глобалізації світових процесів розвитку, як визначальний інформаційний та комунікаційний фактор гармонійного розвитку особистості та соціально-економічних систем сучасного суспільства [18, 27; 69; 106; 213; 217]. Отже, процес інформатизації освіти можна розглядати як один з аспектів соціалізації та розвитку людини в умовах сучасної науково-технічної революції.

Процес інформатизації освіти заслуговує, на наш погляд, особливої уваги перш за все через те, що він призводить до глобального підвищення рівня інформаційної грамотності населення. Питанню формування в суспільстві інформаційної культури приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, які насамперед наголошують на актуальності використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життя людини, а також на необхідності впровадження зазначених технологій у процес навчання. Так, В.Биков, доктор технічних наук, член-кореспондент АПН України, директор інституту засобів навчання АПН України стверджує, що інформаційна культура „стає сьогодні невід’ємною складовою загальної культури кожного члена суспільства, характерною рисою й необхідною умовою існування інформаційного суспільства в цілому” [18, с.4]. О.Співаковський впевнений у тому, що процес інформатизації освіти здатний „суттєво вплинути на менталітет людей, які прийдуть у світ, на методи вирішення завдань..., що зустрічаються в навколишньому середовищі, на технології прийняття рішень, і в кінцевому результаті – на способи життя людства” [215, с.24]. За словами Л.Мараховського поява Інтернету та телекомунікаційних технологій зумовлює виникнення „нової інформаційної цивілізації”, в якій „вже склалися інший спосіб мислення, нова етика і культура взаєморозуміння” [134, с.4]. Цей факт необхідно враховувати при організації підготовки нового покоління не лише вихователів, які працюватимуть із дітьми дошкільного віку і навчатимуть їх іноземної мови, а й фахівців будь-якого профілю. М.Краус, викладач педагогічного коледжу м. Портланд (Орегон, США), автор дистанційного курсу «Інтеграція ресурсів

Інтернет в навчальний процес», координатор програм з використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні мов вважає, що „комп'ютери в цілому та Інтернет зокрема є обов'язковим компонентом загальної грамотності людини” [27].

Отже, комп'ютерна грамотність набуває значення невід'ємної складової загальної грамотності людини. Цей факт зумовлює необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі на всіх його етапах. Це знов підкреслює актуальність використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх педагогів, зокрема фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов.

Життя людини в інформаційному суспільстві вимагає від неї неодноразової зміни професійної орієнтації протягом життя. Це зумовлює необхідність створення такої організаційної структури системи освіти, яка була б здатною забезпечувати постійний безперервний розвиток людини. Як зазначає Л.Мараховський, має відбутися „перехід від принципу „освіта на все життя” до принципу „освіта крізь усе життя” [134, с.4]. Дослідник наголошує на зміні загальних орієнтирів освіти, підкреслює перехід від послідовного (лінійного) викладання інформації до мережного. Відзначимо, що інформаційно-комунікаційні технології найкращим чином забезпечують можливість створення системи освіти, що відповідає зазначеним умовам.

Аналіз літературних джерел, присвячених різним аспектам інформатизації освіти, дозволяє зробити висновок, що більшість авторів у якості головної мети процесу інформатизації зазначають формування особистості, здатної повноцінно жити й діяти в інформаційному суспільстві, а також підвищення якості, доступності та ефективності освіти. Мова йде про формування відкритої системи освіти, у якій кожна людина може обрати свою власну індивідуальну модель навчання, що становиться можливим завдяки використанню комп'ютерів та комп'ютерних мереж.

Вивчаючи процес інформатизації освіти, деякі дослідники виділяють конкретні завдання цього процесу. Так, В.Биков підкреслює важливість таких

завдань для реалізації головної мети процесу інформатизації:

- формування інформаційної культури;
- створення нових і додаткових (за рахунок і на основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій) умов підвищення якості освіти;
- розвиток нових форм освіти, які базуються на інформаційно-комунікаційних технологіях;
- реалізація концепцій відкритої та дистанційної освіти, підвищення доступності та забезпечення екстериторіальності та інтернаціоналізації освіти;
- удосконалення управління освітою;
- підвищення рівня координації, ефективності та керованості, забезпечення екстериторіальності та інтернаціоналізації наукових досліджень, розширення активного простору наукового експерименту [69, с.4].

Процес інформатизації освіти потребує відповідного технічного забезпечення. Відтак, певної уваги заслуговує поняття „комп’ютеризація освіти” як базисна складова процесу її інформатизації. Комп’ютеризація освіти розуміється як елемент процесу інформатизації освіти, який пов’язаний зі „створенням інформаційно-комунікативного навчального середовища, формуванням його загальносистемних програмно-технічних комп’ютерних елементів – комп’ютерних і комп’ютерно орієнтованих засобів навчання, комп’ютерних мереж і засобів телекомунікації, у тому числі в межах глобальних комп’ютерних мереж, забезпеченням можливості їх експлуатації, обслуговування, оновлення і розвитку” [69, с.5] і може бути визначеним як процес широкого використання у системі освіти комп’ютерних продуктів та послуг та оснащення навчальних закладів комп’ютерною технікою.

Як уже зазначалося, процес інформатизації суспільства починається з процесу інформатизації освіти, тобто зі введення до навчального процесу принципово нових форм і методів навчання, в основу яких покладено використання інформаційних і комунікаційних технологій. Необхідність введення інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес

зумовлено низкою причин, серед яких:

- стрімке зростання обсягу інформації, що потребує переходу від моделі навчання, заснованої на запам'ятовуванні, до моделі, яка забезпечує розвиток навичок пошуку та отримання нових знань [213; 217];
- виникнення протиріччя між бурхливим виробництвом і накопиченням знань та неефективною технологією доступу до них [217];
- „суттєва інертність традиційної системи освіти” [217, с.80];
- недосконала система контролю та оцінки знань, за якою студенти дізнаються результати власної навчальної діяльності по закінченню певного часового періоду, в той час, коли для ефективного навчання є необхідним оперативний зворотній зв'язок [48];
- вплив новітніх технологій на зміну природи трудової діяльності і способів роботи, на зниження кількості вакансій з низьким рівнем кваліфікації;
- глобалізація економіки, зростання обсягу міжнародних інформаційних, технологічних, товарних, грошових потоків, що призводить до високої конкуренції в галузі компетенцій [213];
- відсутність інших шляхів для усунення інформаційного протиріччя між „кількістю розтиражованих знань і можливостями доступу до них” [217, с.80] .

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі вищої школи підвищує загальний рівень комп'ютерної грамотності, яка є необхідною умовою життя в сучасному суспільстві. Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій набуває все більшого поширення в системі освіти й потребує вивчення і впорядкування.

Аналіз літератури показує, що проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні, зокрема в підготовці фахівців у вищій школі, приділяється значна увага як в Україні, так і за її межами. Слід зазначити, що на думку багатьох авторів, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти дозволить педагогам

модернізувати цілі, зміст, методи, засоби і форми навчання, розширити власні педагогічні можливості, а тим, хто навчається, надасть можливість наблизитись до активної роботи з доступною для них інформацією. Теоретичні та експериментальні дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій до навчального процесу показують, що принципове вирішення завдання реформування освіти полягає не так у галузі розширення технічних можливостей сучасних технологій, як у галузі розробки та впровадження дидактичних та методичних принципів застосування зазначених технологій у навчанні. Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє постійно динамічно оновлювати зміст, методи, форми навчання згідно змін, що відбуваються в інформаційному просторі України та за її межами.

Проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці фахівців різних профілів останнім часом приділяли увагу Я.Ваграменко, В.Гриценко, Р.Гуревич, Н.Завізна, М.Кадемія, А.Коломієць, Л.Карташова, Т.Койчева, М.Лапчик, Л.Петухова, Є.Полат, В.Разумовський, И.Роберт, А.Савельєв, Т.Селіванова, І.Смирнова, Н.Сосницька, О.Співаковський, С.Тітова, Т.Хачумян, С.Шевченко, О.Шестоपालюк та ін.

За останні кілька років в Україні було захищено низку кандидатських дисертацій, присвячених різним аспектам використання інформаційно-комунікаційних технологій в педагогічній практиці вищої школи. Так, дослідження А.Коломієць присвячене питанню формування інформаційної культури студентів. Л.Карташова у своєму дослідженні розглядає способи використання інформаційних технологій в підготовці майбутніх вчителів іноземних мов. Дослідниця розкриває зміст системи навчання, яка передбачає застосування інформаційно-комунікаційних технологій як способів навчання і як об'єктів вивчення, а також використання їх елементів для забезпечення підтримки діяльності викладача. Автор наголошує також на можливості „органічного об'єднання індивідуальних та групових форм навчальної

діяльності студентів” засобами інформаційно-комунікаційних технологій [99]. Дослідження О.Сороки присвячене визначенню психологічних умов застосування комп'ютерних засобів у процесі навчання іноземної мови студентів немовних факультетів. Автором розроблена нормативна модель навчання, створене комп'ютерне навчальне середовище, визначені психолого-педагогічні вимоги до організації навчальної діяльності студентів [206]. У дослідженні Т.Хачумян увага приділяється формуванню критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій. Автор підкреслює значний педагогічний потенціал інформаційно-комунікаційних технологій. Дослідниця вважає, що за допомогою інформаційних технологій „створюються умови для функціонування інформаційно-педагогічного середовища, в якому реалізуються конструктивістські моделі навчання; забезпечується організація таких видів діяльності студентів, як моделювання реальних ситуацій, процесів і явищ, що вивчаються; розробка та перевірка гіпотез; прогнозування; генерування декількох варіантів розв'язування завдання та вибір оптимального; інтерпретація отриманих даних; формування висновків про правильність прийнятого рішення тощо” [246, с.8]. С.Шевченко досліджувала формування у студентів комунікативної компетенції в читанні англійською мовою за допомогою інформаційних технологій [254]. Н.Сосницька вивчала проблему використання нових інформаційних технологій в галузі удосконалення навчального експерименту з хвильової оптики [212]. Дослідження В.Гриценко присвячено проблемі використання нових інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх вчителів фізики [67]. Т.Койчева займалась проблемою підготовки фахівців гуманітарного профілю до роботи в системі дистанційної освіти [106]. У дисертаційному дослідженні І.Смирнової розглядається проблема формування інформаційної культури майбутніх вчителів початкових класів [204]. Н.Завізна у своєму дослідженні розглядає проблему індивідуалізації навчального процесу на основі використання комп'ютерів в вищих педагогічних навчальних закладах. Т.Селіванова (Росія)

присвятила дослідження проблемі формування проектного мислення вчителів зображувального мистецтва на основі інформаційних технологій. А в докторському дослідженні російської вченої С.Титової розглядаються теоретичні основи комп'ютерно-інформаційної моделі навчання іноземних мов. Зауважимо, що аналіз дисертаційних робіт, захищених останнім часом в Україні та за її межами, показав відсутність робіт щодо проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх вихователів дошкільних закладів. Також поза увагою вітчизняних та зарубіжних дослідників залишається питання підготовки фахівців дошкільної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов.

Використання в підготовці фахівців будь-якого профілю інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює появу специфічних понять таких як „дистанційна освіта”, „тьютор”. Питанню дистанційної освіти останнім часом приділяли увагу В.Жуклевська, Т.Койчева, Н.Мартінова, М.Моїсєєва, О.Овчарук, Р.Рудень та ін. Поняття „дистанційна освіта” визначається дослідниками як „різновиди заочного навчання, що передбачає активний обмін інформацією між усіма учасниками навчання та тими, хто використовує максимально сучасні засоби нових інформаційних технологій, включаючи комп'ютерні телекомунікації” [151, с.37]. У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» дається таке визначення дистанційної освіти: „форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання” [113, с.3]. Зауважимо, що дистанційна освіта наразі не є офіційно визнаною повноцінною формою навчання у вищих навчальних закладах України. Більшість авторів надають дистанційній освіті наступні характеристики: гнучкість, модульність, паралельність, далекодія, асинхронність, охоплення, рентабельність, адаптивність, орієнтація на користувача [106; 151; 217].

У науковій та методичній літературі, присвяченій використанню комп'ютерів та інформаційних технологій у педагогічній практиці вищої

школи зустрічається поняття „електронна освіта”, яке позначає втілення та використання у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення якості освіти та забезпечення можливості подальшої самоосвіти особистості [213; 217]. Поняття „електронна освіта” охоплює всі види й форми освіти на всіх її рівнях і в усіх її ланках, і є результатом процесу інформатизації освіти. Відтак, дистанційну освіту можна визначити як структурну одиницю електронної освіти, засновану на активному обміні інформацією між учасниками навчального процесу з використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій. Слід зауважити, що форми дистанційного навчання можуть успішно впроваджуватися у навчальний процес на інших формах навчання. Деякі дослідники (Л.Мараховський та ін.) зазначають, що дистанційне навчання інтегрується із сучасними системами очної та заочної форм навчання [134]. Так, в Херсонському державному університеті створено спеціальне освітнє середовище „Херсонський віртуальний університет”, яке дозволяє організовувати вивчення окремих курсів або їх частин по типу дистанційних. Таким чином, дистанційна освіта не може визначатися виключно як різновид заочного навчання.

Поняття „дистанційна освіта” тісно пов’язане з дефініцією „тьютор”. Т.Койчева так визначає поняття „тьютор”: „нова спеціалізація професійної діяльності вчителя, що реалізується в умовах дистанційної форми навчання” [106, с.9]. Дослідниця виділяє функції тьютора:

- функція консультанта, яка включає в себе інформування, консультування слухачів, інформаційну підтримку навчання;
- функція менеджера, що характеризується керівництвом та мотивацією слухачів, консультаціями та комунікацією зі слухачами;
- функція фасилітатора, що реалізується в налагодженні та підтримці інформаційних зв’язків і взаємодії між слухачами та іншими учасниками системи дистанційної освіти, урегулюванні проблем, розв’язанні конфліктів, адаптації слухачів до нової форми навчання [106].

Отже, тьютор є особою, яка здійснює координацію процесом дистанційного навчання. При цьому тьютор може не бути автором або співавтором дистанційного курсу, який він координує. Відтак, можна зауважити, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі дозволяє зробити унікальний досвід роботи майстрів педагогічної науки доступним більш широкому колу тих, хто навчається. На думку українського вченого О.Співаковського „якісна зміна засвоєння навчального матеріалу досягається не за рахунок „ручної майстерності” викладача, а шляхом інструментального забезпечення інтелектуальної діяльності, яку отримує студент” [217, с.196].

Використання сучасних комп'ютерних технологій дозволяє досягти гармонійної єдності цілей, змісту, форм методичної системи та способів реалізації її завдань. Так, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій стає можливим побудувати для кожного студента власну модель навчання, враховуючи його індивідуальні й психологічні особливості, як то темп засвоєння матеріалу, організація робочого часу, рівень підготовки та ін. Українські вчені (В.Биков, Ю.Жук та ін.) зауважують, що „використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій та методів інформаційного підходу до організації процесу навчання ... виявились продуктивними як з точки зору досягнення педагогічних цілей, так і з точки зору організації навчального процесу” [17, с.20]

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують доступ до знань студентам та викладачам через формування електронного навчального середовища, яке ми розуміємо як штучно побудовану систему, структура і складові якої зумовлюють досягнення мети навчального процесу з використанням комп'ютерної техніки і спеціального програмного забезпечення [17; 20; 79]. Завдяки цьому створюється модель навчання, в центрі якого знаходиться студент. В умовах становлення та розвитку процесу інформатизації освіти можна говорити про виникнення принципово нового, але з педагогічної точки зору більш значущого способу навчання, який

функціонує на базі засобів інформаційно-комунікаційних технологій – інтелектуальної освітньої системи, яку слід розуміти як комплекс організаційно-методичного, інформаційного, технічного і програмного забезпечення, що реалізує дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій. Зважаючи на зазначене, є доцільним розглянути основні форми організації навчання і види роботи студентів із використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій:

1. Організаційні форми навчання:

- а) лекції, ілюстровані за допомогою комп'ютерних і інформаційних технологій;
- б) практичні, семінарські, лабораторні заняття, які базуються на використанні спеціально створених навчальних програм;
- в) колоквиуми та модульно-атестаційні заняття на основі застосування комп'ютерного тестування;

2. Самостійна та науково-дослідна діяльність студентів (індивідуальна та групова, аудиторна та позааудиторна):

- а) пошук інформації на задану тему;
- б) створення проєктів і моделювання штучних ситуацій згідно означеної теми;
- в) участь у роботі віртуальних лабораторій, форумів, телеконференцій.

Як бачимо, використання інформаційно-комунікаційних технологій можливе в усіх формах роботи студентів на всіх етапах навчання. Зауважимо, що організаційні форми навчання здебільшого потребують лише наявності комп'ютера та додаткової техніки (відеопроєктора, інтерактивного екрана та ін.), а організація самостійної та науково-дослідної діяльності студентів передбачає крім цього ще й підключення до всесвітньої глобальної мережі Інтернет або до локальної мережі університету.

Поняття „мережа” розуміється нами як певна кількість комп'ютерів, з'єднаних між собою, що уможливорює доступ до інформації, яка знаходиться на будь-якому з них. Дефініція „Інтернет” (від англійського International Net)

розуміється як Всесвітня (міжнародна) мережа [68]. В тлумачних словниках це поняття трактується як „Глобальна обчислювальна мережа, що об'єднує велику кількість регіональних, відомчих, приватних та інших інформаційних мереж каналами зв'язку та єдиними для всіх її учасників правилами організації користування та приймання/передавання даних, що визначаються протоколом TCP/IP” [47, с.363]. Можливості Інтернет використовуються для збагачення та доповнення традиційних методів навчання. Студенти повинні навчитися використовувати комп'ютери для своєї дослідницької роботи, розвитку навичок писемного мовлення рідної та іноземної мови, формування власної комунікативної компетенції.

Враховуючи актуальність використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти на сучасному етапі, окреслимо завдання вищих навчальних закладів у галузі застосування інформаційних ресурсів в навчанні:

- забезпечення повного охоплення студентів всіх спеціальностей освітою у галузі інформаційних та комунікаційних технологій щонайменше на рівні користувача;
- надання кожному студентові можливості доступу до глобальних інформаційних ресурсів;
- активне використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення кваліфікації та самостійної роботи викладачів;
- налагодження віртуального зв'язку студентів із викладачем;
- створення віртуальної бібліотеки, яка містить електронні навчальні матеріали для організації навчальної діяльності студентів всіх форм навчання та забезпечення їх самостійної роботи.

Щодо ролі викладача в процесі навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, то слід відзначити, що комп'ютер не є заміником викладача, він виступає тим фактором, який корінним образом змінює характер педагогічної діяльності. Так, Л.Вороніна зауважує, що введення використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес „ні в якому разі не слід розуміти як редукцію функції учителя” і зазначає, що

комп'ютерні технології у процесі навчання навпаки розширюють можливості викладача [48].

Можна відзначити виникнення нової форми навчання – дистанційного навчання, яка поки ще не є офіційно визнаною, але елементи її активно запроваджуються у навчальний процес багатьма освітніми закладами України.

Отже, застосування інформаційно-комунікаційних технологій в педагогічній практиці вищої школи призводить до виникнення принципово нового способу навчання, а також сприяє збагаченню та доповненню традиційних навчальних методів. У зв'язку з цим, використання інформаційно-комунікаційних технологій набуває все більшого поширення в системі освіти й потребує вивчення і впорядкування.

1.2.2. Проблема професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою спеціалізацією «Іноземна мова»

Успіх процесу підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в значній мірі залежить від створених умов. Тобто, людина в період свого становлення, у тому числі в період професійного становлення, повинна знаходитись у певних умовах, які забезпечують всебічний розвиток усіх сторін її особистості з урахуванням генетичної програми і відповідно до соціальної програми [98; 192]. Сукупність усієї системи цих умов і засобів, включаючи їх процесуальну й результативну сторони, визначається як система освіти [249, с.107].

У процесі навчання, як уже зазначалося, реалізується зміст освіти, який виступає одним із основних засобів і факторів розвитку. Деякі автори (В.Семиченко та ін.) розглядають зазначений аспект із позиції системного підходу [191]. Дослідники В.Кремень, Н.Мойсеюк, І.Печенко, О.Савченко, С.Смирнов, М.Скаткін визначають сутність змісту освіти в контексті особистісно-орієнтованого підходу і розглядають його як „гуманістично

орієнтована й педагогічно адаптована система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності та досвіду ставлень до світу” [142]. Дослідники зазначають, що "зміст освіти впливає з її основної функції – прилучити молодь до загальнолюдських і національних цінностей; це – система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних умінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання" [231, с.137]. У підручнику за редакцією С.Смирнова так визначається зміст освіти: "...це зміст триєдиного цілісного процесу становлення особистості – засвоєння досвіду, виховання й розвиток" [154, с.28].

Проблема змісту освіти в науковій літературі представлена авторами: О.Абдулліна, А.Вербицький, І.Лернер, В.Паламарчук, М.Скаткін, Н.Хроменков та ін. Аналіз літератури з проблеми показав наявність декількох теорій формування змісту освіти: теорія дидактичного матеріалізму або енциклопедизму, теорія дидактичного формалізму, теорія дидактичного утилітаризму, теорія функціонального матеріалізму, теорія операційного структурування [1; 39; 101; 127; 152; 247]. Українська дослідниця Н.Мойсеюк розглядає зміст шкільної освіти і виділяє такі його компоненти:

- знання як узагальнений досвід пізнання дійсності, накопичений людством у процесі соціально-історичної практики [136, с.186];
- досвід здійснення відомих людям способів діяльності (уміння і навички) [136, с.187];
- досвід творчої діяльності як умова готовності до пошуку шляхів вирішення нових проблем, формування здібностей самостійно та творчо працювати і жити [136, с.189];
- досвід ставлень особистості як система мотиваційно-ціннісних та емоційно-вольових ставлень [136, с.189].

Н.Сайко, аналізуючи теорії змісту освіти доходить висновку, що навчальні програми мають містити матеріал, який враховує суспільні та індивідуальні

потреби учнів і мати розвивальну, виховну та пізнавальну цінність [188].

Дослідниця розглядає структуру змісту освіти й зазначає такі її компоненти:

1. Якості особистості, інваріантні предметній специфіці діяльності (пізнавальна культура, спрямованість особистості, трудові якості, комунікативна, естетична та фізична культура).
2. Досвід предметної діяльності, який диференціюється за ступенем узагальненості її видів (загальна й спеціальна освіта).
3. Досвід особистості, який диференціюється за принципом теорія – практика (знання, уміння) [188].

Як бачимо, зміст освіти визначає той набір компетенцій особистості, який є необхідним для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності.

Виходячи з завдань нашого дослідження, а саме – вивчення процесу підготовки студентів до навчання дітей дошкільного віку іноземних мов, наголосимо на доцільності розгляду лише спеціального компонента освіти, тобто навчальних дисциплін, завдання яких спрямовані на формування у студентів професійних вмінь навчання іноземної мови в дошкільному закладі.

Підготовка фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов здійснюється у вищому навчальному закладі згідно з двома базисними компонентами освіти – загальному й спеціальному [122, с.47].

Для вивчення змісту професійної підготовки майбутніх вихователів нами був проведений аналіз навчальних планів для спеціальності „Дошкільне виховання”. Було проаналізовано стандарт Міністерства освіти України, а також навчальні плани Херсонського державного університету й Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Аналіз змісту навчальних планів дозволив виявити наявність дисциплін, спрямованих на формування у студентів навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також відсоткове співвідношення навчальних дисциплін загального та спеціального циклів, які у навчальному плані поділяються на дві групи: нормативна частина циклу та варіативна частина циклу. Варіативна частина в свою чергу містить групу

дисциплін за вибором ВНЗ та групу дисциплін за вибором студента. До дисциплін загального циклу належать навчальні дисципліни загальноосвітнього спрямування (гуманітарної, соціально-економічної та природничо-наукової підготовки), а цикл спеціальних дисциплін утворюють навчальні дисципліни фахового спрямування (професійної та практичної підготовки), які можна в рамках нашого дослідження умовно поділити на дві групи. Перша група дисциплін фахового спрямування складається з навчальних предметів, спрямованих на формування у студентів професійних компетенцій вихователя дошкільного навчального закладу. Друга група фахових дисциплін об'єднує навчальні предмети, завданням яких є формування у майбутніх фахівців навичок роботи за спеціалізацією (другою спеціальністю). Порівняння кількості годин навчальних дисциплін загального та спеціального циклів спеціальності „Дошкільне виховання” з різними спеціалізаціями подано у таблицях 1.1., 1.2., 1.3.

Таблиця 1.1.

Кількість годин навчальних дисциплін загального та спеціального циклів спеціальності „Дошкільне виховання” зі спеціалізацією (другою спеціальністю) „Іноземна мова”, (у годинах)

	Дисципліни загальноосвітнього спрямування				Перша група дисциплін фахового спрямування				Друга група дисциплін фахового спрямування			
	Кількість навч. дисциплін		Кількість годин		Кількість навч. дисциплін		Кількість годин		Кількість навч. дисциплін		Кількість годин	
Нормативна частина циклу	ХДУ	ППУ	ДУ	ППУ	ХДУ	ППУ	ХДУ	ППУ	ХДУ	ППУ	ХДУ	ППУ
	11	20	1332	1440	30	30	3528	2448	1	9	54	1776
Варіативна частина циклу (за вибором ВНЗ)	3	0	162	0	0	1	0	96	7	0	1260	0
Варіативна частина циклу (за вибором студента)	1	0	54	0	2	0	90	0	1	0	54	0
Усі частини циклу разом	15 27 %	20 33%	1548 24%	1440 23%	32 57%	31 52%	3618 55%	2544 44%	9 16%	9 15%	1368 21%	1776 31%

Таблиця 1.2

Кількість годин навчальних дисциплін загального та спеціального циклів спеціальності „Дошкільне виховання. Практична психологія”, (у годинах)

	Дисципліни загальноосвітнього спрямування		Перша група дисциплін фахового спрямування		Друга група дисциплін фахового спрямування	
	Кількість навч. дисциплін	Кількість годин	Кількість навч. дисциплін	Кількість годин	Кількість навч. дисциплін	Кількість годин
Нормативна частина циклу	19	1108	25	1576	14	672
Варіативна частина циклу (за вибором ВНЗ)	0	0	1	56	0	0
Варіативна частина циклу (за вибором студента)	0	0	0	0	0	0
Усі частини циклу разом	19 32%	1108 33%	26 44%	1632 48%	14 24%	672 19%

Як видно з таблиці 1.1., найбільшу кількість годин за навчальним планом мають фахові дисципліни, спрямовані на формування у студентів професійних компетенцій вихователя дошкільного навчального закладу (перша група фахових дисциплін) – 55%. На дисципліни загальноосвітнього спрямування відводиться 24% навчального навантаження, а відсоткове відношення навчальних годин для дисциплін, що покликані формувати у майбутніх фахівців навички викладання іноземної мови в дошкільному закладі (друга група дисциплін фахового спрямування), складає 21%.

Оскільки наше дослідження спрямоване на вивчення проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання мов, зупинимось детальніше на аналізі другої групи дисциплін фахового спрямування. Як показано в таблиці 1.1., загальна кількість навчальних дисциплін цієї групи складає 9 дисциплін. З них одна дисципліна (Література для дітей дошкільного віку іноземною мовою) є складовою нормативної частини циклу, вісім дисциплін (Практичний курс англійської мови, Історія англійської мови, Теоретична фонетика, Теоретична граматики, Лексикологія, Вступ до англійської мови, Методика навчання англійської мови в дошкільних закладах)

утворюють варіативну частину циклу професійної підготовки та визначаються вищим навчальним закладом. Отже, як бачимо, серед всіх дисциплін фахового спрямування, які формують у студента навички навчання іноземної мови в дошкільному закладі, лише одна спрямована на формування у майбутніх вихователів навичок роботи з дітьми в контексті іншомовного спілкування. Наголосимо, що серед дисциплін фахового спрямування, націлених на формування у студентів професійних компетенцій вихователя дошкільного навчального закладу, є присутнім курс „Нові інформаційні технології в дошкільній освіті”. Однак зміст курсу охоплює проблематику професійної сфери вихователя дошкільного закладу, а не вчителя іноземної мови в дошкільному закладі освіти. Зі всього зазначеного витікає, що програмою підготовки фахівців дошкільної освіти з правом викладання іноземної мови передбачається формування в першу чергу компетенцій вихователя дошкільного закладу (32 навчальні дисципліни, що складає 57% всього навчального навантаження). На формування навичок іншомовного спілкування майбутніх вихователів спрямовані 7 навчальних дисциплін (12,5%), а для розвитку професійних компетенцій учителя іноземної мови в дошкільному закладі передбачається 1 дисципліна (1,75%). Слід зазначити, що за даними деяких дослідників, які вивчають проблему підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов (С.Будак та ін.), кваліфікація вчителів іноземної мови в більшості дошкільних закладів Херсонської, Одеської та Миколаївської області є досить низькою. Так, С.Будак відзначає, що „80% (вчителів) переконані: для навчання дошкільників іноземної мови не потрібна спеціальна підготовка” [35, с. 44], а „90% учителів працюють без будь-якої програми” [35, с. 44]. Автор зауважує, що результат навчання в таких умовах не є гарантованим і, на його думку, „залишається сумнівним, чи відповідає методика навчання іноземної мови специфіці віку і чи не впливає таке навчання на здоров'я дітей” [35, с. 44]. Дослідник також наголошує на тому факті, що більшість педагогів не розуміє важливість спеціальної підготовки до навчання дошкільників іноземної мови. За даними

досліджень, здійснених автором, 38% вчителів іноземної мови, які працюють з дошкільниками, „...переконані, що достатньо знати англійську мову вчителю” [35, с. 44]. Відтак, слід наголосити на важливості методичної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в дошкільних закладах. Ми також дотримуємось думки, що найважливішим у навчанні іноземної мови в дошкільному закладі є обов’язкова підготовка з дошкільної педагогіки для фахівців, які працюють із дітьми, і вважаємо, що оптимальною є ситуація, коли іноземної мови дітей навчає вихователь, а не людина, яка приходить на нетривалий час кілька разів на тиждень. Саме така позиція зумовила розробку методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Враховуючи все зазначене, зауважимо, що в навчальних планах Херсонського державного університету для спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою спеціалізацією «Іноземна мова» наявна невелика кількість дисциплін, спрямованих на формування у майбутніх вихователів професійних компетенцій, необхідних для навчання дошкільників іноземної мови. Зазначимо також, що дисципліни, які забезпечують обізнаність студентів у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні мов, у навчальних планах відсутні. Одночасно спостерігається невисокий рівень кваліфікації вчителів іноземної мови в більшості дошкільних закладів міста.

Висновки до першого розділу

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов дозволяє зробити висновок, що в психолого-педагогічній літературі наголошується на пріоритеті принципу комунікативного навчання, побудові навчального

процесу, як моделі спілкування, а також на важливості практичної підготовки майбутніх фахівців.

Авторами проаналізованих наукових праць виділяються специфічні вимоги до вчителя іноземної мови в дошкільному закладі, як то: вміння стимулювати дітей дошкільного віку до спілкування іноземною мовою; враховувати вік, психологічні і фізіологічні особливостей дітей; знання методики їхнього навчання; вміння максимально вільно спілкуватися іноземною мовою на професійно-мовленнєвому рівні; знання організаційно-методичних аспектів викладання іноземної мови в дошкільному закладі.

Стосовно психолого-педагогічних особливостей дитини дошкільного віку, аналіз літератури показав, що в сучасній педагогічній науці прийнята педагогічна періодизація, згідно якої кожному віковому періоду дошкільного дитинства притаманні певні якісні психологічні новоутворення, провідний вид діяльності, особливості розвитку рідного мовлення. Це є основою організації навчання дитини іноземної мови, і мусить бути враховано у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов.

Серед методичних підходів до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови варто відмітити такі, які базуються на використанні природних механізмів засвоєння мови дитиною: принцип Грамонта, метод занурення у іноземну мову, метод ігрової імітації іншомовного спілкування, метод безперекладної семантизації та ін. Більшість методик навчання дітей іноземних мов, представлених у методичній науці, призначено для застосування у роботі з дітьми 4-5 років. Навчання дітей раннього і молодшого дошкільного віку розглядається як таке, що здійснюється переважно в умовах сім'ї. Зважаючи на це, нами було висунуто тезу, щодо необхідності підготовки до навчання дітей іноземних мов майбутніх вихователів не лише зі спеціалізацією „Іноземна мова”, оскільки ми дотримуємось позиції, що навчання іноземної мови в дошкільному закладі повинно здійснюватись вихователем, який знаходиться з дітьми протягом дня, а не вчителем, що перебуває з дітьми короткотривалий період.

Щодо періоду початку навчання дитини іноземної мови, то в сучасній методичній науці існують різні підходи щодо визначення часу початку навчання дітей іноземної мови: ранній вік, дошкільний і шкільний періоди. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що навчання дитини іноземної мови можливе на будь-якому етапі дошкільного дитинства. Це положення ми вважаємо таким, яке може бути взято за основу в розробці методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах сучасного життя, зокрема у системі освіти, набуває характер стрімкого розповсюдження. Відбувається комп'ютеризація освіти, яка є базисною складовою процесу її інформатизації і визначається як процес широкого використання у системі освіти комп'ютерних продуктів, послуг та оснащення навчальних закладів комп'ютерною технікою.

На всіх етапах освітнього процесу спостерігається активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Поняття «інформаційно-комунікаційні технології» розуміється нами як система методів і способів, що забезпечують збирання, накопичення, збереження, опрацювання, передавання і відображення інформації на основі використання комп'ютерної техніки та комп'ютерних мереж. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі вищої школи підвищує загальний рівень комп'ютерної грамотності майбутніх фахівців, яка є необхідною умовою життя в сучасному суспільстві.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній практиці вищої школи призводить до виникнення принципово нового способу навчання, а також сприяє збагаченню та доповненню традиційних навчальних методів.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів іноземної мови та методики її викладання потребує спеціальних умов, відповідної матеріально-технічної бази і спеціальної підготовки

викладачів. Цей процес набуває все більшого поширення в системі освіти й потребує вивчення і впорядкування.

Аналіз змісту навчальних програм Херсонського державного університету для студентів напряму підготовки «Дошкільна педагогіка» з додатковою спеціалізацією «Іноземна мова» дозволив виявити недостатню кількість дисциплін, спрямованих на формування у майбутніх вихователів професійних компетенцій, необхідних для навчання дошкільників іноземної мови і відсутність дисциплін, які забезпечують обізнаність студентів у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні мов. Також вченими, які досліджували питання підготовки студентів до навчання іноземних мов дітей дошкільного віку, наголошується на недостатньо високому рівні кваліфікації вчителів іноземної мови, які працюють в дошкільних закладах. Відтак, виникає гостра потреба у підготовці фахівців зазначеного профілю на основі сучасних інформаційних технологій.

Основні наукові результати розділу опубліковані в наукових працях: «Іноземна мова як аспект підготовки дитини до школи» (Київ, 2007); «Педагогічні умови навчання іноземних мов дітей дошкільного віку» (Київ, 2006); «Проблема готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов» (Херсон, 2006); «Підготовка вчителів іноземної мови до роботи в дошкільному закладі» (Херсон, 2005); «Мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку в умовах природного і штучного білінгвізму» (Херсон, 2004).

РОЗДІЛ 2

СТАН РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІНОЗЕМНИХ МОВ

2.1. Підготовка майбутніх вихователів до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку в педагогічній практиці вищої школи

Для визначення стану підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми, до навчання їх іноземних мов, а також до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній і майбутній професійній діяльності, нами було проведено констатувальний експеримент.

Констатувальний експеримент складався з таких аспектів: дослідження інноваційного досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній практиці вищої школи; вивчення рівня сформованості у студентів готовності до роботи з дітьми дошкільного віку; з'ясування рівня готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов; виявлення рівня сформованості у студентів навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій.

2.1.1. Підготовка студентів до навчання дітей іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній практиці вищої школи.

Як зазначалося у попередньому розділі, інформаційно-комунікаційні технології активно використовуються у навчальному процесі вищих закладів освіти, зокрема, в навчанні іноземних мов. Відзначимо, що оволодіння

студентами іншомовними знаннями та вміннями є необхідною складовою підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземної мови в дошкільному закладі. Вітчизняні та зарубіжні дослідники наголошують на важливості використання інформаційних та комунікаційних технологій у процесі навчання студентів іноземної мови.

З аналізу навчальних планів для студентів спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою спеціалізацією «Англійська мова» витікає, що підготовка до навчання мов у вищому закладі освіти здійснюється в два етапи. Перший етап – навчання мови, другий етап – навчання методики її викладання в дошкільному навчальному закладі. На обох етапах можливе використання інформаційних і комунікаційних технологій. Оскільки в науковій та методичній літературі не представлений досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці студентів до навчання іноземних мов дітей дошкільного віку, розглянемо досвід використання зазначених технологій у вищій школі для навчання іноземної мови студентів інших спеціальностей, а також можливості використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчанні студентів методики викладання іноземної мови в дошкільному закладі.

Н.Фоменко підкреслює значення інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні студентів іноземних мов, зазначаючи, що використання згаданих технологій дозволяє „не лише індивідуалізувати процес вивчення мови та органічно об'єднати різноманітні форми роботи студентів: аудиторну, самостійну, дистанційну”, воно уможливорює „використання мови, що вивчається, в навчальній та реальній комунікації” [240].

На думку Н.Фоменко, інформаційно-комунікаційні технології є особливо цінними в навчанні студентів іноземних мов, оскільки наявність віртуальних навчальних середовищ і можливість участі в телекомунікаційних проектах вимагають від студентів використання іноземної мови для реального спілкування з іншими учасниками. Автор відмічає, що останнім часом спостерігається системна інтеграція сучасних технологій в процес навчання

мов [240]. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології уможливають використання цілого комплексу засобів для навчання студентів іноземної мови. Так, у вузівській практиці використовуються:

- комп'ютерні навчальні програми та словники;
- спеціалізовані навчальні програми;
- адаптовані та аутентичні матеріали на іноземній мові (електронні версії закордонних періодичних видань, публікацій і т.ін.);
- корпоративні та освітні Інтернет-сторінки;
- аудіо- та відео ресурси [27; 48; 240].

У науковій та методичній літературі, нажаль, відсутні дані щодо використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчанні студентів методики викладання іноземної мови, зокрема в дошкільному закладі. Лише побіжно згадують цей аспект деякі автори (Н.Фоменко та ін.), зазначаючи, що серед розроблених електронних курсів присутній курс «Комп'ютерна лінгводидактика» [240]. На нашу думку, для навчання студентів методики викладання іноземної мови в дошкільному закладі засобами інформаційно-комунікаційних технологій доцільно використовувати:

- електронні посібники, підручники, методичні рекомендації з методики навчання іноземної мови в дошкільному закладі;
- спеціально розроблені курси методики навчання іноземної мови в дошкільному закладі;
- пошук інформації в мережі Інтернет з різних аспектів навчання дошкільників іноземної мови;
- відвідування спеціалізованих освітніх Інтернет-сторінок;
- участь студентів у форумах та телеконференціях, присвячених проблемі навчання іноземної мови в дошкільному закладі;
- спеціально розроблені тестові та контрольні завдання;
- електронну пошту для консультацій та оперативного зв'язку з викладачем;

- внутрішній форум (у локальній мережі університету) для обговорення питань з різних аспектів навчання дошкільників іноземних мов.

За даними методичних та педагогічних видань, на сучасному етапі використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні іноземної мови у вищій школі застосовуються такі його форми:

1. Аудиторна (контактна);
2. Дистанційна мережева;
3. Дистанційна автономна.

В навчанні майбутніх вихователів іноземної мови особливого значення набуває формування у них іншомовних комунікативних навичок, оскільки, як зазначалось у першому розділі, навчання дошкільників іноземної мови ґрунтується на засвоєнні дітьми усного її курсу, що є можливим лише за умови моделювання педагогом ситуації іншомовного спілкування. На формування у студентів навичок іншомовного спілкування вагомо впливає використання засобів електронної комунікації, а саме, віртуальне навчальне середовище та телекомунікаційні проекти, участь у яких дозволяє використовувати іноземну мову для реального спілкування з її носіями та іншими учасниками навчального процесу. Бурхливий розвиток телекомунікацій уможливує широке використання засобів електронної комунікації на всіх формах навчання (денна, вечірня, заочна).

Особливістю навчання з використанням комп'ютерних технологій є поетапність самостійної діяльності студентів, яка сприяє активізації навчального процесу, а також наявність оперативного зворотного зв'язку, що уможливує індивідуалізацію та диференціацію навчання [48]. Дійсно, використання комп'ютерних технологій дозволяє враховувати індивідуальні особливості студентів, як то: рівень підготовки, швидкість засвоєння матеріалу, працездатність і т. ін., а застосування спеціально розроблених контрольних тестів не потребує часу для перевірки роботи студентів, які отримують результат безпосередньо після закінчення роботи і за необхідності можуть її повторити.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів іноземної мови та методики її викладання потребує спеціальних, перш за все технічних, умов як то: відповідне обладнання, наявність спеціального програмного забезпечення, підготовка викладачів іноземної мови з інформатики, підключення до мережі Інтернет.

Для отримання уявлення про можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів іноземної мови розглянемо досвід роботи в цьому напрямі, представлений у науковій літературі та електронних періодичних виданнях. Так, для підвищення якості навчання студентів іноземної мови створюються центри лінгвометодичних інформаційних ресурсів для підвищення кваліфікації та самостійної роботи викладачів, проводиться робота по формуванню у студентів і викладачів навичок пошуку інформації в Інтернеті та оцінки Інтернет-сторінок [240], здійснюється розробка електронних навчальних матеріалів для вивчення мов студентами всіх форм навчання і забезпечення їх самостійної роботи [48; 240], використовуються прикладні програми, бази даних, електронні таблиці, текстові та графічні редактори для виконання письмових робіт, проблемних та творчих завдань, застосовуються навчальні програми з іноземних мов та програми з профільних дисциплін, створені для носіїв мови. Дуже актуальним є використання електронної пошти для зв'язку зі студентами та організації їхньої роботи в мікрогрупах [27], організація спілкування за допомогою засобів текстової, аудіо- та відео комунікації [27; 48], пошук матеріалів для досліджень у всесвітній мережі [27; 48; 240], використання електронних дидактичних та демонстраційних матеріалів (презентації, відеоролики, аудіозаписи), електронних навчальних посібників, організація самостійної роботи студентів в режимі самоосвіти, дистанційного навчання [48]. Цікавим є досвід створення колекції програмного забезпечення для навчання студентів іноземних мов та аутентичних іншомовних матеріалів, а також забезпечення функціонування спеціальної навчальної Інтернет-сторінки, де розміщені приклади комп'ютерних навчальних матеріалів, підготовлених студентами та

викладачами, статті та інша інформація, посилання на Інтернет-ресурси [28].

Слід зазначити, що для використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців до навчання дітей іноземної мови великого значення набуває наявність у студентів власного досвіду роботи з комп'ютерною технікою. Реалізація цієї умови передбачає включення в навчальні плани студентів-«дошкільників» спеціального вступного курсу, змістом якого є вивчення необхідної комп'ютерної термінології, ознайомлення з комплексом програмних засобів, навчальних матеріалів і Інтернет-ресурсів, призначених для вивчення іноземної мови і методики її викладання, а також формування навичок системного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності.

Крім зазначеного, необхідною умовою успішного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів іноземної мови та методики її викладання є спеціальна підготовка викладачів. На наш погляд, необхідними складовими зазначеної підготовки викладачів можна вважати:

- володіння навичками роботи на персональному комп'ютері, достатніми для підготовки та оформлення методичних та інших матеріалів;
- володіння навичками роботи в мережі Інтернет, достатніми для пошуку необхідної інформації, організації інтерактивного спілкування студентів;
- ознайомлення з певною кількістю електронних освітніх ресурсів та вміння на їх основі створювати навчальні завдання;
- вміння організувати роботу студентів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- вміння органічно поєднувати навчальні методи та прийоми на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій з традиційними методами та прийомами;
- обізнаність у галузі програмного забезпечення курсу;
- психологічна перебудова свідомості і характеру сприйняття навчального процесу з використанням інформаційно-комунікаційних

технологій і усвідомлення власної ролі у цьому процесі.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій розширює систему традиційних засобів для навчання студентів іноземної мови та методики її викладання у дошкільному навчальному закладі. Використання комп'ютерних технологій дозволяє враховувати індивідуальні особливості студентів, а використання засобів електронної комунікації сприяє розвитку навичок іншомовного спілкування. Слід зауважити, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів іноземної мови та методики її викладання потребує спеціальних умов, відповідної матеріально-технічної бази і спеціальної підготовки викладачів.

2.1.2. Готовність студентів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Готовність до роботи з дітьми слід розглядати в контексті готовності до педагогічної діяльності. Проблемі готовності до педагогічної діяльності останнім часом приділяли увагу вітчизняні і зарубіжні дослідники, зокрема О.Абдулліна, Ю.Алферов, Л.Ахмедзянова, І.Богданова, Ф.Гоноболін, І.Зязюн, Т.Ільїна, Е.Карпова, Г.Нагорна, В.Сластьонін, Л.Спірін, О.Щербаков, О.Цокур та ін.

Поняття „готовність” розглядалося дослідниками різних галузей науки. Так, у психологічному словнику під редакцією В.Зінченко та ін. готовність визначається як стан мобілізації всіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій [176]. С.Будак вважає, що в психологічному розумінні готовність визначається як особливий психічний стан, що виникає як прояв якісного новоутворення у структурі особистості на певному етапі її розвитку. Автор характеризує готовність у психологічному розумінні як вибіркочу активність особистості в процесі підготовки до діяльності чи її виконання, а готовність до професійної діяльності визначає як певний психофізичний стан спеціаліста, який володіє знаннями, вміннями,

навичками, в якому він може негайно перейти до безпосереднього виконання своєї професійної діяльності [35].

У сучасній педагогічній науці виділяють такі компоненти готовності до педагогічної діяльності (з позиції системного підходу):

- мотиваційний;
- змістовий;
- емоційно-вольовий;
- оцінний.

Дослідники також виділяють і такі компоненти готовності як: морально-орієнтаційний, психофізіологічний (С.Будак), когнітивний (О.Тихомиров), організаторський, конструктивний (В.Сластьонін, Л.Спірін).

Готовність до педагогічної діяльності визначається сформованістю відповідних якостей особистості. Зауважимо, що в науковій літературі зустрічаються різні підходи до виділення якостей спеціаліста, які є ознакою його готовності до професійної діяльності. Так, А.Лігоцький вважає доцільним поділити якості спеціаліста на три групи:

1. Якості, що визначають загальнокультурний рівень і світогляд;
2. Професійні якості;
3. Творчій потенціал [129].

На нашу думку, саме такий розподіл є доцільним у визначенні дефініції „готовність до професійної діяльності”, оскільки дозволяє простежити багаторівневість феномену „готовність”.

Отже, готовність до професійної діяльності можна розуміти як якісне психофізіологічне новоутворення особистості, яке дозволяє свідомо і самостійно здійснювати професійну діяльність на всіх її рівнях (планування, виконання, контроль, аналіз).

Питання готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку вивчали О.Главацька, Л.Поздняк, Т.Фуряєва та ін.

Розглядаючи поняття „готовність до роботи з дітьми дошкільного віку”, на наш погляд, доцільним було би визначити зміст окремих її компонентів [61; 129; 166; 167; 242].

Мотиваційний компонент визначається сформованістю особистісних якостей і загальної спрямованості студента і може складатися з таких складників: свідоме прагнення студента бути вихователем, бажання передавати власний досвід наступному поколінню, виявлення для цього знань і здібностей, прагнення досягти успіху в зазначеній діяльності, потреба в постійній самоосвіті, позитивне ставлення до педагогічної професії, стійке бажання присвятити себе педагогічній діяльності, педагогічне покликання до роботи з дітьми; усвідомлення студентом цілей, завдань, важливості і соціальної необхідності проведення навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку [35; 61; 129; 167; 242].

Змістовий компонент характеризується наявністю у студента засвоєних теоретичних знань, сформованих професійних якостей викладача і відповідних вмінь та навичок. Можна зазначити такі елементи змістового компоненту готовності: вміння визначати конкретні мету і завдання, виходячи із загальної мети, знаходити способи досягнення мети, планувати роботу з дітьми; наявність у студента вмінь та навичок організовувати дитячий колектив на виконання поставлених завдань, використовувати різні форми та засоби методичної та педагогічної роботи з дітьми; вміння добирати необхідний для роботи матеріал, адаптувати його для дітей різних вікових груп; аналізувати та осмислювати особисту роботу і досвід колег [35; 61; 129; 167; 242].

Емоційно-вольовий компонент готовності до роботи з дітьми дошкільного віку охоплює сферу взаємин майбутнього вихователя з дітьми, колегами, батьками, адміністрацією на різних рівнях педагогічного спілкування і пов'язаний з умінням побудувати власну індивідуальну траєкторію професійного розвитку й удосконалення. Емоційно-вольовий компонент визначається такими складниками: позитивне ставлення до майбутньої

фахової діяльності, почуття радості спілкування з дітьми, сформованість моральних цінностей, високої духовної культури, науково-педагогічного стилю мислення, розвинене почуття емпатії, цілеспрямованість, наполегливість, активність, самостійність, ініціативність, емоційна врівноваженість, посидючість, толерантність, соціальна зрілість, усвідомлення власної соціальної і гендерної ролі, соціальна відповідальність, висока суспільна активність [35; 61; 129; 167; 242].

Оцінний компонент готовності до роботи з дітьми дошкільного віку визначається самооцінкою власної професійної підготовленості, вмінням визначати і корегувати відхилення від наміченої індивідуальної траєкторії професійного розвитку і вдосконалення, прагненням докладати свідомих зусиль для формування необхідних професійних якостей і усунення негативних рис характеру [35; 61; 129; 167; 242].

Отже, готовність студента до роботи з дітьми дошкільного віку – складне та багатогранне поняття, яке передбачає сформованість певних особистісних рис, професійних вмінь та навичок, а також наявність особливого психофізіологічного стану фахівця, що дозволяє йому успішно і самостійно здійснювати свою професійну діяльність.

Виділені компоненти готовності було покладено в основу визначення критеріїв готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку. Так, нами було виділено такі критерії готовності до роботи з дітьми дошкільного віку:

- конструктивно-дидактичний, що характеризується показниками: знання студентами психологічних і вікових особливостей дитини, знання основних форм дошкільного виховання та навчання, сформованість теоретичних уявлень про організацію навчально-виховного процесу й власну роль у ньому, практичних вмінь організації дитячого колективу, навичок спілкування з дітьми дошкільного віку, здатності планувати та здійснювати навчально-виховний процес;

- мотиваційний критерій із показниками: стійка педагогічна спрямованість особистості, свідоме прагнення до роботи з дітьми, бажання присвятити себе педагогічній діяльності у сфері дошкільного виховання, відчуття позитивних емоцій під час спілкування з дітьми;

- психологічний, показниками якого є: достатньо високий рівень розвитку комунікативних здібностей, розвинене почуття емпатії, емоційність, вміння підніматися до рівня дитини.

Згідно з виділеними критеріями було розроблено систему перевірки рівня сформованості у студентів готовності до роботи з дітьми дошкільного віку, яку було застосовано у ході констатувального та формувального експерименту.

Система перевірки рівня сформованості у студентів готовності до роботи з дітьми дошкільного віку складалась з таких компонентів: анкетування студентів, бесіда зі студентами, аналіз виконання студентами спеціально розроблених практичних завдань, тестування, контрольні роботи, педагогічне спостереження за студентами під час виконання завдань.

У межах дослідження рівня готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку слід відмітити, що анкетування студентів дало змогу визначити рівень самооцінки студентами власної готовності до роботи з дітьми, рівень сформованості в них теоретичних уявлень про процес навчання і виховання дитини дошкільного віку, а також частково наявність мотивації до роботи з дітьми. Аналіз виконання студентами спеціально розроблених практичних завдань дозволив з'ясувати рівень сформованості в них практичних вмінь роботи з дітьми дошкільного віку. Бесіда зі студентами, а також педагогічне спостереження сприяли виявленню рівня розвитку комунікативних здібностей, почуття емпатії, емоційності, вміння діяти на одному рівні з дитиною. Педагогічні спостереження проводилися упродовж всього періоду експериментальної роботи. В якості об'єкта спостереження виступала діяльність студентів у всіх організаційних формах

експериментальної роботи: лекціях, практичних, семінарських, лабораторних заняттях (в тому числі на базі ДНЗ).

Констатувальний експеримент проводився на базі Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського, Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського та Херсонського державного університету. В експерименті брали участь 9 груп студентів спеціальності „Дошкільне виховання” (загальна кількість 293 особи). З них 105 студентів випускного курсу і 188 студентів першого курсу, яких було залучено до експерименту для простеження динаміки формування готовності до роботи з дітьми.

У Миколаївському державному університеті ім. В.О.Сухомлинського було обрано 4 групи студентів: одна група зі спеціалізацією «Психологія» (М1п) – 23 особи, одна зі спеціалізацією «Англійська мова» (М2а) – 18 осіб та дві групи зі спеціалізацією «Логопедія» (М1л і М2л) – 21 і 26 осіб. У Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д.Ушинського до експерименту було залучено 4 групи студентів: дві зі спеціалізацією «Англійська мова» (О1а і О2а) – 26 і 25 осіб, і дві зі спеціалізацією «Психологія» (О1п і О2п) – відповідно 20 і 19 осіб.

Студентам першого та четвертого курсів пропонувалось оцінити власну здатність і бажання працювати з дітьми-дошкільниками, проаналізувати наявність необхідних для цього особистісних якостей, окреслити коло професійних вмінь та навичок, якими на їх думку має оволодіти майбутній фахівець, продемонструвати уміння вирішувати практичні завдання, що стосуються професійної діяльності педагога-дошкільника. На нашу думку, є доцільним проаналізувати результати анкетування тільки студентів випускних курсів. Проте в деяких таблицях подано також результати опитування і студентів-першокурсників. Наявність цієї інформації, як уже зазначалось, дозволить простежити динаміку професійного становлення майбутніх вихователів.

Для визначення рівня самооцінки студентами власної готовності до роботи з дітьми, сформованості теоретичних уявлень про процес навчання і виховання дошкільників і для з'ясування наявності мотивації до роботи з дітьми студентам було запропоновано заповнити бланк опитувальника (див. додаток Г). Так, на запитання „Чи вважаєте ви себе здатним працювати з дітьми дошкільного віку?” пропонувалось чотири варіанти відповідей. Відповідь „так, у мене це добре виходить” була обрана в середньому 37,1% студентів. Більшість респондентів в усіх групах (44,7%) відповіли „думаю, що зможу працювати”. 15,7% опитуваних обрали відповідь „мені ще потрібен час щоб навчитись, тоді, можливо, зможу”. Варіант відповіді „ні, ця справа не для мене” в деяких групах не отримав жодного вибору, в інших групах 4-6% студентів зазначили, що не бачать себе у ролі вихователя. Таким чином, можна сказати що студенти випускного курсу, в основному, вважають себе готовими до роботи з дітьми дошкільного віку. Причому більшість із них відчуває себе впевненими у власних силах. Цікаво, що серед опитуваних студентів виявилась невелика кількість таких, хто вважає себе неготовим або нездатним до роботи з дітьми.

На запитання „Де би ви хотіли працювати після закінчення навчання?” 20,5% опитуваних обрали відповідь „в дошкільному закладі”, 22,3% відповіли, що хотіли би „створити власний навчальний центр для дошкільників”, а 19,4% студентів виявили бажання працювати гувернером. Працювати у школі планують 24,9% студентів. Серед студентів зі спеціалізацією «Англійська мова» досить високий відсоток бажаючих працювати перекладачем - 42,5% учасників анкетування. Лише 7% респондентів обирали іншу відповідь і зазначали, що хотіли би працювати викладачем у вузі або на курсах. Зведені дані щодо самооцінки студентами власної здатності та бажання працювати з дітьми подано в таблиці 2.1.

Аналіз даних таблиці підводить до цікавого висновку: бажання студентів працювати за фахом зменшується на IV курсі, так само зменшується й впевненість у власній здатності працювати з дошкільниками.

Таблиця 2.1

Самооцінка студентами власної здатності та бажання працювати з дітьми-дошкільниками

№ п/п	Запитання	Відповіді студентів (%)											
		I курс							IV курс				
		M1п	M1л	O1a	O1п	X1a	X1л	Середні показники	M2л	M2a	O2a	O2п	Середні показники
1.	- у дошкільному закладі	39,1	33,3	27	30	42,8	37,5	34,9	34	6	16	26,3	20,5
2.	- у школі	34,8	38	34,9	30	14,3	12,5	27,4	21	19	28	31,6	24,9
3.	- створити власний навчальний центр для дошкільників	34,8	23,8	19,2	25	28,5	37,5	28,1	32	36	16	5,3	22,3
4.	- викладачем у ВЗО та ін.	0	4,8	3,8	10	0	12,5	5,1	8	7	8	5,3	7
5.	- перекладачем	-	-	46,2	-	57,1	-	51,7	-	37	48	-	42,5
6.	- гувернером	4,3	8,7	11,5	10	28,5	12,5	12,6	11	19	16	31,6	19,4
	Чи вважаєте ви себе здатним працювати з дітьми дошкільного віку?												
1.	- так, у мене це добре виходить	43,5	47,6	57,7	50	57,1	37,5	48,9	26	27	48	47,4	37,1
2.	- думаю, що зможу працювати	43,5	38	30,8	40	28,5	25	34,3	53	49	40	36,8	44,7
3.	- мені ще потрібен час щоб навчитись, тоді, можливо, зможу	13	19	11,5	10	14,3	37,5	17,5	21	18	8	15,8	15,7
4.	- ні, ця справа не для мене	0	0	0	0	0	0	0	0	6	4	0	2,5
	Чи вдається вам спрямовувати інтерес дітей в потрібне русло?												
1.	Так	43,5	52,4	38,5	45	28,5	37,5	40,9	74	89	64	73,9	50,2
2.	Ні	13	8,7	15,4	20	28,5	25	32,6	5,5	0	8	5,3	4,7
3.	Не знаю	43,5	38	46,2	35	42,8	37,5	40,5	20	11	28	21	20

Таким чином, за самооцінкою студентів, на випускних курсах наявний невисокий відсоток бажаючих працювати в дошкільному закладі. Проте більшість студентів упевнені, що зможуть працювати з дітьми.

Для перевірки даних, визначених за самооцінкою студентів, нами було проведено дослідження сформованості у студентів теоретичних уявлень про особистість вихователя, особливості його роботи та практичні навички роботи з дітьми.

З метою вивчення рівня сформованості теоретичних уявлень про організацію процесу виховання та навчання дітей дошкільного віку студентам пропонувалось заповнити спеціальну анкету (див. додаток Д). Запитання анкети добирались відповідно до теоретичних знань, якими повинен оволодіти педагог дошкільного закладу (вікові особливості дитини, форми роботи з дітьми та їх батьками, види діяльності дошкільника, організація навчального процесу та ін.).

Щодо завдання зазначити особистісні якості, які дозволяють працювати з дітьми, студенти найчастіше зазначали „любов до дітей” (62,9%), „терпіння” (55,6%), а також „вміння знаходити індивідуальний підхід до дитини” та „вміння співпереживати” (по 33%). Крім того, зазначалися й такі якості як „педагогічна тактовність” (18,5%), „емоційність”, „вимогливість”, „охайність” (по 11%), а також „впевненість у власних силах”, „цілеспрямованість”, „відчуття відповідальності”, „вимогливість” та „інтелігентність” (від 2,5 до 7%). Отже, відповіді студентів дозволяють припустити, що більшість із них має сформоване уявлення про особистість педагога, якій працює з дітьми. Однак, зауважимо, що 31,5% респондентів зазначали в якості особистісних рис професійні як то: „знання методики”, „вміння говорити”, „акторські вміння” та ін.

Для вивчення рівня сформованості практичних умінь і особистісних якостей, що визначають професійну спрямованість, зі студентами проводилася бесіда, в ході якої фіксувались: особливості мовлення студентів, емоційність, використання професійно спрямованої лексики, вміння

підтримувати ігрову ситуацію та ін. (див. додаток Ж). Студентам також пропонувалось розв'язання педагогічних задач та виконання практичного завдання на основі моделювання професійної діяльності вихователя дошкільного закладу. Отримані результати дозволили виділити три рівні готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку: високий, достатній і початковий.

Високий рівень: студенти досконало оперують основними теоретичними поняттями, наводять приклади з власного досвіду, висловлюють своє ставлення до проблеми; усвідомлюють свою роль і відповідальність у майбутній фаховій діяльності; встановлюють зв'язки, аналізують та систематизують матеріал, підводять підсумки; здійснюють перенесення знань у нові умови, пропонують власні шляхи вирішення проблеми, усвідомлюють її значення; вміють показати зв'язки між педагогічними явищами, підкреслити важливість матеріалу та виділити в ньому головне; вдало поєднують теоретичні знання, практичні вміння та навички, доречно застосовують знання з інших галузей. Їм властива висока емоційність, високий рівень емпатії, сформована культура мовлення, добре розвинені комунікативні здібності, явно присутня професійно-педагогічна спрямованість особистості, мотивація працювати з дітьми.

Достатній рівень: студенти добре оперують основними теоретичними поняттями, але висловлення свого ставлення до проблеми викликає у них труднощі, наводять приклади, що наслідують викладача або інших студентів; самостійно не встановлюють зв'язки, використовують уже готові, їх судження мають репродуктивний характер; відчувають деякі труднощі у підведенні підсумків та перенесенні знань у нові умови, здійснюють аналіз поданої інформації, але не завжди вдало її систематизують та узагальнюють; припускають помилки у встановленні зв'язків, здатні показати важливість поданого матеріалу, але не завжди вдало виділяють головне. Їх мовлення не дуже емоційне, почуття емпатії сформоване, але присутня деяка шаблонність

у оцінці поведінки дитини, розвинені комунікативні здібності, присутня мотивація до роботи з дітьми, але відчувають деяку невпевненість.

Початковий рівень: студенти не виявляють зацікавленості до проблеми, що розглядається, дають формальні і неточні відповіді на запитання, переказують інформацію, не аналізуючи її, слабо оперують основними поняттями; не висловлюють свого ставлення до проблеми, не встановлюють зв'язків між явищами, не підводять підсумків; відчувають значні труднощі або зовсім не використовують аналіз, синтез, узагальнення поданої інформації, не вміють самостійно встановлювати причинно-наслідкові, міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, повторюючи готові судження; під час відповіді не показують важливість інформації, не виділяють головне, не наголошують на ключових моментах, відповідь носить фрагментарний характер і зводиться до переказу розрізної та непов'язаної між собою інформації. Комунікативні здібності розвинені слабо, професійне мовлення не сформоване, спостерігається невисокий загальнокультурний рівень. Почуття емпатії та мотивація до роботи з дітьми не сформовані, або розвинені слабо.

Стосовно окремих компонентів готовності до роботи з дітьми, що розглядалися вище, слід відзначити, що мотиваційний компонент готовності до роботи з дітьми може бути наявним уже на молодших курсах. Деякі студенти першого курсу демонструють середній і навіть високий рівень мотивації до роботи з дітьми та сформованості необхідних особистісних якостей (17% першокурсників).

Узагальнена інформація щодо стану сформованості різних видів готовності студентів IV курсу до роботи з дітьми дошкільного віку подана у таблиці 2.2.

Як видно з таблиці, студенти випускних курсів мають переважно високий та достатній рівень психологічної та емоційної готовності до роботи з дітьми дошкільного віку.

Таблиця 2.2.

Рівень готовності студентів IV курсу до роботи з дітьми дошкільного віку, (у %)

Компоненти готовності	Рівні готовності					
	Високий		Достатній		Початковий	
	I курс	IV курс	I курс	IV курс	I курс	IV курс
	Середній показник	Середній показник	Середній показник	Середній показник	Середній показник	Середній показник
Мотиваційний	35	66	25	29	38	5
Змістовий	0	42,7	14,8	40	85	17,2
Емоційно-вольовий	30,5	51	25,4	36,5	44	12,3

Отже, в цілому можна сказати, що готовність студентів до роботи з дітьми дошкільного віку є багаторівневим і багатоаспектним поняттям, яке можна визначити як таке, що передбачає сформованість певних особистісних рис, професійних умінь та навичок, а також наявність особливого психофізіологічного стану фахівця, що дозволяє йому успішно і самостійно здійснювати свою професійну діяльність. Деякі компоненти готовності (мотиваційний, емоційно-вольовий) можуть бути присутніми у студента на початку навчання і розвиватися в його процесі, а інші компоненти готовності до роботи з дошкільниками формуються, розвиваються та вдосконалюються виключно під час цілеспрямованого навчання.

2.1.3. Готовність майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Оскільки предмет нашого дослідження пов'язаний із підготовкою майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, слід розглянути проблему готовності студентів до навчання іноземних мов дітей дошкільного віку.

Проблема готовності майбутніх вихователів дошкільного закладу до навчання дітей іноземних мов розглядалась і досліджувалась вітчизняною та зарубіжною педагогічною наукою. В Україні останнім часом було проведено кілька досліджень щодо підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови в дошкільному закладі (С.Будак, Т.Шкваріна та ін.). Дослідження Т.Шкваріної присвячене проблемі підготовки студентів педагогічних училищ до навчання дошкільників англійської мови [262]. Дослідниця визначає провідну педагогічну умову успішної підготовки студентів педучилища до навчання дітей англійської мови, зокрема: відбір абітурієнтів за підсумками вступних випробувань, тобто наявність певного базового рівня знань з англійської мови майбутніх студентів; врахування комунікативного та лінгвістичного характеру мовних здібностей студентів, мотивів вибору спеціальності; розподіл навчального матеріалу на структурно-модульні цикли; поетапне концентроване вивчення програмного матеріалу; включення до заняття з мови змісту, форм, методів і прийомів навчання дошкільників; постійне моделювання на заняттях видів педагогічної діяльності; наявність відповідної технології підготовки для студентів бази педпрактики [262].

Дослідження С.Будака присвячено дидактичним умовам підготовки майбутніх педагогів до навчання англійської мови дітей дошкільного віку. Автор докладно розглядає проблему підготовки фахівців для дошкільного закладу та їхньої готовності до навчання дітей англійської мови. Дослідник визначає готовність студентів до навчання дошкільників іноземної мови, характеризуючи її як "інтегральне новоутворення особистості педагога, що визначається сукупністю теоретичних, лінгвістичних, країнознавчих і методичних знань з іноземної мови; сформованістю іншомовних мовленнєво-комунікативних умінь і навичок спілкування з дітьми дошкільного віку; стратегій і тактик іншомовної поведінки, які забезпечують успішне навчання дітей іноземної мови; високий рівень ефективної професійної діяльності, а

також сприяє подальшому самовдосконаленню і самореалізації особистості педагога у його професійній діяльності” [35, с.128].

Ряд досліджень з проблеми підготовки фахівців до навчання дошкільників іноземних мов проведено російськими вченими (Л.Гаделія, В.Карташова, Н.Московська, Н.Харитоновна та ін.). Так, у дослідженні Л.Гаделія, яке присвячене вивченню інтегративного способу навчання англійської мови дітей дошкільного віку, лише побіжно розглядається аспект підготовки фахівців. В.Карташова розкриває теоретичні засади формування професійних іншомовних умінь і професійних якостей майбутнього вихователя. Дослідження Н.Московської спрямоване на формування професійних умінь у майбутніх вихователів щодо навчання дітей іноземної мови в дошкільному закладі. Предметом дослідження Н.Харитоновної є професійна компетенція вчителя іноземної мови як інтегральна якість особистості педагога, що охоплює сукупність особистісних, професійних, комунікативних властивостей, які визначають ступінь оволодіння професійно-педагогічною діяльністю на основі професійних знань, умінь і навичок, ставлення до них і рівня оперування ними, що дозволяє вчителю іноземної мови здійснювати професійну діяльність найбільш ефективно, а також сприяє саморозвитку і самовдосконаленню особистості у професійній діяльності [245].

Отже, проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов є недостатньо дослідженою вітчизняною педагогічною наукою і не є широко вивченою зарубіжними вченими.

Дослідження готовності студентів до навчання дитини іноземної мови передбачає наявність критеріїв, за якими здійснюється вимір рівня готовності. С.Будак досить вдало виділяє чотири критерії готовності студентів до навчання дошкільників англійської мови: когнітивно-лінгвістичний, комунікативно-процесуальний, професійно-мотиваційний і комунікативно-регулятивний [35].

Когнітивно-лінгвістичний критерій, на думку автора, має такі показники, як система лінгвістичних країнознавчих і соціокультурних знань з англійської

мови; система лінгводидактичних знань з методики навчання дошкільників англійської мови; змістовність англійського мовлення і багатство словника.

Другий критерій – комунікативно-процесуальний – з показниками: вміння висловлюватись англійською мовою експромтно; вміння вести професійно-орієнтоване спілкування у формі монологу, діалогу, полілогу (з викладачем, колегами, дітьми дошкільного віку); вміння моделювати професійно-комунікативні навчально-розвивальні ситуації з англійської мови з урахуванням віку і психічних особливостей дошкільників.

Третій критерій – професійно-мотиваційний – з показниками: професійна спрямованість вивчення англійської мови; ціннісні орієнтації майбутнього вихователя щодо використання англійської мови в подальшій професійній діяльності; рівень мотивації іншомовної навчальної діяльності студентів.

Четвертий критерій – комунікативно-регулятивний – з показниками: вміння аналізувати та адекватно оцінювати свою іншомовну готовність до навчання дошкільників англійської мови (самооцінка, самоконтроль); вміння координувати і регулювати іншомовну діяльність усіх учасників спілкування та обирати адекватні засоби комунікативного впливу щодо його подальшого стимулювання (взаємооцінка, взаємоконтроль); уміння організувати свою подальшу самоосвіту, самовдосконалення, саморозвиток у галузі іншомовної діяльності [35, с.55].

Враховуючи специфіку запропонованої нами методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, а також виділені у попередньому розділі критерії готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку, слід, на нашу думку, розмежувати суто лінгвістичні (краєзнавчі, соціокультурні та ін.) та лінгводидактичні показники, які автор об'єднує в перший критерій; практичне володіння іноземною мовою та вміння моделювати комунікативні навчальні ситуації, зазначені дослідником як складові другого критерію; аналіз і самооцінку власної готовності до навчання дітей іноземної мови та вміння координувати і регулювати іншомовну діяльність інших, поданих автором якості показників четвертого критерію.

Таким чином, ми досягаємо відображення в критеріях готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземної мови завдань підготовки зазначених фахівців на всіх її рівнях (загальнокультурному, спеціальному, особистісному). Відтак, ми виділяємо такі критерії готовності студентів до навчання дітей дошкільного віку іноземних мов:

- комунікативно-особистісний, який передбачає наявність у студента: розвинених професійних та особистісних якостей для роботи з дошкільниками, вміння встановлювати і розвивати педагогічно доцільні взаємини з дітьми, їхніми батьками, колегами, адміністрацією; здібності швидко встановлювати контакт із різними особами в різних ситуаціях; специфічних комунікативних умінь, що забезпечують мовленнєву взаємодію з дітьми дошкільного віку; свідомого ставлення до процесу комунікації, вміння керувати ним та спрямовувати в потрібне русло, а також запобігати виникненню в дитячому колективі небажаних форм спілкування;

- лінгвістичний, складовими якого є: професійно спрямоване оволодіння окремими видами іншомовної мовленнєвої діяльності; практичне засвоєння фонетичних, лексико-граматичних, країнознавчих знань з іноземної мови; сформованість навичок говоріння, аудіювання, читання, письма, спілкування іноземною мовою; володіння навичками іншомовного спілкування з дітьми дошкільного віку, свідоме прагнення вдосконалення власних іншомовних мовленнєвих вмінь;

- конструктивно-дидактичний, який містить такі показники, як: сформованість теоретичних уявлень про організацію навчально-виховного процесу у дошкільному закладі, здатність планувати та проводити заняття з навчання дітей іноземних мов; здібність до організації ситуацій іншомовного мовленнєвого спілкування з дітьми дошкільного віку; здібність створювати на заняттях з іноземної мови атмосферу довіри, доброзичливості, поваги тощо; вміння враховувати психологічні та індивідуальні особливості дітей дошкільного віку при відборі та укладанні вправ і завдань; уміння критично аналізувати навчальний іншомовний матеріал; здатність розвивати і

підтримувати інтерес дошкільників до занять з іноземної мови; вміння керувати іншомовною комунікативною поведінкою дітей, тактовно спрямовуючи її в потрібне русло; знання щодо механізмів оволодіння дітьми дошкільного віку іноземною мовою та особливостей засвоєння рідної;

- мотиваційний, який передбачає сформованість: позитивно стійкого ставлення до професії вихователя; стійкого бажання присвятити себе педагогічній діяльності, педагогічного покликання роботи з дітьми дошкільного віку; позитивного ставлення до педагогічної діяльності вчителя іноземної мови в дошкільному закладі; самооцінки готовності до навчально-виховної роботи з іноземної мови з дітьми дошкільного віку; морального обличчя педагога, педагогічних та загальнолюдських цінностей, прогресивних поглядів і переконань, педагогічних принципів та бажання діяти відповідно до них.

Як бачимо, зміст критеріїв готовності до навчання дошкільників іноземних мов є дещо ширшим від змісту критеріїв готовності до роботи з дітьми дошкільного віку, які було виділено у попередньому підрозділі.

На основі виділених критеріїв є доцільним зазначити професійні компетенції фахівця дошкільної педагогіки, здатного навчати дітей іноземної мови. Ми дотримуємося усталеного в педагогічній науці визначення поняття „компетенція”, яке позначає загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню [136].

Нами були виділені такі компетенції: володіння знаннями, вміннями і навичками з іноземної мови та методики її навчання; постійна мотиваційна готовність до участі у комунікативній діяльності іноземною мовою; здатність здійснювати комунікативну діяльність з дітьми дошкільного віку; володіння знаннями з психології та фізіології дитини дошкільного віку; вміння планувати освітній процес та організовувати проведення занять; вміння аналізувати та контролювати хід процесу навчання, прагнення до постійного професійного і особистісного самовдосконалення.

Отже, готовність студентів до навчання дошкільників іноземних мов

визначається низкою компонентів, кожен з яких передбачає складний набір професійно спрямованих специфічних знань, умінь та навичок. Так, згідно з програмою підготовки вчителя іноземної мови під редакцією С.Ніколаєвої, професійне оволодіння іноземною мовою розуміється як коректне з погляду норми, узусу і стиля ситуативно і контекстно адекватне користування мовленням як засобом письмової і усної комунікації у всіх сферах спілкування, у тому числі і як засобом педагогічної діяльності у відповідному навчальному закладі із урахуванням мети навчання, вікових особливостей тих, кого навчають, та їхньої мовленнєвої підготовки [146].

Український дослідник С.Будак вважає вміння студентів максимально вільно спілкуватися іноземною мовою як на загальномовленнєвому, так і на професійно-мовленнєвому рівні провідною теоретичною позицією підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземної мови [35]. Це дає підставу для висновку, що для роботи в дошкільному закладі майбутнім фахівцям крім іншомовних комунікативних умінь необхідні специфічні вміння, які дозволятимуть здійснювати іншомовну комунікативну діяльність, спрямовану на дітей дошкільного віку.

Таким чином, володіння іноземною мовою для майбутнього працівника дошкільного закладу має носити специфічний характер, що враховувалося нами при вивченні рівня готовності студентів до навчання дошкільників іноземних мов за виділеним раніше лінгвістичним критерієм. Щоб дослідити зазначений аспект готовності (за лінгвістичним критерієм), зі студентами проводилась індивідуальна та групова бесіда (див. додаток К), а також пропонувались запитання та завдання:

1. На виявлення самооцінки рівня практичного засвоєння іншомовних знань та умінь і сформованості навичок говоріння, аудіювання, спілкування іноземною мовою (див. додаток З).

2. На виявлення професійно спрямованого володіння іноземною мовою і сформованість навичок іншомовного спілкування з дітьми дошкільного віку (див. додаток І).

Для вивчення рівня самооцінки щодо знання англійської мови студентам було запропоновано заповнити карту самооцінки власного володіння мовою та власної готовності до її викладання дітям дошкільного віку (див. додаток Г). В експериментальному опитуванні брало участь 176 студентів перших і випускних курсів дошкільних факультетів Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського (групи М1а, М2а), Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (групи О1а, О2а) і Херсонського державного університету (групи Х1а, Х2а) з додатковою спеціалізацією „Англійська мова”.

Оцінюючи власний рівень володіння іноземною мовою, студенти-першокурсники найчастіше обирали відповідь „володію мовою на середньому рівні, розумію тексти середньої складності, читаю зі словником, усним розмовним мовленням володію недостатньо” (68% група О1а і 43% Х1а). Відповідь „Читаю зі словником, відчуваю деякі труднощі в усному розмовному мовленні” обрали 22% і 18% студентів відповідно до груп О1а та Х1а. Як в першій, так і в другій групі першокурсників не виявилось студентів, які оцінили свій рівень володіння іноземною мовою, обравши відповідь „Володію мовою вільно на рівні носія, читаю і розмовляю без словника”. 10% і 29% студентів першого курсу (відповідно до груп О1а та Х1а) зазначили варіант відповіді „Володію мовою слабо, відчуваю значні труднощі при розумінні та висловлюванні думок”.

Студенти випускного курсу освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр” обрали відповідь „Володію мовою слабо, відчуваю значні труднощі при розумінні та висловлюванні думок” у 4,5% і 9% анкет відповідно груп та О2а. Варіант відповіді „Володію мовою на середньому рівні, розумію тексти середньої складності, читаю зі словником, усним розмовним мовленням володію недостатньо” був обраний 49,5% четвертокурсників групи М2а та 51% студентів групи О2а. Власний рівень володіння іноземною мовою відповідно до варіанту „Читаю зі словником, відчуваю деякі труднощі в усному розмовному мовленні” обрали 46% студентів групи М2а і 39,7%

студентів групи O2a. Слід зазначити, що в обох групах четвертого курсу не виявилось студентів, які зазначили відповідь „Володію мовою вільно на рівні носія, читаю і розмовляю без словника”. Як бачимо, студенти випускних курсів не оцінюють власний рівень володіння іноземною мовою як високий. Кількісні дані щодо оцінювання студентами своїх знань з англійської мови подано в таблиці 2.3.

Що стосується оцінки студентів власної готовності до організації іншомовного спілкування з дошкільниками, то з метою вивчення її рівня студентам пропонувалися чотири варіанти відповідей на запитання „Чи змогли би ви організувати ігрову діяльність з дітьми виключно на іноземній мові, не переходячи на рідну?”.

Таблиця 2.3.

Самооцінка рівня знання студентами іноземної мови

№	Рівень володіння англійською мовою	Відповіді студентів (%)			
		I курс		IV курс	
		O1a	X1a	M2a	O2a
1.	Володію мовою вільно на рівні носія, читаю і розмовляю без словника	-	-	-	-
2.	Читаю зі словником, відчуваю деякі труднощі в усному розмовному мовленні	22	18	46	39,7
3.	Володію мовою на середньому рівні, розумію тексти середньої складності, читаю зі словником, усним розмовним мовленням володію недостатньо	68	43	49,5	51
4.	Володію мовою слабо, відчуваю значні труднощі при розумінні та висловлюванні думок.	10	29	4,5	9

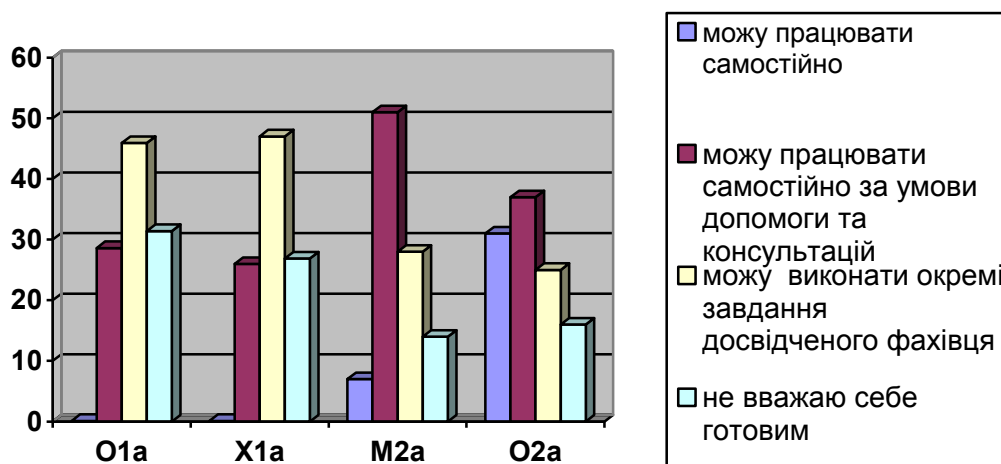
Студенти першого курсу обирали відповідь „Зможу виконати окремі завдання досвідченого фахівця, який буде знаходитись поряд” у 46% і 47% відповідно в групах O1a і X1a. Цікаво, що досить високий відсоток (38,6% у групі O1a і 26% у групі X1a) отримав варіант відповіді „Зможу працювати самостійно за умови допомоги та консультацій”. 31,4% першокурсників групи O1a та 26,9% групи X1a не вважають себе готовими до навчання дітей

іноземної мови. Цілком зрозуміло, що жодного вибору не отримав варіант відповіді „Можу працювати самостійно”. Враховуючи той факт, що студенти, які брали участь у анкетуванні, навчаються на першому курсі і мають попереду ще три роки навчання, можна сказати, що в обох групах (контрольній та експериментальній) наявні хороші передумови для формування готовності до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.

Студенти четвертого курсу на запитання „Чи змогли би ви організувати ігрову діяльність з дітьми виключно на іноземній мові, не переходячи на рідну?” відповідали „Можу працювати самостійно” у 7% (група M2a) і 31% (група O2a) анкет. Відповідь „Зможу працювати самостійно за умови допомоги та консультацій” була наявна у групі M2a в 51% респондентів, у групі O2a - в 37%. 28% студентів-четвертокурсників групи M2a та 25% студентів групи O2a вважають, що змогли б організувати іншомовну комунікацію з дітьми дошкільного віку тільки в присутності та за умови допомоги досвідченого фахівця. 14% і 16% студентів четвертого курсу (відповідно групи M2a та O2a) вважають себе неготовими до іншомовного спілкування з дітьми без застосування рідної мови. Загальні дані рівня самооцінки студентів власної готовності до організації іншомовного спілкування з дітьми дошкільного віку подані у діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1.

Рівень самооцінки студентами власної готовності до організації іншомовного спілкування з дітьми дошкільного віку (у %)

Отже, як бачимо, більшість студентів четвертого курсу (в обох групах) оцінюють власний рівень володіння іноземною мовою як такий, що дозволяє здійснювати іншомовну комунікацію з дітьми дошкільного віку лише за умови підтримки досвідченого фахівця. Поряд з цим слід також відзначити, що серед студентів випускного курсу (освітньо-кваліфікаційний рівень „бакалавр”) наявна невелика частина таких, що оцінюють власний рівень володіння іноземною мовою як недостатній та не вважають себе готовими до організації іншомовного спілкування з дошкільниками. Для перевірки поданої інформації студентам четвертого курсу було запропоновано практичне завдання: розповісти римовку або дитячий вірш англійською мовою, який може бути використаний на занятті до теми „Знайомство”. У групі М2а 18% учасників виконали завдання, 9% не змогли пригадати вірша до теми „Знайомство”, але запропонували альтернативу – вірші й римовки до інших тем. Цікавим є той факт, що серед студентів групи О2а, в якій 31% учасників експерименту повідомили, що зможуть самостійно організувати ігрову діяльність з дітьми дошкільного віку на іноземній мові, лише один зміг виконати завдання. Це дає підставу до висновку, що студенти, можливо дещо завищують власні можливості. Хоча ситуацію, що склалася, можна пояснити й нестачею досвіду практичної роботи з дітьми. Крім зазначеного, зі студентами проходила бесіда іноземною мовою з метою визначення рівня сформованості іншомовних практичних вмінь і навичок. Протокол бесіди, а також запитання і завдання для її проведення подано в додатку К.

Щодо вивчення готовності студентів до роботи з дітьми згідно конструктивно-дидактичного критерію, то для цього майбутнім педагогам пропонувались запитання та завдання (додаток І) на виявлення:

1. Здібності до організації іншомовного мовленнєвого спілкування з дітьми дошкільного віку.
2. Наявності знань щодо механізмів оволодіння дітьми дошкільного віку іноземною мовою.
3. Уміння добирати необхідний навчальний матеріал відповідно до віку

дітей.

Для перевірки зазначених компетенцій студентам була запропонована така схема організації навчання дітей іноземної мови в дошкільному закладі:

1. Зміст процесу навчання:

- які знання потрібно надати дитині;
- які вміння слід сформулювати;
- зазначте показники засвоєння дитиною програмного матеріалу з іноземної мови.

2. Умови реалізації змісту процесу навчання:

- якими знаннями, вміннями та навичками повинен володіти вчитель іноземної мови у дошкільному закладі;
- які умови потрібно створити для успішного навчання.

В експерименті брали участь лише студенти випускних курсів, оскільки вивчення готовності майбутніх фахівців за конструктивно-дидактичним критерієм передбачає сформованість спеціальних професійних вмінь, які набуваються в процесі навчання.

Згідно з отриманими результатами 50% студентів О2а групи і 37% студентів групи М2а обмежились формальною відповіддю на запитання „Які знання потрібно надати дитині?”. У групі М2а майбутні фахівці найчастіше зазначали „лексичний запас” і „правильну вимову” (42% всіх відповідей), а в групі О2а цей показник становив 35,5%. Зауважимо, що „правильна вимова” належить до категорії „вміння”, і досить висока кількість студентів обох груп, які віднесли правильну вимову до категорії знань, свідчить про недостатню теоретичну підготовку у галузі дошкільної дидактики зокрема у галузі методики навчання іноземних мов. Лише 7% студентів групи М2а серед знань, які необхідно надати дитині, зазначили „знання того, що іноземною мовою можна спілкуватися”. У групі О2а не виявилось студентів, які зазначили такий варіант відповіді. Відповідь „Знання пісень, віршів” дали 12,5% студентів групи О2а і 9% групи М2а. 10% студентів групи М2а зазначали також „знання простих граматичних конструкцій”. На запитання „Які вміння слід

сформувати у дитини?” більшість студентів групи О2а відповідали „вміння розуміти мову” (29%) і „вміння говорити” (29%), у 25% анкет зазначалася відповідь „правильна вимова”. У другій М2а на зазначене запитання були наявні такі відповіді: „правильна вимова” (25%), „говоріння” (12,5%), „знання лексики” (25%), „знання букв” (9%), „вміння розповісти вірші” (12,5%). 23% студентів групи О2а і 12% студентів групи М2а не дали конкретної відповіді на зазначене запитання.

Не досить чітке уявлення студентів про іншомовні вміння дітей дошкільного віку дає підставу для висновку, що традиційного курсу методики викладання іноземних мов у дошкільному закладі не достатньо для формування у студентів необхідних фахових знань. Відтак, ще раз підкреслимо необхідність надання студентам додаткових можливостей набуття знань і формування вмінь, необхідних для майбутньої фахової діяльності, що може досягатися шляхом створення додаткових курсів (дисциплін за вибором), дистанційних курсів, факультативів присвячених різним аспектам методики навчання іноземних мов дітей дошкільного віку. Докладно про особливості і результати такої роботи з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій йдеться у 3 розділі.

Щодо завдання зазначити показники засвоєння дитиною програмного матеріалу, то в обох групах невелика кількість студентів (від 12% до 23% на кожних критеріях) в якості критеріїв зазначали „фонетична сторона мовлення”, „сприймання мови на слух”, „розуміння іноземної мови у рамках вивченого матеріалу”, „вміння відповідати на поставлені запитання”. Зазначимо, що 40% четвертокурсників групи М2а і 28% студентів групи О2а зазначали 2-3 критерії, а частина респондентів обмежились формальною відповіддю „знання дітей мають відповідати програмі” або взагалі не дали відповідь (49% студентів групи О2а та 28% студентів групи М2а).

Отже, як бачимо, студенти випускних курсів мають уявлення про основні аспекти знань, які слід надати дитині, і вміння, які слід сформувавши у неї, в процесі навчання іноземної мови, але недостатньо чітко розмежовують

категорії „знання” та „вміння”, і відчувають деякі труднощі із визначенням показників засвоєння іноземної мови дітьми дошкільного віку.

Що стосується розуміння студентами випускних курсів умов реалізації змісту навчального процесу, то можна відзначити не досить високий рівень розуміння того, якими знаннями, вміннями та навичками повинен володіти педагог-дошкільник, який навчає дітей іноземної мови. Так, на прохання зазначити знання, вміння та навички, необхідні вчителю іноземної мови в дошкільному закладі, студенти зазначали „володіння мовою” (86% студентів групи М2а та 62,5 % студентів групи О2а), „вміння спілкуватися з дітьми дошкільного віку” і „вміння зацікавити дітей” (80% студентів групи М2а і 81% студентів групи О2а), „знання методики” (30% в групі М2а і 17% у групі О2а), „вміння добирати дидактичний матеріал” (12% студентів групи М2а), „вміння виконувати ігрові дії” (25% студентів групи М2а та 27% студентів групи О2а). На запитання „Які умови слід створити для успішного навчання дітей іноземних мов?” більшість респондентів зазначали „ігрове середовище” (50% відповідей у групі О2а, 40% відповідей у групі М2а) та „велику кількість наочного матеріалу” (37,5% - група М2а, 32% - група О2а). 32% анкет у групі М2а і 25% анкет у групі О2а містили відповідь „хороший психологічний клімат на занятті”. Крім того, студенти групи О2а зазначали такі відповіді: „належне естетичне оформлення” (12,5%), „оптимальний вибір часу для занять” (12,5%), „загальне розвивальне середовище” (16%), а серед відповідей студентів групи М2а були наявні такі: „дотримання санітарно-гігієнічних вимог” (10%), „використання технічних засобів навчання” (19%), „індивідуальний підхід” (20%), „ретельне планування занять” (10%).

Як бачимо, майбутні фахівці мають уявлення про умови, необхідні для навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. Відзначимо, що деякі умови, вказані студентами обох груп є ідентичними („ігрове середовище”, „велика кількість наочного матеріалу”, „хороший психологічний клімат на занятті”), а інші є різними („дотримання санітарно-гігієнічних вимог”, „використання технічних засобів навчання”, „індивідуальний підхід”, „ретельне планування

занять” в групі М2а та „належне естетичне оформлення”, „оптимальний вибір часу для занять”, „загальне розвивальне середовище” у групі О2а). Цей факт можна пояснити різними умовами професійної підготовки (бази практики, дисципліни за вибором студентів та ін.).

Для вивчення готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, враховуючи комунікативний та мотиваційний критерії, студентам пропонувались практичні завдання, а також запитання на виявлення бажання працювати вчителем іноземної мови в дошкільному закладі, підвищувати свій професійний рівень (див. додатки Г, К, І). Для перевірки сформованості комунікативних здібностей та мотивації до роботи з дітьми у студентів їм пропонувались запитання та завдання згідно такої схеми:

1. Взаємодія з дітьми дошкільного віку:

- Чи відчуваєте ви задоволення під час спілкування з дітьми?
- Чи вдається вам спрямовувати інтерес дітей в потрібне русло?
- Охарактеризуйте власний стиль спілкування з дітьми дошкільного віку.

2. Взаємодія з батьками дітей дошкільного віку:

- Яка роль батьків у здійсненні процесу навчання дітей іноземної мови?
- Які форми роботи з батьками можна використовувати?
- Напишіть оголошення для батьків про відкриття гуртка англійської мови. Обґрунтуйте важливість навчання іноземної мови в дошкільному віці.

Аналіз результатів дозволив виявити, що рівень свідомого прагнення до роботи з дітьми в дошкільному закладі у студентів випускних курсів не є високим (6% - група О2а і 34% група М2а) опитаних четвертокурсників зазначили в анкеті, що після закінчення навчання хотіли би працювати в дошкільному закладі). Проте всі студенти четвертого курсу, які брали участь у опитуванні зазначили, що відчувають задоволення під час спілкування з дітьми, що демонструє стійке позитивне відношення до майбутньої професійної діяльності. Зауважимо, що серед студентів першого курсу 67% учасників експерименту дали позитивну відповідь на запитання „Чи

відчуваєте ви задоволення під час спілкування з дітьми?”, 21% опитаних відповіли „не знаю”. 35,5% першокурсників зазначили, що бажають працювати в дитячому садочку. Отже, можна зробити висновок, що мотивація працювати за фахом може змінюватись у процесі навчання.

Зменшення кількості студентів, що бажають працювати за фахом, на випускних курсах може бути пов'язаним, на нашу думку, насамперед із соціально-економічними факторами, а також, можливо, з невпевненістю студентів в успішності майбутньої професійної діяльності, що може бути пов'язаним із недостатньою сформованістю в них професійних вмінь. Підставу для такого висновку дають відповіді студентів на додаткові запитання („Чому робота в дошкільному закладі не приваблює вас?” і т.ін.) Підкреслимо, що всі студенти зазначили, що вони із задоволенням спілкуються з дошкільниками, проте більша частина опитаних не виявила бажання працювати в дошкільному закладі, мотивуючи тим, що до вихователя в дошкільному закладі висуваються „надто високі вимоги” (49% студентів, які зазначили, що не планують після закінчення навчання працювати у дошкільному закладі).

Комунікативний критерій готовності передбачає сформованість у студентів навичок мовленнєвої та поведінкової взаємодії з дітьми дошкільного віку. Аналізуючи результати констатувального експерименту, можна зробити висновок, що більшість студентів четвертого курсу вважають себе здатними спрямовувати інтерес дітей у потрібне русло (77,5% відповідей), 22,5% майбутніх фахівців не впевнені, що зможуть самостійно керувати різними видами діяльності дошкільників. На прохання охарактеризувати власний стиль спілкування з дітьми дошкільного віку 79% четвертокурсників зазначали демократичний стиль, з них 31% давали розгорнуту характеристику власного стилю спілкування з дошкільниками. 21% студентів охарактеризували свій стиль спілкування як „різний” або „відповідно до ситуації”.

Важливим показником готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного

віку, зокрема до навчання дітей іноземної мови ми вважаємо розуміння цілісності процесу навчання і важливості взаємодії вчителя іноземної мови та батьків дітей дошкільного віку. За результатами констатувального експерименту виявилось, що 37% майбутніх фахівців відводять батькам в основному лише контролюючу роль у процесі навчання дітей іноземної мови. 25% студентів групи О2а і 10% студентів групи М2а взагалі не розуміють ролі батьків у навчальному процесі і вважають, що успішність процесу навчання дітей іноземної мови цілком залежить лише від зусиль учителя (вихователя). 46% (група М2а) та 38% (група О2а) майбутніх фахівців розглядають батьків як учасників процесу навчання дітей іноземної мови і відводять їм значну роль, зазначаючи декілька можливостей співпраці зі вчителем іноземної мови в дошкільному закладі. Відповідаючи на запитання „Які форми роботи з батьками можна використовувати у процесі навчання дітей іноземних мов?“, студенти обох груп найчастіше зазначали „бесіду“, „консультації“, „батьківські збори“. Порівняльно невелика кількість студентів дала відповіді, які містять розуміння єдності вимог дошкільного закладу і родини, як то „роз’яснення специфіки навчання дошкільників іноземної мови“, „доручення“, „інформаційний куточок“ „відкриті заняття“. Виконуючи практичне завдання „Напишіть оголошення для батьків про відкриття гуртка англійської мови. Обґрунтуйте важливість навчання іноземної мови в дошкільному віці“, більше половини студентів (56%) дотримувались формального стилю і обмежились використанням стандартних фраз. 22% студентів продемонстрували творчий підхід до виконання завдання, майбутні фахівці обирали нестандартні форми звернення, змістовно і лаконічно викладали потрібну інформацію. 26% студентів групи О2а і 14% студентів групи М2а не виконали завдання.

Згідно з отриманими результатами нами було виділено три рівні готовності студентів до навчання дітей іноземних мов: високий, достатній, початковий (таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Рівень готовності студентів випускного курсу до навчання дітей іноземної мови

№	Рівень готовності	Групи		
		M2a	O2a	Середній показник
1.	Високий	5,5	8	6,8
2.	Достатній	39	44	41,5
3.	Початковий	55,5	48	51,8

Отже, готовність до навчання дошкільників іноземних мов передбачає сформованість певних особистісних рис, специфічних професійних умінь та навичок, а також наявність особливого психофізіологічного стану фахівця, що дозволяє йому успішно і самостійно здійснювати процес навчання іноземних мов дітей дошкільного віку. Результати констатувального експерименту дають підставу для висновку, що підготовка студентів спеціальності „Дошкільне виховання” до навчання дошкільників іноземної мови відбувається на недостатньо високому рівні і оцінюється студентами як недостатня.

Програмне забезпечення спеціалізації „Англійська мова” для спеціальності „Дошкільне виховання” не задовольняє освітніх потреб майбутніх фахівців, а кількість професійно спрямованих навчальних курсів є недостатньою. Відтак, виникає потреба вдосконалення процесу підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку та необхідність пошуку нових форм і методів такої підготовки.

2.2. Готовність майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній і майбутній професійній діяльності та умови її формування

Вивчення проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови вимагає перш за все з'ясування стану вирішення цієї проблеми у вищих освітніх закладах. Успішне навчання студентів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій передбачає, наявність таких складових, як: відповідне технічне забезпечення, відповідне програмне забезпечення, наявність відповідних умов для самостійної роботи студентів з комп'ютером, спеціальна підготовка викладачів, сформованість у студентів навичок практичного користування комп'ютерною технікою і мотивації використовувати інформаційно-комунікаційні технології у навчальній діяльності [207].

Технічне та програмне забезпечення, необхідне для побудови навчального процесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, на думку сучасних дослідників (Є.Полат, В.Разумовського, О.Співаковського, та ін.), є складною системою, елементи якої об'єднані численними зв'язками, а сама система відображена на освітніх Інтернет-сторінках або порталах навчального закладу. У наукових працях О.Співаковського, Є.Полат та ін. неодноразово наголошується на актуальності створення освітнього середовища, яке виходить за межі простого використання окремих комп'ютерів і навчальних комп'ютерних програм [4; 149; 216; 217]. Таким чином, наявність Інтернет-сторінки, або освітнього порталу вищого навчального закладу, їх наповнення, дидактичні можливості та інші характеристики складають певне уявлення про ступінь використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі даного навчального закладу, а аналіз їх освітнього змісту дозволить отримати дані про охоплення процесом навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій студентів тих чи інших

спеціальностей.

Для визначення рівня технічного та програмного забезпечення, було поставлено за мету проаналізувати Інтернет-сторінки Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського та Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського, Херсонського державного університету.

У ході роботи (2006 рік) нами не було знайдено Інтернет-сторінок Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського, та Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Також на офіційному сайті Міністерства освіти України відсутня інформація про наявність Інтернет-сторінок зазначених навчальних закладів (див. додаток X). Відтак, можна припустити, що у згаданих закладах не практикується широке використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, зокрема у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов. Слід, однак, відмітити, що кафедрою прикладної математики та інформатики Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського розроблено Інтернет-сторінку зазначеної кафедри, яка призначена, в основному, для електронної підтримки навчання інформатики. Серед навчальних курсів, представлених на сторінці відсутні такі, які могли би бути корисними студентам дошкільного факультету. На сторінці присутні розроблені студентами навчальні курси («Шкільна геометрія», «Шкільна фізика»), відзначимо, що згадані курси розроблено англійською мовою, однак, вони не можуть бути використані студентами спеціальності «Дошкільне виховання» для вивчення англійської мови через їх специфічне фахове спрямування.

Аналіз Інтернет-сторінки Херсонського державного університету показав, що у зазначеному вищому навчальному закладі створено внутрішнє інтерактивне навчальне середовище, яке є сукупністю навчальних матеріалів, розміщених на Інтернет-сторінках кафедр університету, а також спеціально розроблений проект: внутрішнє університетське навчальне середовище

„Херсонський віртуальний університет” (див. додаток Л). Отже, технічна база даного факультету дозволяє активно використовувати інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі.

Зазначене дає підставу для висновку, що впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій відбувається неоднаково в різних навчальних закладах; а для використання зазначених технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов не завжди створено необхідні умови.

Для дослідження проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов необхідно мати уявлення про рівень сформованості навичок їх використання у навчальній діяльності. Відзначимо, що програмою підготовки студентів спеціальності «Дошкільне виховання» передбачається вивчення курсів «Інформатика» і «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті». Відтак, у студентів випускних курсів мають бути сформованими навички використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній та майбутній професійній діяльності. Для вивчення зазначеного питання було проведено анкетування (додаток Л) серед студентів випускних курсів спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковими спеціалізаціями «Англійська мова», «Логопедія» і «Психологія» Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського та Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. За результатами анкетування лише у 22,9% студентів (середній показник) сформовані навички самостійної роботи на комп'ютері. 32,6% опитаних можуть працювати на комп'ютері за умови надання їм допомоги, а 27,8% зазначають, що знаходяться на етапі ознайомлення з роботою на комп'ютері. Що стосується навичок роботи у всесвітній мережі, то, як показало опитування, 47,9% студентів випускного курсу ніколи не працювали в Інтернет, тільки починають опановувати роботу у мережі 33,1% студентів, і лише 18,3% учасників анкетування вміють самостійно працювати у мережі Інтернет.

Таблиця 2.5

Самооцінка студентами випускних курсів власного рівня володіння навичками роботи на комп'ютері (у %)

1.	Навички роботи на персональному комп'ютері	M2л	M2а	O2а	O2п	Середній показник
	Працюю на рівні досвідченого користувача	15	22,2	28	26,3	22,9
	Вмію працювати, але потребую допомоги	55	27,8	16	31,6	32,6
	Тільки починаю знайомство з комп'ютером	25	33,3	32	21	27,8
	Зовсім не вмію	5	16,6	24	21	16,7
2.	Навички роботи в мережі Інтернет					
	Досконало володію навичками роботи в Інтернет	0	0	4	0	1
	умію працювати з електронною поштою, можу знайти необхідну інформацію	15	22,2	20	15,8	18,3
	Тільки починаю знайомство з Інтернет	25	38,8	36	32,6	33,1
	Не маю досвіду роботи в Інтернет	60	38,8	40	52,6	47,9
3.	Можливість працювати за комп'ютером					
	Маю вдома власний комп'ютер	15	22,2	60	36,8	33,5
	Можу працювати в університеті	20	16,6	0	5,3	10,5
	Інші можливості працювати за комп'ютером	40	27,8	8	10,5	21,6
	Не маю можливості працювати за комп'ютером	25	33,3	28	47,4	33,4
4.	Періодичність роботи за комп'ютером					
	Щодня	0	5,5	32	21	14,6
	2-3 рази на тиждень	15	22,2	12	10,5	14,9
	1 раз на тиждень	15	16,6	12	15,8	14,8
	1 раз на місяць	0	11	8	10,5	7,4
	Менше одного разу на місяць	45	16,6	24	15,8	25,4
	Не працюю	25	27,8	12	28,3	23,3
5.	Викор. комп'ютера як навчального засобу					
	Використовую комп'ютер для підготовки домашніх завдань та пошуку необхідної інформації	5	22,2	28	10,5	16,4
	Не використовую	95	77,8	72	89,5	83,6
6.	Задоволення власним рівнем комп. підготовки					
	Маю достатній рівень підготовки для виконання будь-якої необхідної мені роботи	10	16,6	24	15,8	16,6
	Мені бракує навичок самостійної роботи за комп'ютером	90	83,4	76	84,2	83,4

Невелика кількість студентів (1%) зазначають, що вони є добре обізнаними у сфері роботи в Інтернет. 33,5% опитаних студентів мають вдома персональний комп'ютер, 10% студентів першої групи зазначають, що можуть за потреби працювати на комп'ютері в університеті.

Зауважимо, що в деяких групах не виявилось жодного зазначення такої можливості. 21,6% студентів називають інші можливості доступу до комп'ютерної техніки, а 33,4% опитаних не мають такої можливості. 14,6% студентів зазначили, що використовуює комп'ютер щодня, а 14,9% працюють за комп'ютером 2-3 рази на тиждень.

14,8% студентів користуються комп'ютером не частіше 1разу на тиждень, 25,4% рідше за 1раз на місяць, а 23,3% опитаних не користуються зовсім. Проте 100% (!) студентів у всіх групах на запитання „Чи потрібно навчати студентів комп'ютерної грамоти?” обрали відповідь „Це дуже потрібно будь-якому фахівцю, оскільки полегшує роботу та відкриває доступ до джерел інформації”.

Оцінюючи власний рівень комп'ютерної підготовки 16,6% студентів зазначили, що вважають його достатнім, 83,4% вважають недостатнім власний рівень комп'ютерної грамотності і бажають його підвищити. Використовують комп'ютер для підготовки домашніх завдань та отримання додаткової навчальної інформації лише 16,4% студентів. Зведені результати анкетування подані в таблиці 2.5.

Аналіз таблиці показує цікавий факт: 33,5% студентів мають вдома власний комп'ютер, проте користуються ним щодня лише 14,6% студентів. А що стосується використання комп'ютера у підготовці домашніх завдань та отриманні додаткової інформації з навчальних предметів, то тут відсотковий показник є також низьким – 16,4%. Крім цього, студентам пропонувались тестові завдання, метою яких було визначення рівня обізнаності студентів у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій (див. додаток М). Аналіз виконання студентами тестових завдань показав недостатню обізнаність їх у сфері використання інформаційно-

комунікаційних технологій. Зазначене дає підставу для висновку, що, не зважаючи на те, що навчальними планами передбачено викладання курсу інформатики, розвиток навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій студентів залишається на низькому рівні. Наголосимо також на відсутності мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності.

Отже, як свідчать результати анкетування, традиційний курс інформатики не задовольняє потреб студентів, їх активність у використанні комп'ютера для підготовки та підвищення власного освітнього рівня залишається низькою, а навички роботи з комп'ютерною технікою та використання інформаційних ресурсів недостатньо сформованими. Таким чином, можна зробити висновок, що використання майбутніми вихователями інформаційно-комунікаційних технологій не носить масового характеру і наявне лише епізодично. Можна припустити, що в таких умовах студенти не володіють інструментарієм швидкого та зручного пошуку та опрацювання інформації, а також не мають можливості постійно спілкуватися (у віртуальному режимі) з носіями іноземної мови, що, звичайно, впливає на рівень якості їхньої професійної підготовки. Для перевірки зазначеного припущення в Херсонському державному університеті було організовано експеримент, у ході якого студенти спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою спеціалізацією «Англійська мова» і «Логопедія» вивчали спеціальний курс, спрямований на формування навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у майбутньої професійної діяльності. Докладно результати експерименту приводяться у наступному розділі.

Як уже зазначалося, використання комп'ютерів та інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі є фактором, який сприяє оптимізації традиційних і розвитку нових форм роботи викладача зі студентами у процесі їх професійної підготовки. Крім зазначеного слід наголосити на тому, що у ході експериментальної роботи нами було виділено низку проблем, зокрема у галузі підготовки студентів до навчання іноземних

мов, які можуть бути вирішені завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій:

- індивідуальний підхід до студентів. Використання комп'ютера дозволяє, як уже зазначалося, побудувати процес навчання з урахуванням індивідуальних особливостей студентів (рівень підготовки, сфера наукових інтересів, швидкість засвоєння матеріалу, черговість опрацювання тем, кількість повторень, потреба у консультації та ін.);
- вирішення проблем, пов'язаних із пропуском студентами занять. Використання у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема мережі Інтернет та електронної пошти, дозволяє студенту, який знаходиться за межами університету, мати доступ до необхідних навчальних матеріалів, вчасно виконувати завдання, а при необхідності отримати консультацію викладача за допомогою електронної пошти, навчального форуму або чату. Слід, однак, зауважити, що вирішення цього питання можливе лише при наявності у студента доступу до персонального комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет. Як показало опитування, проведене серед студентів експериментальної групи 28% опитаних мають вдома комп'ютер, підключений до мережі Інтернет, ще 19% студентів зазначили, що за необхідністю мають можливість доступу до Інтернет-мережі за межами університету;
- надання студентам додаткових джерел необхідної інформації;
- підвищення комп'ютерної та загальної грамотності студентів. При виконанні завдань, які потребують використання комп'ютера, студенти навчаються працювати з різними програмами, виконувати певні операції на комп'ютері, а при роботі з текстовим редактором мають можливість здійснювати контроль за власною грамотністю, оскільки в усіх текстових редакторах передбачено автоматичну перевірку орфографічної, граматичної та стилістичної правильності тексту, що набирається;
- оптимізація роботи викладача. За допомогою комп'ютера здійснюється збереження результатів творчої діяльності викладача, опрацювання та

систематизація практичного досвіду, експериментальних даних, полегшується збирання та протоколювання даних з індивідуальної та колективної динаміки навчального процесу, що може бути корисним для інших викладачів;

- прискорення тиражування нових надбань у галузі підготовки до навчання іноземних мов і полегшення доступу до них.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки студентів до навчання іноземних мов дозволяє вирішувати проблеми, розв'язання яких іншими способами ускладнено або важко досягається.

Висновки до другого розділу

Поняття готовності студентів до навчання дітей іноземних мов є складним, багатокомпонентним, багаторівневим і багатоаспектним поняттям, яке можна визначити як таке, що передбачає сформованість певних особистісних рис, професійних вмінь та навичок, а також наявність особливого психофізіологічного стану фахівця, що дозволяє йому успішно і самостійно здійснювати свою професійну діяльність. Відповідно до мотиваційного, змістового, емоційно-вольового та оцінного компонентів готовності було виявлено рівень сформованості у студентів готовності до роботи з дітьми дошкільного віку. Так, у студентів випускних курсів спостерігався переважно високий та достатній рівень розвитку мотиваційного та емоційно-вольового компонентів готовності до роботи з дітьми дошкільного віку, дещо нижчими є показники сформованості змістового та оцінного компонентів готовності.

Виділені критерії – комунікативний, лінгвістичний, конструктивно-дидактичний, мотиваційний, дають змогу оцінити наявний рівень готовності студентів до навчання дітей іноземних мов. Результати констатувального експерименту засвідчили, що якість підготовки фахівців дошкільної освіти до

навчання дітей іноземних мов є недостатньою: лише 6,8% показали високий рівень готовності до навчання дітей іноземних мов.

Дослідження готовності студентів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальній діяльності показало, що серед студентів випускних курсів спеціальності «Дошкільне виховання» спостерігається низька активність у використанні комп'ютера в навчальній діяльності і недостатня сформованість навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також слабка мотивація до роботи з комп'ютерною технікою та використання інформаційних ресурсів у навчальній та майбутньої професійній діяльності. Одночасно з'ясовано, що інформаційно-комунікаційні технології мають великі дидактичні можливості у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Усе зазначене зумовлює пошуки ефективних шляхів підготовки у вищих освітніх закладах висококваліфікованих педагогічних кадрів на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для навчання дошкільників іноземної мови.

Таким чином, вивчення стану вирішення проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови дає підставу для висновку про недостатню змістовну забезпеченість формування професійної готовності майбутніх вихователів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій і необхідність розробки методики підготовки студентів до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Організація та проведення експериментальної роботи з формування професійних умінь майбутніх вихователів з правом викладання іноземної мови

Підготовка майбутніх вихователів до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку відбуватиметься успішно лише за умов наявності в студентів стійкої свідомої мотивації до активного самостійного пізнання. Це означає, що студентів необхідно навчити не лише засвоювати передбачені програмою теоретичні знання та застосовувати їх на практиці, а й самостійно здобувати необхідні знання й навички, прагнути до їх вдосконалення відповідно до наукових інтересів, рівня розвитку професійних вмінь майбутніх вихователів, а також конкретних ситуацій, що виникають у процесі навчальної та професійної діяльності.

Зважаючи на це, визначимо наступний етап нашого дослідження як такий, що полягає у створенні сприятливих педагогічних умов навчально-виховного процесу з метою формування у майбутніх вихователів практичних умінь і навичок, які дозволяти б здійснювати процес навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. Згідно з проблематикою нашого дослідження, в якості провідного навчального засобу було обрано інформаційно-комунікаційні технології.

Як уже зазначалося, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі потребує спеціальних умов, певної

технічної бази. Дефініція „умова” визначається як „необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь” [243]. Отже, проведення експериментального дослідження можливе лише за наявності необхідного технічного та програмного забезпечення. За даними констатувального експерименту технічні умови та відповідне програмне забезпечення в Херсонському державному університеті дозволяє активно використовувати інформаційно-комунікаційні технології у підготовці фахівців, зокрема майбутніх вихователів з правом викладання іноземної мови.

Підготовка фахівців будь-якого профілю традиційно складається з теоретичного та практичного аспектів. Теоретична підготовка майбутніх фахівців здійснюється за допомогою таких організаційних форм навчання, як: навчальна лекція, семінарське заняття, факультативи, спецкурси, спецсемінари, самостійна навчально-пізнавальна робота студентів, науково-дослідна робота студентів. Для організації практичної підготовки студентів у вищих закладах освіти функціонують лабораторні заняття, практичні заняття, навчальна і виробнича практика [239]. Як показав аналіз літератури, присвяченої проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації навчального процесу у вищій школі, застосування зазначених технологій є можливим в усіх організаційних формах навчання. У рамках нашого дослідження інформаційно-комунікаційні технології застосовувались під час лекційних та практичних занять з наступних дисциплін: «Раннє навчання іноземних мов», «Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці до роботи з дошкільниками». Крім цього, самостійну навчально-пізнавальну діяльність студентів із зазначених курсів, практичну роботу у базовому дошкільному закладі було засновано на активному використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Для підготовки спеціалістів високої кваліфікації, як уже підкреслювалося, важливим фактором є мотивація студента до свідомого засвоєння знань. В науковій літературі так визначається поняття „мотивація”: спонукальні причини, що зумовлюють цілеспрямовану діяльність людини, її прагнення до

поставленої мети [57; 183]. В експериментальній роботі ми намагалися створити сприятливі умови для виникнення та підтримки мотивації студентів до свідомого самостійного пізнання. Дослідники у галузі педагогіки та педагогі-практики наголошують на позитивному впливі інформаційно-комунікаційних технологій на формування мотивації до навчання та розвиток комунікативних здібностей. З аналізу літератури витікає, що інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як ефективний засіб професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі. Так Л.Карташова вважає, що застосування в навчальному процесі інформаційних технологій має на меті „розвиток комунікативних та соціальних здібностей студентів, особливо при роботі в мережі Інтернет” [99, с.8]. Дійсно, працюючи у Всесвітній мережі, зокрема в режимі чату, телеконференції або ICQ, студенти розвивають перш за все комунікативні навички (в тому числі й іншомовні комунікативні навички). Зважаючи на це, в експериментальну роботу нами були включені форми роботи зі студентами, які базувалися на використанні електронної пошти, ICQ, форуму та чату.

Що стосується організації та самоорганізації студентів то, як зазначають деякі автори (Л.Карташова та ін.) за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій „здійснюється організація навчальної діяльності, при якій студент бере участь у керуванні змістом навчання”, що, на думку автора призводить до „більш міцного та усвідомленого засвоєння матеріалу” [99, с.8]. Ми погоджуємось з думкою дослідниці і відмітимо, що при наявності у студентів можливості брати участь у визначенні змісту навчання, спостерігається підвищення мотивації до навчання. Для цього в експериментальній роботі нами було організоване функціонування „зворотного зв’язку”, тобто студенти мали можливість висловити побажання, критичні зауваження, прохання стосовно курсу, що викладається у спеціально для цього створеному форумі, який було розміщено на Інтернет-сторінці університету у межах проекту „Херсонський віртуальний університет”.

У методичній літературі описуються різні способи використання в

навчальному процесі комп'ютерів і результати їх використання. Так, російський педагог Л.Вороніна виділяє такі важливі результати використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі:

- розвиток у тих, хто навчається, творчих здібностей, навичок дослідницької діяльності, вміння приймати оптимальне рішення;
- формування вмінь роботи з інформацією, розвиток комунікативних здібностей;
- підвищення мотивації навчання;
- надання тим, хто навчається, максимально можливого для них обсягу навчального матеріалу;
- якісна зміна контролю за діяльністю тих, хто навчається;
- прилучення тих, хто навчається, до досягнень інформаційного суспільства та прищеплення навичок адекватної поведінки в ньому [48].

О.Співаковський також окреслює коло цілей, досягненню яких сприяє використання в навчальному процесі вищої школи інформаційно-комунікаційних технологій. Це такі:

- взаємне навчання;
- розвиток критичного мислення;
- формування стійкої мотивації щодо підвищення освітнього рівня протягом усього життя;
- уміння одержувати нові знання, використовуючи попередні здобутки як готові результати [217].

Зауважимо, що все зазначене є актуальним і таким, що може бути реалізованим, лише при регулярному використанні інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Як уже зазначалося, від правильної організації навчально-виховного процесу цілком залежить ефективність практичної підготовки майбутніх вихователів. Відтак, варто приділити увагу розгляду педагогічних умов його організації. Оскільки в науковій літературі нами не було знайдено матеріалів, присвячених проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці

майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, розглянемо позиції вчених, які досліджували суміжні проблеми. В якості умов, що забезпечують ефективність навчально-виховного процесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, українські дослідники називають: чітку організацію контролю за самостійною діяльністю студентів; вирівнювання підготовки студентів за шкільний курс інформатики; ставлення до особистості студента як повноцінного та рівноправного партнера в будь-якій спільній діяльності та ін. [217]. Наголосимо, що дослідник розглядає психолого-педагогічні умови підготовки студентів математичних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій, але деякі аспекти є актуальними також для організації підготовки майбутніх вихователів, оскільки охоплюють загальноорганізаційні та загальнометодичні питання.

Н.Сайко у своєму дослідженні виділяє такі організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів: дотримання етапів формування практичних умінь і навичок студентів; здійснення тісного взаємозв'язку між теоретичними знаннями і практичними вмінням, що дозволить наблизити процес професійної підготовки до реальної педагогічної діяльності; використання форм і методів роботи, що сприяють формуванню соціально активного педагога у майбутньому [188].

Спираючись на зміни в суспільстві, що відбуваються останнім часом, вітчизняні та зарубіжні автори висувають низку вимог до особистості майбутнього педагога, на які також слід зважати при виділенні організаційних та педагогічних вимог підготовки майбутніх вихователів. Так Б.Андрієвський, Л.Петухова та ін. вважають, що молодий спеціаліст повинен:

- швидко адаптуватися в життєвих ситуаціях, уміти самостійно набувати необхідних знань;
- критично мислити, бачити у реальній дійсності проблеми, і, використовуючи сучасні технології, шукати раціональні шляхи їх вирішення, генерувати нові ідеї, творчі думки;
- грамотно працювати з інформацією;

- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах;
- самостійно працювати над розвитком особистої моралі, інтелекту, культурного рівня [5, с.32].

Усе зазначене враховувалось нами у експериментальній роботі й знайшло відображення у системі вправ, в основу яких покладене використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Розглядаючи умови підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій, слід наголосити, перш за все, на важливості розробки вправ і завдань, спрямованих на формування у студентів навичок роботи з комп'ютером і його використання у навчальній діяльності. Для цього ми пропонували студентам три групи вправ. Перша група: вправи і завдання, які передбачають на основі теоретичних знань розвиток умінь практичної роботи з комп'ютером (див. додаток 3). Друга група: вправи і завдання, які формують навички використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальній діяльності. Третя група вправ і завдань спрямована на формування мотивації майбутніх вихователів до свідомого прагнення використовувати інформаційно-комунікаційні технології у власній навчальній і майбутній професійній діяльності, а також на розвиток у студентів потреби у самовдосконаленні.

Оскільки, як уже зазначалося, в умовах переходу до інформаційного суспільства головним завданням вищої освіти постає формування нового типу фахівців, наголосимо на важливості формування у вихователя нового типу мислення, яке характеризується високим ступенем динамізму, гнучкістю, виходом на абстракцію високого порядку, широким охопленням проблем, що розглядаються, вмінням швидко й самостійно вирішувати питання, що виникають у ході роботи. Це передбачає формування у студентів творчого мислення, розвиток здібностей до дослідницької діяльності, а також підтримку та активізацію пізнавальної діяльності. Реалізація поставлених завдань можлива при активному використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Так, українські дослідники (Р.Гуревич, М.Кадемія та ін.)

зазначають, що „нові інформаційні технології сприяють також розвитку спостережливості, здібності встановлювати спільні та відмінні риси, виявляти приховані закономірності, тобто саме ті якості, які необхідні людині для творчої діяльності” [68, с.31]. У педагогічній літературі представлено широкий спектр методичних прийомів активізації пізнавальної діяльності різних категорій учнів. Зазначимо три групи прийомів, що сприяють формуванню пізнавальної діяльності, які були виділені Т.Шамовою:

I група прийомів спрямована на формування мотивів діяльності, виховання стійких пізнавальних інтересів тих, хто навчається;

II група – прийоми активізації, що сприяють формуванню системи знань, інтелектуальних умінь тих, хто навчається;

III група – прийоми, спрямовані на включення кожного учня в активну діяльність з урахуванням його психологічних і пізнавальних можливостей [253, с.36].

Спираючись на прийоми, виділені Т.Шамовою, в ході експериментальної роботи ми пропонували студентам крім інших також вправи і завдання, спрямовані на розвиток творчого мислення та вміння знаходити нестандартні рішення у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій зокрема у підготовці до навчання дітей іноземних мов (додаток Л).

Оскільки в основі діяльності педагога лежить процес взаємодії з іншими людьми, великого значення набуває розвиток у майбутніх вихователів навичок спілкування в тому числі й з дітьми дошкільного віку. Як зазначають педагоги-практики і дослідники у галузі педагогіки, спілкування – найважливіший професійний інструмент педагогічної діяльності. У процесі спілкування відбувається пізнання особистості, обмін інформацією, організація діяльності, обмін ролями, співпереживання, самоствердження [37; 225]. На думку Н.Сайко, важливо навчити майбутніх вихователів спілкуватися, встановлювати взаємозв'язки у процесі спілкування, організувати дитяче спілкування [188]. Таким чином, розвиток навичок спілкування та комунікативних здібностей є невід'ємним компонентом

готовності студентів до майбутньої фахової діяльності. Зазначене враховувалось нами у експериментальній роботі й відобразилося у спеціальних вправах, метою яких є розвиток комунікативних здібностей студентів в тому числі й комунікативних здібностей іноземною мовою.

Як наголошують сучасні дослідники у галузі підготовки фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку (Н.Сайко та ін.), сучасні методи викладання дошкільної педагогіки спрямовані на посилення самостійної роботи студентів, виховання у них творчого підходу до вирішення педагогічних проблем [188]. Дослідники, які займалися проблемою розвитку самостійності (М.Данилов, М.Скаткін, В.Сухомлинський та ін.) вважають, що оволодіння способами навчання, набуття умінь працювати і здобувати нові знання самостійно, готуватися до творчої праці залежить, насамперед, від організації активної пізнавальної діяльності у вищому закладі освіти, оскільки вона є ознакою самостійної роботи. Крім цього, згідно з вимогами Болонського процесу, самостійній роботі студентів відводиться значне місце у системі підготовки фахівців. Таким чином, в експериментальній роботі особливу увагу ми приділяли самостійній роботі студентів. Наголосимо, що самостійна робота студентів цілком засновувалась на використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Окреслимо умови, необхідні для організації самостійної роботи студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Першою необхідною умовою, на нашу думку, є обізнаність студентів у галузі інформатики і сформованість у них базових навичок роботи з комп'ютером. Під базовими навичками роботи з комп'ютером ми розуміємо вміння працювати з текстовим редактором, електронною поштою, володіння елементарними навичками пошуку інформації в мережі Інтернет, роботи в режимі чату і форуму. Другою умовою ми вважаємо наявність достатньої кількості матеріалу для опрацювання (електронні підручники, посібники, методичні рекомендації, статті, та інші освітні матеріали з проблем вивчення іноземної мови і методики її викладання у дошкільному закладі). Зауважимо,

що зазначені матеріали для самостійного опрацювання не обов'язково можуть знаходитися у комп'ютері, на дисках або зберігатися на сервері університету. Використання ресурсів мережі Інтернет дозволяє створити базу даних, яка містить гіперпосилання на необхідні інформаційні джерела. Третьою важливою умовою нам представляється організація відповідної підготовки та підвищення кваліфікації викладачів у галузі використання комп'ютерної техніки, освітніх ресурсів та ознайомлення з дидактичними можливостями інформаційно-комунікаційних технологій. Відзначимо, що в Херсонському державному університеті щомісячно відбувається навчально-методичний семінар з питань використання комп'ютерної техніки та інформаційних ресурсів, а також з питань створення комп'ютерного освітнього середовища. В якості четвертої умови зазначимо наявність необхідної технічної бази, тобто надання студентам можливості працювати з комп'ютером у тому числі й в мережі Інтернет.

У ході нашого експерименту всі студенти, які брали в ньому участь, мали можливість щоденно працювати на комп'ютерах, підключених до мережі Інтернет. Але, як показало контрольне опитування, 56% студентів експериментальної групи використовували таку можливість 2-3 рази на тиждень, 32% - більше двох разів на тиждень (здебільшого студенти, які мають комп'ютер вдома) і 12% працювали самостійно на комп'ютері менше двох разів на тиждень. Зауважимо, що серед студентів контрольних груп лише 16,4% студентів використовують комп'ютер у підготовці домашніх завдань, а 83,6% взагалі не використовують комп'ютер у власній навчальній діяльності. Таким чином, для активного використання студентами інформаційно-комунікаційних технологій у самостійній роботі необхідна ще одна умова – сформованість у студентів свідомого прагнення саме до такого способу самостійного опрацювання матеріалу, тобто мотивації до використання комп'ютера у самостійній роботі. Для створення зазначеної мотивації у студентів експериментальної групи нами використовувались такі методи, як роз'яснення, переконання, заохочення, особистий приклад викладача,

створення умов, при яких без використання комп'ютера виконання завдання неможливе (укладання навчальних матеріалів у електронному вигляді та розміщення їх на Інтернет-сторінці університету, створення електронних презентацій та ін.), спеціальні вправи і т. ін. На нашу думку, використання студентами комп'ютерів у самостійній роботі є надзвичайно важливим, оскільки сприяє формуванню стійкого уявлення про спосіб здобуття інформації, який зумовлює подальший розвиток особистості згідно з принципом „освіта крізь усе життя”.

Враховуючи все зазначене, окреслимо організаційно-педагогічні умови успішної підготовки майбутніх вихователів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов:

Першою умовою ми вважаємо *наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в усіх формах організації навчальної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ*, що передбачає наявність певної технічної бази та відповідного програмного забезпечення.

Технічну базу складають усі комп'ютери, мультимедійні екрани, проектори, принтери, факси, інша комп'ютерна техніка, що використовується у навчальному процесі. Щодо програмного забезпечення, то важливою складовою є наявність внутрішнього навчального середовища, яке дозволяє моделювати елементи дистанційного навчання (електронні лекції, практичні завдання, комп'ютерне тестування, участь у навчальних форумах та ін.). Завдяки такому середовищу викладач має можливість враховувати індивідуальні особливості студентів, якто: рівень підготовки, швидкість засвоєння матеріалу, наукові інтереси, провідний спосіб пізнання та ін.

Ще однією важливою складовою необхідного програмного забезпечення є підключення до мережі Інтернет, оскільки значна кількість навчальних матеріалів, які використовуються у процесі підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, розміщуються на спеціалізованих ресурсах мережі Інтернет.

Слід зазначити, що наявність у студентів власних комп'ютерів,

підключених до мережі Інтернет, суттєво підвищує результативність роботи, оскільки дозволяє майбутнім вихователям ефективно використовувати свій час, працюючи в оптимальний для кожного період.

Необхідно також підкреслити, що для реалізації зазначеної умови слід забезпечити наявність у навчальному плані вступного курсу, а надалі постійних консультацій для студентів щодо різних аспектів практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Це необхідно для того щоб досягти вирівнювання студентів у сфері комп'ютерної грамотності, оскільки за даними констатувального експерименту рівень комп'ютерної грамотності майбутніх вихователів коливається від початкового до високого.

Крім зазначеного, важливою складовою даної умови слід вважати обізнаність викладачів у питаннях технічних та дидактичних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій та їх ознайомлення з новим програмним забезпеченням, а також наявність у викладачів практичних навичок підготовки електронних навчальних матеріалів, розміщення їх на спеціальних ресурсах, обробку даних та ін.

Другою умовою є залучення студентів до продуктивної діяльності з розробки та змістового наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов.

Зазначена умова є основною особливістю пропонованої методики підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов, оскільки майже всі види навчальної роботи зі студентами базувалися на залученні їх до постійної участі у змістовному наповненні спеціалізованих електронних ресурсів, які висвітлюють проблеми дошкільної іншомовної лінгводидактики. Наприклад, робота з Інтернет-сторінкою для батьків «Поліглотик» (Додаток С) надавала студентам можливість віртуального фахового спілкування з особами, реально задіяними у сфері їхньої майбутньої професійної діяльності (вихователями дошкільних закладів, вчителями іноземних мов в дошкільних закладах, гувернерами, батьками дітей, яких навчають іноземної мови та ін.).

Крім зазначеного, спеціалізовані Інтернет-сторінки надають студентам можливість діяти в реальних (не навчальних) комунікативних та професійно спрямованих ситуаціях (участь у віртуальному консультуванні батьків, підготовка матеріалів для освітніх Інтернет-сторінок, участь у тематичних Інтернет-форумах та ін.). Участь у зазначених видах роботи спонукає студентів до самостійного пошуку необхідної інформації, підвищує мотивацію до професійного саморозвитку, заохочує майбутніх вихователів створювати коло професійного спілкування.

Для організації роботи студентів у вказаних напрямках нами було розроблено систему вправ, спрямованих на формування у студентів стійких навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у їхній навчальній та майбутній професійній діяльності.

У якості третьої умови зазначимо забезпечення варіативності опанування студентами іноземних лінгводидактичних умінь у процесі вивчення дисциплін за вибором та професійно спрямованій позааудиторній роботі.

У якості дисциплін за вибором студентам пропонувалися два навчальні курси «Раннє навчання іноземних мов» і «ІКТ у підготовці до навчання дошкільників іноземних мов». Зазначені спецкурси читаються протягом навчального семестру (кожен курс – один навчальний семестр). В усіх формах навчання у межах зазначених курсів (лекційні, семінарські, практичні заняття, самостійна робота студентів) передбачається активне використання інформаційно-комунікаційних технологій. Спецкурси «Раннє навчання іноземних мов» і «ІКТ в підготовці до навчання дошкільників іноземних мов» відрізняються гнучкою системою планування їх змісту, яка дозволяє студентам брати участь у його визначенні, а демократична система зворотного зв'язку спрямована на внесення з боку студентів коректив та пропозицій у курс, що викладається.

Слід звернути увагу на велику кількість пропозицій щодо самостійної роботи студентів згідно з їхніми індивідуальними особливостями, здібностями, науковими інтересами, рівнем підготовки та ін., а також на

необхідність постійного контролю за самостійною діяльністю студентів. Для цього змістом зазначених спецкурсів передбачено відвідання студентами спеціально відібраних викладачем освітніх електронних ресурсів, електронне листування з викладачем, а також робота з окремими модулями локального навчального середовища (навчальний форум, електронне тестування та ін.).

У якості позааудиторної роботи студентам пропонувалося відвідання «Лінгвістичного клубу» для покращення власних іншомовних мовленнєвих вмінь і робота у «Творчій лабораторії раннього навчання іноземних мов» (студентська проблемна група), головним завданням якої було розробка і змістовне наповнення спеціалізованої освітньої Інтернет-сторінки для батьків і педагогів «Поліглотик», присвяченої проблемам раннього навчання іноземних мов.

Організація експериментальної роботи з використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов ґрунтується на теоретичних положеннях про поліаспектність процесу підготовки фахівців дошкільної освіти з правом викладання іноземної мови, а також на особливостях спеціально розробленої методики навчання дітей іноземної мови в дошкільному закладі (додаток Н).

Як показало теоретичне дослідження проблеми, підготовка студентів до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку складається з таких аспектів: підготовка до роботи в дошкільному закладі, іншомовна підготовка, підготовка до навчання дошкільників іноземної мови, а застосування в цьому процесі інформаційно-комунікаційних технологій потребує спеціальних умов, серед яких – готовність студентів до використання зазначених технологій у навчальній діяльності.

Таким чином, завданням з організації формування експерименту слід поставити насамперед формування у студентів вміння практичного використання інформаційних та комп'ютерних технологій.

Другим завданням є пошук форм і методів навчальної роботи зі студентами, в основу яких покладене застосування інформаційно-комунікаційних

технологій.

Третє завдання – створення і пошук комп'ютерних навчальних матеріалів для підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземної мови і перевірка їх ефективності.

Четвертим завданням є організація лабораторних занять на базі дошкільного навчального закладу.

П'ятим завданням ставимо розробку системи перевірки рівня готовності студентів до професійної діяльності згідно з означеними раніше критеріями.

Під час теоретичного вивчення проблеми нами були виділені критерії професійної готовності студентів до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку: комунікативно-особистісний, лінгвістичний, конструктивно-дидактичний, мотиваційний (с.95), які передбачають сформованість у студента наступних професійних компетенцій: володіння знаннями, вміннями і навичками з іноземної мови та методики її навчання; постійна мотиваційна готовність до участі у комунікативній діяльності іноземною мовою; здатність здійснювати комунікативну діяльність з дітьми дошкільного віку; володіння знаннями з психології та фізіології дитини дошкільного віку; вміння планувати освітній процес та організовувати проведення занять; вміння аналізувати та контролювати хід процесу навчання, прагнення до постійного професійного і особистісного самовдосконалення. Зазначені критерії було покладено в основу визначення змісту експериментальної роботи з використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців.

Виходячи з теоретичних положень підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов та на основі виділених критеріїв, нами було розроблено систему оцінювання рівня сформованості професійних вмінь студентів, а також рівня сформованості комп'ютерної грамотності студентів, що докладно розглядається у підрозділі 3.3.

Для проведення формувального експерименту було виділено 4 експериментальні і 4 контрольні групи. Експериментальні групи склали

студенти Херсонського державного університету спеціальності „Дошкільне виховання” (138 осіб). До складу контрольних груп увійшли студенти Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського та Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського спеціальності «Дошкільне виховання» (загальна кількість – 372 особи). Тривалість роботи з підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов становить два навчальних семестри. Ми залучали до експериментальної роботи (експериментальні групи) студентів спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою спеціалізацією «Англійська мова» (77 осіб) і студентів спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою спеціалізацією «Логопедія» (83 особи). Серед студентів контрольних груп були наявні спеціалізації «Англійська мова» (59 осіб), «Логопедія» (54 особи), «Психологія» (99 осіб). Оскільки експериментальна методика передбачає досить нетривалий за часом період навчання (два навчальних семестри), експериментальну роботу нами було проведено тричі (у три потоки): першій – у 2005-2006 навчальному році, другій – у 2006-2007, третій – у 2007-2008р. Загальна кількість студентів в першому потоці становила 103 особи (експериментальні та контрольні групи), кількість учасників експерименту в другому потоці дорівнювала 107 осіб, а в третьому – 162 особи (експериментальні та контрольні групи). Як у контрольних так і у експериментальних групах передбачене навчальним планом вивчення дисципліни «Методика навчання англійської мови в дитячому дошкільному закладі» відбувалося за робочими програмами, розробленими на основі навчальних посібників для вчителів раннього навчання англійської мови, а також для студентів вищих педагогічних навчальних закладів Т.Шкваріної.

Експериментальна робота реалізовувалась у межах двох спеціально розроблених навчальних курсів (дисципліни за вибором студентів) – «Раннє навчання іноземних мов» і «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до роботи з дошкільниками» (додатки відповідно П і Р), спеціального вступного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології як

навчальний засіб» (для студентів, які не мають досвіду роботи з комп'ютером), а також двох спеціально створених факультативів: „Лінгвістичний клуб” (для студентів, які не мають спеціалізації «Іноземна мова») і «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов». Крім цього, протягом всього періоду експериментальної роботи було організовано проведення лабораторних занять на базі дошкільного навчального закладу. На рис. 3.1. представлено графік організації експериментальної роботи.

Рис. 3.1.

		Місяці навчального року							
		вер.	жовт.	лист.	груд.	січ.	лют.	бер.	квіт.
Організація роботи	Вступний курс ІКТ								
		Лінгвістичний клуб							
		Навчальний курс „Раннє навчання іноземних мов”				Навч. курс „ІКТ у підготовці до навчання іноземних мов”			
		Творча лабораторія „Проблеми раннього навчання іноземних мов”							
		Лабораторні заняття в дошкільному навчальному закладі							

Рис. 3.1. Графік організації роботи зі впровадження методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Як видно з рис. 3.1., роботу було розподілено протягом навчального року. Навчальний курс «Раннє навчання іноземних мов» починався з вересня і викладався протягом першого семестру третього курсу один раз на тиждень. З вересня також починалися заняття в «Лінгвістичному клубі», до відвідування яких запрошувалися студенти, що не вивчають іноземну мову як спеціалізацію, а також за бажанням студенти зі спеціалізацією «Іноземна мова». Заняття в «Лінгвістичному клубі» проводилися один раз на тиждень. У вересні протягом 4 тижнів також читався спеціальний короткий вступний курс «Інформаційно-комунікаційні технології як засіб навчання». Курс розрахований на студентів, які не володіють навичками використання

комп'ютера, і спрямований на вирівнювання студентів експериментальної групи у сфері застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Курс складається з одного лекційного і шести практичних занять. З жовтня студенти залучалися до роботи «Творчої лабораторії раннього навчання іноземних мов», засідання якої проводились один раз на два тижні. У другому семестрі третього курсу викладався навчальний курс «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов». Заняття з курсу відбувалися один раз на тиждень. Змістовний аспект зазначених курсів, лабораторних занять, занять в лінгвістичного клубу і творчої лабораторії розглядається у підрозділі 3.2.

Експериментальна робота проходила у три етапи. На початковому, організаційно-орієнтовному етапі, реалізовувалася робота в таких напрямках: занурення студентів в експериментальний навчальний процес; формування інтересу і мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності; створення умов для активної самостійної іншомовної діяльності; формування професійно-орієнтованої мотивації, позитивного ставлення до майбутньої професії.

Метою цього етапу було перш за все цілепокладання, планування ходу експериментальної роботи, організація студентів, підготовка методичних та навчальних матеріалів, формування у студентів мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності.

На другому етапі експериментальної роботи, репродуктивно-виконавчому, було організовано навчальну діяльність студентів, спрямовану на формування професійних компетенцій вихователя, здатного навчати дітей іноземної мови за спеціально розробленою методикою, а також розвиток навичок іншомовного спілкування (у тому числі з дітьми дошкільного віку) та використання інформаційних технологій і комп'ютерної техніки у навчальній і майбутній професійній діяльності.

Метою другого етапу було формування у студентів навичок і вмінь практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій, набуття

досвіду іншомовного спілкування в режимі віртуальної комунікації та під час практичної діяльності в дошкільних навчальних закладах, а також ознайомлення студентів із можливостями самостійної роботи на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій.

На цьому етапі використовувались такі організаційні форми роботи зі студентами:

1. Аудиторна: лекції, практичні і лабораторні заняття (в тому числі на базі ДНЗ), засідання «Творчої лабораторії раннього навчання іноземних мов» (керівник – викладач), засідання лінгвістичного клубу (керівник – викладач), олімпіади з дошкільної педагогіки.

2. Самостійна: участь у віртуальному консультуванні з проблем навчання дошкільників іноземних мов, участь у методичному наповненні освітньої Інтернет-сторінки „Поліглотик” (див. додаток С), відвідування дошкільних навчальних закладів і участь в організації навчання дітей іноземних мов і організації роботи батьківського клубу.

Дидактичною основою роботи на цьому етапі виступили:

1. Формування професійно спрямованих комунікативних і мовленнєвих вмінь: вміння висловлюватись іноземною мовою на професійно-мовленнєвому рівні; вміння організовувати іншомовну комунікативну діяльність з дітьми дошкільного віку і керувати їхньою іншомовною комунікативною поведінкою; вміння здійснювати професійно-орієнтоване спілкування у формі діалогу, монологу, полілогу в підсистемах “студент-викладач”, “студент-студент”, “студент-група студентів”, “студент-дитина дошкільного віку”, „студент-батьки дитини”, „студент-вихователь дошкільного закладу”.

2. Формування дидактично-конструктивних вмінь: вміння моделювати комунікативні навчально-розвивальні ситуації іноземною мовою з урахуванням вікових і психічних особливостей, а також рівня підготовки дітей дошкільного віку; планувати та проводити заняття з навчання дітей іноземної мови; вміння добирати, а також створювати самостійно навчальний

іншомовний матеріал; вміння аналізувати та осмислювати особисту роботу і досвід інших.

3. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей іноземної мови: вміння самостійно працювати над удосконаленням власних іншомовних вмінь; здатність розвивати і підтримувати інтерес дошкільників до занять з іноземної мови; розвиток позитивно стійкого ставлення до педагогічної діяльності вчителя іноземної мови в дошкільному закладі.

Основною дидактичною умовою експериментального навчання виступила, перш за все, орієнтація на активну самостійну роботу студентів з використанням комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій. Крім цього, важливого значення набула організація навчального процесу за принципом єдності аудиторних і позааудиторних занять (у тому числі на базі дошкільного закладу) із забезпеченням міжпредметних зв'язків дисциплін психолого-педагогічного, лінгвістичного і фахово-методичного (лінгводидактичного) циклів.

На третьому етапі – підсумково-рефлексивному – проводилось вивчення рівня сформованості професійних вмінь студентів під впливом експериментальної роботи, відбувався аналіз результатів експериментального дослідження, здійснювалось опрацювання та упорядкування отриманих даних.

Розглядаючи організацію роботи з формування готовності майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов, слід зупинитися на характеристиці форм і методів навчальної роботи зі студентами, в основу яких покладено застосування зазначених технологій. Як показало теоретичне дослідження проблеми, використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній практиці вищої школи, зазначені технології можуть застосовуватись в усіх формах роботи зі студентами на всіх етапах навчання. Ми застосовували інформаційно-комунікаційні технології у таких організаційних формах навчання: лекції, ілюстровані за допомогою комп'ютерних і інформаційних

технологій; практичні, семінарські, лабораторні заняття, які базуються на використанні спеціально створених навчальних програм або внутрішньо університетського електронного навчального середовища; колоквіуми та модульно-атестаційні заняття на основі застосування комп'ютерного тестування, самостійна робота студентів.

Як зазначалось у попередньому розділі, для організації навчання з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій є необхідним створення спеціальних навчальних матеріалів, робота з якими зумовлена використанням комп'ютерної техніки. Для підготовки електронних навчальних матеріалів нами використовувалось локальне електронне навчальне середовище – „Херсонський віртуальний університет”, яке розуміється нами як штучно побудована система, структура і складові якої зумовлюють досягнення мети навчального процесу з використанням комп'ютерної техніки і спеціального програмного забезпечення [17; 20; 79].

Як показало теоретичне вивчення проблеми, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності, навчальне середовище „Херсонський віртуальний університет” дозволяє активно застосовувати зазначені технології у організації навчальної діяльності студентів всіх спеціальностей (див. розділ 3.2.).

Самостійна, а також науково-дослідна діяльність студентів організовувалась як індивідуальна або групова робота, яка відбувалась у передбачений розкладом час (аудиторна робота), а також в час, вільний від занять за розкладом (позааудиторна робота). Види самостійної роботи студентів розглядаються в наступному підрозділі.

Сучасні дослідники наголошують на розгляді існуючої підготовки педагогічних кадрів як закономірного продукту не тільки системи вітчизняної освіти, але й суспільства, з усіма його конфліктами, і наголошують на необхідності навчання майбутніх вихователів орієнтуватися у сучасних суспільних процесах, що передбачає розвиток таких особистісних якостей як рішучість, цілеспрямованість, загострене почуття нового та передового, потяг

до самовдосконалення і творчого пошуку, до використання прогресивних форм та методів навчання, найновіших наукових даних [163; 188; 189]. Тому нами здійснювалась робота з формування у майбутніх вихователів активної життєвої позиції, яка базується на засадах прагнення до самовдосконалення, самостійного пошуку рішень, впевненості у власних силах, успішності і самореалізації. Наголосимо, що самореалізація особистості є пріоритетним завданням системи освіти України, відтак, до свідомості студентів доводилось, що кожна особистість не тільки має право, але і повинна (це в інтересах держави) реалізувати себе. Ми формували у майбутніх вихователів розуміння того, що кожна людина несе відповідальність за повноту своєї самореалізації. І цю відповідальність людина несе не тільки перед собою або перед тими, хто подарував їй життя, але й перед суспільством, державою. Бо реалізувати себе – це значить здійснити як свої особисті наміри, так і здійснити ті надії, які покладаються на нас суспільством. Таким чином, студентам пропонувалось відвідання офіційних Інтернет-сторінок Міністерства освіти і науки України, ознайомлення з аналітичними матеріалами суспільно-політичного спрямування з подальшим обговоренням їх змісту в режимі локального форуму або чату.

Стосовно науково-дослідної роботи студентів варто наголосити на доцільності організації дослідної діяльності у межах матеріалу, що вивчається. Майбутні вихователі з правом викладання іноземної мови повинні мати чітке уявлення про особливості процесу оволодіння дитиною рідною мовою і опанування іноземної, вміти визначити рівень засвоєння дитиною наданих знань. За словами Л.Виготського, в діагностиці розвитку завдання дослідника “полягає не тільки у встановленні відомих симптомів і їхньому перерахуванні або систематизації і не тільки в угрупованні явищ за їх зовнішніми подібними рисами, але винятково в тім, щоб за допомогою розумового опрацювання цих зовнішніх даних проникнути у внутрішню сутність процесів розвитку” [125, с.69]. Зважаючи на зазначене, студентам пропонувалось опрацьовувати результати їхньої роботи у межах «Творчої лабораторії раннього навчання

іноземних мов», а отримані результати і зроблені висновки розміщувати на спеціальній освітній сторінці (див. додаток С), а також обговорювати на локальному форумі. Так, наприклад, аналізуючи запитання батьків, які виховують дитину у двомовному оточенні (спеціальна рубрика на Інтернет-сторінці „Поліглотик”), студенти зробили висновок про недостатню педагогічну грамотність більшості батьків і запропонували способи вирішення цієї проблеми (створення Батьківського клубу у дошкільному закладі, відкриття консультаційного пункту для батьків (у тому числі й віртуального), підготовка серії освітніх статей і розміщення їх у дошкільних закладах, дитячих поліклініках та ін.).

Підготовка студентів до професійної діяльності вихователя дошкільного закладу, здатного навчати дітей іноземної мови, як і будь-яка інша підготовка, передбачає наряду з формуванням теоретичних уявлень надбання практичних умінь і навичок. У педагогічній літературі наголошується на необхідності розвивати у студентів у процесі формування практичних умінь і навичок здібність передбачати у свідомості результат, на здобуття якого спрямована їх діяльність, тобто визначити мету діяльності [36]. Отже, ми вчили студентів критично оцінювати матеріали Інтернет-сторінок з метою визначення їх освітньої і практичної цінності, що сприяло становленню свідомого ставлення до процесу навчання, розвитку вміння співвідносити навчальний матеріал з власними установками і завданнями професійного самовдосконалення, а також формуванню навичок добирати навчальний матеріал відповідно до завдань власної навчальної та майбутньої професійної діяльності.

Як доводять сучасні науковці, основною функцією професійної підготовки у вищому навчальному закладі повинна стати практична, яка „забезпечує підготовку студента до здійснення різноманітних видів професійної діяльності і має на меті: поглиблення теоретичних знань з предмету викладання на основі практичного навчання; вироблення у майбутніх педагогів умінь і навичок практичної діяльності в навчально-виховних закладах, перший позитивний досвід” [162, с.23]. Тому для зв'язку теорії з практикою нами було

організовано відвідування студентами дошкільних навчальних закладів із метою впровадження набутих знань. Лабораторні заняття в дошкільному закладі передбачали відвідання занять із дітьми, в тому числі занять з іноземної мови, допомога вчителю іноземної мови у добиранні матеріалу для занять, самостійне проведення занять; зустрічі з батьками дітей, участь у роботі Батьківського клубу; участь у педагогічних нарадах і методичних семінарах педагогічного колективу дошкільного закладу та ін. В усіх зазначених видах роботи передбачалось використання студентами інформаційно-комунікаційних технологій.

У ході експериментальної роботи нами були виділені декілька проблемних питань, з якими зустрічаються викладач і студенти у процесі застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до навчання іноземних мов. Розгляд згаданих питань допоможе запобігти неправильного розуміння ролі інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі взагалі та в підготовці до навчання мов зокрема. Отже, з-поміж них:

1. Комп'ютер можна розглядати як „замінник” викладача або підручника.

На нашу думку, таке розуміння ролі комп'ютера у навчальному процесі є хибним, оскільки базується на поверхневому, неглибокому погляді на проблему. Дійсно, на певному етапі роботи з комп'ютером втручання і навіть присутність викладача не є необхідними. Але попередні або наступні етапи роботи обов'язково потребуватимуть участі викладача, перш за все у підготовці матеріалів, а також керівництва та корекції збоку викладача, особливо при перевірці робіт студентів. Навіть при використанні повністю розробленого „готового” курсу передбачається наявність тьютора – особи, яка здійснює контроль за ходом роботи з курсом, виконує зв'язуючу та регулюючу функції. Тьютором може бути як викладач, що розробляє курс, так інші особи. Замінити підручник в окремих випадках комп'ютер може, але рівень технічного оснащення у вищих навчальних закладах на сучасному етапі не дозволяє використовувати електронні підручники замість традиційних з усіма їх характеристиками (мобільність, простота доступу, незалежність від

джерела електроживлення та ін.) Таким чином, комп'ютер не замінює викладача або підручник, хоча й суттєво змінює характер педагогічної діяльності.

2. Введення у навчальний процес комп'ютерної техніки призводить до послаблення (редукції) функції викладача.

На наш погляд, активне використання у навчальному процесі комп'ютерів, і особливо інформаційно-комунікаційних технологій не тільки не зменшує ролі викладача, а й розширює його можливості, забезпечує його новими засобами вирішення педагогічних, дидактичних та організаційних питань. Функція викладача при цьому не зменшується, а змінюється, переходить в іншу площину. Так, наприклад, замість лінійного, послідовного викладання певного матеріалу, однакового для всіх студентів, викладач за допомогою комп'ютерної техніки організовує процес вивчення даного матеріалу мережевим способом, який передбачає інтегроване засвоєння студентами окремих його частин відповідно до їх індивідуальних особливостей якто: рівень підготовки, швидкість засвоєння матеріалу, кількість повторень та ін. Отже, функція викладача не редукується, а лише набуває інших характеристик.

3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі потребує значної витрати часу збоку викладача.

Дійсно, на підготовку до занять із використанням інформаційно-комунікаційних технологій викладач витрачає дещо більше часу, ніж при підготовці до занять, на яких використання зазначених технологій не передбачається. Так, за словами О.Співаковського на підготовку однієї години роботи в режимі дистанційного курсу викладачеві потрібно витратити 80 годин [179]. Також підготовка матеріалів для аудиторної та самостійної роботи студентів і їх розміщення на освітніх сторінках університету потребує часу більше, ніж при підготовці до зазначених видів роботи без використання комп'ютера. Але зазначені часові витрати є одноразовими і наявні тільки на етапі розробки курсу, надалі вони компенсуються значно меншими витратами

часу на оновлення, доопрацювання матеріалу, контроль за діяльністю студентів, підготовку матеріалів до друку та ін. Таким чином, великі часові витрати необхідні лише при введенні інформаційно-комунікаційних технологій у процес викладання певного курсу, їх подальше використання у викладанні цього курсу передбачає витрати часу значно менші, ніж при якісній підготовці до роботи з курсом без використання комп'ютерної техніки.

Отже, організація експериментальної роботи з формування професійної готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов базується на органічній єдності аудиторної і самостійної роботи студентів, їх зв'язку з практикою, використанні інформаційно-комунікаційних технологій на всіх її етапах. Зміст, організаційні форми і методи експериментальної роботи утворюють систему, яка розглядається нами як методика підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов і є представленою у наступному підрозділі.

3.2. Методика професійної підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов

Як уже зазначалося, для експериментального підтвердження ефективності використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов та необхідності застосування нових форм роботи зі студентами в процесі їхньої професійної підготовки, а також для перевірки сформульованої гіпотези про підвищення рівня професійних знань, умінь і навичок майбутніх вихователів при застосуванні в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій був проведений формувальний експеримент. У його ході здійснювалось практичне опробування методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов шляхом впровадження в навчальний процес

форм і методів навчання, які базуються на використанні згаданих технологій.

У роботах учених, які досліджували питання підготовки фахівців до навчання іноземної мови в дошкільному закладі (С.Будак, Ю.Пасов, С.Соколовська та ін.), наголошується на методичних принципах навчання, визнаних сучасною педагогічною наукою. Так, виділяють: принцип комунікативного навчання, принцип домінуючої ролі вправ, принцип колективної взаємодії, поетапно-концентричний принцип, принцип урахування рідної мови тих, хто навчається, принцип усної основи, принцип ситуативності, принцип всебічної індивідуалізації навчального процесу, принцип мотивації, принцип забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей, принцип домінуючої ролі ігрової діяльності [35; 153; 205]. Означені принципи реалізувалися нами в експериментальній роботі.

Принцип комунікативного навчання полягає у тому, щоб “процес навчання став моделлю процесу спілкування” [153]. Відтак, ми намагалися за допомогою комп’ютерної техніки забезпечити студентам умови для навчальної та реальної електронної комунікації з носіями іноземної мови (англійської та німецької) та студентами групи. Спілкування відбувалося у вигляді електронного листування та роботи в режимі електронного форуму й складало один з аспектів самостійної роботи (див. додаток С).

Означений принцип реалізовувався нами не тільки в межах лінгвістичної підготовки студентів. Так, в рамках експериментальної роботи передбачалась участь студентів у віртуальному спілкуванні з фахівцями в галузі дошкільної педагогіки та батьками дітей дошкільного віку з метою формування навичок професійно спрямованої комунікації. Для цього використовувались такі види роботи: електронне листування з викладачем; робота в режимі внутрішньо університетського форуму; відвідання освітніх Інтернет-сторінок з метою участі у обговоренні питань дошкільної педагогіки й дошкільної лінгводидактики (режим форуму, режим чату); Інтернет-конференція (телеміст) з педагогічним факультетом Державного університету штату Нью-Йорк в м.Кентон; підготовка електронних презентацій на різні теми в межах

програмного матеріалу й виступ з ними. Особливу увагу слід звернути на організацію інтерактивного спілкування студентів з викладачем і між собою, оскільки це надає можливість моделювати різні комунікативні ситуації і дозволяє контролювати активність учасників спілкування й спрямовувати його в потрібне русло, що забезпечує формування у студентів не лише комунікативних вмінь, а й специфічних навичок використання в процесі спілкування набутих знань за допомогою комп'ютерної техніки й оволодіння нормами етикету, прийнятого в інтерактивній комунікації. Для організації зазначеного виду спілкування використовувалися внутрішній чат, внутрішній навчальний форум і електронне листування з викладачем.

Принцип домінуючої ролі вправ реалізувався у розробці системи вправ, спрямованих на формування в студентів-дошкільників навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у їхньої навчальної діяльності.

Принцип колективної взаємодії вимагає не обмежуватись у процесі вправляння фронтальною роботою, а систематично звертатися до режимів одночасної парної та групової (командної) роботи [196]. Відповідно до цього принципу нами активно запроваджувались методи групової роботи: рольові ігри у межах навчальних форумів, метод проектів, електронні дискусії та ін.

Принцип урахування рідної мови тих, хто навчається, принцип усної основи, принцип ситуативності, принцип забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей і принцип домінуючої ролі ігрової діяльності розглядаються вченими як такі, що забезпечують успіх процесу навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. В нашій експериментальній роботі означені принципи враховувались при постановці практичних завдань, розробці вправ і створенні учбових навчальних ситуацій з методики навчання дошкільників іноземних мов.

Врахування принципу мотивації передбачало роботу у двох аспектах:

1. Формування у студентів мотивації до роботи з дітьми дошкільного віку (професійно-спонукальна мотивація).
2. Формування у майбутніх вихователів мотивації до оволодіння

іноземною мовою та спеціальною методикою її навчання (комунікативно-дидактична мотивація).

Формування мотивації до роботи з дітьми дошкільного віку вимагало насамперед чіткого визначення мети й мотивів навчальної діяльності студентів у межах загальнопедагогічного циклу. Так, за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій, студентам пропонувалось ознайомлення з особливостями їхньої майбутньої фахової діяльності, вивчення окремих напрямів дошкільної педагогіки (за інтересами), електронне спілкування з фахівцями дошкільної освіти, батьками дітей дошкільного віку. Таким чином ми формували у студентів загальну мотиваційну готовність, інтерес і позитивне ставлення до їхньої майбутньої професійної діяльності вихователя. Одночасно відбувалась робота з залучення студентів до участі в змістовному наповненні спеціалізованої Інтернет-сторінки для батьків „Поліглотик”, присвяченої проблемам навчання дошкільників іноземних мов, а також до участі у віртуальному консультуванні батьків з проблем навчання дітей іноземних мов. Така діяльність виступала позитивним стимулом щодо оволодіння студентами іноземної мови і методики її викладання. А відвідання іншомовних освітніх Інтернет-сторінок, електронне листування з носіями іноземної мови, а також спеціальні завдання у межах роботи Лінгвістичного клубу спонукало студентів до спілкування іноземною мовою, формуючи постійну мотиваційну готовність брати участь у комунікативній діяльності іноземною мовою.

На підставі зазначених принципів було розроблено нормативну модель навчання (методику), яка передбачає створення комп'ютерного навчального середовища, що становить континуум навчальних завдань та інформаційних ресурсів усіх типів, необхідних для формування професійних вмінь (див. рис.3.2, с.157). Розроблене навчання з комп'ютерною підтримкою характеризується гіпертекстовою організацією системи, широким застосуванням самостійної роботи студентів і зворотного зв'язку та оптимальним розподілом функцій управління навчальною діяльністю.

Створена методика базувалась на використанні внутрішнього комп'ютерного навчального середовища – „Херсонський віртуальний університет”, яке було описане в попередньому розділі.

Як зазначалося у попередньому підрозділі, організація роботи згідно з запропонованою методикою передбачає викладання короткого вступного курсу, двох навчальних курсів, забезпечення роботи лінгвістичного клубу та творчої лабораторії, організацію самостійної роботи студентів і лабораторних занять в дошкільному закладі. Розглянемо окремо зазначені форми роботи.

Вступний курс був створений з метою надання необхідних знань у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій студентам, які мають незначний досвід роботи з комп'ютером або не мають зовсім. Курс складався, в основному, з практичних занять (шість практичних занять), яким передувала одна оглядова лекція. У рамках курсу було розроблено систему вправ, спрямованих на формування у студентів навичок роботи з комп'ютером і його використання у навчальній діяльності. Це три групи вправ: вправи і завдання, які передбачають розвиток умінь практичної роботи з комп'ютером; вправи і завдання, які формують навички використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності; вправи і завдання, спрямовані на формування мотивації майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній і майбутній професійній діяльності.

Методику підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов можна розглядати як систему педагогічних впливів, спрямованих на формування у студентів професійних компетенцій викладача іноземної мови в дошкільному закладі, на всіх етапах якої активно застосовуються інформаційно-комунікаційні технології. Методика підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов базувалась на матеріалі програми та методичних рекомендацій для вчителів раннього навчання англійської мови Т.Шкваріної, а також на матеріалі експериментальної базової програми розвитку дитини.

Результати попереднього вивчення стану вирішення проблеми застосування

інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземної мови дозволили виділити *організаційно-педагогічні умови* формування професійної готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій. Окреслимо їх:

1. Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в усіх формах організації навчальної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ. Тобто наявність необхідної технічної бази, відповідного програмного забезпечення, певної підготовки викладачів та студентів у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій.
2. Забезпечення варіативності опанування студентами іншомовних лінгводидактичних умінь у процесі вивчення дисциплін за вибором та професійно спрямованій позааудиторній роботі, що досягається введенням до навчального процесу додаткових дисциплін для аудиторної роботи зі студентами (дисципліни за вибором “Раннє навчання іноземних мов” і “Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов”) та спеціальних факультативів для позааудиторної роботи („Лінгвістичний клуб” і студентська проблемна група «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов”).
3. Залучення студентів до продуктивної діяльності з розробки та змістового наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов, тобто надання студентам можливості діяти в реальних (не навчальних) комунікативних та професійно спрямованих ситуаціях: участь у віртуальному консультуванні батьків, змістовному наповненні освітніх Інтернет-сторінок, у тематичних Інтернет-форумах, у підготовці та проведенні занять з дітьми, віртуальне спілкування з особами, реально задіяними у сфері майбутньої фахової діяльності студентів.

Щодо забезпечення першої умови, слід зазначити, що серйозної уваги заслуговує матеріально-технічна база. Дійсно, застосування запропонованої

методики неможливе без наявності обладнаних спеціальною технікою аудиторій, аудиторій, оснащених демонстраційним комп'ютером, електронних навчальних матеріалів з іноземних мов та методики їх викладання, підключення до мережі Інтернет, внутрішньої комп'ютерної мережі для доступу до необхідної інформації та оперативного зв'язку студентів з викладачем, спеціального програмного забезпечення, яке уможлиблює організацію навчального процесу по типу дистанційної освіти.

У нашій роботі застосовувалось локальне електронне навчальне середовище «Херсонський віртуальний університет». Зупинимось на дидактичних можливостях згаданого ресурсу. „Херсонський віртуальний університет” можна визначити як спеціально створене віртуальне освітнє середовище, яке дозволяє організовувати аудиторну та самостійну роботу студентів із використанням комп'ютера, накопичувати навчальні матеріали з різних дисциплін, здійснювати контроль засвоєння знань. Особливої уваги заслуговує модуль „Бібліотека”, де викладачі мають змогу розміщувати матеріали з дисциплін, які вони викладають (конспекти або тези лекцій; плани семінарських та практичних занять і завдання до них; контрольні запитання, теми рефератів, питання для самостійного опрацювання і т. ін.), а також електронні копії підручників та посібників, які можуть бути використані під час вивчення курсу. Для контролю засвоєних знань у проекті передбачено модуль „Тести”, який дозволяє викладачеві „завантажити” розроблений ним тест у спеціальну форму, задати час, коли даний тест буде активним (тобто студент може його пройти), а після проходження тесту студентами отримати готові результати. При закритій формі тестування (студенти обирають відповіді з кількох запропонованих) оцінка виставляється автоматично відповідно до кількості правильно обраних відповідей, при відкритих формах тестових запитань оцінку виставляє викладач після перевірки відповідей студентів.

Крім зазначеного, навчальне середовище „Херсонський віртуальний університет” дозволяє створювати дистанційні курси, матеріали яких, як уже

зазначалось, можуть використовуватись у роботі зі студентами всіх форм навчання. Для цього існує спеціальна електронна форма, яку заповнює викладач. У спеціально передбачені поля вносяться тексти лекцій, завдання та посилання на додаткові інформаційні ресурси, можуть бути розміщені аудіо- та відеоматеріали, у спеціальних полях розміщуються тести. Після цього курс активується і може використовуватись. Зв'язок студентів із викладачем та з іншими студентами групи відбувається за допомогою електронної пошти, внутрішнього чату або навчального форуму. Поняття „чат” і „форум” розуміються нами як програмне середовище, яке уможлиблює інтерактивну взаємодію між собою учасників навчального процесу. Можливість створення освітніх форумів або чатів, присвячених розгляду певних наукових проблем, на нашу думку, суттєво розширює перелік форм роботи із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Використання обох згаданих форм роботи можливе у межах навчального середовища „Херсонський віртуальний університет”.

Проект дозволяє також розміщувати фото- і відеоматеріали, гіперпосилання на інші освітні ресурси. Зауважимо також, що на факультеті дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, де проводилося експериментальне дослідження, створені спеціальні умови для активного використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Так, на факультеті наявний комп'ютерний клас, розрахований на роботу підгрупи з 12 осіб, регламентом роботи факультету передбачено час для самостійної роботи студентів у комп'ютерному класі, всі комп'ютери підключено до мережі Інтернет і до внутрішньої університетської мережі. Ми використовували такі модулі локального навчального середовища, як «Бібліотека» і «Навчальні курси». Модуль «Бібліотека» використовувався нами для розміщення текстової інформації: текстів лекцій, планів практичних і семінарських занять, робочих програм навчальних курсів, додаткової корисної інформації. Для розміщення зазначеної інформації ми застосовували спеціальні програмні засоби, передбачені структурою системи підтримки

внутрішнього електронного навчального середовища. До інформації, розміщеної в модулі «Бібліотека», мали доступ всі студенти та інші особи, які відвідують Інтернет-сторінку Херсонського державного університету. Модуль «Навчальні курси» ми використовували для організації комп'ютерної підтримки певних навчальних курсів, насамперед спеціально розроблених експериментальних курсів («Раннє навчання іноземних мов» і «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов»).

Робота зі студентами у межах зазначених курсів відбувалась у двох напрямках: аудиторна робота та самостійна робота, яку частково було організовано по типу дистанційного навчання. Для організації аудиторної роботи ми готували електронні демонстраційні матеріали, опорні схеми й тези, використовуючи для цього здебільшого програму для створення електронних презентацій PowerPoint. Ми готували також проблемні запитання для обговорення в режимі форуму або чату, участь в роботі яких була обов'язковою для всіх студентів. Доступ до інформації, розміщеної у межах електронних навчальних курсів, надавався лише студентам-учасникам експериментального навчання, що також передбачено програмним забезпеченням електронного навчального середовища „Херсонський віртуальний університет”. Зазначені технічні умови дозволяють використовувати інформаційно-комунікаційні технології максимально ефективно на всіх етапах професійної підготовки фахівців.

Для реалізації першої умови крім зазначеного необхідна також організація підвищення кваліфікації викладачів в галузі інформаційно-комунікаційних технологій та комп'ютерної лінгводидактики.

Стосовно спеціальної підготовки викладачів слід сказати, що основними необхідними складовими цієї підготовки можна вважати: володіння навичками роботи на персональному комп'ютері, достатніми для підготовки та оформлення методичних та інших матеріалів, володіння навичками роботи в мережі Інтернет, достатніми для пошуку необхідної інформації, організації інтерактивного спілкування студентів, ознайомлення з певною кількістю

електронних освітніх ресурсів та вміння на їх основі створювати навчальні завдання, вміння організувати роботу студентів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, обізнаність у галузі програмного забезпечення курсу.

Застосування методики, що пропонується, передбачає також наявність певного рівня комп'ютерної грамотності у студентів.

Другою організаційно-педагогічною умовою передбачено введення до навчального процесу спеціальних додаткових дисциплін для аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами.

Для аудиторної роботи нами розроблено два навчальних курси «Раннє навчання іноземних мов» і «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов» (Додатки П, Р). У межах зазначених навчальних курсів використання ІКТ передбачається у таких організаційних формах навчання, як лекції, ілюстровані за допомогою комп'ютерних і інформаційних технологій, практичні, семінарські, лабораторні заняття, які базуються на використанні спеціально створених навчальних програм, колоквиуми та модульно-атестаційні заняття на основі застосування комп'ютерного тестування.

Навчальні курси "Раннє навчання іноземних мов" і "Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання іноземних мов" читались відповідно у осінньому та весняному семестрі. Курс "Раннє навчання іноземних мов" складався з 10 лекційних занять і 10 семінарських та практичних (див. додаток П), а курс «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов» містив 8 лекційних і 6 семінарських і практичних занять (див. додаток Р). Крім цього, кожен з курсів передбачав щотижневі лабораторні заняття на базі дошкільного навчального закладу. Протягом кожного курсу здійснювався модульний і підсумковий контроль. Метою зазначених навчальних курсів було надання студентам теоретичних знань щодо особливостей навчання дітей іноземних, а також формування практичних навичок навчання дітей іноземних мов і використання

інформаційно-комунікаційних технологій.

У межах реалізації третьої умови методики підготовки майбутніх вихователів засобами ІКТ до навчання дітей іноземних мов інформаційно-комунікаційні технології використовуються як засіб надання студентам можливості діяти в реальних комунікативних та професійно спрямованих ситуаціях у сфері навчання дітей іноземних мов.

Для цього нами було створено спеціалізовану Інтернет-сторінку «Поліглотик», присвячену проблемам навчання іноземних мов дітей дошкільного віку, а також організовано відвідання студентами дошкільного закладу в позааудиторний час.

Спеціалізована Інтернет-сторінка «Поліглотик» (Додаток С) містить розділи для батьків та вчителів іноземної мови: теоретичні статті, практичні курси навчання дитини англійської та німецької мови в родинному оточенні, конспекти занять з іноземної мови, on-line консультування для батьків. Методикою передбачено активне залучення студентів до змістовного наповнення зазначених розділів. Майбутні фахівці беруть участь у віртуальному консультуванні батьків дітей дошкільного віку з питань навчання іноземних мов та оволодіння дитиною іноземною мовою. До спеціалізованої Інтернет-сторінки надходять запитання читачів більш, ніж з 20 країн світу (переважно від емігрантів, колишніх співвітчизників), які стосуються питань навчання іноземної мови дитини дошкільного віку. Відповіді на запитання готують студенти, знаходячи необхідний для цього матеріал у мережі Інтернет або у спеціальних навчальних ресурсах. Після перевірки викладачем і необхідної корекції матеріал розміщується на сторінці. Крім цього, студенти залучаються до пошуку інформації та підготовки тематичних повідомлень з різних аспектів проблеми навчання дитини іноземних мов. Кращі, найбільш вдалі матеріали також розміщуються на зазначеній Інтернет-сторінці. З метою збирання фактичного матеріалу для написання курсових та дипломних робіт студенти звертаються до читачів Інтернет-сторінки і ведуть з ними професійно спрямоване електронне

листування.

Для формування у студентів інтересу до науково-дослідної діяльності, а також підвищення мотивації до навчання дітей іноземних мов було створено «Творчу лабораторію раннього навчання іноземних мов», результатом роботи якої і є Інтернет-сторінка „Поліглотик”. Робота з Інтернет-сторінкою „Поліглотик” є хорошим підґрунтям для формування у студентів комунікативних навичок, розширення їхніх уявлень про сферу їхньої майбутньої професійної діяльності, зміцнення теоретичних знань у сфері дошкільної лінгводидактики, збагачення життєвого і професійного досвіду, розвитку науково-дослідної діяльності. У межах роботи в творчій лабораторії студентам давалися індивідуальні та групові завдання, які виконувались ними самостійно. В якості завдань студентам пропонувалось добирати та опрацьовувати пізнавальний матеріал стосовно навчання дітей іноземних мов з подальшою презентацією його у вигляді повідомлень, кращі матеріали розміщувались на сторінці „Поліглотик”; крім цього студенти відповідали на запитання читачів сторінки, найбільш вдалі відповіді також публікувались на сторінці; за бажанням студенти могли підготувати конспекти занять, ігровий та пізнавальний матеріал для навчання дітей іноземної мови, що також могло бути розміщеним на освітній сторінці.

Для організації позааудиторної роботи передбачено використання факультативів «Лінгвістичний клуб» і «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов», які забезпечують спеціальні умови для організації самостійної роботи студентів, а саме: самостійна та науково-дослідна діяльність студентів; пошук інформації в мережі Інтернет з різних аспектів навчання дошкільників іноземної мови; створення проектів і моделювання штучних ситуацій згідно означеної теми; відвідання спеціалізованих освітніх Інтернет-сторінок.

У всіх видах роботи студентів передбачено широке застосування електронної пошти для консультацій та оперативного зв'язку з викладачем та роботи в мікрогрупах, організація спілкування за допомогою інших засобів

текстової, аудіо- та відео комунікації, використання електронних дидактичних та демонстраційних матеріалів (презентації, відеоролики, аудіозаписи), електронних навчальних посібників, організація самостійної роботи студентів в режимі самоосвіти, дистанційного навчання, а також регулярна участь студентів у роботі внутрішнього форуму (в локальній мережі університету) для обговорення питань з різних аспектів навчання дошкільників іноземних мов. Крім цього застосовуються спеціально розроблені електронні тестові та контрольні завдання.

Відвідування дошкільного навчального закладу і проведення на його базі лабораторних занять відбувалося у дні самостійної роботи студентів. У дошкільному закладі майбутні фахівці мали змогу відвідати заняття з іноземної мови, допомогти вихователю у підготовці до заняття з іноземної мови, провести за завданням вихователя індивідуальну роботу з окремими дітьми з іноземної мови, знайти та підготувати інформацію для батьків стосовно навчання дітей іноземних мов.

Таким чином, методика, що пропонується передбачає наявність специфічних, дещо складних умов, які, однак, є досить легко повторюваними, що забезпечує варіативність методики і можливість застосування її у інших вищих навчальних закладах.

Щодо змістовного аспекту методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, то нами було виділено такі складові професійної підготовки: блок аудиторних занять зі студентами; блок позааудиторних занять; блок самостійної роботи студентів; практичний блок (лабораторні заняття) для формування у студентів практичних вмінь навчання дітей іноземних мов.

Проведення аудиторних занять передбачалося у межах двох спеціально розроблених курсів «Раннє навчання іноземних мов» та «Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці до навчання іноземних мов», які вводяться до навчального процесу як дисципліни за вибором студентів.

Форми організації навчання – в основному лекційні й семінарські заняття,

на яких активно запроваджувались інформаційно-комунікаційні технології. Так, під час лекційних занять інформація подавалася у вигляді електронних презентацій, таблиць і схем, що забезпечувало звикання студентів до такого способу сприйняття інформації та сприяло прийняттю ними факту використання інформаційно-комунікаційних технологій як навчального засобу. Крім того, частину інформації з кожної теми обох курсів ми розміщували на сайті університету у відповідних розділах. Ця інформація подавалася як додаткова, доступ до неї студенти могли отримати у комп'ютерному класі факультету дошкільної та початкової освіти, а також із власного комп'ютера за умови його підключення до мережі Інтернет.

Практичні заняття також передбачали активне використання інформаційно-комунікаційних технологій: відвідання спеціалізованих Інтернет-сторінок, присвячених проблемі раннього навчання дітей іноземних мов, розвитку мовлення дитини дошкільного віку, двомовності, іншим аспектам розвитку й навчання дошкільників з наступним обговоренням їх змісту; ознайомлення з освітніми ресурсами для вчителів іноземної мови та їх аналіз; пошук інформації на запропоновані теми та ін..

Метою організації аудиторних занять було надання студентам теоретичних знань щодо інформаційно-комунікаційних технологій, їх можливостей та особливостей використання у навчальній та майбутній професійній діяльності, щодо електронних ресурсів, які можуть бути використані вихователем для підготовки до навчання дітей іноземних мов, а також щодо особливостей розвитку дитини дошкільного віку та навчання її іноземних мов. Заняття з зазначених курсів проводились згідно з розкладом навчальних занять – 1 раз на тиждень протягом навчального семестру.

Контроль за якістю отриманих під час аудиторних занять знань здійснювався систематично: тестування (по завершенню теми), контрольні роботи (в кінці змістовного модуля) і залік як підсумкова форма контролю.

Другий компонент методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов – блок позааудиторних занять – представлений

студентською проблемною групою «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов» і гуртком іноземної мови «Лінгвістичний клуб».

Форми організації позааудиторної роботи: семінарські заняття, практичні заняття, ділові ігри, тренінги. На семінарських і практичних заняттях у студентській проблемній групі майбутні вихователі отримували теоретичні знання з методики навчання дошкільників іноземних мов, вивчали актуальні питання навчання іноземних мов дітей раннього й дошкільного віку, знайомилися з різними методами й способами навчання дошкільників іноземних мов, вивчали особливості розвитку дитини у дво- і полімовному оточенні. Крім того, студенти вдосконалювали навички роботи зі спеціалізованими професійно спрямованими ресурсами, оскільки більша частина навчального матеріалу розміщувалась на сайті університету, або на спеціалізованому сайті «Поліглотик». Засідання проблемної групи проводилося двічі на місяць.

Засідання «Лінгвістичного клубу» проводилися, в основному, у вигляді ділових ігор або тренінгів, де студенти могли вдосконалити власну іншомовну вимову, поглибити свої знання з обраної іноземної мови (німецької або англійської). Серед видів роботи у «Лінгвістичному клубі» було відвідування іншомовних Інтернет-сторінок, спеціальних лінгводидактичних ресурсів і постійне листування з носіями обраної студентами мови. Робота «Лінгвістичного клубу», подібно до роботи проблемної групи, відбувалася два рази на місяць. Контроль знань, здобутих під час позааудиторної роботи здійснювався в формі бесіди зі студентами й аналізу творчих завдань

Третій компонент методики підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов – блок самостійної роботи – був представлений двома напрямками: участь студентів у роботі зі змістовного наповнення спеціалізованої Інтернет-сторінки для батьків «Поліглотик» (Додаток С), присвяченої проблемам навчання дитини іноземних мов та участь студентів у on-line консультуванні батьків з питань навчання дітей іноземних мов (Додаток Ч).

Основними формами роботи зі студентами у межах блоку самостійної роботи були індивідуальні доручення, групові завдання і проекти, призначенням яких було узагальнення набутих теоретичних знань, переведення їх у площину практичного використання, вибір студентами власної індивідуальної траєкторії навчання згідно з інтересами й психологічною спрямованістю особистості, розвиток навичок on-line спілкування, вправління у використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід насамперед зауважити, що самостійну роботу ми розглядаємо як таку, що виконується студентами у позааудиторний час без безпосереднього втручання викладача. Нами застосовувались індивідуальні і групові види самостійної роботи. Для цього крім роботи у межах зазначених курсів нами були створені додаткові можливості для організації самостійної роботи студентів: «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов» в рамках якої було створено спеціалізовану освітню Інтернет-сторінку для батьків і викладачів іноземної мови „Поліглотик”; Лінгвістичний клуб для студентів, що не вивчають іноземну мову як спеціалізацію.

Ми пропонували студентам такі види самостійної роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і комп'ютерної техніки: пошук інформації з певної теми за допомогою пошукових систем мережі Інтернет у межах програми зазначених навчальних курсів; створення проектів і презентація їх за допомогою комп'ютерної техніки; електронне моделювання ситуацій згідно з означеною темою; підготовка повідомлень для спеціалізованої освітньої Інтернет-сторінки; відвідання корпоративних освітніх Інтернет-сторінок; перегляд спеціалізованих навчальних фільмів, розміщених на освітніх Інтернет-сторінках та освітніх порталах вищих навчальних закладів; відвідання іншомовних Інтернет-сторінок; участь у електронному навчальному форумі в межах програми навчальних курсів; електронне листування з викладачем; електронне листування з носіями

іноземної мови; участь у електронному консультуванні батьків дітей дошкільного віку з проблем раннього навчання іноземних мов та ін.

Матеріал для самостійної роботи готувався таким чином, щоб забезпечити його щотижневе оновлення. Так, студенти отримували завдання, яке мали виконати протягом тижня і надіслати результати викладачу електронною поштою (див. додатки Т, У, Ф). Для цього у секторі «Навчальні курси» нами було розміщено два курси: «Раннє навчання іноземних мов» і «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов». Готуючи завдання для самостійної роботи на тиждень, у спеціальних секторах ми розміщували електронний текст лекції, що буде прочитана студентам на цьому тижні; перелік рекомендованої літератури, посилання на додаткові інформаційні ресурси; план семінарського або практичного заняття і завдання до нього; фото-, відео- або аудіоматеріали (за необхідності); тест на засвоєння теоретичного матеріалу (з автоматизованою перевіркою результатів). Таким чином, наголосимо, що організація активної самостійної роботи студентів є невід'ємною частиною запропонованої методики і супроводжує весь період експериментальної роботи у всіх її аспектах.

Варто відзначити, що така організація самостійної роботи, сприяла підвищенню інтересу студентів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій не тільки в межах згаданих навчальних курсів. Серед студентів експериментальної групи спостерігалось активне використання комп'ютерів у самостійній роботі з інших навчальних дисциплін, оскільки, за словами учасників експерименту, знаходити потрібну інформацію у Всесвітній мережі „простіше, швидше і зручніше, ніж сидіти у бібліотеці”. Крім того, наявність підготовленого матеріалу для самостійної роботи студентів, дозволила підвищити якість підготовки студентів до семінарських та практичних занять, що виражалось у змістовних, обґрунтованих відповідях студентів, високих оцінках під час міжсесійного та семестрового контролю. Зауважимо, що під час експериментального навчання одна група студентів-учасників експерименту посіла першу позицію у

рейтингу успішності на факультеті дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, три інші експериментальні групи знаходились за рейтингом на 4-й, 6-й і 9-й позиціях (всього на факультеті нараховується 28 груп). Таким чином, можна відмітити позитивний вплив застосування інформаційно-комунікаційних технологій на навчально-пізнавальну діяльність студентів. Докладно цей аспект розглядається у наступному підрозділі.

Формами контролю блоку самостійної роботи виступали: аналіз матеріалів (повідомлення, статті, підбір лексичного матеріалу та ін.), підготовлених для розміщення на Інтернет-сторінці, оцінка підготовлених відповідей на запитання батьків.

Останнім компонентом методики підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов є практичний блок, який також представлений двома аспектами: лабораторні заняття у дошкільному навчальному закладі і робота з інформаційного наповнення «Батьківського куточку», присвяченого проблемі навчання дітей іноземних мов.

Метою практичного блоку було, перш за все, формування в майбутніх фахівців практичних навичок роботи з дітьми та батьками дітей дошкільного віку, забезпечення вправлення студентів у використанні іноземної мови в навчальних цілях, розвиток і вдосконалення навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку та презентації інформації.

Для організації лабораторних занять було виділено день, коли студенти не відвідують навчальні заняття в університеті, а перебувають у базовому дошкільному закладі. Лабораторні заняття відбувались щотижня, перебування студентів у дошкільному закладі регламентувалось часом з 9-ої години до 11-ої. Так, відвідуючи лабораторні заняття, студенти протягом першого семестру третього курсу спостерігали за перебігом навчально-виховного процесу, опрацьовували власні спостереження і оформлювали їх у вигляді електронних проектів; допомога вчителю іноземної мови полягала у

добиранні матеріалу для занять, що вимагало від студентів відвідування освітніх, а також іншомовних дитячих Інтернет-сторінок; робота з батьками базувалась на підготовці студентами тематичних доповідей (у вигляді електронних презентацій, створених у програмі PowerPoint), а також роздаткового матеріалу з проблем раннього навчання іноземних мов. У другому семестрі третього курсу крім зазначених видів роботи студенти проводили фрагменти занять з іноземної мови, а надалі заняття; брали участь у методичних об'єднаннях і семінарах, присвячених проблемам навчання іноземних мов у дошкільному віці, які проводив дошкільний навчальний заклад; готували виступи перед батьками на батьківських зборах та засіданнях «Батьківського клубу». Таким чином, лабораторні заняття в дошкільному закладі були важливою складовою методики підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Таблиця 3.1.

Змістовний аспект методики підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов

Змістовний блок	Блок аудиторних занять	Блок поза-аудиторних занять	Блок самостійної роботи	Практичний блок
Види роботи	Навч. курс «Раннє навчання іноз. Мов» Навч. курс «ІКТ в підготовці до навч. іноз. мов»	Студентська проблемна група «Раннє навч. іноземних мов» «Лінгвістичний клуб»	Робота зі змістовн. наповнення сайту для батьків «Поліглотик». On-line консулятування батьків	Лабораторні заняття у ДНЗ Інформаційне наповнення «Батьківського куточку» з питань навч. іноз. мов
Форми організ. навчання	Лекційні заняття Семінарські заняття	Семінарські заняття Практичні заняття Ділові ігри Тренінгі	Індивідуальні доручення Групові завдання Проекти	Проведення фрагментів занять Проведення інд. роботи з дітьми Підгот. матеріалу для «Батьківськ. Куточку»
Мета	Надання теор. знань щодо ІКТ, електор. ресурсів, особл. розв. дитини та її навч. іноз. мов	Надання теор. знань з іноз. мови та методики раннього навч. іноз. мов, формув. навичок роботи зі спец. ресурсами	Узагальн. набутих знань, розв. практ. навичок, розвиток навичок on-line спілкування, вправлення у використанні ІКТ	Формув. практ. навичок роботи з дітьми та батьками, вправлення у використ. іноз. мови, у використ. ІКТ для пошуку та презентації інформації
Форми контролю	Тестування, Контр. роботи Залік	Бесіда Аналіз творчих завдань	Аналіз підгот. для сайту інф-ції Аналіз відповідей на запит. батьків	Аналіз проведених занять Оцінка підготовленої інф-ції для батьків

Робота у межах практичного блоку передбачала проведення студентами фрагментів занять з англійської та німецької мови в дошкільному навчальному закладі, проведення індивідуальної роботи з дітьми з закріплення знань з окремих тем, допомога вчителю іноземної мови у дошкільному навчальному закладі в доборанні матеріалу та виготовленні посібників для занять, пошук, доборання й презентація тематичної інформації для батьків стосовно різних аспектів навчання дітей іноземної мови.

Контроль засвоєних студентами знань і сформованих вмінь проводився у формі аналізу проведених студентами занять з дітьми, а також оцінки підготовленої інформації для батьків.

Змістовний аспект методики підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов подано у таблиці 3.1.

Специфіку використання інформаційно-комунікаційних технологій в межах методики підготовки студентів до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови представлено у вигляді моделі (див. рис. 3.2.)

Як видно з рисунку, запропонована методика професійної підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх етапах роботи: орієнтовно-підготовчому, репродуктивно-практичному та діяльнісно-творчому етапі.

На орієнтовно-підготовчому етапі інформаційно-комунікаційні технології використовуються для презентації демонстраційних матеріалів, ознайомлення студентів з мережею Інтернет та спеціалізованими освітніми Інтернет-ресурсами, а також для проведення контролю здобутих знань засобом електронного тестування.

На репродуктивно-практичному етапі підготовки студентів до навчання дітей іноземних мов інформаційно-комунікаційні технології використовуються у наступних видах роботи: використання студентами електронної пошти для листування з викладачем та носіями іноземної мови, організація роботи майбутніх фахівців у режимі форуму і чату, проведення

Рис.3.2.

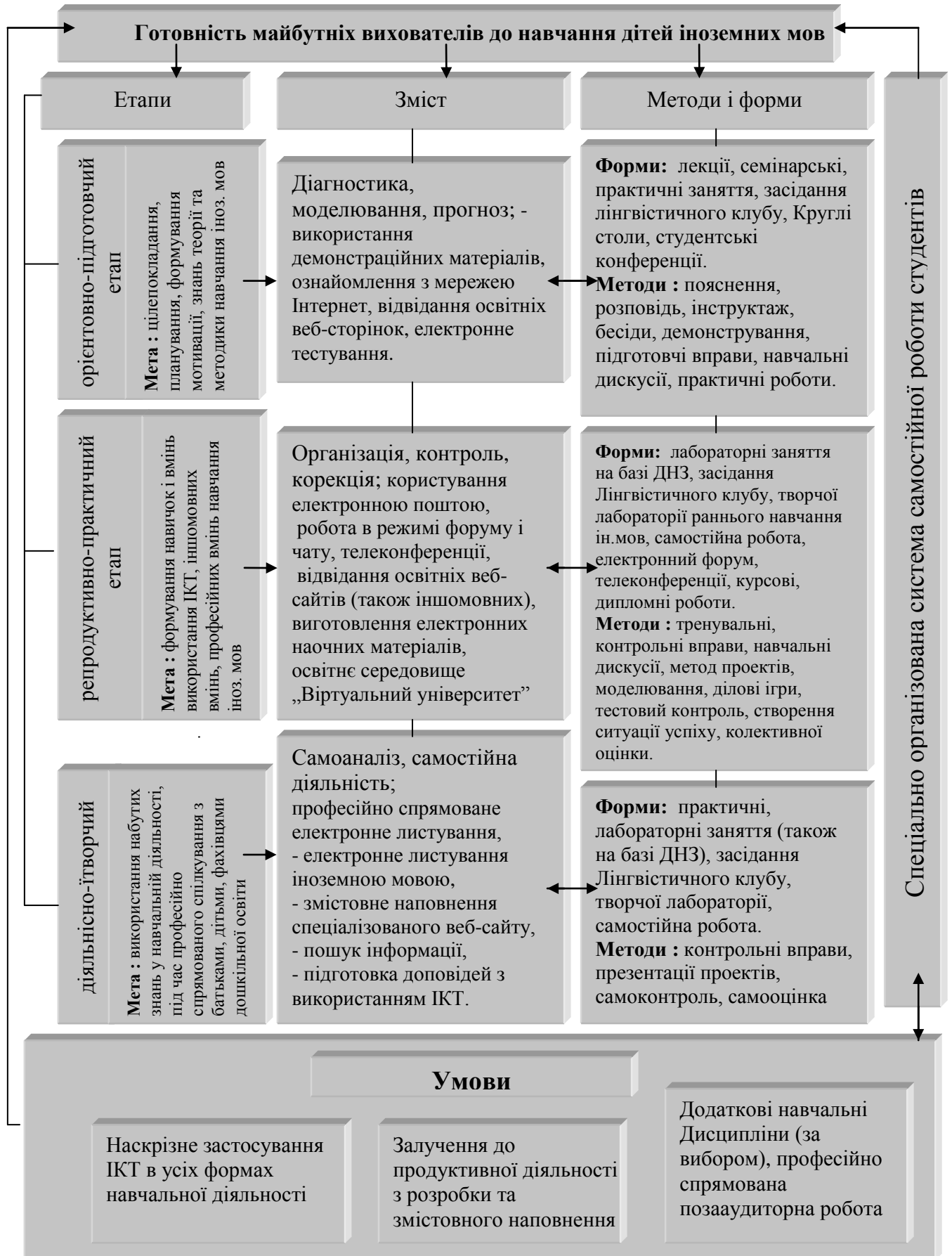

Рис.3.2. Модель підготовки студентів засобами ІКТ до навчання дітей іноземних мов.

телеконференцій, систематичне відвідання освітніх Інтернет-ресурсами (в тому числі іншомовних), виготовлення студентами електронних наочних матеріалів, робота в освітньому середовищі «Херсонський віртуальний університет».

Третій, діяльнісно-творчий етап передбачає використання ІКТ у таких формах: професійно спрямоване електронне листування з батьками (On-line консультування батьків), електронне листування іноземною мовою з носіями мови, змістовне наповнення спеціалізованої Інтернет-сторінки «Поліглотик», пошук інформації, підготовка доповідей з використанням ІКТ.

Згідно з завданнями формувального експерименту першочергової важливості набуває формування у студентів готовності до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності. Виходячи з цього, розглянемо систему навчання практичних дій і навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій на лабораторних заняттях. Процес формування зазначених практичних умінь і навичок відбувався поетапно. Так, нами було визначено три етапи засвоєння студентами практичних умінь і навичок роботи на комп'ютері, в тому числі в мережі Інтернет і внутрішньому електронному навчальному середовищі.

Нами було запропоновано систему вправ, яка знаходиться у тісному зв'язку з рівнями формування у студентів практичних вмінь та навичок та пов'язаними з ними етапами навчання. У запропонованій системі усі елементи є взаємопов'язаними й мають бути враховані при формуванні кожної практичної дії. У процесі формування окремої практичної дії можна виділити такі компоненти: мотиваційно-орієнтувальний (отримання знання про особливості практичної дії та алгоритм її виконання); виконавчий (відпрацювання безпосередньо виконання дії) і контрольньо-оцінювальний (здійснення контролю за практичними діями у реальному процесі). Наочно зазначену систему вправ представлено у таблиці 3.2.

Як видно з таблиці, у процесі формування в студентів навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій простежується

певний взаємозв'язок між етапами навчання та рівнем засвоєння практичних умінь: репродуктивним, перетворюючим, творчим. На кожному із зазначених рівнів перед студентами й викладачем ставилися дидактичні завдання.

Таблиця 3.2.

Формування практичних умінь і навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у майбутніх вихователів

Етапи навчання	Рівні засвоєння практичних умінь і навичок	Типи вправ	Режим виконання вправ
I. Мотиваційно-орієнтовний	Репродуктивний	1. Продуктивні умовно-комунікативні (відповіді на запитання, складання алгоритму певних дій та ін.) 2. Рецептні умовно-комунікативні (відтворення практичних дій за зразком, моделювання комунікативних ситуацій за складеним алгоритмом та ін.)	Аудиторна робота (парний, груповий фронтальний режим) Аудиторна робота (комп'ютерний клас) (індивідуальний, парний, груповий режим)
II. Виконавчий	Перетворюючий	1. Рецептні-репродуктивні комунікативні (виконання практичних дій по аналогії, відтворення комунікативних ситуацій за зразком та ін.) 2. Рецептні-продуктивні комунікативні (вдосконалення та змінення запропонованих способів дії, вибір варіанту дії, виконання знайомих дій у нових умовах та ін.)	Аудиторна робота (комп'ютерний клас) (індивідуальний, парний режим) Аудиторна робота (комп'ютерний клас) (інд., парний, груповий режим) Самостійна робота (індивідуальний режим)
III. Контрольно-оцінювальний	Творчий	Продуктивні комунікативні (Виконання завдання без опорного плану дій, самостійний вибір способів виконання завдання, участь у реальному процесі комунікації, робота у режимі віртуального спілкування з викладачем та ін.)	Аудиторна робота (комп'ютерний клас) (індивідуальний, парний, груповий режим) Самостійна робота (індивідуальний режим)

Так, на першому етапі наявні типи вправ, спрямовані на сприймання нової інформації, її переробку, оволодіння способами дії з новим об'єктом (поняття, терміни, закономірності, принципи, методи використання інформаційно-

комунікаційних технологій), а також на формування мотивації, тобто усвідомлення необхідності саме такого способу дії. Другий етап передбачав відтворення студентами сприйнятої інформації, спостереження за зразком виконання певних дій з подальшим самостійним виконанням дій за зразком. На третьому етапі студентам пропонувалось вирішення спеціально поставлених теоретичних методичних, педагогічних, а також практичних завдань за допомогою самостійно обраних способів використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних ситуаціях і комбінаціях. Така робота передбачала творче застосування теорії та методики у процесі створення моделі діяльності, до складу якої входять уміння, що відпрацьовуються, і реалізацію створеної моделі в аудиторних і реальних комунікативних умовах (див. Додаток Н).

Крім цього, на кожному етапі навчання поряд з дидактичними завданнями, які усвідомлюються студентами, були поставлені завдання організаційно-психологічного характеру, які вирішує викладач, поетапно формуючи професійні дії майбутніх вихователів. Головним завданням педагога на мотиваційно-орієнтовному етапі виступало формування мети, потреб, мотивів діяльності студентів, надання їм знань методичної теорії і техніки. На другому – виконавчому – етапі завдання викладача полягало у здійсненні регулятивно-консультаційної функції, а також у обробці знань про об'єкт і дії з ним (зміст, внутрішні зв'язки, функції, можливості використання, методи, прийоми, способи дії та ін.). Контрольно-оцінювальний етап вимагав від педагога здійснення роботи у таких напрямках як: формування автоматизації виконання практичних дій; організація самостійної роботи з використання інформаційно-комунікаційних технологій у складі професійної підготовки студентів; аналіз продуктів практичної діяльності студентів (електронні презентації, проекти, електронне листування, участь у віртуальному спілкуванні та ін.), оцінка та корекція результатів практичних дій у сфері застосування інформаційно-комунікаційних технологій у реальній навчальній та педагогічній діяльності.

Студенти експериментальних груп, які не мають спеціалізації «Іноземна мова» відвідували заняття в «Лінгвістичному клубі», які були спрямовані перш за все на формування в них іншомовних фонетичних навичок, а також на складання індивідуального плану самостійного вивчення студентом іноземної мови. Оскільки для студентів зазначених груп навчальним планом передбачено дисципліну «Іноземна мова за профілем спрямування», для засідань «Лінгвістичного клубу» не планувалось спеціального навчання студентів іншомовної лексики та граматики. Зазначені аспекти розглядались за потребою студентів, а також у рамках підготовки до проведення занять.

Отже, методика підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов засновано на загальнометодичних принципах, прийнятих у вітчизняній педагогічній науці. Запропонована методика є системою гармонійно поєднаних організаційних форм роботи зі студентами, яка на всіх етапах супроводжується активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, характеризується особливою увагою до організації самостійної роботи студентів і лабораторних занять на базі дошкільного навчального закладу.

3.3. Динаміка формування готовності студентів до навчання дітей іноземних мов під впливом експериментальної роботи

Як уже зазначалося у попередніх розділах, підготовку майбутніх вихователів до навчання дітей іноземної мови можна умовно розглядати як таку, що складається з трьох аспектів: підготовка студентів до роботи з дітьми дошкільного віку, навчання студентів іноземної мови та підготовка студентів до викладання іноземної мови в дошкільному закладі. Наша експериментальна

робота була спрямована на формування у студентів теоретичних уявлень та практичних вмінь у галузі навчання дошкільників іноземних мов, тобто охоплювала сферу підготовки студентів до викладання іноземної мови у дошкільному закладі. Але, як показав експеримент, рівень і загальнопедагогічної, і мовної підготовки студентів також покращився у порівнянні до контрольних груп.

Згідно з завданнями формувального експерименту нами було розроблено систему перевірки рівня готовності студентів до професійної діяльності згідно з означеними раніше критеріями. За результатами теоретичного вивчення проблеми, яке виявило поліаспектність процесу підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, нами було визначено напрями дослідження рівня професійної готовності студентів. Так, отримати цілісне уявлення про рівень сформованості у студентів професійних вмінь можливо за умови вивчення таких його компонентів як: рівень готовності до роботи з дітьми дошкільного віку, рівень сформованості професійних іншомовних вмінь та навичок, рівень готовності до навчання дітей іноземних мов. Враховуючи специфіку теми нашого дослідження, наголосимо на важливості вивчення ще й такого аспекту, як сформованість у студентів навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній та майбутній професійній діяльності. Дослідження зазначеного аспекту дозволяє простежити зв'язок між сформованістю комп'ютерної грамотності студентів і рівнем їхньої професійної готовності, що відбиває сутність сформульованої гіпотези. Отже, в основу системи оцінювання ефективності експериментальної роботи покладено такі критерії:

- оволодіння системою теоретичних знань у галузі дошкільної педагогіки та дошкільної лінгводидактики;
- сформованість мотивації до роботи з дітьми дошкільного віку;
- рівень розвитку іншомовних комунікативних вмінь;
- сформованість практичних вмінь навчання дітей іноземної мови;
- творча активність та ініціативність.

Слід відзначити, що поняття „інформаційна культура” вживається нами у такому значенні: комплекс спеціальних знань, вмінь і навичок, спрямований на використання комп’ютерної техніки, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення процесу пошуку, збереження, накопичування, опрацювання та відтворення інформації відповідно до професійних та особистих потреб.

Протягом експериментальної роботи нами було проведено констатувальний, контрольний і підсумковий зріз. Констатувальний зріз здійснювався на першому курсі з метою визначення вихідного рівня потенційних можливостей студентів для формування професійних вмінь і рівня сформованості комп’ютерної грамотності першокурсників, а також на випускних курсах для отримання уявлення про сформованість професійних навичок студентів по завершенні навчання та порівняння з досягнутими результатами. Контрольний зріз здійснювався в кінці п’ятого семестру для фіксування рівня сформованості знань та вмінь студентів, їхньої активності у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності. Підсумковий зріз проводився в кінці експериментальної роботи – у кінці шостого семестру.

Розробка діагностичних методик здійснювалася згідно з принципами об’єктивності, суб’єктивності й проєктивності. Отже, протягом всієї експериментальної роботи використовувались такі методи: анкетування, інтерв’ю, опитування, педагогічне спостереження, моделювання.

Як уже наголошувалося, специфіка теми дослідження вимагає перш за все вивчення рівня сформованості в студентів навичок використання комп’ютерної техніки й обізнаності у сфері застосування інформаційно-комунікаційних технологій, оскільки вся експериментальна робота базувалась на вмінні студентів користуватися комп’ютерною технікою. На початку експериментальної роботи нами було досліджене означене питання. Для визначення рівня сформованості комп’ютерної грамотності студентів першого курсу експериментальної та контрольних груп було обрано метод опитування,

оскільки, як зазначають вітчизняні дослідники (Н.Грама та ін.), опитувальники є одним із найдоступніших діагностичних інструментів у з'ясуванні розуміння певних параметрів навчальної діяльності без застосування дорогого обладнання. Вчені наголошують на зв'язку опитувальників з аналізом і встановленням специфіки в структурі навчання, що дозволяє з'ясувати мотиви, завдання, операції, домінування детермінант. За словами Н.Грама, опитувальники дозволяють „аргументовано встановлювати певний рівень розумового розвитку, здібностей, професійної придатності” [65]. Нами було розроблено анкету на виявлення рівня самооцінки студентами власних вмінь працювати з комп'ютером (див. додаток Л).

Таким чином, для з'ясування рівня сформованості навичок роботи на персональному комп'ютері (в тому числі застосування інформаційних і комунікаційних технологій) студентам було запропоновано відповісти на такі запитання: „Чи вмієте ви працювати на персональному комп'ютері?”; „Чи вмієте ви працювати в мережі Internet?”; „Чи маєте ви можливість працювати на комп'ютері?”; „Як часто ви працюєте за комп'ютером?”. До кожного запитання пропонувались варіанти відповідей. Студентам давалась інструкція уважно прочитати запитання та обрати потрібну відповідь. Обробка результатів показала, що 38,8% студентів експериментальних груп (середній показник) мають вдома персональний комп'ютер, ще 27,7% зазначили, що мають можливість працювати на комп'ютері в університеті, 16,6% не бачать для себе такої можливості й 16,6% називали інші можливості доступу до комп'ютерної техніки (Інтернет-кафе, комп'ютер у друзів, родичів, знайомих та ін.). Серед студентів контрольних груп 39% мають власний комп'ютер вдома, 22% знаходять інші можливості працювати на комп'ютері, а 14,5% не мають такої можливості. Цікаво, що в усіх контрольних групах виявився низький показник відповідей студентів, які зазначили, що можуть працювати на комп'ютері в університеті (3,6% - 7,7%). Щодо періодичності роботи на комп'ютері, то щодня користуються комп'ютером 12,6% студентів

експериментальних груп і 11% контрольних груп (середній показник); працюють менше одного разу на тиждень або не працюють зовсім 49,7% опитаних в експериментальних групах, в контрольних групах цей показник становить в середньому 38,9%; працюють на комп'ютері 1-3 рази на тиждень 9,5% (експериментальні групи) і 29,7% (контрольні групи); решта студентів зазначили, що мають справу з комп'ютером не частіше одного разу на місяць. Як бачимо, студенти експериментальних та контрольних груп на початку експериментальної роботи приблизно однаково оцінюють власні навички роботи на комп'ютері. Співвідношення відсоткової частини студентів, що мають власний комп'ютер, і студентів, що користуються ним щодня, дає підставу для висновку, що як в експериментальній, так і в контрольній групах на початку експериментальної роботи не сформована мотивація активного використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальній діяльності. Цей факт визначив напрям подальшої роботи з формування у студентів стійкої мотивації використовувати інформаційно-комунікаційні технології у підготовці домашніх завдань та інших видах навчальної діяльності.

Понад 50% студентів експериментальних груп зазначили, що вміють працювати на персональному комп'ютері (працюють на рівні досвідченого користувача або потребують невеликої допомоги), 11% студентів ніколи не працювали за комп'ютером, а решта має незначний досвід користування комп'ютерною технікою. Що стосується навичок роботи у всевітній мережі, то лише 5,5% опитаних студентів зазначили, що мають достатній досвід роботи в мережі Інтернет, 56% відмітили, що ніколи не працювали в Інтернеті, 16,6% мають елементарні навички роботи у всевітній мережі (електронна пошта, пошук інформації), а решта охарактеризували свій досвід роботи в Інтернеті як незначний.

Враховуючи той факт, що самооцінка студентами власних вмінь працювати з комп'ютером може виявитись неадекватною, нами було проведено додаткове обстеження студентів з метою виявлення теоретичних уявлень про

особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій. Для цього нами було проведено тестування студентів (див. додаток М), а також бесіду, у ході якої з'ясувався рівень обізнаності студентів у сфері застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Спираючись на отримані дані, можна умовно виділити чотири рівні сформованості у студентів навичок використання ІКТ на початку експерименту (експериментальні групи): високий – 4,75%, достатній – 16,7%, початковий – 44,7%, нульовий – 33,8%. Високий рівень сформованості навичок використання ІКТ передбачає наявність у студентів стійких навичок самостійної роботи на персональному комп'ютері і в мережі Інтернет, у тому числі вміння змінювати параметри налаштування комп'ютерних програм, створювати поштову скриньку, швидко здійснювати пошук інформації, працювати в режимі чату, форуму, видеоконференції, обізнаність у сфері програмного забезпечення. Достатній рівень – студенти володіють навичками самостійної роботи на персональному комп'ютері, в основному в текстовому редакторі, можуть користуватися електронною поштою, здійснювати пошук інформації в мережі Інтернет, але погано орієнтуються у програмному забезпеченні, користуються лише основними функціями програм, не застосовуючи додаткових і спеціальних можливостей. Початковий рівень – студенти знайомі з роботою на персональному комп'ютері, можуть працювати лише за умови допомоги і консультацій, мають незначний досвід роботи у всесвітній мережі або не мають зовсім, не можуть самостійно знайти потрібну інформацію. Нульовий рівень – характеризується повною відсутністю у студентів досвіду роботи на персональному комп'ютері, студенти з нульовим рівнем сформованості навичок використання ІКТ ніколи не працювали на комп'ютері та в мережі Інтернет.

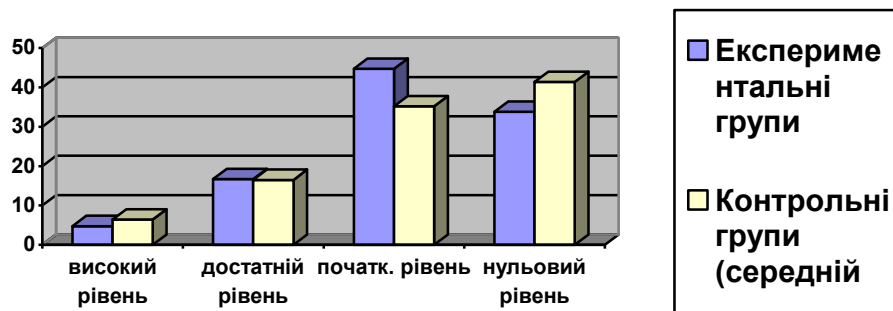
Середній показник сформованості навичок використання ІКТ у студентів контрольних груп на початку експерименту становив: високий рівень – 6,4%, достатній – 16,8%, початковий – 35,2%, нульовий – 41,4%. Таким чином, можна сказати, що рівні навичок використання ІКТ студентів-першокурсників

експериментальних та контрольних груп відрізняються не суттєво й можуть розглядатися як близькі за показниками.

Отже, за рівнем сформованості навичок використання ІКТ студенти експериментальних та контрольних груп на початку дослідження знаходились приблизно в однакових умовах (див. діаграму 3.1.).

Діаграма 3.1

Сформованість навичок використання ІКТ студентів на початку експерименту (у %)

Задля виявлення потреби студентів у навчанні комп'ютерної грамоти було передбачено запитання: „Чи потрібно навчати студентів комп'ютерної грамоти?"; „Чи вважаєте ви достатнім власний рівень комп'ютерної грамотності?". Відповіді студентів показують, що незалежно від самооцінки рівня власної комп'ютерної грамотності студенти як експериментальних, так і контрольних груп стовідсотково (!) висловлюють бажання підвищити свій рівень комп'ютерної грамотності, що створює сприятливі умови для організації та проведення експериментальної роботи. Зведені дані щодо сформованості навичок використання ІКТ студентів на початку експериментального дослідження подано у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Сформованість навичок використання ІКТ студентів на початку експерименту (у %)

Рівні сформованості інформаційної культури	Групи першого потоку				Групи другого потоку				Середній показник	
	Експерим-ні		Контрольні		Експерим-ні		Контрольні			
	Е1.1	Е1.2	К1.1	К1.2	Е2.1	Е2.2	К2.1	К2.2	ЕГ	КГ
Високий	0	12,5	4,3	4,8	0	6,6	5,3	11	4,75	6,4
Достатній	28,5	12,5	26	8,7	12,5	13,3	15,8	16,6	16,7	16,8
Початковий	57,1	37,5	43,5	38	37,5	46,7	31,6	27,8	44,7	35,2
Нульовий	14,3	37,5	26	47,6	50	33,3	47,4	44,4	33,8	41,4

Отже, на початку експерименту було визначено рівень сформованості навичок використання ІКТ студентів, що дозволило скоригувати зміст роботи на першому етапі формування експерименту (роботу було спрямовано на вирівнювання студентів у сфері використання комп'ютерної техніки).

Стосовно рівня сформованості у студентів навичок використання ІКТ після завершення експериментальної роботи слід відзначити, що в експериментальних групах ці показники значно підвищились. Так, за даними контрольного зрізу в експериментальних групах не виявилось студентів, які б показали нульовий рівень сформованості навичок використання ІКТ. У контрольних групах також спостерігалось невелике підвищення рівня сформованості навичок використання ІКТ студентів, що пов'язано, на нашу думку, з об'єктивним обставинами, як, наприклад, збільшення кількості студентів, що мають комп'ютер вдома та ін.

За даними контрольного зрізу в кінці експерименту, серед студентів експериментальних груп відсутні такі, що зовсім не використовують комп'ютер, ніколи не працювали в мережі Інтернет і такі, що використовують інформаційно-комунікаційні технології менше одного разу на тиждень. В контрольних групах ситуація змінилася незначно. Це свідчить про успішність експериментальної роботи в підвищенні рівня комп'ютерної грамотності майбутніх вихователів. Дані щодо сформованості навичок використання ІКТ експериментальних та контрольних груп представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Сформованість навичок використання ІКТ студентів в кінці експерименту (у %)

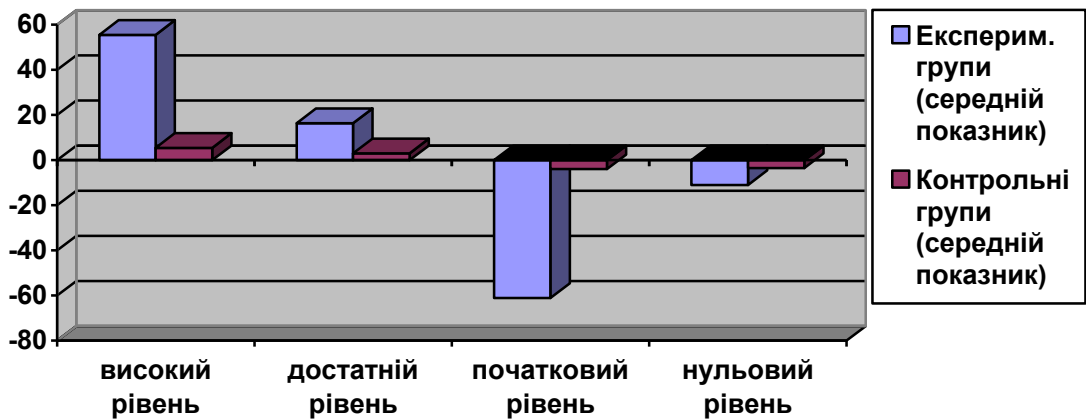
Рівні сформованості інформаційної культури	Групи першого потоку				Групи другого потоку				Середній показник	
	Експерим-ні		Контрольні		Експерим-ні		Контрольні			
	Е1.1	Е1.2	К1.1	К1.2	Е2.1	Е2.2	К2.1	К2.2	ЕГ	КГ
Високий	57,1	37,5	4,3	8,7	50	40	5,3	16,6	46,2	8,7
Достатній	28,5	62,5	30,4	14,2	37,5	46,7	26,3	22,2	66,3	23,3
Початковий	14,3	0	39,1	33,3	16,5	13,3	36,8	22,2	11	32,8
Нульовий	0	0	21,7	42,8	0	0	42,1	38,8	0	36,4

Відсоткове співвідношення зростання рівня сформованості навичок

використання ІКТ студентів експериментальних та контрольних груп в кінці експериментальної роботи проілюстровано в діаграмі 3.2.

Діаграма 3.2.

Збільшення рівня сформованості навичок використання ІКТ студентів після завершення експериментальної роботи (у %)

Отже, рівень сформованості навичок використання ІКТ студентів експериментальних груп підвищився у порівнянні до контрольних груп у процесі експериментальної роботи.

Як зазначалося в попередніх розділах, важливим питанням поставало питання формування мотивації студентів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності. Таким чином, було необхідним вивчення рівня сформованості у студентів зазначеної мотивації. Для цього застосовувалось опитування в експериментальних та контрольних групах, у ході якого було визначено кількість студентів, що мають персональний комп'ютер (ноутбук) вдома (в гуртожитку). Виділення студентів зазначеної категорії було необхідним для того, щоб забезпечити максимально рівні умови, в яких знаходяться студенти обох груп. Зазначимо, що студенти експериментальних груп мали щоденний доступ до комп'ютерної техніки в університеті, в той час як в студентів обох контрольних груп такої можливості не було, або вона була обмеженою. Тому для визначення рівня сформованості мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій нами застосовувалось опитування лише серед студентів, що мають

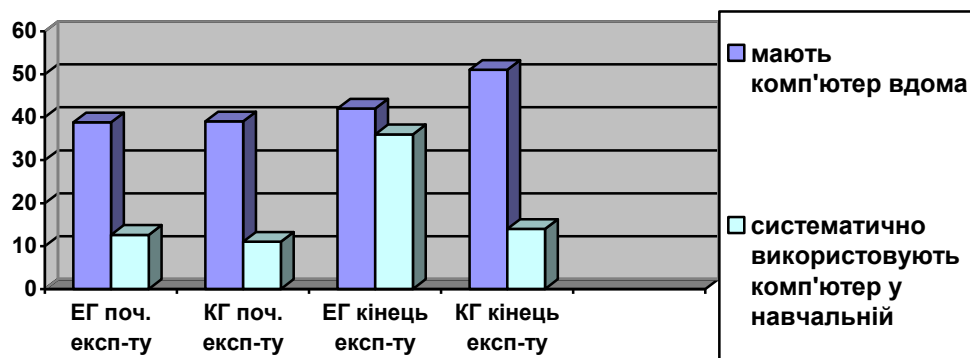

власний комп'ютер, тобто щоденний необмежений доступ до комп'ютерної техніки. Таким чином, в експериментальних групах виявилось 52% студентів, які мають персональний комп'ютер, середній показник відсоткової кількості таких студентів у контрольних групах становив 48,1%. Відібраним таким чином студентам на початку та в кінці експериментальної роботи пропонувалось відповісти на запитання: „Чи використовуєте ви комп'ютер у підготовці домашніх завдань?”; „Чи користуєтесь ви комп'ютером для пошуку необхідної інформації (в тому числі довідкової як то: дати, теми та плани практичних, семінарських занять, питання до модульного контролю, заліку та ін.)?”; „Чи використовуєте ви комп'ютер для зв'язку з викладачем?”. Позитивні відповіді студентів на зазначені запитання враховувались як такі, що свідчать про систематичне використання студентами інформаційно-комунікаційних технологій в навчальній діяльності. Негативні відповіді давали підставу для висновку про несистематичне використання студентами комп'ютерів у навчальній діяльності або про його відсутність. Крім опитування нами застосовувався такий метод діагностики рівня сформованості мотивації до використання комп'ютера в навчальній діяльності, як бесіда зі студентами, а також аналіз домашніх завдань студентів з різних навчальних дисциплін. У ході бесіди уточнювались дані, зазначені студентами в опитувальнику, а аналіз виконаних домашніх завдань дозволив встановити факт використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до аудиторних занять. Аналіз домашніх завдань проводився вибірково серед студентів, що мають комп'ютер вдома. Студентів не було попереджено, що здійснюватиметься аналіз. У ході бесід зі студентами та аналізу домашніх завдань виявилось підвищення інтересу студентів експериментальних груп до застосування інформаційно-комунікаційних технологій не тільки в межах навчальних курсів, які в рамках експерименту передбачають використання зазначених технологій. Серед студентів експериментальних груп спостерігалось активне використання комп'ютерів також і в самостійній роботі з інших навчальних дисциплін, що є на нашу

думку наслідком експериментальної організації самостійної роботи студентів. У контрольних групах не відмічалось масового систематичного використання комп'ютерів у підготовці до занять і самостійній роботі. Зведені дані щодо використання студентами комп'ютерної техніки в навчальній діяльності на початку та в кінці експерименту подано в діаграмі 3.3.

Діаграма 3.3.

Використання студентами комп'ютерної техніки в навчальній діяльності

Аналіз даних діаграми 3.3. дозволяє зробити висновок, що під час експерименту в студентів експериментальних груп суттєво підвищилась мотивація до використання в навчальній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій. Щодо контрольних груп, то, як видно з діаграми, кількість студентів, що систематично використовують комп'ютер, зростає пропорційно кількості студентів, що мають комп'ютер вдома, отже, зміни показників рівня сформованості мотивації до використання комп'ютера в навчальній діяльності в студентів контрольних груп можна вважати незначними.

Таким чином, наголосимо, що під час експериментальної роботи рівень інформаційної культури студентів експериментальних груп значно підвищився, зростає мотивація до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності, в тому числі й при виконанні завдань з дисциплін, якими застосування зазначених технологій спеціально не передбачалось.

Оскільки метою експериментальної роботи було формування у студентів

вмінь і навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі становленні професійних вмінь, слід визначити рівень сформованості цих вмінь і простежити його динаміку.

Дослідження рівня сформованості професійних вмінь студентів проводилось в два етапи: на першому застосовувалось опитування, на другому етапі – бесіда зі студентами та аналіз виконання студентами запропонованих практичних завдань. Оцінювання сформованості професійних вмінь студентів здійснювалось нами з урахуванням:

- характеру навчально-пізнавальної діяльності з виконання завдання, що потребує вияву відповідного вміння;
- повноти здійснення передбачених завданнями операцій;
- ступеню усвідомленості та обґрунтованості дій;
- ступеню самостійності у виконанні завдання.

Згідно з визначеними у першому розділі критеріями готовності студентів до навчання іноземних мов дітей дошкільного віку окреслимо коло теоретичних уявлень, а також практичних умінь та навичок, якими мають оволодіти студенти-учасники експерименту на момент його завершення.

Так, за мотиваційним критерієм у майбутніх вихователів слід формувати такі особистісні та професійні якості як: позитивно стійке ставлення до професії вихователя, здатного навчати дітей іноземної мови в дошкільному закладі; стійке бажання присвятити себе педагогічній діяльності; прагнення до самоосвіти, підвищення власного професійного і загальноосвітнього рівня; самооцінка готовності до навчально-виховної роботи з іноземної мови з дітьми дошкільного віку.

Для дослідження сформованості зазначених якостей нами використовувалось опитування. Студентам пропонувались запитання на виявлення бажання працювати з дітьми, на виявлення самооцінки готовності до взаємодії з дітьми дошкільного віку, на виявлення наміру працювати в сфері дошкільного виховання. Всі зазначені компоненти мотиваційного критерію готовності студентів до навчання дошкільників іноземних мов, як

показало експериментальне дослідження, в більшому чи меншому ступені сформовані у більшості студентів як в експериментальних, так і в контрольних групах (див. таблицю 3.5.). Для порівняння в таблиці подані дані самооцінки здатності та бажання працювати з дітьми дошкільного віку студентами першого курсу експериментальних та контрольних груп (середній показник).

Таблиця 3.5.

Самооцінка студентами власної здатності та бажання працювати з дітьми дошкільного віку

№ п/п	Запитання	Відповіді студентів (%)			
		Початок експерименту		Кінець експерименту	
		ЕГ середній показник	КГ середній показник	ЕГ середній показник	КГ середній показник
	Чи вважаєте ви себе здатним працювати з дітьми дошкільного віку?				
1.	Так, у мене це добре виходить	39	44,7	50	11
2.	Думаю, що зможу працювати	33,3	40	33,9	44,4
3.	Мені ще потрібен час щоб навчитись, тоді, можливо, зможу	27,7	15,2	16,6	42,5
4.	Ні, ця справа не для мене	-	-	-	3,8
	Чи відчуваєте ви задоволення під час спілкування з дітьми?				
1.	Так	66,6	62,5	89	72
2.	Ні	-	2	-	-
3.	Не знаю	33,3	35,5	11	28
	Де би ви хотіли працювати? (вказуйте всі варіанти, які вам підходять)				
1.	У дошкільному закладі	38,8	35,5	66,6	23,8
2.	У школі	27,7	34,5	-	24,5
3.	Створити власний навчальний центр для дошкільників	27,7	28,5	33,3	16,5
4.	Викладачем у ВЗО	-	2	11	11,2
5.	Перекладачем	16,6	24	16,6	36,8
6.	Гувернером	16,6	5,5	44,4	15

Як видно з таблиці, в експериментальних групах зросла впевненість студентів у тому, що вони здатні працювати з дошкільниками: 50% учасників

обрали відповідь „так, у мене це добре виходить” (на першому курсі таких студентів було 39%. Щодо контрольної групи, то тут кількість студентів, які обрали цю відповідь суттєво знизилась: 40,7% - початок експерименту і 11% - кінець експерименту, проте зросла кількість студентів, що обрали відповідь „думаю, що зможу працювати”, яка в експериментальній групі залишилась майже незмінною: 33,9%.

Бажання працювати в дошкільному закладі в експериментальних групах зросло на 27,8%, в контрольних групах зменшилось на 11,7%. Вищі показники зростання мотивації роботи за фахом у студентів експериментальної групи зумовлені, на нашу думку, більшою обізнаністю студентів цієї групи у сфері функціонування системи дошкільної освіти, а також наявності у них досвіду інтерактивного й реального спілкування з фахівцями дошкільної освіти та батьками дітей дошкільного віку, що передбачалося умовами проведення експерименту. Отже, як бачимо, експериментальні умови сприяли зростанню в студентів почуття впевненості у власних силах і бажання працювати за фахом.

Комунікативний критерій, як було визначено раніше, передбачає: розвиток вміння швидко встановлювати контакт з різними особами в різних ситуаціях; наявність свідомого ставлення до процесу комунікації, в тому числі з дітьми дошкільного віку, вміння керувати ним; вміння здійснювати мовленнєву взаємодію з дітьми дошкільного віку; здібність встановлювати й розвивати професійні взаємини з дітьми, їхніми батьками, колегами, адміністрацією. Для вивчення рівня сформованості зазначених вмінь нами використовувались: опитування, бесіда зі студентами та аналіз практичних завдань. Опитувальник, який застосовувався нами для виявлення рівня сформованості професійних компетенцій студентів згідно з означеним критерієм, містив запитання на з'ясування наявності в студентів комунікативних і організаційних здібностей, сформованості особливого стилю спілкування з дітьми дошкільного віку, розуміння ролі батьків у навчально-виховному процесі, зокрема у навчанні іноземних мов. Здобуті під час опитування дані подано в таблиці 3.6.

Аналіз таблиці показує, що високий на початку експерименту відсоток студентів обох груп, які вважають, що легко встановлюють контакт з незнайомими людьми, дещо підвищився в усіх групах (5,7% - експериментальні групи, 1,8% - контрольні). Стосовно зростання специфічних вмінь, необхідних для спілкування з дітьми дошкільного віку, то в експериментальних групах відмітилось зростання цих вмінь на 16,7%, в контрольних групах відповідний показник збільшився на 3,6%.

Таблиця 3.6.

Розвиток комунікативних вмінь студентів

№ П/П	Запитання	Відповіді студентів (%)			
		Початок експерименту		Кінець експерименту	
		ЕГ середній показник	КГ середній показник	ЕГ середній показник	КГ середній показник
	Чи легко ви встановлюєте контакт з незнайомими людьми?				
1	Так	83,3	92,5	89	94,3
2	Ні	16,6	3,7	5,5	5,7
3	Не знаю	0	3,7	5,5	0
	Чи здатні ви організувати діяльність колективу дорослих людей?				
1	Так	22	18,4	77,8	27,7
2	Ні	27,7	28	5,5	22,2
3	Не знаю	50	53,5	16,6	50
	Чи змінюєте ви голос, інтонацію під час спілкування з дітьми?				
1	Так	83,3	87	100	90,6
2	Ні	5,5	0	0	0
3	Не знаю	11	13	0	9,3
	Чи властиве вам вміння спрямувати розмову у потрібне русло?				
1	Так	61	68,6	83,3	72,1
2	Ні	11	7,4	0	3,7
3	Не знаю	27,7	24	16,6	24

Збільшення кількості студентів, у яких сформовано вміння керувати процесом спілкування, становить 22,3% в експериментальних групах і 3,5% в

контрольних (середній показник). Щодо організаторських здібностей, то кількість студентів, що відмічають у себе їх наявність, суттєво зросла в експериментальних групах і дещо підвищилась у контрольних (відповідно на 55,8% і 9,3%). Таким чином, результати опитування дають підставу для висновку, що експериментальна робота, зокрема організація інтерактивного спілкування, зумовила ефективний розвиток комунікативних вмінь студентів.

Для перевірки отриманих у ході опитування даних нами було проведено бесіду зі студентами експериментальних та контрольних груп (див. додаток Ж). Бесіда проводилася з усією групою студентів, що, на нашу думку, дозволяє виявити рівень сформованості вміння діяти у колективі: вступати у розмову, доповнювати, заперечувати, уважно слухати опонента та ін. Крім цього, під час бесіди було можливим зафіксувати емоційну реакцію студентів, що також є показником сформованості комунікативних вмінь. У ході бесіди в основному підтвердились дані, здобуті під час опитування.

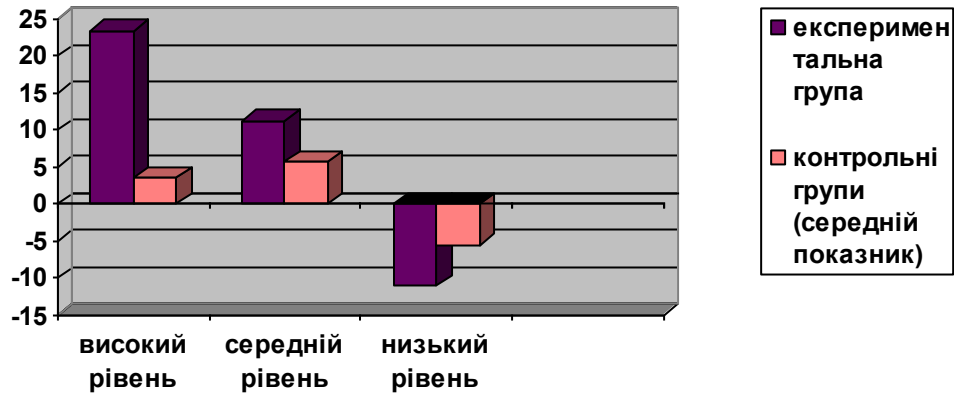
Практичні завдання, які ми пропонували студентам, були спрямовані на демонстрацію комунікативних вмінь, навичок спілкування з дітьми дошкільного віку, батьками, колегами в змодельованих навчальних ситуаціях. Так, студентам пропонувалось: показати способи організації дітей для проведення дидактичної гри; зробити оголошення батькам про відкриття гуртка іноземної мови; узгодити з колегами графік догляду за „куточком живої природи” у дошкільному закладі та ін. Згідно з означеними вище критеріями оцінювання сформованості професійних вмінь студентів, нами було виділено три рівні сформованості комунікативних вмінь: високий, середній, низький. Теоретичні основи виділення зазначених рівнів розглянуто у першому розділі. Відсоткове співвідношення зміни кількості студентів, що мають певний рівень сформованості зазначених вмінь подано в діаграмі 3.4.

Отже, ми бачимо, що в експериментальних групах у цілому суттєво підвищився рівень сформованості комунікативних вмінь студентів на відміну від контрольних груп, де відмічалось значно менше зростання цього показника. Таким чином, підкреслимо, що експериментальні умови виявились

такими, які сприяють розвитку комунікативних вмінь майбутніх вихователів.

Діаграма 3.4.

Зростання рівня сформованості комунікативних вмінь студентів (у %)

Лінгвістичний критерій містить такі компоненти як: професійно спрямоване оволодіння окремими видами іншомовної мовленнєвої діяльності; сформованість навичок говоріння, аудіювання, спілкування іноземною мовою; володіння навичками іншомовного спілкування з дітьми дошкільного віку. Вивчення рівня сформованості зазначених лінгвістичних вмінь передбачало застосування опитувальника, метою якого було виявлення самооцінки студентами власних іншомовних мовленнєвих вмінь. Результати аналізу відповідей студентів наведено у таблиці 3.7.

З аналізу поданих у таблиці даних витікає, що кількість студентів, які обрали відповідь „Читаю зі словником, відчуваю деякі труднощі в усному розмовному мовленні”, зросла в експериментальних групах на 5,4%, в контрольних групах – на 4,3%. Зростання кількості виборів студентами відповіді „Володію мовою на середньому рівні, розумію тексти середньої складності, читаю зі словником, усним розмовним мовленням володію недостатньо” становить в експериментальних групах – 16,8%, в контрольних – 10,4%. Відповідно кількість студентів, які обрали відповідь „Володію мовою слабо, відчуваю значні труднощі при розумінні та висловлюванні думок” зменшилась на 16,5% (експериментальні групи) і 5,6% (контрольні групи).

Таблиця 3.7.

Самооцінка рівня володіння студентами іноземною мовою

№	Рівень володіння англійською мовою	Відповіді студентів (%)			
		Початок експерименту		Кінець експерименту	
		ЕГ середній показник	КГ середній показник	ЕГ середній показник	КГ середній показник
1.	Володію мовою вільно на рівні носія, читаю і розмовляю без словника	0	0	0	0
2.	Читаю зі словником, відчуваю деякі труднощі в усному розмовному мовленні	16,6	20,3	22	24
3.	Володію мовою на середньому рівні, розумію тексти середньої складності, читаю зі словником, усним розмовним мовленням володію недостатньо	61	55,4	77,8	65
4.	Володію мовою слабо, відчуваю значні труднощі при розумінні та висловлюванні думок	22	16,6	5,5	11

Крім опитування для вивчення рівня володіння іноземною мовою нами застосовувався метод практичних завдань, які повідомлялись студентам іноземною мовою (див. додаток К), спостереження за студентами під час виконання практичних завдань, а також бесіда іноземною мовою, в ході якої фіксувався рівень сформованості іншомовних мовленнєвих вмінь. Зазначені методи дозволили виділити три рівні володіння студентами іноземною мовою: високий, достатній, початковий (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8.

Рівень володіння студентами іноземною мовою в кінці експерименту (у %)

Рівні сформованості інформаційної культури	Групи першого потоку				Групи другого потоку				Середній показник	
	Експерим-ні		Контрольні		Експерим-ні		Контрольні			
	Е1.1	Е1.2	К1.1	К1.2	Е2.1	Е2.2	К2.1	К2.2	ЕГ	КГ
Високий	28,5	12,5	30,4	4,8	37,5	13,3	26,3	0	23	15,3
Достатній	42,8	50	43,5	23,8	37,5	53,3	52,6	22,2	45,9	35,5
Початковий	28,5	37,5	26	71,4	25	33,3	21	77,8	31	49

Дещо вищі показники зростання рівня володіння іноземною мовою

студентами в експериментальних групах зумовлені, можливо, тим, що створені експериментальні умови (активне використання інформаційно-комунікаційних технологій також у сфері іншомовної комунікації) сприяли підвищенню рівня володіння студентами іноземною мовою. Зауважимо, що протягом експериментальної роботи відвідання іншомовних освітніх та інших Інтернет-сторінок передбачалось як додаткове, і спеціальна увага на цьому аспекті не зосереджувалася. Проте, як бачимо, рівень зростання іншомовних мовленнєвих вмінь в експериментальній групі дещо вищий. Таким чином, можна зробити висновок, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов сприяє підвищенню в студентів і рівня володіння іноземною мовою.

Складовими конструктивно-дидактичного критерію є: знання механізмів оволодіння дітьми дошкільного віку іноземною мовою та особливостей засвоєння рідної; здібність до організації ситуацій іншомовного мовленнєвого спілкування з дітьми дошкільного віку; вміння враховувати психологічні та індивідуальні особливості дітей дошкільного віку при добиранні та укладенні вправ і завдань; уміння критично аналізувати навчальний іншомовний матеріал; здатність розвивати й підтримувати інтерес дошкільників до занять з іноземної мови. Для дослідження рівня сформованості цих вмінь застосовувалось: опитування, бесіда зі студентами, аналіз виконання практичних завдань. Опитування передбачало виявлення рівня сформованості уявлень студентів про процес оволодіння дитиною мовою, в тому числі й іноземною; про організацію процесу навчання дошкільників іноземної мови; рівня сформованості теоретичних знань щодо професійних вмінь вчителя іноземної мови в дошкільному закладі. Для цього студентам пропонувалось дати відповіді на запитання: „З якого віку можна починати навчання іноземної мови?“, „Як дізнатися, що дитина володіє іноземною мовою?“, „Які умови слід створити для успішного навчання?“, „Чи повинно відрізнятися мовлення вчителя іноземної мови в дошкільному закладі від мовлення шкільного

вчителя іноземної мови?”. Більшість студентів контрольних груп (70%) зазначали, що починати навчання іноземної мови можна не раніше, ніж дитина досягне 4-5-річного віку, лише 3,8% студентів вказали, що при створенні спеціальних умов можливе навчання в ранньому віці. В експериментальних групах переважна більшість студентів зазначала, що починати навчання іноземної мови краще в ранньому віці (83,3% відповідей) і 16,6% опитаних вказали оптимальний для початку навчання вік – 3 роки. Наголосимо, що такі уявлення у студентів експериментальної групи сформувались під час інтерактивного спілкування з батьками дітей, які розвиваються у двомовному оточенні, що, на нашу думку, виявилось ефективним способом формування у студентів уявлень про оволодіння дитиною рідною та іноземною мовою. Зазначимо, що в студентів експериментальних груп сформоване уявлення про механізми оволодіння дитиною іноземною мовою, про що свідчать відповіді на запитання „Як дізнатися, що дитина володіє іноземною мовою?”. Так, студенти експериментальних груп відповідали: „перевірити розуміння слів і фраз” – в 44,4% анкет, „поставити запитання”, „поговорити з дитиною іноземною мовою” – в 55,6%, „створити ситуацію вибору на іноземній мові” – в 16,6%, в той час коли студенти контрольних груп обмежувались здебільшого формальними відповідями: „провести тестовий контроль”, „за допомогою спеціальних методик” – 53,5% відповідей або зовсім не давали відповіді – 20,5%, лише 12,8% анкет містили відповіді типа: „поспілкуватись з дитиною”. Отже, як бачимо, студенти, з якими експериментальна робота не проводилася, ще не мають чіткого уявлення про особливості процесу оволодіння дитиною іноземною мовою. Щодо розуміння студентами того, які умови є найкращими для оволодіння дитиною іноземною мовою, то, як показало опитування, студенти експериментальних груп добре орієнтуються у основних питаннях організації навчання дітей іноземної мови. Про це свідчать такі відповіді на запитання „Які умови слід створити для успішного навчання?”, як: „невеликі групи” (22%), „використання ігрових методів” (27,7%), „іншомовна предметна

діяльність в ранньому віці” (11%), „висококваліфікований фахівець” (33,3%), „умови штучного білінгвізму” (22%), „окремий кабінет для занять” (16,6%), „використання безперекладних методів” (27,7%), „індивідуальний підхід” (20%), „послідовність і систематичність занять” (10%). У контрольних групах відповіді студентів, в основному, були позбавлені лінгводидактичної специфіки й містили загальну інформацію стосовно організації навчання дошкільників: „наочність”, „естетичне оформлення”, „технічні засоби навчання”, „створення позитивної атмосфери”, „дисципліна дітей” та ін.

Цікаво, що 66,5% студентів контрольних груп (середній показник) вважають, що мовлення учителя іноземної мови у дошкільному закладі має бути „тільки елементарним”, „простішим” ніж мовлення вчителя іноземної мови у школі й повинно „містити меншу кількість слів та виразів” (?), 7% відповіли „не відрізняється”, 20,5% опитаних зазначали, що мовлення відрізняється, не пояснюючи чим конкретно, а решта студентів не відповіли на запитання. В експериментальній групі більшість студентів (50%) вважає, що мовлення учителя іноземної мови у дошкільному закладі відрізняється від мовлення шкільного вчителя „тільки інтонацією”, 33,3% впевнені, що не відрізняється нічим, а 16,6% зазначили, що воно „має бути більш досконалим”. Отже, ми бачимо, що у студентів контрольних груп сформоване розповсюджене уявлення про процес навчання іноземної мови в дошкільному закладі, як спрощений і елементарний. Студенти експериментальної групи, як показують їхні відповіді, позбавлені такого уявлення.

Для уточнення та конкретизації відповідей студентів ми застосовували індивідуальну бесіду, в ході якої студентам пропонувались проблемні запитання: „Чи є можливим навчання іноземної мови дітей ясельної групи?” і „Чи потрібно вчителю іноземної мови знати специфічні слова та вирази для роботи з дітьми дошкільного віку?”, а також завдання обрати з запропонованих форм і методів навчання найбільш ефективні для роботи з дошкільниками. Враховуючи повноту відповідей студентів, ступінь усвідомленості та обґрунтованості суджень, ми виділили три рівні

сформованості у студентів уявлень про організацію процесу навчання іноземної мови дітей дошкільного віку: високий, середній, низький. Результати наведено в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9.

Сформованість у студентів уявлень про організацію процесу навчання іноземної мови дітей дошкільного віку

Групи	Рівні		
	Високий %	Середній %	Низький %
Експериментальні (середній показник)	28	61	11
Контрольні (середній показник)	7,3	40,5	52

Як бачимо, більш високі показники рівня сформованості у студентів уявлень про організацію процесу навчання дошкільників іноземної мови мають студенти експериментальної групи, які знаходилися в умовах систематичного використання в навчальній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій.

З метою вивчення рівня сформованості практичних умінь нами проводився аналіз виконання студентами практичних завдань, які передбачали демонстрацію володіння студентами окремими методами і прийомами роботи з дітьми дошкільного віку, а також вміння добирати навчальний матеріал. Крім того, студентам пропонувались практичні завдання іноземною мовою (додаток К). Так, студентам пропонувалось продемонструвати (у вигляді моделювання) відомі їм способи введення нової іншомовної лексики, її закріплення, навчання дітей граматичних структур, формування у дітей іншомовних фонетичних навичок. Також студентам пропонувалось пригадати й записати дитячий вірш або римовку англійською мовою, яку можна було б використати при вивченні з дітьми теми «Знайомство». Аналіз результатів виконання практичних завдань показав, що 38,8% студентів експериментальних груп успішно виконали поставлене завдання, 44,4% виконали завдання з деякими помилками та незначними недоліками, а 5,5%

студентів виконали завдання із суттєвими недоліками і значними помилками. У контрольних групах зазначені показники становили, в середньому, відповідно 7,3%, 24% і 31,3%, а 37,3% студентів завдання не виконали. Зведені результати аналізу виконання студентами практичних завдань подано у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10.

Виконання студентами практичних завдань

№	Ступінь виконання завдань	Групи	
		Експериментальні групи (середній показник) (%)	Контрольні групи (середній показник) (%)
1.	Успішно виконали завдання	38,8	7,3
2.	Виконали з деякими помилками та незначними недоліками	44,4	24
3.	Виконали із суттєвими недоліками і значними помилками	5,5	31,3
4.	Не виконали завдання	0	37,3

Більш високі показники виконання студентами практичних завдань зумовлені специфікою створених експериментальних умов, зокрема участю студентів у змістовному наповненні освітньої Інтернет-сторінки, присвяченої питанням раннього навчання іноземних мов, що, як бачимо, позитивно вплинуло на формування практичних вмінь.

Аналіз результатів, отриманих у ході формувального експерименту, дозволяє виділити три рівні готовності студентів до навчання дітей іноземних мов відповідно до кожного з окреслених раніше критеріїв. Узагальнену інформацію наведено у таблиці 3.11.

Як видно з таблиці, більш високий відсоток студентів із високим та достатнім рівнем сформованості готовності до навчання дітей іноземних мов згідно з усіма критеріями виявлено у експериментальних групах.

Таблиця 3.11

**Показники готовності студентів до навчання дітей іноземних мов
відповідно до критеріїв готовності**

№	Критерії	Рівні	Групи	
			Експериментальні групи (середній показник) (%)	Контрольні групи (середній показник) (%)
1.	Мотиваційний	Високий %	50	11
		Достатній %	33,9	44,4
		Початковий %	16,6	46,3
2.	Комунікативно-особистісний	Високий %	77,8	50
		Достатній %	16,6	27,7
		Початковий %	5,5	22,2
3.	Конструктивно-дидактичний	Високий %	38,8	7,3
		Достатній %	44,4	24
		Початковий %	5,5	68,6
4.	Лінгвістичний	Високий %	23	15,3
		Достатній %	45,9	35,5
		Початковий %	31	49

Підсумовуючи й систематизуючи всю отриману в ході формувального експерименту інформацію, ми виділили три рівні загальної готовності студентів до навчання дітей іноземних мов, що відображено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12.

Загальні показники готовності студентів до навчання дітей іноземних мов

Рівні	Групи	
	Експериментальні групи (середній показник) (%)	Контрольні групи (середній показник) (%)
Високий %	47,4	20,9
Достатній %	35,2	32,9
Початковий %	13,3	46,5

Контрольне обстеження виявило високий рівень сформованості готовності

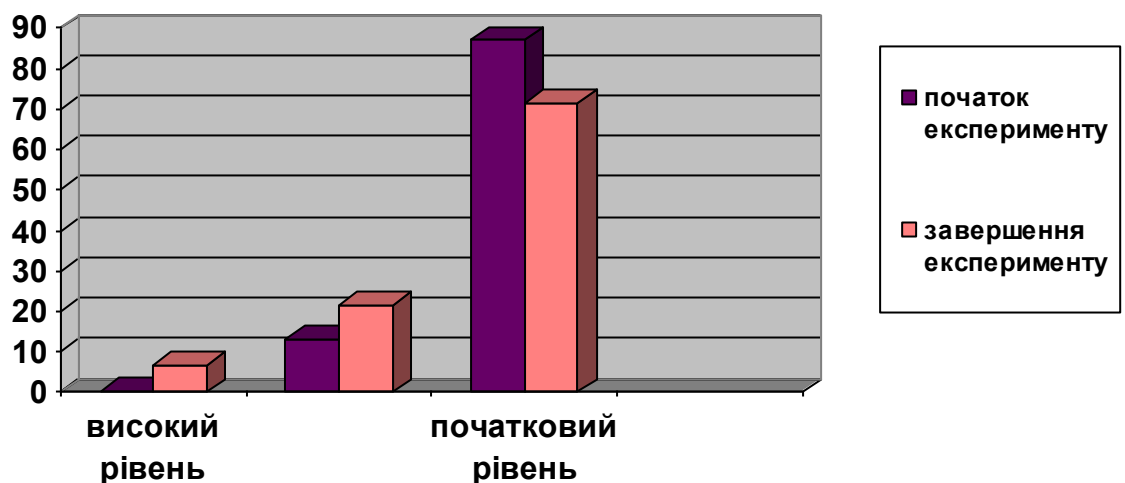
студентів експериментальних груп до навчання дітей іноземних мов у 23,4% учасників, у той час, коли на початку експерименту високого рівня не було зафіксовано взагалі. Достатній рівень на початку експерименту було виявлено у 11,2% респондентів, а наприкінці експериментальної роботи він підвищився до 35,2%. Початковий рівень до експерименту спостерігався у 88,8% учасників, після експерименту цей показник становив 41,4%.

Щодо контрольних груп, то тут також відбулися певні позитивні зміни, однак показники були дещо меншими в порівнянні з експериментальними групами. Так, високого рівня сформованості готовності до навчання дітей іноземних мов досягли 6,9% студентів, тоді як на початку експерименту не було виявлено жодного такого студента. Достатній рівень продемонстрували 31,6% респондентів (порівняно з 13%), а на початковому рівні знаходились 71,5% студентів (попередній показник – 87%).

Діаграми 3.5. і 3.6. демонструють комплексну динаміку стану сформованості у студентів контрольної групи готовності до навчання дітей іноземної мови на початку та наприкінці формульованого експерименту.

Діаграма 3.5.

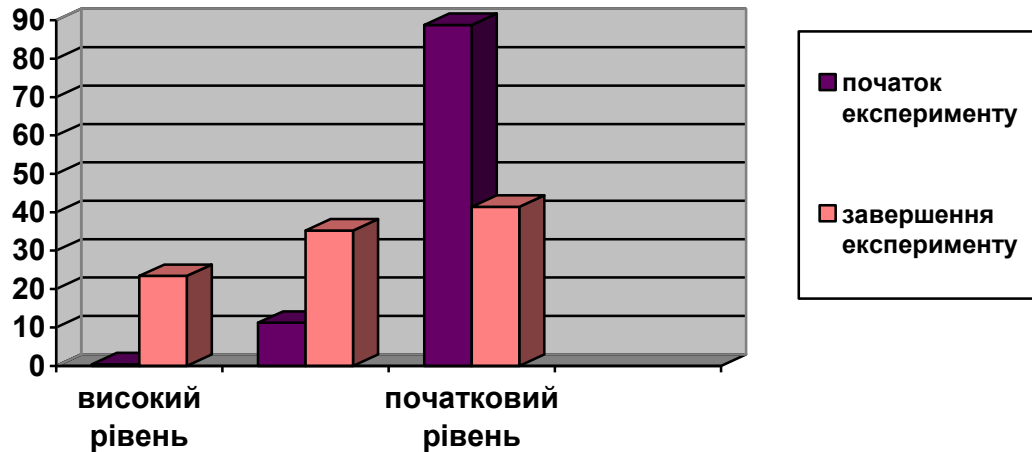
**Динаміка стану сформованості у студентів контрольної групи
готовності до навчання дітей іноземної мови на початку та наприкінці
експериментальної роботи (у %)**

Діаграма 3.6.

Динаміка стану сформованості у студентів експериментальної групи готовності до навчання дітей іноземної мови на початку і наприкінці експериментальної роботи (у %)

Отже, у результаті навчання за розробленою методикою з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій в експериментальних групах відбулися позитивні зміни щодо сформованості готовності студентів до навчання дошкільників іноземних мов.

Таким чином, як було визначено, в ході експерименту суттєво підвищився рівень комп'ютерної грамотності студентів експериментальної групи та зросла їхня мотивація до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності. Одночасно у студентів експериментальної групи спостерігається підвищення рівня сформованості уявлень про організацію процесу навчання дошкільників іноземної мови, рівня іншомовних мовленнєвих умінь, рівня розвитку комунікативних умінь і зростання мотивації роботи за фахом.

Відтак, можна зробити висновок, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов позитивно впливає на формування професійних компетенцій майбутніх фахівців зазначеного профілю.

Висновки до третього розділу

Специфіка підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов, вимагає виділення організаційно-педагогічних умов, які забезпечують впровадження методики такої підготовки.

До зазначених умов відносимо:

- наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій у всіх формах організації навчальної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ;
- залучення студентів до продуктивної діяльності з розробки та змістового наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов;
- забезпечення варіативності опанування студентами іншомовних лінгводидактичних умінь у процесі вивчення дисциплін за вибором та професійно спрямованій позааудиторній роботі.

Врахування зазначених умов передбачає розробку етапної методики професійної підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

Перший (орієнтовно-підготовчий) етап забезпечує формування у студентів мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності, набуття необхідних для цього практичних навичок і вмінь, а також теоретичних уявлень про процес навчання іноземних мов дітей дошкільного віку.

Другий етап (репродуктивно-практичний) спрямований на вдосконалення навичок і вмінь використання інформаційно-комунікаційних технологій, іншомовних вмінь студентів, професійних умінь навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.

Третій етап (діяльнісно-творчий) передбачає самостійне використання студентами набутих теоретичних знань і практичних умінь у навчальній діяльності, під час проведення лабораторних занять із навчання дітей дошкільного віку іноземних мов, а також під час професійно спрямованого

спілкування з батьками, дітьми, фахівцями дошкільної освіти.

Кожен етап передбачає застосування найбільш доцільних форм і методів організації навчання, які відповідають завданням даного етапу. Так, на першому етапі найбільш ефективним є застосування лекцій, семінарських, практичних занять, засідань «Лінгвістичного клубу». На другому етапі є доцільним використання таких організаційних форм навчання, як лекції, семінарські, практичні, лабораторні заняття, засідання Лінгвістичного клубу, творчої лабораторії, самостійна робота, електронний форум, чат, телеконференція. Третій етап відзначається використанням практичних і лабораторних занять на базі дошкільного закладу, участю студентів у електронному консультуванні батьків і змістовному наповненні спеціалізованої освітньої Інтернет-сторінки.

Методика професійної підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов є системою досить автономних, але тісно пов'язаних між собою навчально-організаційних форм роботи зі студентами: навчальних курсів «Раннє навчання іноземних мов» і «Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов», спеціального вступного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології як навчальний засіб», факультативів «Лінгвістичний клуб» і «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов», системи лабораторних занять на базі дошкільного навчального закладу. На всіх етапах і в усіх формах роботи з підготовки майбутніх фахівців до навчання дітей іноземних мов передбачається застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Для перевірки ефективності професійної підготовки майбутніх вихователів було розроблено систему моніторингу становлення професійних вмінь студентів, які зумовлюють становлення готовності до навчання дітей іноземної мови. Моніторинг здійснювався протягом всього експерименту.

Дані, отримані в ході експериментального дослідження, свідчать, що розроблена модель підготовки студентів у відповідності до завдань професійної освіти забезпечила ефективність поетапної підготовки майбутніх

вихователів до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови.

Доцільне застосування в навчальному процесі форм і методів, які базуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, привело до підвищення у студентів мотивації працювати за фахом, а також мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності, що спричинило підвищення рівня готовності студентів до навчання дітей дошкільного віку іноземних мов. Зазначене є показником успішності проведеної експериментальної роботи.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що проблема, яка вивчалася, є актуальною та важливою для розвитку педагогічної науки, оскільки зумовлена завданням теоретичного та практичного визначення змісту, форм, методів і умов використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов.

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов переконує, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки у зв'язку з переходом до інформаційного суспільства виявилася тенденція до підготовки фахівців нового типу, здатних до самоосвіти, професійного самовдосконалення впродовж усього життя. Водночас встановлено зростання потреби суспільства у наявності висококваліфікованих фахівців дошкільної освіти, здатних навчати дітей іноземних мов. Аналіз педагогічного досвіду дозволяє дійти висновку, що в підготовці майбутніх вихователів найбільш розповсюдженим є системний підхід до організації навчання; підготовка до навчання дітей іноземних мов здійснюється у межах спеціалізації «Англійська мова», а проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій поки ще не посіла належного місця в системі підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до навчання дітей іноземних мов.

2. Завдяки аналізу наукової, методичної літератури, а також навчальних планів факультетів, що здійснюють підготовку фахівців дошкільної освіти до навчання дітей іноземних мов, зроблено висновок, що серед теоретичних підходів до підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов відсутні такі, що базуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, а методичне забезпечення такої підготовки є недостатнім для введення зазначених технологій у навчальний процес вищої школи.

3. У процесі дослідження виокремлено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов:

- наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в усіх формах організації навчальної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ;
- залучення студентів до продуктивної діяльності з розробки та змістового наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов;
- забезпечення варіативності опанування студентами іншомовних лінгводидактичних умінь у процесі вивчення дисциплін за вибором та професійно спрямованій позааудиторній роботі.

Окреслені умови слугували основою, на якій будувалася методика підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов.

4. Розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено методику підготовки майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов, яка представлена чотирма аспектами (блоками): блок аудиторних занять зі студентами, блок позааудиторних занять, блок самостійної роботи студентів, практичний блок (лабораторні заняття) і, згідно з концепцією поетапної підготовки фахівців, супроводжується активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій на всіх етапах: орієнтовно-підготовчому, репродуктивно-практичному, діяльнісно-творчому. Експериментальна робота, яка реалізовувалась у межах двох навчальних курсів «Раннє навчання іноземних мов» та «Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці до навчання іноземних мов», що впроваджувались у навчальний процес як дисципліни за вибором студентів, двох факультативів «Творча лабораторія раннього навчання іноземних мов» і «Лінгвістичний клуб», лабораторної роботи студентів у ДНЗ і самостійної роботи студентів зі змістовного наповнення спеціально створеної навчальної Інтернет-сторінки «Поліглотик», підтвердила гіпотезу дослідження.

5. Результати проведеного формувального педагогічного експерименту дозволили виявити позитивну динаміку формування професійної готовності майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, що визначалося підвищенням мотивації працювати за фахом, зростанням рівня самооцінки готовності до роботи з дітьми, розвитком комунікативних вмінь, у тому числі іншомовних комунікативних вмінь, підвищенням рівня сформованості практичних навичок навчання дошкільників іноземної мови: відсоток студентів з високим рівнем готовності зріс у порівнянні з контрольними групами на 26,5%, з достатнім – на 5,4%, а з початковим рівнем готовності зменшився на 31,9%. Одержані результати свідчать про ефективність розробленої методики і дають підставу констатувати, що мети дослідження досягнуто, висунуту гіпотезу підтверджено, поставлені завдання розв'язано.

Результати дослідження дають підставу констатувати, що висунуту гіпотезу підтверджено, поставлені завдання розв'язані.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів розв'язання проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов. Одержані результати доводять необхідність подальшого теоретичного та експериментального дослідження проблеми.

Перспективи подальшої роботи в цьому напрямі вбачаємо у підготовці вихователів дошкільних закладів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов, підвищення рівня інформаційної культури вихователя ДНЗ, а також підвищення мотивації використання інформаційно-комунікаційних технологій вихователями дошкільних закладів у процесі самоосвіти і професійного самовдосконалення.

Додаток А

Електронні листи батьків дітей дошкільного віку, що виховуються в умовах природного або штучного білінгвізму, а також батьків, що навчають дитину іноземної мови. Матеріал отримано з Інтернет-сторінки, www.solnet.ee (освітня рубрика, присвячена проблемам раннього навчання іноземних мов). Автор рубрики – К.Віттенберг (О.Сорока), технічна підтримка та редагування – Т.А.Євтюкова, режим доступу: http://www.solnet.ee/parents/pp_v00.html

Досвід електронного консультування батьків показує, що діти часто протестують, коли батьки раптом переходять на іноземну мову:

„Спрашивает Наталья

Ребенок (5лет)очень не желает слушать аудиокассету Английский для малышей - очень простые веселые песенки и стихи с доступным переводом, русский текст слушает с удовольствием. Это означает, что с обучением нужно повременить?

Спрашивает Ольга

Моему ребенку 2 года, мы живем в Германии, а ребенка я учила говорить по-русски, надо начать разговаривать по-немецки, но как это сделать лучше? Начинаю разговаривать по-немецки, она не понимает и плачет.

Спрашивает Нателла

Помогите мне, пожалуйста! Моему малышу 3 с половиной года. Он занимается английским, и я пытаюсь разучивать с ним английские стишки, но он от них отвлекается, как только я начинаю произносить первые фразы. Я пыталась читать стишки разными голосами, тихо, громко, в виде спектакля,

но после недолгого прочтения, малыш берется за свои игрушки и просит меня поиграть с ним. Пожалуйста, подскажите как вызвать интерес ребенка и как разучивать с ним стишочки? Заранее спасибо.

Спрашивает Татьяна

Добрый день! Хочу поделиться своим опытом. Моему сыну 2,5 года. Семья не двуязычная, все говорят только по-русски. Английским занимаемся по вашей методике уже год по 2 раза в неделю. В начале занятие длилось по 5 минут, через год мы могли уже заниматься 3 часа. Были дни, когда при каждой попытке перейти на русский сын требовал снова говорить по-английски. В результате сын понимает английскую речь, на память рассказывает стихи, говорит отдельные слова, но не говорит предложениями, как по русски. Разговаривать стали в 1г и 8 мес. В этом возрасте сын уже четко различал три языка (еще украинский) и сам выбирал, на каком желает говорить, и никогда их не смешивал. Читали книги на 3х языках. А в 2г и 3 мес мы начали заниматься французским языком с преподавателем - французом. Французским заниматься очень нравится. Но я столкнулась со следующей проблемой: сначала Ваня отказался говорить по-украински, а через пару месяцев и по-английски, включая чтения книг. Кричит, чтоб я говорила только по-русски и закрывает мне рот, когда я пытаюсь сказать что-либо на другом языке. Такая же картина у нас наблюдается и в других видах деятельности (например, он научился сливать русские буквы в склады и на этом этапе оказался играть с буквами). Я думаю это у нас начинается криз 3х лет. Как вы думаете, возможно стоит прекратить занятия на пару месяцев и даже не предлагать поиграть в английский, а потом если не захочет со мной заниматься, отдать в языковой садик.

Спрашивает Наталья

Возможно, я задам очень частый вопрос. Но все же... Моя старшая дочь не понимает, зачем и почему есть другие языки. Когда я что-то ей говорю на

английском, она смеется и кривляется, не пытается понять, что это так же язык, и на нем можно разговаривать. Как ей помочь в этом? Спасибо.

Спрашивает Евгения

Я сама - преподаватель английского языка детям, но собственный племянник отказывается заниматься, хотя я предлагаю ему игру, пытаюсь рассказать интересную историю. Как быть?

Спрашивает Светлана

Здравствуйте! Моей дочке 4,5 года. 2 месяца мы занимаемся в центре иностранных языков английским и месяц назад в саду открылся кружок английского языка. Но вся беда в том, что после занятий дочка не помнит, что они учили. Или не хочет помнить. Бывает, что начинает говорить какие-то фразы, иногда неправильно. Я исправляю, а она скандалит, что их именно так учили и меня она слушать не будет. Помогите, пожалуйста, найти выход из сложившейся ситуации. Спасибо.

Спрашивает Ксения

Моей дочери 4 года 7 месяцев, но я никак не могу даже при помощи видеокассет заинтересовать ее. Что вы можете посоветовать?"

Додаток Б

Методичні рекомендації для батьків Навчання іноземної мови дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Спосіб навчання, що пропонується, засновано на існуючому в методичній науці підході до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови без опори на рідну мову; загальноприйнятому в дошкільній педагогіці положенні про пріоритет сімейного виховання; теоретичних позиціях діяльнісного підходу; досвіді виховання дітей в умовах білінгвізму.

Сутність навчання іноземної мови дітей дошкільного віку в умовах сім'ї полягає у відтворенні природного способу засвоєння дитиною рідної мови в спеціально організованих ситуаціях, в основу яких покладено різні види повсякденної діяльності дитини відповідно до вікового періоду.

Організація навчального процесу базується на поступовому введенні іншомовних лексичних і граматичних одиниць у процес спілкування з дитиною в окремо визначених ситуаціях. Необхідною умовою застосування методики є володіння батьками (особами, що навчатимуть дитину) іноземною мовою на рівні усного розмовного мовлення.

На першому етапі навчання пропонується введення в процес взаємодії з дитиною в конкретній обраній ситуації від трьох до десяти іншомовних лексичних і граматичних одиниць. Введення їх відбувається на основі методів безперекладної семантизації. Іншомовні лексичні і граматичні одиниці при цьому виступають в якості заміників відповідних структур рідної мови. Для організації навчального іншомовного спілкування з дитиною обирається тільки одна ситуація з режиму дня дитини (наприклад: годування, вмивання, прогулянка, одягання та ін.). Заняття з іноземної мови проводяться щоденно стільки разів на день і тривають стільки часу, скільки необхідно для здійснення звичайного спілкування з дитиною в обраній

ситуації. Кількість іншомовних лексичних і граматичних одиниць в обраній ситуації збільшується щоденно. Відсоткове співвідношення рідної та іноземної мови на занятті поступово змінюється в сторону переваги і повного домінування останньої. Використання однієї ситуації триває 2-3 тижні і завершується тоді, коли ситуацію буде повністю проведено іноземною мовою.

На другому етапі навчання необхідно обрати спеціальні „дні іноземної мови” (2 або 3 на тиждень), в які спілкування з дитиною в опрацьованих ситуаціях відбуватиметься виключно іноземною мовою. Кількість ситуацій збільшується кожні 2-3 тижні в залежності від темпів їх опрацювання і за 6-9 місяців після початку навчання може бути доведено до повної заміни спілкування рідною мовою в зазначені дні на іншомовне спілкування. Стосовно інших днів тижня, то навчання в них проводиться аналогічно навчанню на першому етапі з тією відмінністю, що для спілкування обирається інша ситуація. Для спілкування з дитиною може бути обраною тільки одна ситуація. Вона використовується до повного її проведення на іноземній мові, після чого додається до переліку ситуацій обов'язкового спілкування іноземною мовою в „дні іноземної мови”, а для щоденної роботи обирається нова ситуація. Другий етап починається після повного опрацювання першої обраної ситуації тобто за 2-3 тижні після початку навчання.

На третьому етапі до комунікативних ситуацій на основі режимних моментів (основні заняття) додаються ситуації на основі інших видів діяльності дитини: продуктивної, ігрової, музичної, художньо-мовленнєвої та ін. (додаткові заняття). Робота на цьому етапі спрямована на розширення сфери іншомовного спілкування з дитиною, а також на формування і закріплення окремих іншомовних вмінь і навичок дитини. Додаткові заняття на третьому етапі проводяться аналогічно проведенню основних занять, але до них може бути включено спеціальні прийоми введення, закріплення, тренування окремих лексичних і граматичних структур. Початок третього

етапу визначається батьками (вчителем) відповідно до темпів засвоєння дитиною матеріалу, але не раніше ніж за 6-8 тижнів після початку навчання.

Провідними методичними принципами організації занять з іноземної мови в колі сім'ї є: принцип поступового введення дитини в іншомовне спілкування, принцип багаторазового повторення, принцип послідовності і систематичності, принцип індивідуального підходу, принцип непримусового залучення дітей до спільної діяльності.

Як додаток розроблено два курси для батьків: „Як навчити дитину говорити англійською” і „Як навчити дитину говорити німецькою”. Кожен курс складається з 11 уроків основного циклу і 5 уроків додаткового циклу. Один урок розраховано на 2-3 тижні. Урок містить методичні рекомендації для батьків, словник необхідної іншомовної лексики для спілкування з дитиною в обраній ситуації, додаткові ресурси (пісні, вірші, ігри іноземною мовою). В курсах також міститься спеціальний цикл з 3 уроків, який охоплює тематику спілкування у специфічних вузько спрямованих ситуаціях („Туалетна тема”, „Заборона” та ін.).

Курс представлено на Інтернет-сторінці www.solnet.ee в освітній рубриці, присвяченій проблемам раннього навчання іноземних мов. Автор рубрики – О.Ю.Сорока, технічна підтримка та редагування – Т.А.Євтюкова, режим доступу: http://www.solnet.ee/parents/pp_v00.html

Тематика занять Курсу для батьків „Як навчити дитину говорити англійською”

(матеріал Інтернет-сторінки www.solnet.ee, режим доступу:

http://www.solnet.ee/parents/pp_v00.html)

ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС для родителей
«Как научить ребенка говорить по-английски»

○ ОСНОВНОЙ КУРС

- [Вступление](#)
- [Урок 1 «Ложимся спать по-английски» - методика, словарь, колыбельные](#)
- [Урок 2 «Купаемся по-английски» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 3 «Зимняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 4 «Кушаем по-английски» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 5 «Весенняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 6 «Одеваемся по-английски» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 7 «Летняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 8 «Доброе утро!» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 9 «Убираем игрушки» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 10 «Пикничок» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 11 «Осенняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)

○ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КУРС

- [Урок 1. «Рисование по-английски» - методика, словарь, песенки, игры](#)
- [Урок 2. «Лепка по-английски» - методика, словарь](#)
- [Урок 3. «Аппликация по-английски» - методика, словарь](#)
- [Урок 4. «Игра с кубиками и конструктором по-английски» - методика, словарь](#)

- [Урок 5. «Раскрашивание по-английски» - методика, словарь](#)

- ПРИЛОЖЕНИЯ
  - [Приложение 1.](#)
[«Общение каждый день: запрещаем по-английски» - словарь](#)

  - [Приложение 2.](#)
[«Общение каждый день: туалетная тема» - словарь](#)

  - [Приложение 3.](#)
[«Общение каждый день: утешаем по-английски» - словарь](#)

Додаток В

Методичні рекомендації для вихователів

Навчання іноземної мови дітей раннього віку в дошкільних навчальних закладах.

Спосіб навчання, що пропонується, засновано на загальноприйнятих в психології та педагогіці положеннях про сенситивний період розвитку мовлення дитини від 1 до 3-х років; теоретичних позиціях діяльнісного підходу; досвіді виховання дітей в умовах білінгвізму.

Сутність навчання іноземної мови дітей раннього віку полягає у відтворенні природного способу засвоєння дитиною рідної мови на заняттях з навчання іноземної мови.

В основу навчального процесу покладено опору на провідні види діяльності дитини означеного вікового періоду і способи її взаємодії з оточуючим. Так, в ранньому віці провідною діяльністю є предметно-маніпулятивна, котра розвивається у сюжетно-відображальну гру. Крім цього, значну роль відіграє спілкування як самостійний вид діяльності і як спосіб здійснення інших видів діяльності. Саме ці види діяльності є основою навчального процесу. Заняття побудовано як модель спілкування вчителя з дітьми під час знайомства з різними предметами і демонстрації способів дії з ними. Під час занять активно здійснюється спільна діяльність учителя з дітьми. Заняття проводяться виключно на іноземній мові, вчитель ніколи не застосовує рідну мову, активно використовуючи міміку, жести, дії. Обов'язковим є позитивний емоційний фон на занятті. Заняття проводяться чотири рази на тиждень, тривалість заняття 15-20 хвилин. Кількість дітей на занятті – до 12 осіб.

Провідними методичними принципами організації занять з іноземної мови в групах раннього віку є: принцип занурення дітей в іншомовне спілкування, принцип багаторазового повторення, принцип послідовності і систематичності, принцип індивідуального підходу, принцип непримусового залучення дітей до спільної діяльності.

Для роботи з усією групою використовуються: римовки, потішки, забавлянки, фізкультхвилинки, руханки, дитячі пісеньки іноземною мовою з музичним або ритмічним супроводом і активним використанням рухів-імітацій дій, а також демонстрація певних дій з проговорюванням учителем іноземною мовою. Мета – активізація уваги дітей, створення позитивного настрою, забезпечення звикання дітей до звучання іноземної мови.

Індивідуальна робота проводиться як модель спілкування у штучно створених комунікативних ситуаціях: „Привітання”, „Знайомство”, „Прощання”, „Виконання простих дій, значення яких зрозуміло з контексту” та ін.. Активно використовується прийом „Розглядання іграшки” – вчитель показує частини іграшки (очі, вушка, ротик, хвіст та ін.), називає їх іноземною мовою, показує разом з дитиною, після чого просить дитину показати названі частини, допомагає за необхідності. Прийом виконується у швидкому темпі, дуже емоційно, по черзі з кожною дитиною.

В якості наочності використовуються яскраві, привабливі, великі предмети, які мають бути незнайомі дітям, тобто не ті предмети, з якими діти грають у групі. Використання умовних зображень обмежено, в основному використовуються предмети реального світу, або спеціально створені об’ємні зображення великих предметів (дім, дерево та ін.).

Показники компетенцій дитини на кінець року:

Дитина реагує на англійське мовлення, відповідає на привітання жестом або словами; виконує прості інструкції, прохання, висловлені англійською мовою; показує на прохання вчителя предмети та іграшки;

повторює окремі слова, вживає деякі англійські слова у рідному мовленні; бере участь у знайомих фізкультурних хвилинках, руханках, співах англійською мовою.

**Перспективний план проведення занять з англійської мови
у групах дітей раннього віку**

Місяць	Тематична сфера, тема.
Вересень	Знайомство. Найближче оточення дитини. Іграшки.
Жовтень	Найближче оточення дитини. Посуд. Навколишній світ. Машина.
Листопад	Найближче оточення дитини. Одяг. Навколишній світ. Дерево.
Грудень	Знайомство з друзями. Найближче оточення дитини. Зимовий одяг.
Січень	Я сам. Частини тіла. Навколишній світ. Пташка.
Лютий	Я сам. Що я вмію. Найближче оточення. Дім.
Березень	Знайомство з друзями. Навколишній світ. Тварини.
Квітень	Навколишній світ. Фрукти. Я сам. Що я вмію. Частини тіла.
Травень	Я сам. Мій одяг. Найближче оточення дитини. Меблі.

Орієнтовний план проведення заняття з англійської мови у групі дітей раннього віку.

Тема заняття: Знайомство.

Кількість дітей: 8-10.

Обладнання та матеріали: велика приваблива іграшка (Tommy), дзвіночок або брязкальце з мелодичним звуком, м'яч, довга червона стрічка.

Мета: сформувати у дітей позитивне ставлення до уроків англійської мови; забезпечити знайомство зі звучанням англійського мовлення; сприяти розумінню дітьми англійського мовлення.

Завдання: створити позитивну емоційну атмосферу, викликати у дітей позитивні емоції; створювати комунікативні ситуації, що забезпечують розуміння дітьми англійського мовлення; спонукати дітей повторювати слова за вчителем.

Організація простору: діти сидять на стільцях або на килимі півколом.

Хід заняття:

Вчитель тримає у руках велику іграшку. Hello, children! I'm your teacher. My name is Nally. I'm Nally, показує на себе, and this is my friend Tommy показує на іграшку. Tommy wants to meet you.

Вчитель підходить до кожної дитини, і за допомогою вихователя знайомиться з нею. I'm Nally, this is Tommy, and what's your name? Nastia? Are you Nastia? Very good, Nastia, nice to meet you!

Вчитель організує дітей до спільної діяльності. Children, look at me! They are my hands. Показує долоні. And where are your hands? Show me your hands! Підходить до дітей, бере їх за руки, показує на руки. They are our hands! Nikita, where are your hands? They are Nikita's hands! Let we clap our hands! Показує. Clap, clap, clap our hands! Very well! We can clap our hands.

Children, look at Tommy. Tommy can clap his hands. Показує. Підходить до кожної дитини. Dima, can you clap your hands? Show me, you can clap your hands! Very good, Dima can clap his hands!

Гра з м'ячем. Вчитель тримає в руках м'яч. Children, look at me! I have a ball. This is a ball, a nice, red ball. Now we will play with the ball. Tania, take the ball! Дає м'яч дитині. Now give me the ball! Бере м'яч у дитини. Повторює двічі з усіма дітьми. Потім, якщо діти виказують інтерес і бажання грати далі, вчитель дає м'яч дитині і спонукає її віддати його дитині, що сидить поруч. Так кілька разів діти передають м'яча один одному. Вчитель постійно коментує їх дії, допомагає за необхідності.

Руханка. Вчитель проводить руханку англійською мовою, показуючи дії і спонукаючи дітей повторювати їх.

Гра зі стрічкою. Вчитель бере в руки стрічку. Children, look at me! I have a band. This is a band, a long, red band. Дає кінець стрічки дитині: Dima, take a band! Допомагає дитині, далі пропонує взяти стрічку всім дітям по черзі. Діти разом тримають стрічку. Вчитель командує: Hands up! Показує. Діти піднімають руки догори. Вчитель: our band is above! Hands down! Our band is below! Повторює кілька разів. Потім діти під керівництвом вчителя встають з місць і, тримаючи стрічку, рухаються по кімнаті. Вчитель проговорює англійською мовою маршрут. Діти повертаються на свої місця.

На завершенні заняття діти прощаються англійською мовою з іграшкою і з учителем.

Додаток Г

Карта самооцінки студентами власної готовності

до роботи з дітьми дошкільного віку

1. Чи вважаєте ви себе здатним працювати з дітьми дошкільного віку?

- a. Так, у мене це добре виходить
- b. Думаю, що зможу працювати
- c. Мені потрібен час, щоб навчитися, тоді, можливо, зможу
- d. Ні, ця справа не для мене

2. Де би ви хотіли працювати після закінчення навчання?

- a. У дитячому садочку
- b. У школі
- c. Створити власний навчальний центр для дошкільників
- d. Гувернером
- e. Перекладачем

3. Чи впевнені ви в успішності вашої майбутньої професійної діяльності?

- a. Так, цілком впевнений(на)
- b. Я буду намагатися працювати добре, але що з цього вийде, залежить не лише від мене
- c. Не знаю, чи буду мати успіх
- d. Думаю, у мене нічого не вийде

4. Які риси характеру, на вашу думку, необхідні вам для майбутньої професії?

---

5. Які професійні якості вам хотілось би здобути у процесі навчання?

---

6. Чи відчуваєте ви задоволення під час спілкування з дітьми?

- a. Так
- b. Ні
- c. Не знаю

7. Чи вдасться вам спрямувати інтерес дітей в потрібне русло?

- a. Так
- b. Ні
- c. Не знаю

8. Охарактеризуйте власний стиль спілкування з дітьми дошкільного віку.

Додаток Д

Анкета

для перевірки рівня сформованості теоретичних уявлень
про організацію процесу виховання та навчання дітей дошкільного віку

- 1. Як на вашу думку, чи повинно відрізнятися мовлення людини при спілкуванні з дошкільниками від звичайного мовлення?**

- 2. Яка роль батьків у здійсненні процесу навчання дітей іноземної мови?**

- 3. Які форми роботи з батьками можна використовувати?**

- 4. Дайте пораду матері, яка скаржиться, що її 2-річний син не бажає ділитися іграшками з дітьми і взагалі не бере участі у іграх з іншими дітьми:**

- 5. Діти захоплено грають у „пожежників”. Ви бачите, що їх інтерес поступово згасає. Що ви будете робити?**

- 6. Що має зробити вихователь, щоб діти краще запам'ятовували навчальний матеріал?**

- 7. Як, на вашу думку, слід поводитись, коли дитина ставить недоречні запитання?**

- 8. Зазначте особистісні якості, які необхідні педагогу для роботи з дітьми**

Додаток Е

Анкета

для вивчення рівня сформованості практичних вмінь
роботи з дітьми дошкільного віку

Запитання для вивчення рівня сформованості комунікативних вмінь:

1. Чи легко ви встановлюєте контакти з незнайомими людьми?
а. Так   б. Ні   с. Не знаю
2. Чи змінюєте ви голос, інтонацію, поведінку під час спілкування з дітьми?
а. Так   б. Ні   с. Не знаю
3. Чи властиве вам вміння спрямовувати розмову в потрібне вам русло?
а. Так   б. Ні   с. Не знаю

Запитання для вивчення рівня сформованості організаційних вмінь:

4. Чи здатні ви організувати діяльність колективу дорослих людей?
а. Так   б. Ні   с. Не знаю
5. Як ви зберете дітей на заняття, коли вони захоплено грають?

Практичні завдання:

1. Запропонуйте теми   для ознайомлення з довкіллям дітей І молодшої групи: _____
_____
_____
2. У другу молодшу групу прийшла нова дитина, яка не вміє самостійно мити руки. Вам треба її навчити. Як ви це зробите? Продемонструйте!
3. Дитина середньої групи запитала: „А яка риба більша – кит чи акула?”
Дайте відповідь. _____
_____
_____

Додаток Ж

Завдання для вивчення рівня сформованості практичних вмінь і особистісних якостей, що визначають професійну спрямованість студентів

Стан сформованості практичних вмінь студентів оцінювався під час виконання ними попередніх. Додатково, з метою більш глибокого дослідження, студентам пропонували бесіду на тему: „Моя майбутня професійна діяльність”.

Приблизний хід бесіди:

- Ви би хотіли працювати за фахом?
- Так.
- Де само вам би хотілось працювати?
- В приватному дитсадку.
- Чому саме в приватному?
- Там менше дітей у групах, краще обладнання і якимось... престижніше.
- А ви були у приватному дитячому садочку?
- Так.
- Чи відрізняються діти з приватного садочка від дітей зі звичайного?
- Так, відрізняються.
- Чим? Розкажіть!
- ...(розповідає)
- Я – завідувач приватного дошкільного закладу. Проводжу з вами співбесіду як з кандидатом на посаду вихователя. Розкажіть про себе. Що ви вмієте, якими методиками володієте (ігрова ситуація).

Протокол проведення бесіди

№	Професійні вміння та особистісні якості	Рівень сформованості практичних вмінь і особистісних якостей, що визначають професійну спрямованість		
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
1.	Емоційність	Природна, щира посмішка, мімічна реакція на запитання, активний супровід мовлення мімікою і жестами.	Стриманість, слабка мімічна реакція, використовує невелику кількість жестів, намагається поводитись „правильно”, посмішка скоріше формальна, „із ввічливості”.	Відсутність посмішки, сором'язливість, не дивиться на співрозмовника, не використовує міміку і жести.
2.	Виразність мовлення	Широкий діапазон інтонації, використання логічного наголосу, пауз, зміна темпу, голосності, гра голосом.	Інтонування присутнє, але виражено слабо, логічний наголос тільки при відповіді на уточнюючі запитання, говорить рівно, в одному темпі, паузи доречні, але не смислові.	Говорить монотонно в одному темпі, тихо, невиразно.
3.	Професійна лексика	Самостійно і доречно вживає педагогічні терміни й поняття у висловлюваннях, не замінює їх звичайними виразами. Називає більше 7 одиниць професійної лексики.	Професійну лексику вживає мало, не більше 3-4 одиниць, здебільшого замінює їх розмовними фразами, розуміє їх значення, при відповіді на запитання повторює термін і може розкрити його значення.	Не вживає професійну лексику.
4.	Культура мовлення	Говорить спокійно, вживає складні речення, мовлення чітке, граматично правильне без жаргонних слів і „слів-паразитів”, відсутні негативні прояви російсько-українського білінгвізму.	Говорить спокійно, вживає складні речення, в мовленні присутні деякі стилістичні помилки, негативні прояви російсько-українського білінгвізму.	Відчуває труднощі у висловлювання думок, довго добирає слова, мовлення сильно „забруднено” „суржиком”.
5.	Комунікативні здібності	Дружелюбність, впевненість, бажання спілкуватись, ставить запитання, дає розгорнуті відповіді, доповнює, резюмує висловлювання інших, рухи спокійні, розслаблені, невимушені.	Поводиться ввічливо, дещо стримано, відповідає розгорнуто, але самостійно запитань не ставить	Відповідає односкладно, неохоче, не виказує інтересу, не дивиться на співрозмовника, виявляє ознаки незадоволення.
6.	Здатність підтримувати гру	Відразу включається до гри, повністю і правильно розуміє ігрове завдання, охоче виконує свою роль, по ходу ставить запитання, уточнює, проявляє ознаки задоволення.	Бере участь у грі формально, виявляє занепокоєння, стежить за правильністю своїх висловлювань, не отримує задоволення від процесу гри.	Відмовляється взяти участь у грі або не розуміє ігрового завдання, не може виконати роль.

Додаток 3

Анкета на виявлення самооцінки студентами власних мовленнєвих вмінь

1. Оцініть загальний рівень власного володіння іноземною мовою:

- a. Володію мовою вільно на рівні носія, читаю і розмовляю без словника
- b. Читаю зі словником, відчуваю труднощі в усному розмовному мовленні
- c. Володію мовою на середньому рівні, розумію тексти середньої складності, читаю зі словником, усним розмовним мовленням володію недостатньо
- d. Володію мовою слабо, відчуваю значні труднощі при розумінні та висловлюванні думок.

Оцініть власні іншомовні вміння:**2. Говоріння.**

- a. Висловлююсь вільно на будь-яку тему без підготовки
- b. Висловлююсь вільно на заздалегідь підготовлену тему
- c. Висловлююсь за допомогою мовних кліше та допоміжних запитань
- d. Відчуваю труднощі під час висловлювання

3. Розуміння (аудіювання)

- a. Розумію повністю будь-яке мовлення носіїв мови, в тому числі помилкове
- b. Розумію чітко, безпомилкове мовлення носіїв мови в межах вивченого матеріалу
- c. Розумію адаптовані тексти в повільному темпі
- d. Відчуваю труднощі під час аудіювання

4. Вимова

- a. Маю вимову, близьку до вимови носіїв мови
- b. Правильно вимовляю звуки, але маю труднощі з інтонуванням
- c. Моя вимова недосконала

Додаток І

Запитання та завдання на виявлення професійно спрямованого володіння іноземною мовою і сформованість навичок іншомовного спілкування з дітьми дошкільного віку

- Якими знаннями, вміннями та навичками повинен володіти вчитель іноземної мови в дошкільному закладі?

- Які умови потрібно створити для успішного навчання?

- Які знання потрібно надати дитині?

- Які вміння слід сформуванати?

- Зазначте показники засвоєння дитиною програмного матеріалу з іноземної мови:

- Як ви вважаєте, чи потрібно вчителю іноз. мови знати специфічні слова та вирази для роботи з дітьми дошкільного віку?

е. Так

б. Ні

- Як на вашу думку, чим відрізняється мовлення вчителя іноз. мови в дошкільному закладі від мовлення вчителя іноз. мови, якій працює у школі?

- Чи змогли би ви організувати ігрову діяльність з дітьми виключно на іноземній мові, не переходячи на рідну?

а. Так, звичайно зможу

б. Думаю, що зможу, якщо добре підготуюсь

с. Зможу, якщо поряд буде знаходитись досвідчений керівник

д. Зараз я не вважаю себе готовим до цього.

- З якого віку краще починати навчання:
  - a. З 5-ти років
  - b. З 3-х років
  - c. З 1-го класу
  - d. З народження
 чому? _____
 _____

- Як дізнатися, що дитина дійсно володіє мовою?
 _____
 _____
 _____

- Зазначте критерії, за якими ви будете діагностувати рівень засвоєння дітьми іноземної мови:
 _____
 _____
 _____

- Що з зазначеного є більш ефективним для навчання дошкільників іноземної мови? (проставте номери від 1 до 5, на перше місце поставте найбільш ефективне і т.д.)
  - a. Розучування віршів, пісень іноземною мовою
  - b. Створення іншомовних комунікативних ситуацій
  - c. Спілкування з дітьми іноземною мовою під час заняття
  - d. Навчання іншомовної грамоти (вивчення абетки)
  - e. Розучування в ігровій формі лексичних одиниць

- Чи є на вашу думку можливим навчання іноземної мови дітей ясельної групи? Якщо так, то зазначте спосіб навчання _____
 _____
 _____

- Чи здатні ви самостійно побудувати процес навчання дошкільників іноземної мови?
  - Так, я точно знаю, що слід робити
  - Так, але мені потрібні консультації більш досвідченого фахівця
  - Ні, але можу працювати за готовим планом
  - Зараз я не готовий до навчання дітей іноземної мови

Пригадайте й запишіть на зворотній стороні анкети гру, римовку або віршик англійською мовою, який можна використати для закріплення теми „Знайомство”.

Додаток К

Завдання і запитання для проведення бесіди.

Практичні завдання і запитання:

1. Зазначте теми занять для навчання дітей англійської мови в першій місяць навчання (рік навчання – першій).
2. Запропонуйте гру для введення та закріплення нових лексичних одиниць.
3. Продемонструйте, як ви навчатимете дітей іншомовної фонетики.
4. Які методи ви вважаєте найкращими для навчання дітей іншомовної лексики?
5. Як навчати дітей іншомовної граматики?
6. Чи доцільно використовувати при навчанні дітей іноземної мови аудіозаписи? Чому?

Практичні завдання на англійській мові:

7. During the lesson your child does not take part in it. What will you do?
8. During the lesson two children start to quarrel loudly. What will be your actions?
9. You conduct a lesson for 3-year-old children. But they do not understand you and passive. What is the reason?
10. You conduct a lesson. A child who is not given a toy starts crying. What will you do? Show it!
11. Are you able to teach English 2-year-old children? How are you going to do it?
12. You ask a question in English? But the child answers it in Ukrainian. What will you do? Show it!

Протокол проведення бесіди

№	Компоненти володіння іноз. мовою	Рівень сформованості іншомовних практичних вмінь і навичок		
		високий	достатній	початковий
1.	Фонетичні навички	Має вимову, близьку до вимови носіїв мови; правильно вимовляє всі звуки; правильно інтонує речення.	Правильно вимовляє всі звуки; припускається деяких помилок при інтонуванні.	Присутні помилку при вимові окремих звуків; неправильно інтонує речення.
2.	Граматична і стилістична правильність мовлення	Говорить іноземною мовою без граматичних і стилістичних помилок.	Іноколи допускає граматичні та стилістичні помилки, але виправляє їх самостійно або за вказівкою.	Присутні стилістичні та граматичні помилки. Не помічає їх і не може виправити за вказівкою.
3.	Сформованість навичок говоріння	Висловлюється вільно, у нормальному темпі без зайвих пауз, поширеними реченнями. Використовує засоби образності мовлення.	Висловлюється досить вільно, темп місцями сповільнюється, речення поширені, але використовує багато мовних клише.	Не може говорити вільно у швидкому темпі, мовлення, в основному складається з мовних клише, переважають прості речення
4.	Розуміння іноземної мови	Добре розуміє мовлення, адекватно реагує на завдання, правильно розуміє запитання.	Розуміє звернене до нього мовлення, уточнює деякі завдання, запитання розуміє, в основному, правильно.	Розуміє після повторення в повільному темпі, діє неадекватно завданню.
5.	Компоненти володіння методикою навчання дітей іноз. мов	Рівень сформованості практичних вмінь навчання дітей дошкільного віку іноземної мови		
		високий	достатній	початковий
6.	Знання вікових особливостей дітей	Правильно виконує завдання з урахуванням вікових можливостей дітей	Знає загальні вікові особливості дітей, але не здатний адекватно добрати завдання	Невпевнено визначає вікові особливості дітей, неправильно добирає завдання
	Володіння прийомами і методами навчання дітей іноз. мови	Знає і вміє застосувати методи і прийоми навчання, може самостійно провести заняття з іноз. мови.	Називає методи та прийоми, може продемонструвати, але відчуває деяку невпевненість, потребує консультацій при проведенні заняття.	Погано орієнтується у прийомах та методах, не може показати названий метод чи прийом або припускається грубих помилок.
	Обізнаність у методиках навчання дітей іноземних мов	Знає, які існують методики, в яких умовах вони застосовуються, може пояснити, в чому їх сутність.	Називає методики, але відчуває труднощі у визначенні умов їх застосування, припускається помилок в їх описанні.	Неправильно називає методики або не може сказати, в чому її сутність.

Додаток Л

Анкета на виявлення рівня самооцінки студентами власних вмінь працювати
з комп'ютером

Анкета для студентів I курсу (експериментальні та контрольні групи):

- 1. Чи вмієте ви працювати на персональному комп'ютері?**
  - a. Так, працюю на рівні адміністратора
  - b. Працюю на рівні досвідченого користувача
  - c. Вмію, але час від часу мені потрібна допомога
  - d. Я тільки починаю знайомство з комп'ютером
  - e. Зовсім не вмію

- 2. Чи вмієте ви працювати в мережі Internet?**
  - a. Так, досконало володію навичками навігації, серфінгу, пошуку інформації, працюю з оглядачами та менеджерами закладки, можу самостійно створити поштову скриньку, вмію працювати в ICQ, чаті, телеконференції.
  - b. Вмію працювати з електронною поштою, володію навичками пошуку інформації
  - c. Тільки починаю знайомство з Internet
  - d. Ніколи не працював

- 3. Чи потрібно навчати студентів комп'ютерної грамоти?**
  - a. Це дуже потрібно будь-якому фахівцю, оскільки полегшує роботу та відкриває доступ до джерел інформації
  - b. Це потрібно лише фахівцям, чия діяльність пов'язана з комп'ютером
  - c. Не знаю

- 4. Чи маєте ви можливість працювати за комп'ютером?**
  - a. Так, маю вдома власний комп'ютер
  - b. Комп'ютер мають мої друзі, я можу працювати, коли мені потрібно
  - c. Можу працювати в університеті
  - d. Не маю такої можливості

- 5. Ви працюєте за комп'ютером:**

a. Щодня	b. 2-3 рази на тиждень	c. 1 раз на тиждень
d. 1 раз на місяць	e. Дуже рідко	f. Не працюю

- 6. Чи вважаєте ви достатнім власний рівень комп'ютерної грамотності?**
  - a. Так
  - b. Ні

- 7. Чи вважаєте ви за потрібне підвищити власний рівень комп'ютерної грамотності?**
  - a. Бажаю підвищити
  - b. Мені це не потрібно
  - c. Не знаю, чи потрібно це мені

Анкета для студентів випускного курсу (контрольна група):

- 1. Чи вмієте ви працювати на персональному комп'ютері?**
  - a. Так, працюю на рівні адміністратора
  - b. Працюю на рівні досвідченого користувача
  - c. Вмію, але час від часу мені потрібна допомога
  - d. Я тільки починаю знайомство з комп'ютером
  - e. Зовсім не вмію

- 2. Чи вмієте ви працювати з Internet?**
  - a. Так, досконало володію навичками навігації, серфінгу, пошуку інформації, працюю з оглядачами та менеджерами закладки, можу самостійно створити поштову скриньку, вмію працювати в ISQ, чаті, телеконференції.
  - b. Вмію працювати з електронною поштою, володію навичками пошуку інформації
  - c. Тільки починаю знайомство з Internet
  - d. Ніколи не працював

- 3. Чи потрібно навчати студентів комп'ютерної грамоти?**
  - a. Це дуже потрібно будь-якому фахівцю, оскільки полегшує роботу та відкриває доступ до джерел інформації
  - b. Це потрібно лише фахівцям, чия діяльність пов'язана з комп'ютером
  - c. Не знаю

- 4. Чи маєте ви можливість працювати на комп'ютері ?**
  - a. Так, маю вдома власний комп'ютер
  - b. Комп'ютер мають мої друзі, я можу працювати, коли мені потрібно
  - c. Можу працювати в університеті
  - d. Не маю такої можливості

- 5. Ви працюєте за комп'ютером:**

a. Щодня	b. 2-3 рази на тиждень	c. 1 раз на тиждень
d. 1 раз на місяць	e. Дуже рідко	f. Не працюю

- 6. Чи вважаєте ви достатнім власний рівень комп'ютерної грамотності?**
  - a. Так
  - b. Ні

- 7. Чи використовуєте ви комп'ютер в навчальній діяльності?**
  - a. Так, постійно використовую
  - b. Використовую епізодично
  - c. Не використовую

Додаток М

Тестові завдання для студентів на виявлення теоретичних уявлень про особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій

Оберіть потрібну відповідь:

1. Браузер це:

- a. Прилад для з'єднання з провайдером через операторів стільникового зв'язку
- b. Програма для перегляду гіпертекстових документів і переміщення по ним
- c. Програма, призначена для редагування гіпертекстових документів
- d. Програма, призначена для відправлення електронних листів

2. Якій з перерахованих програмних продуктів не є браузером:

- a. Internet Explorer
- b. Mozilla Firefox
- c. Total Commander
- d. Opera

3. Перехід з однієї сторінки на іншу по гіперпосиланню називається:

- a. Серфінг
- b. Сноуборд
- c. Реверс
- d. Рух

4. Основними складовими пошукової системи є:

- a. механізм розширеного пошуку та пошуковий робот
- b. пошуковий робот та база даних
- c. база даних та тематичний каталог
- d. тематичний каталог та пошуковий робот

5. Що з перерахованого не є пошуковою системою:

- a. Апорт
- b. Rambler
- c. Netscape Communicator
- d. META

6. Який значок слід поставити перед шуканим у пошуковій системі з метою виключити документи в яких воно зустрічається:

- a. +
- b. -
- c. взяти в { }
- d. взяти в [ ]

7. Що необхідно зробити для пошуку в пошуковій системі точної відповідності (цитати):

- a. взяти в { }
- b. взяти в [ ]
- c. взяти в ( )
- d. взяти в ""

8. Поштовий сервер це:

- a. Комп'ютер, що містить програмне забезпечення, яке дозволяє працювати з електронними повідомленнями без підключення до Інтернет
- b. Комп'ютер, що містить програмне забезпечення, яке дозволяє обмінюватись електронними повідомленнями в період підключення до мережі Інтернет
- c. Постійно підключений до Інтернет комп'ютер, який надає поштові послуги
- d. Комп'ютер в якому зберігаються ваші поштові повідомлення

9. Небажані та незапрошувані повідомлення, що надходять до електронної поштової скриньки називаються:

- a. сміття
- b. спам
- c. сленг
- d. смайл

10. Назвіть пошукові системи, якими ви користуєтесь для пошуку інформації

- a. _____
- b. _____
- c. _____

11. Назвіть освітні Web-сторінки, які можуть бути корисними для учителя іноземної мови

- a. _____
- b. _____
- c. _____

12. Якими комп'ютерними програмами ви користуєтесь при виконанні домашніх завдань?

- a. _____
- b. _____
- c. _____

13. Назвіть види роботи з використанням ІКТ, які учитель іноземної мови може використовувати для підвищення власної професійної компетенції:

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____

14. Зазначте всі можливі сфери використання ІКТ у роботі вихователя, якій навчає дітей іноземних мов:

Додаток Н

Зразки вправ для формування у студентів практичних вмінь та навичок використання ІКТ у навчальній та майбутній професійній діяльності

I. Мотиваційно-орієнтовний етап

1. Продуктивні умовно-комунікативні вправи:

- Назвіть послідовність дій для створення поштової скриньки.
- Назвіть відомі вам пошукові системи.
- Назвіть програми, якими ви б скористувалися для підготовки повідомлення за темою «Іноземна мова в дитячому садку: «за» та «проти».
- Поясніть, для чого потрібні антивірусні програми. Які антивірусні програми вам відомі?
- Які форми on-line комунікації вам відомі? Чим вони відрізняються одна від одної?

2. Рецептивні умовно-комунікативні вправи:

- Створіть власну поштову скриньку.
- Вам надіслано електронного листа. Дайте на нього відповідь, відтворюючи всі структурні елементи електронного листа.
- Напишіть фрази, які б ви використовували при написанні першого електронного листа людині, з якою маєте намір листуватися (англійською мовою).

- Відвідайте Інтернет сторінку за вказаною адресою.

II. Виконавчий етап

1. Рецептивно-репродуктивні комунікативні вправи:

- Зайдіть на навчальний форум курсу «Раннє навчання іноземних мов» у локальній мережі університету і прочитайте питання до дискусії.
- Розмістіть на форумі вашу відповідь за зразком.
- Вам надіслано електронного листа. Дайте на нього відповідь і прикріпіть файл з виконаним завданням.

2. Рецептивно-продуктивні комунікативні вправи:

- Ознайомтесь з електронною презентацією «форми і методи дошкільного навчання іноземних мов». Зробіть за аналогією електронну презентацію за темою «Іграшки та посібники для навчання дітей іноземної мови».
- Напишіть викладачу електронного листа, дотримуючись етикету написання електронних листів.
- Залиште повідомлення на навчальному форумі курсу «Раннє навчання іноземних мов» у локальній мережі університету, використовуючи алгоритм.
- Надішліть запитання до розділу «on-line консультування» освітньої Інтернет сторінки «Поліглотик», використовуючи електронну форму відповіді.

III. Контрольно-оцінювальний етап

1. Продуктивні комунікативні вправи:

- Зверніться до викладача електронною поштою з проханням надіслати вам потрібний матеріал.

- Проаналізуйте запитання читачів Інтернет сторінки «Поліглотик», які надішли за останній тиждень. Підготуйте відповідь на одне з них (за бажанням).

- Знайдіть у мережі Інтернет тематичний форум з питань навчання іноземної мови в дошкільному віці. Зареєструйтеся і залиште там своє повідомлення. Скопіюйте посилання та надішліть викладачу електронною поштою.

На сторінці «Поліглотик» розміщено статтю «Індивідуальне навчання іноземної мови в дошкільному віці» скопіюйте статтю, дайте анотацію. Надішліть анотацію викладачу електронною поштою.

Додаток П

Програма навчального курсу “Раннє навчання іноземних мов” для студентів спеціальності „Дошкільне виховання”

Раннє навчання іноземних мов

Факультет дошкільного виховання та початкового навчання

Кафедра педагогіки дошкільного виховання та початкового навчання

Спеціальність Дошкільне виховання

Курс II

Форма навчання денна

Мета курсу:

метою даного курсу є розкриття перед студентами особливої ролі дошкільного дитинства як сенситивного періоду опанування мови, ознайомлення їх із завданнями і змістом навчання іноземної мови дітей раннього та дошкільного віку, з методами і прийомами роботи, викликати інтерес і зацікавленість до теоретичного вивчення проблеми раннього навчання іноземних мов, навчити творчо використовувати одержані під час навчання теоретичні знання у практичній діяльності, сприяти професійному становленню майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти.

Завдання курсу:

- Сформувати у студентів уявлення про особливості навчання іноземної мови дітей раннього та дошкільного віку, надати знання про механізми опанування дитиною рідної та іноземної мов.
- Сприяти міцному усвідомленому засвоєнню студентами змісту, організаційних форм і методів навчання іноземних мов дітей раннього та дошкільного віку;
- Сформувати у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних питань викладання іноземної мови у дитячому садку організації навчання іноземної мови у родинному

оточенні, спрямовувати свою увагу на творчий пошук в питаннях організації та проведення занять з іноземної мови в дошкільному закладі освіти і в умовах сім'ї;

- Створення умов ґрунтового засвоєння теоретичних знань та здобуття практичних умінь управління навчально-виховним процесом з іноземної мови в дошкільному закладі;
- Виховання в студентів соціальної активності, намагання керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості.

Завдання курсу:

Пізнавальні:

- Сприяти міцному усвідомленому засвоєнню студентами змісту, організаційних форм і методів навчання іноземних мов дітей раннього та дошкільного віку.
- Показати шляхи ґрунтового засвоєння теоретичних знань та здобуття практичних умінь управління навчально-виховним процесом з іноземної мови в дошкільному закладі
- Сформуванню у студентів загальне уявлення про структуру, зміст, характер і специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності учителя іноземної мови в ДНЗ.

Виховні:

- Сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції.
- Виховання в студентів соціальної активності, намагання керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості.

Розвивальні:

- Сформуванню у студентів уявлення про особливості навчання іноземної мови дітей раннього та дошкільного віку, надати знання про механізми опанування дитиною рідної та іноземної мов.
- Сформуванню у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних питань викладання іноземної мови у дитячому садку організації навчання іноземної мови у родинному оточенні, спрямовувати свою увагу на творчий пошук в питаннях організації та проведення занять з іноземної мови в дошкільному закладі освіти і в умовах сім'ї.

Програма курсу:

історія навчання дітей іноземних мов. зміст та завдання раннього навчання іноземних мов. загальна та окремі методики навчання дітей іноземної мови. психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади раннього навчання іноземних мов. видатні педагоги про періоди, сприятливі для

початку навчання дітей іноземних мов: я.а.коменський, к.д.ушинський, є.і.михєєва, у.вайнрайх, в.штерн, л.с.виготський, о.о.леонтєв, л.в.щєрба. експериментальні дослідження навчання дітей іноземної мови в ранньому та дошкільному віці: ж.роже, в.леопольд, н.імедадзе, є.негневицька, та ін.

загальні принципи навчання іноземних мов. умови успішного навчання дітей іноземних мов. основні вимоги до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. завдання навчання дітей дошкільного віку іноземних мов. зміст навчання. програми навчання іноземних мов в дошкільному закладі. вимоги програм щодо навчання дітей іноземних мов. вірші, римовки, пісні. показники засвоєння змісту в старшій та підготовчій групі дошкільних закладів.

загальна характеристика й класифікація методів навчання іноземних мов. наочні методи навчання. словесні методи. ігрові методи навчання. прийоми навчання дітей іноземних мов. прийом без перекладної семантизації. форми навчання дітей іноземної мови. вимоги до сучасного заняття. засоби навчання іноземних мов. мова викладача, вимоги до неї.

методика навчання дітей звуковимови. методи навчання фонетики іноземної мови. ігри та вправи на розвиток фонематичного слуху й закріплення звуковимови. попередження та виправлення фонетичних помилок. аудіювання як вид мовленнєвої діяльності. зміст навчання аудіюванню. особливості сприймання на слух та розуміння мовлення дошкільниками. етапи роботи над формування навичок сприймання мовлення на слух.

методика лексичної роботи. завдання та зміст лексичної роботи в дитячому садку. тематичний принцип засвоєння лексики. введення нових слів. прийоми введення нових слів і речень. прийоми закріплення нових слів. роль та місце наочності в збагаченні та закріпленні лексики. етапи роботи над лексикою.

методика формування граматичних навичок і вмінь. закономірності засвоєння граматичних значень іноземної мови дітьми дошкільного віку. етапи роботи над формуванням граматичних навичок під час навчання іноземної мови. принципи добору і презентації граматичного матеріалу. прийоми введення нових граматичних форм і конструкцій. ігри та вправи на закріплення граматичних форм.

Студент повинен

знати:

теоретичні засади курсу “Раннє навчання іноземних мов”, передумови дошкільного навчання іноземних мов, особливості ролі вихователя дошкільного закладу у дошкільній лінгводидактиці, методичні вимоги до проведення заняття з іноземної мови з різними віковими групами дітей, санітарно-гігієнічні вимоги до проведення занять з іноземної мови;

вміти:

планувати та проводити заняття з іноземної мови в дошкільному закладі, здійснювати діагностику розвитку іншомовних мовленнєвих вмінь дітей дошкільного віку, проводити просвітницьку роботу з батьками дітей дошкільного віку з питань навчання дітей іноземних мов.

Змістовні модулі навчального курсу**I Змістовий модуль****Тема: Теоретичні основи раннього навчання іноземних мов****Лекційний модуль:**

1. Раннє навчання іноземних мов як педагогічна проблема. Зміст і завдання раннього навчання іноземних мов.
2. Методики навчання іноземних мов в дошкільному віці і умови їх застосування.
3. Особливості розвитку дитини в двомовному оточенні.
4. Навчання дошкільників іноземної мови в сім'ї та суспільних дошкільних закладах.
5. Форми, засоби, методи і прийоми навчання іноземних мов в дошкільному віці.

Семінарський модуль:

1. Важливість і значення навчання іноземних мов в дошкільному дитинстві.
2. Розвиток дитини в двомовному оточенні.
3. Особливості навчання дитини іноземних мов в умовах сім'ї.
4. Особливості навчання іноземних мов в дошкільному закладі.

Модуль самостійної роботи:***Індивідуальні завдання:***

1. Підготуйте реферат на одну з тем:
  - Розвиток мовлення дитини дошкільного віку
  - Особливості мовленнєвого розвитку дитини в білінгвальному оточенні
  - Роль батьків у навчанні дитини іноземної мови
  - Позитивний вплив іноземної мови на розвиток дошкільника

2. Напишіть оголошення для батьків дітей II молодшої групи про початок роботи гуртка іноземної мови. Обґрунтуйте важливість навчання іноземної мови в дошкільному віці.

Групове завдання:

Представити проект:

Лінгвістична школа для малят

II Змістовий модуль

Тема: Методичні підходи до навчання іноземних мов в дошкільному віці

Лекційний модуль:

1. Індивідуальне та групове навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.
2. Навчання іншомовної фонетиці дітей дошкільного віку.
3. Лексична робота на заняттях з іноземної мови в дошкільному закладі.
4. Навчання дітей дошкільного віку граматиці та аудіюванню на заняттях з іноземної мови.
5. Навчання іноземної мови дітей ясельних груп дошкільного закладу.

Семінарський модуль:

1. Звуковимова. Робота з навчання і корекції.
2. Практична робота з навчання іншомовної лексики та граматики.
3. Практична робота з навчання аудіювання та говоріння.
4. Умови організації навчання іноземної мови дітей ясельних груп дошкільного закладу.

Модуль самостійної роботи:

Індивідуальні завдання:

1. Підготуйте реферат на одну з тем:
  - Навчання іноземної мови з народження
  - Навчання двох іноземних мов одночасно
  - Явище білінгвізму і можливість його використання в навчанні іноземних мов
  - Дидактичні умови успішного навчання дошкільників іноземної мови
  - Навчання іноземних мов дітей раннього віку у закладах суспільного виховання.

2. Складіть план-конспект заняття з іноземної мови для дітей дошкільного віку (зазначте вік дітей і рік вивчення)
3. Зробіть аналіз власної готовності до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.

Групове завдання:

Представити проект:

Перспективний план на рік для навчання дітей іноземної мови.

Підсумкова тека:

1. Захист рефератів та представлення групових проектів

Теми проектів:

- Перспективний план на рік для навчання дітей іноземної мови.
- Лінгвістична школа для малят

Теми рефератів:

- Розвиток мовлення дитини дошкільного віку
- Особливості мовленнєвого розвитку дитини в білінгвальному оточенні
- Роль батьків у навчанні дитини іноземної мови
- Позитивний вплив іноземної мови на розвиток дошкільника
- Навчання іноземної мови з народження
- Навчання двох іноземних мов одночасно
- Явище білінгвізму і можливість його використання в навчанні іноземних мов
- Дидактичні умови успішного навчання дошкільників іноземної мови
- Навчання іноземних мов дітей раннього віку у закладах суспільного виховання.

За кожний змістовий модуль виставляється оцінка:

А - 5	Е - 3
В - 4,5	Ех - 2
С - 4	Е - 1
Д - 3,5	

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів з курсу раннього навчання іноземних мов

A5 (відмінно)	3	Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу дошкільної лінгводидактики, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи педагогічну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми дошкільної лінгводидактики, її мету та завдання. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у практичній роботі. Може самостійно визначити місце лінгводидактичного поняття в структурі системи педагогічних наук, пов'язати його з іншими педагогічними поняттями. Відвідує всі лекційні та семінарські заняття, бере активну участь у всіх семінарських заняттях.
B 4,5 (добре)	3	Студент має міцні ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити неточності в формулюванні, незначні мовленнєві помилки в наведених прикладах. Відвідує всі лекційні та семінарські заняття, бере активну у всіх семінарських заняттях.
C 4 (добре)	3	Студент знає програмний матеріал повністю, має практичні навички в складанні конспектів занять з навчання іноземної мови дітей дошкільного віку, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі теми. Відповіді студента носять здебільшого репродуктивний характер, позбавлені творчого підходу. Студент має не більше двох невідпрацьованих пропусків лекційних та семінарських занять з поважної причини, бере участь у більшості семінарських занять.
D 3,5; E 3 (задовільно)	3	Студент знає основні теми курсу, має уявлення про структуру проблематику дошкільної лінгводидактики, її місце в системі наук, але його знання мають загальний характер, іноді не підкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Має більше трьох невідпрацьованих пропусків занять, не виявляє самостійно бажання до участі у семінарських заняттях.
X2 (незадовільно) можливістю повторного складання	3	Студент має фрагментарні знання з усього курсу раннього навчання іноземних мов. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити думку. Практичні навички на рівні розпізнавання.
F1 (незадовільно) обов'язко-вим повторним вивченням дисципліни	3	Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Додаток Р

Програма навчального курсу “Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання мов” для студентів спеціальності „Дошкільне виховання”

Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання іноземних мов

Факультет дошкільного виховання та початкового навчання

Кафедра педагогіки дошкільного виховання та початкового навчання

Спеціальність Дошкільне виховання

Курс III

Форма навчання денна

Мета курсу:

Метою даного курсу є розкриття перед студентами актуальності використання інформаційно-комунікаційних технологій, особливої їх ролі в системі професійної підготовки сучасного педагога дошкільного закладу, озброєння системою спеціальних знань, доводячи їх важливе значення в організації процесу навчання іноземної мови, викликати інтерес і зацікавленість до самостійного пошуку необхідної інформації, навчити використовувати електронні ресурси у практичній діяльності, вдосконалити практичні знання та навички з іноземної мови, сприяти професійному становленню майбутніх фахівців дошкільної освіти у галузі навчання іноземних мов.

Завдання курсу:

- Сприяти міцному усвідомленому засвоєнню студентами змісту, організаційних форм і методів навчання дітей дошкільного віку іноземної мови в дитячих закладах і сім'ї з метою їх різнобічного виховання і формування особистості дитини;
- Надавати знання щодо існуючих сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, формувати навички їх використання у майбутній професійній діяльності;
- Сформувати у студентів вміння планувати, організовувати і реалізовувати процес навчання іноземної мови дітей дошкільного віку, розкрити можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі на всіх його етапах;
- Створення умов ґрунтового оволодіння матеріалом курсу на рівні готовності до його викладання в педагогічному дошкільному училищі та здатності проводити науково-дослідну роботу;
- Виховання в студентів соціальної активності, самостійності, намагання керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості, бажання постійно підвищувати власний освітній та професійний рівень.

Програма курсу:

Поняття комп'ютерних інформаційних технологій. Становлення і розвиток системи використання комп'ютерних інформаційних технологій у різних сферах життя людини. Історія виникнення і становлення інформаційно-комунікаційних технологій. Понятійний апарат інформатики. Завдання і напрями роботи по використанню інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.

Поняття електронної освіти. Теоретичні основи дистанційного навчання. Зміст та засоби навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Можливості телекомунікаційних технологій для навчального процесу.

Поняття Інтернет і телекомунікації. Поняття електронної пошти. Поштові сервери. Робота з електронною поштою. Створення поштової скриньки. Електронна пошта як засіб комунікації. Поняття етикету при роботі з електронною поштою. Використання електронної пошти в навчальному процесі вищої школи. Електронна пошта як засіб спілкування із батьками дітей, що вивчають іноземну мову.

Поняття Інтернет як інформаційного простору. Особливості роботи у всесвітній мережі. Засоби і методи пошуку інформації в Інтернет. Робота з пошуковими системами. Правила пошуку інформації. Найпоширеніші пошукові системи.

Теоретичні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчання іноземних мов. Основні дослідження сучасних вчених з проблем використання ІКТ в навчанні іноземних мов. Принципи і методи навчання іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Інтерактивне спілкування як спосіб навчання іноземної мови.

Навчання іноземної мови засобами ІКТ дітей дошкільного віку. Залучення батьків до процесу навчання дітей іноземної мови. Спільна діяльність викладача іноземної мови та батьків у процесі навчання. Роль ІКТ в організації процесу навчання іноземної мови із залученням батьків.

Поняття On-line – консультування. On-line – консультування батьків як метод організації процесу навчання. Основні складові On-line – консультування. Форми і методи проведення On-line – консультування. Створення навчальних On-line – центрів для батьків.

Комп'ютер та дитина дошкільного віку. Вплив комп'ютерної техніки на розвиток і формування особистості дитини дошкільного віку. Гігієнічні вимоги до проведення занять із використанням комп'ютерів в дошкільних закладах освіти. Програмне забезпечення для навчання дошкільників іноземних мов. Методика навчання дошкільників іноземної мови з використанням комп'ютерних програм.

Змістовні модулі навчального курсу

I Змістовий модуль

Тема: Інформаційно-комунікаційні технології як навчальний засіб.

Лекційний модуль:

1. Інформаційно-комунікаційні технології в системі сучасної освіти.
2. Електронні ресурси та способи їх використання.
3. Робота з електронною поштою.
4. Пошукові системи Інтернет та їх використання.

Семінарський модуль:

1. Електронна пошта. Створення поштової скриньки.
2. Дистанційне навчання як форма навчання.
3. Інтернет. Можливості та правила безпеки.

Модуль самостійної роботи:

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати реферат на одну з тем:
  - Історія виникнення Інтернет
  - Найпоширеніші пошукові системи
  - Дистанційне навчання як альтернатива традиційним формам освіти
2. Складіть для себе програму вивчення іноземної мови засобами ІКТ
3. Підготувати усне повідомлення про особливості дистанційної освіти.

Групове завдання:

Представити проект: *Наш освітній сайт. (Модель)*

II. Змістовий модуль

Тема: Організація процесу навчання мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Лекційний модуль:

1. Специфіка навчання іноземних мов засобами ІКТ
2. Участь батьків у процесі навчання дошкільників іноземної мови з використанням ІКТ
3. On-line - консультування батьків як метод організації процесу навчання дошкільників іноземної мови
4. Комп'ютер та дитина дошкільного віку. Створення навчальних on-line – центрів для батьків.

Семінарський модуль:

1. Консультаційна допомога – важлива складова процесу навчання мов.
2. Методи і форми організації навчання іноземних мов засобами ІКТ.
3. Організація спілкування іноземною мовою за допомогою засобів ІКТ.

Модуль самостійної роботи:

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати реферат на одну з тем:

- Можливості ІКТ в навчанні іноземних мов
- Телекомунікація як навчальний засіб
- Вплив комп'ютера на розвиток дитини дошкільного віку

2. Зробити аналіз власної готовності до організації процесу навчання іноземної мови з використанням ІКТ.

Групове завдання:

Представити проект: *Консультаційний On-line –центр для батьків.*

Підсумкова тека:

1. *Виконання контрольних практичних завдань*
2. *Захист рефератів та представлення групових проектів*

Додаток С

Освітня інтернет-сторінка „Поліглотик”.

Зміст розроблено у творчій лабораторії „Проблеми раннього навчання іноземних мов. Технічна підтримка: Міжнародний дитячий Інтернет-портал „Сонечко” – www.solnet.ee (редактор Т.А.Євтюкова).

Розташована нижче інформація є копією сторінки „Поліглотк”. Доступ до зазначеної сторінки в мережі Інтернет:

http://www.solnet.ee/parents/pp_v00.html)

Поліглотик

изучаем иностранные языки

Ета рубрика - о методиках и проблемах раннего обучения иностранным языкам. Вашему вниманию предлагается цикл теоретических статей, практические курсы «Как научить ребенка говорить по-английски» и «Как научить ребенка говорить по-немецки» (авторские разработки) и on-line консультации. Вы можете задать вопрос, поделиться своим опытом, предложить новые темы, отправив [сообщение](#).

Ведущая рубрики - [Оксана СОРОКА](#), преподаватель кафедры педагогики дошкольного воспитания и начального обучения Херсонского государственного университета, руководитель Творческой лаборатории раннего обучения иностранным языкам.

Содержание рубрики

- [АВТОРСКИЕ СТАТЬИ](#)
- [ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС для родителей «Как научить ребенка говорить по-английски»](#)
- [ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС для родителей «Как научить ребенка говорить по-немецки»](#)

- Скоро! ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС для преподавателей «Учим английский в детском саду»

- [КОНСПЕКТЫ ЗАНЯТИЙ](#)

- [КОПИЛКА практического материала \(английский, немецкий, хорватский, украинский\)](#)

- [КОНСУЛЬТАЦИИ онлайн, отклики, комментарии](#)

- [Задать вопрос](#)

- **АВТОРСКИЕ СТАТЬИ**

- [Изучаем иностранный язык. Когда лучше начинать?](#)

- [Если родители владеют иностранным языком, как обучить ему ребенка?](#)

- [Иностранный язык в семье. Обучение с раннего возраста \(1 год и ранее\)](#)

- [О занятиях по обучению иностранному языку детей дошкольного возраста](#)

- [Обучение иноязычной фонетике детей дошкольного возраста](#)

- [Сказка про язычок, английский вариант](#)

- [Сказка про язычок, немецкий вариант](#)

- [Речевое развитие дошкольника в условиях естественного и искусственного билингвизма](#)

- [Организация занятий иностранным языком с детьми дошкольного возраста](#)

- [Обучение иноязычной лексике детей дошкольного возраста. Часть 1. Введение новой лексики и закрепление](#)

- [Обучение иноязычной лексике детей дошкольного возраста. Часть 2. Тренировка и повторение](#)

- [Обучение грамматике на групповых занятиях](#)

- [Как правильно выбрать курсы иностранного языка для дошкольника](#)

- [Как правильно помогать дошкольнику при изучении языка](#)

- [Начинающему преподавателю: первые шаги](#)
- [Определяем уровень овладения языком](#)
- [Анкетный опрос читателей: результаты, обобщенные выводы, комментарии](#)
- **ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС для родителей**
«Как научить ребенка говорить по-английски»
  - **ОСНОВНОЙ КУРС**
    - [Вступление](#)
    - [Урок 1 «Ложимся спать по-английски» - методика, словарь, колыбельные](#)
    - [Урок 2 «Купаемся по-английски» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 3 «Зимняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 4 «Кушаем по-английски» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 5 «Весенняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 6 «Одеваемся по-английски» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 7 «Летняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 8 «Доброе утро!» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 9 «Убираем игрушки» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 10 «Пикничок» - методика, словарь, песенки](#)
    - [Урок 11 «Осенняя прогулка» - методика, словарь, песенки](#)
  - **ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КУРС**
    - [Урок 1. «Рисование по-английски» - методика, словарь, песенки, игры](#)
    - [Урок 2. «Лепка по-английски» - методика, словарь](#)
    - [Урок 3. «Аппликация по-английски» - методика, словарь](#)
    - [Урок 4. «Игра с кубиками и конструктором по-английски» - методика, словарь](#)

- [Урок 5. «Раскрашивание по-английски» - методика, словарь](#)

○ ПРИЛОЖЕНИЯ

- [Приложение 1. «Общение каждый день: запрещаем по-английски» - словарь](#)
- [Приложение 2. «Общение каждый день: туалетная тема» - словарь](#)
- [Приложение 3. «Общение каждый день: утешаем по-английски» - словарь](#)

Публикация авторского практического курса «Как научить ребенка говорить по-английски» завершена.

По многочисленным просьбам родителей мы разрабатываем и публикуем практический курс «Как научить ребенка говорить по-немецки».

- **ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС для родителей «Как научить ребенка говорить по-немецки»**

○ ОСНОВНОЙ КУРС

- [Вступление](#)
- [Урок 1 «Ложимся спать по-немецки» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 2 «Купаемся по-немецки» - методика, словарь](#)
- [Урок 3 «Зимняя прогулка» - методика, словарь, стихи, песенки](#)
- [Урок 4 «Кушаем по-немецки» - методика, словарь, стихи](#)
- [Урок 5 «Весенняя прогулка» - методика, словарь, стихи и песни](#)
- [Урок 6 «Одеваемся по-немецки» - методика, словарь, песенки](#)
- [Урок 7 «Осенняя прогулка» - методика, словарь, стихи](#)
- [Урок 8 «Доброе утро!» - методика, словарь, стихи](#)
- [Урок 9 «Убираем игрушки» - методика, словарь, стихи](#)
- [Урок 10 «Рождество по-немецки» - методика, словарь, песенки](#)

○ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КУРС

- Урок 1. «Учимся рисовать по-немецки» - методика, словарь, _____ песенки, _____ игры *Новое!!!*

Продолжение

следует

○ ПРИЛОЖЕНИЯ

В разработке

- Развивающие компьютерные игры по теме:
"Немецкий алфавит",
"Считаем по-немецки",
"Цвета по-немецки"
и другие >>>

- **КОНСПЕКТЫ ЗАНЯТИЙ**

- «Our travel to the Zoo»
конспект открытого занятия по английскому языку для детей 3-4 лет
- «In the Forest»
конспект открытого занятия по английскому языку для детей 4-5 лет
- «At school»
конспект открытого занятия по английскому языку для детей 5-6 лет

- **КОПИЛКА практического материала**

- АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

- Стихотворения
«Запоминаем цвета», «My Mother», «Sally, Sally», «A Family», «I am a girl», «Father, Mother», «Sister, Brother, Mother and Father», «A Happy Family»...
- Считалочки
- «В стране неправильных глаголов»
(стихотворения)
- Сценка «Теремок»
- Пословицы и поговорки

- НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК
  - [Песня «Ein Sonnenkreis»](#)
(«Солнечный круг»)

- ХОРВАТСКИЙ ЯЗЫК
  - [Стихотворение «Dobro jutro!»](#)
(«Доброе утро!»)
  - [Песня «Tata, kupi mi auto!»](#)
(«Папа, купи мне машину!»)

- УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК
  - [Колыбельная песня «Ой, ходить Сон»](#)
(«Ой, ходит Сон»)

- **КОНСУЛЬТАЦИИ онлайн, отклики.**
  - [Ответы на вопросы, комментарии, отклики](#)
(дополнено 14 ноября 2006 г.)

[ЗАДАТЬ ВОПРОС](#)

Додаток Т

Завдання для самостійної роботи студентів у межах ”Лінгвістичного клубу”.

1. Напишіть листа іноземною мовою вашому партнеру з листування. (Текст листа роздрукувати на окремому аркуші паперу)
2. Візьміть участь у роботі форуму (мінімально 2 висловлювання).
Тема: „I’m an English teacher” (англійська мова) “Ich bin Deutschlehrer(in)” (німецька мова).
3. Зі сторінки „Поліглотик” скопіюйте урок 6 („Одягаємося з англійською/німецькою/”). Використовуючи „Словничок”, підготуйте фрагмент заняття у другій молодшій групі дитячого садка (письмово). Підготовлений фрагмент необхідно продемонструвати (змоделювати).
4. Напишіть короткий звіт іноземною мовою про роботу, виконану вами протягом двох тижнів і надішліть викладачу електронною поштою.

Додаток У

Завдання для самостійної роботи студентів з навчального курсу ”Раннє навчання іноземних мов”.

Індивідуальні завдання:

Знайдіть у мережі Інтернет інформацію і на її основі підготуйте повідомлення на одну з тем:

- Навчання іноземної мови з народження.
- Навчання двох іноземних мов одночасно
- Вплив раннього навчання іноземних мов на розвиток дитини
- Безперекладний метод навчання дошкільників іноземних мов
- Принцип Граммонта як метод раннього навчання іноземних мов
- Розвиток дитини в двомовному оточенні
- Етапи розвитку рідного мовлення дитини

Групові завдання:

Представте проект:

- Консультаційний пункт для батьків з проблем раннього навчання іноземних мов
- Лінгвістична школа для малят

Дайте відповіді на запитання батьків:

1. Чому так важливо починати навчання іноземної мови в дошкільному дитинстві?
2. З якого віку доцільно розпочинати навчання? (Дайте розгорнуту відповідь, поясніть особливості і умови навчання для кожного вікового періоду).
3. Які існують методики навчання іноземної мови дитини дошкільного?
4. Чи можливо навчати дитину двох іноземних мов одночасно? Якщо так, то яким чином?

Надішліть викладачу електронною поштою:

- План-конспект заняття з іноземної мови для дітей дошкільного віку (зазначте вік дітей і рік вивчення мови)
- Аналіз власної готовності до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.

Додаток Ф

Завдання для самостійної роботи студентів з навчального курсу
”Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці до навчання іноземних
мов”.

Індивідуальні завдання:

Знайдіть у мережі Інтернет інформацію і на її основі підготуйте повідомлення на одну з тем:

- Історія виникнення Інтернет
- Найпоширеніші пошукові системи
- Дистанційне навчання як альтернатива традиційним формам освіти
- Можливості ІКТ в навчанні іноземних мов
- Телекомунікація як навчальний засіб
- Вплив комп'ютера на розвиток дитини дошкільного віку

Групове завдання:

Представити проект:

- Наш освітній сайт. (Модель)
- Консультаційний On-line –центр для батьків.

Візьміть участь у навчальному форумі.

Тема: „За” і „проти” дистанційної освіти”.

Надішліть викладачу електронною поштою:

- програму вивчення вами іноземної мови засобами ІКТ
- аналіз власної готовності до організації процесу навчання іноземної мови з використанням ІКТ.

Додаток Х

Інформатизація освіти відбувається неоднаково у різних навчальних закладах, що ілюструє інформація про відсутність сторінки МГПУ і ППУ, яку скопійовано з інформаційного порталу «Освітня мережа України». Режим доступу до порталу: http://www.ednu.kiev.ua/index_u.htm

Освітня Мережа України

Цей сайт представляє усі українські інформаційні ресурси, що пов'язані з освітою. Ми намагаємось зробити так, щоб Ви могли знайти тут усе, що Вам потрібно знати про навчання як в Україні, так і за кордоном.

Вищі навчальні заклади III-IV рівнів
акредитації
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

[!\[\]\(3e2231b1ad3ca8da8658228c00dd08e0_img.jpg\)](http://banner.kiev.ua/cgi-bin/bg.cgi?30688&6608690&1)

height=60 alt='Українська Банерна Мережа'>

[Українська Банерна Мережа](#)

● - ця установа має свій Web-site

Якщо Ви не знайшли посилання на Web-site Вашого учбового закладу, [пишіть нам](#)

Якщо Ви бажаєте, щоб Ваш учбовий заклад було включено до інформаційно - пошукової бази даних EdNU, заповнить [анкету](#).

●	УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МОРСЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	54025, м. Миколаїв, пр-т. Героїв Сталінграда, 9	(0512) 37-54-02
	МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24	(0512) 35-35-36
●	МИКОЛАЇВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ	54021, м. Миколаїв, вул. Паризької Комуни, 9	(0512) 34-10-82
	МИКОЛАЇВСЬКА ФІЛІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА	54017, м. Миколаїв, вул. Декабристів, 17	(0512) 36-03-95
●	МИКОЛАЇВСЬКА ФІЛІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ "КІСВО- МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ"	54003, м. Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10	(0512) 50-03-33

Home

E-Mail

topping.com.ua
TOP100

© Copyright "Terra Lingua Centre", 1999-2005

Режим доступу до сторінки: <http://www.ednu.kiev.ua/vuz/nikol34.htm>

Вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

<img border=0 src='http://banner.kiev.ua/cgi-bin/bi.cgi?i30688&3774327&1' width=468 height=60 alt='Українська Банерна Мережа'>

[Українська Банерна Мережа](#)

● - ця установа має свій Web-site

Якщо Ви не знайшли посилання на Web-site Вашого учбового закладу, [пишіть нам](#)

Якщо Ви бажаєте, щоб Ваш учбовий заклад було включено до інформаційно - пошукової бази даних EdNU, заповнить [анкету](#).

●	ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім.ІІ.МЕЧНИКОВА	65026,м.Одеса, вул.Дворянська,2 oguint@paco.net	(0482) 23-52-54
●	ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65044,м.Одеса, просп.Т.Г.Шевченка,1	(0482) 23-19-92
●	ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ЗВ'ЯЗКУ ім.О.С.ПОПОВА	65029, м.Одеса, вул.Кузнечна,1	(0482) 23-23-44
●	ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ХОЛОДУ	65100, м.Одеса, вул.Петра Великого,1/3	(0482) 23-22-20
●	ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	65039,м.Одеса, вул.Канатна, 112	(0482) 29-11-40
●	ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65010,м.Одеса, вул.Преображенська,8	(0482) 23-80-73
●	ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65029,м.Одеса, вул.Мечникова,34	(0482) 23-35-28
●	ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65016, м.Одеса, вул.Львівська,15	(0482) 63-62-09
●	ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ	65009,м.Одеса, вул.Піонерська,2 law@slao.odessa.ua	(0482) 63-34-04
●	ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ	65029, м.Одеса, вул.Дідріхсона,8	(0482) 23-40-88
	ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ	65029, м.Одеса, вул.Дідріхсона,4	(0482) 23-33-42

	ПІВДЕННО- УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26	(0482) 23-40-98
	ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65026 , м. Одеса, Валівський пров., 2	(0482) 23-35-67
	ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	65039, м. Одеса, вул. Канатна, 99 e-mail: ogsi@te.net.ua	(0482) 37-19-27
	ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ ім. А.В. НЕЖДАНОВОЇ	65029 , м. Одеса-МСП, вул. Островидова, 63	(0482) 26-78-87
	ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ	68630, м. Ізмаїл, вул. Репіна, 12	(04841) 2-50-92
	ОДЕСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО- КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ	65028 , м. Одеса , Олексіївська площа , 17	(0482) 27-60-66

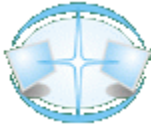
[Home](#)
[E-Mail](#)
topping.com.ua
TOP100

Режим доступу до сторінки: <http://www.ednu.kiev.ua/vuz/odessa34.htm>

Додаток Ц

Освітній портал Херсонського державного університету

проект «Херсонський віртуальний університет»

режим доступу до Інтернет-сторінки: <http://dls.ksu.ks.ua/dls/Default.aspx>

Херсонский Виртуальный Университет

> Главная страница [Новости](#) | [Карта сайта](#) | [Поиск](#)
Главное меню

- [Главная страница](#)
- [О нас](#)
- [Абитуриенту](#)
- [Регистрация](#)
- [Библиотека](#)
- [Опросы](#)
- [Обучающие программы](#)
- [Интернет-ресурсы](#)
- [Сертификаты](#)
- [Справка](#)

[Виртуальный музей ХГУ](#)
Авторизация

Пользователь:

Пароль:

Запомнить?

[Забыли пароль?](#)
Партнеры

[Национальный технический университет "Харьковский политехнический институт"](#)
[Черкасский Национальный университет](#)
[Система ДО "ООО 'АГАПА'"](#)

Доска объявлений
Новости

Новости сайта:

- **05.12.2007:**
On-line конференция CISSE 2007
 В 18.30 состоится доклад зав.отделом Мультимедийных и дистанционных технологий обучения НИИ ИТ Кравцова Г.М. и Кравцова Д.Г. на тему: "Модель контроля знаний системы дистанционного обучения по стандарту IMS" на конференции [International Joint Conferences on Computer, Information, and Systems Sciences, and Engineering \(CIS2E 07\)](#).
- **03.05.2007:** Объявляется набор слушателей для прохождения дистанционного курса "[Аудирование английского языка](#)". При успешном завершении курса участники получают сертификат ХГУ. Обучение платное. Обращаться в отдел мультимедийных и дистанционных технологий обучения (ауд.519.глав.корп.ХГУ, тел.32-67-46,168 внутр. или gnedkova@ksu.ks.ua).
[Приглашаются все желающие!!!](#)
- **05.02.2007:** Поздравляем участников дистанционного курса "**Аудирование английского языка (для начинающих)**" с успешным его завершением. Участники, набравшие наибольшее количество баллов, получают сертификаты.
1-е место: Гусев Дмитрий - 199 баллов!
2-е место: Белозерская Любовь - 184 балла!
3-е место: Железняк Жанна - 175 балла!
- **17.01.2007:**
Мастер-класс РИПО учителей биологии
 Мастер-класс по использованию мультимедийного программно-методического комплекса «Виртуальная биологическая лаборатория, 10 класс» состоится 19 января 2007 года. Начало

[Кафедра информатики](#)

[Кафедра математики](#)

[Кафедра физики](#)

семинара в 9-00 в аудитории 502 главного корпуса.

• **18.12.2006:** На базе Киевского областного института последипломного образования педагогических кадров, г. Белая Церковь с 14.12.06 по 15.12.06 состоялась конференция “Проблемы разработки и внедрения программных средств учебного назначения”. В конференции приняли участие проректор ХДУ, профессор Спиваковский А.В., директор НИИ ИТ Львов М.С., заведующий отделом мультимедийных и дистанционных технологий обучения НИИ ИТ Кравцов Г.М.

Додаток Ч

On-line консультування батьків

Електронний ресурс «Освітня інтернет-сторінка „Поліглотик”.

Зміст розроблено у творчій лабораторії „Проблеми раннього навчання іноземних мов. Технічна підтримка: Міжнародний дитячий Інтернет-портал „Сонечко” – www.solnet.ee (редактор Т.А.Євтюкова).

Поліглотик

изучаем иностранные языки

Доступ до зазначеної сторінки в мережі Інтернет:

http://www.solnet.ee/parents/pp_v00.html)

- **КОНСУЛЬТАЦИИ онлайн, отклики.**
  - [Ответы на вопросы, комментарии, отклики](#)

[ЗАДАТЬ ВОПРОС](#)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А.Абдуллина – М.: Просвещение, 1990. – 144с.
2. Альперіна В.Ю. Психологічні проблеми організації домашнього навчання іноземній мові на ранніх етапах онтогенезу: Автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / В.Ю. Альперіна / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. — К., 2002. — 20 с.
3. Амонашвили Ш.А. Паритеты, приоритеты и акценты в теории и практике образования / Ш.А.Амонашвили, В.И.Загвязинский // Педагогика. – 2000. - №2. – С. 13-15.
4. Англійська мова для дітей. Курс для батьків: «Как научить ребенка говорить по-английски»; Німецька мова для дітей. Курс для батьків. «Как научить ребенка говорить по-немецки» [Електронний ресурс] / О.Ю. Сорока. – Режим доступу: http://www.solnet.ee/parents/pp_v00.html
5. Андрієвський Б.М. Професійно-наукова підготовка майбутнього вчителя початкових класів: монографія / Б.М. Андрієвський, Л.Є.Петухова. – Херсон: Айлант, 2006. – 176 с.
6. Аркин Е.А. Ребенок в дошкольные годы / Е.А.Аркин. – М.: Просвещение, 1968. – 445 с.
7. Артемова Л.В. Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят: кн. для вих. дит. сад. та батьків / Л.В.Артемова.- К.: Томіріс, 1995. – 112 с.
8. Артемова Л.В. Окружающий мир в дидактических играх дошкольников / Л.В.Артемова. –М., 1992. – 115 с.
9. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С.И.Архангельский. – М.: Педагогика, 1980. – 384 с.

10. Ахмедзянова Л.М. Теоретичні основи і практика розвитку педагогічного покликання: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 10.00.04 / Л.М.Ахмедзянова. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1996. – 48 с.
11. Балл Г.О. Гуманізація загальної та професійної освіти: суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири /Балл Г.О. //Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К.: Вид-во “ВПОЛ”, 2000. – С. 134-157.
12. Бауер М., Психологическое развитие младенца / М.Бауер. – М., 1979. – 143 с.
13. Бейн Б. Билингвистическое воспитание детей (вновь обращаясь к Л. Выготскому и А.Лурия) / Б.Бейн, А.Ю, И.А.Панарин // Вопросы психологи 1994. - №6. – С. 29-35.
14. Белина Л.И. I am Three. Английский для детей трех-четырёх лет / Л.И.Белина. – М., «Росмэн», 1997. – 64с.
15. Бенера В.Є. Формування пізнавальної самостійності в майбутніх вихователів засобами інтелектуальної гри: Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В.Є.Бенера. – Київ 2003. – 243 с.
16. Бех І.Д. Особистісне Зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник // І.Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
17. Биков В.Ю. Засоби навчання нового покоління в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі / В.Ю.Биков, Ю.О.Жук // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. - №5. – с.20-23.
18. Биков В.Ю. Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями / В.Ю.Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Пол.-укр. щоріч. / ред. Т.Левовицький, І.Вільш, І.Зязюн, Н.Нічкало. – Ченстохова; К., 2003. – вип..4. – с. 501-514.
19. Биков В.Ю., Концепція інформатизації освіти / В.Ю.Биков, М.І.Жалдак, В.І.Луговий та ін. // Рідна школа. – 1994. - №11. – с.26-29.

20. Биков В.Ю. Методичні системи сучасних інформаційно-освітніх технологій / В.Ю.Биков // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / ред. Л.Л.Товажнянський та О.Г.Романовський. – вип. 3. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2002. – с.72-83.
21. Биков В.Ю. Наукове забезпечення дистанційної професійної освіти: проблеми і напрями досліджень / В.Ю.Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – К., Ченстохова, 2000. – Ч. II. – С. 93-114.
22. Бігич О.Б. Мета як вихідний компонент системи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у вищому закладі освіти / О.Б.Бігич // Вісник КДЛУ. – К., 2001. – № 4. – С. 18-22. (Серія «Педагогіка і психологія»).
23. Бігич О.Б. Професійно-методична підготовка студентів до роботи з молодшими школярами в курсі професійно-вибіркової дисципліни "Методика навчання англійської мови в початковій школі" / О.Б.Бігич // Іноземні мови. – К., 1999. – № 2. – С. 50-52.
24. Бігич О.Б. Основні структурні елементи професійно-методичної діяльності вчителя іноземної мови / О.Б.Бігич // Вісник КДЛУ. – К., 2000. – № 2. – С. 193-202. (Серія «Педагогіка і психологія»).
25. Бігич О.Б. Чинні програми методичної підготовки та навчальні посібники для майбутніх учителів іноземних мов / О.Б.Бігич // Вісник КДЛУ. – К., 2002. – № 5. – С. 7-19. (Серія «Педагогіка і психологія»).
26. Білик Л. Діяльнісний підхід до професійної підготовки особистості студента / Л.Білик // Рідна школа. – 2004. - №1. – с.55-57.
27. Бовтенко М. Integrating the Internet into the Classroom. Интеграция ресурсов Интернета в учебный процесс [Електронний ресурс] / М.Бовтенко, А.Лисицина, Michael Krauss. – Режим доступу: http://www.itlt.edu.nstu.ru/articles/article10_rus.doc
28. Бовтенко М. Программы подготовки преподавателей иностранных языков в области компьютерной лингводидактики [Електронний ресурс]

/ М.Бовтенко. – Режим доступу:
http://www.omsu.ru/conference/tesises/00083_1.doc

- 29.Богданова Н.В. Учим немецкий играя. Для детей 4-6 лет / Н.В.Богданова. – СПб.: Издательский дом «Нева», 2004. – 48с. – (Программа развития и обучения дошкольника).
- 30.Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 216 с.
- 31.Богуш А.М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників / А.М.Богуш // Наука і освіта. – 1998. - №1-2. – с.17
- 32.Богуш А.М. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови / А.М.Богуш // Дошкільна лінгводидактика: Хрестоматія / Упоряд. А.М.Богуш.- Ч.1. - К., 1999. - С.34-36.
- 33.Богуш А.М. Развитие речи детей первых трех лет жизни / А.М.Богуш. – Одесса, 1993. – 149с.
- 34.Богуш А.М., Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: Навчальний посібник / А.М.Богуш. – Київ:Видавничий дім „Слово”, 2003р. – 344с.
- 35.Будак С.В. Формування готовності студентів до іншомовної діяльності з дошкільниками. Монографія зі спецпрактикумом у двох книгах / С.В.Будак - К.: Видавничий дім «Слово», 2008. – 288с.
- 36.Букач М. Практика у формуванні майбутнього вчителя музики / М.Букач // Рід. шк. – 1997. - №12. – с.64-66.
- 37.Василишина Т.В. Емпатійні здібності вчителів. Психологічний аспект / Т.В.Василишина // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – №5. – С. 16-21.
- 38.Ваулина Ю.Е. Подготовка воспитателей–учителей английского языка для дошкольных учреждений / Ю.Е.Ваулина, Е.Л.Фрейдина // Дошкольное воспитание. – М., 1993. – № 4. – С. 31-33.

39. Венгер Л.А. Возможности образовательной работы с одаренными дошкольниками 5-7 лет / Л.А. Венгер // Дошк. восп. – 1995. - №3. – с. 24-29
40. Венгер Л.А. Домашняя школа мышления / Л.А. Венгер, А.Л. Венгер. – М.: Знание, 1994. – 239 с.
41. Вербитский А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный поход / Вербитский А.А. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
42. Вища освіта в Україні: Навчальний посібник / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко; За ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
43. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
44. Волинець К. Наступність у підготовці педагогів-вихователів / К. Волинець // Освіта. – 1998. – 1-8 липня. – с. 1-5.
45. Волков Б.С Психология детства / Б.С Волков, Н.В. Волкова. – М.: АПО, 1997. – 152с.
46. Волосевич І. English poems. Англійські вірші. Для дошкільного віку / І. Волосевич. – Львів. – Аверс. – 2000. – 50 с.
47. Воройский Ф.С. Информатика: Новый систематизированный толковый словарь-справочник: Вводный курс по информатике и вычислительной технике в терминах / Ф.С. Воройский [Гл. ред. Самсоном С.И.] – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Либерия, 2001. – 536с.
48. Воронина Л.В. Использование ИКТ в преподавании русского языка и литературы. – доклад в департаменте образования администрации Владимирской области. Владимирский областной институт усовершенствования учителей, 2005-2006 учебный год [Электронный ресурс] / Л.В. Воронина – Режим доступа: <http://method.vladimir.rcde.ru/getblob.asp?id=1100002393>
49. Выготский Л.С. Мышление и речь. Избр. психол. Исследования / Л.С. Выготский . – М.: Из-во АПН РСФСР, 1978. -147с.

- 50.Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С.Выготский. – М., 1991. – 385с.
- 51.Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6 т. Проблемы общей психологии / Л.С.Выготский Под ред. В.В.Давыдова (Акад. пед. наук СССР). – М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – 504 с.
- 52.Выготский Л.С. Эмоции и их развитие в детском возрасте. Собр.соч: В 6т / Л.С.Выготский. – М.: 1982. – Т.2. – 504с.
- 53.Галузинський В.М. Місце науково-дослідної роботи студентів у концепції вдосконалення підготовки сучасного вчителя /Галузинський В.М., Євтух М.Б., Спіцин Є.С., Шалік З.М. //Нові технології навчання: [наук.-метод. зб.] /Ред. кол.: Б.І.Холод (головний редактор), О.Я.Савченко, О.І.Ященко, А.М.Федяєва та ін. – К.: НМЦВО, 2000. – Вип. 27 – С. 94-104.
- 54.Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н.Д.Гальскова. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
- 55.Гальскова Н.Д. Das lustige ABC bei uns zu Gast. Веселая азбука у нас в гостях: Кн. для дошкольников / Н.Д.Гальскова, О.А.Греч, О.С.Бадалова . – М.: Просвещение, 1993. - 64с.:ил.
- 56.Гвоздев О. М. Як діти дошкільного віку спостерігають явища мови // Дошкільна лінгводидактика: Хрестоматія у 2 ч. / О.М.Гвоздев / Упорядник Богуш А. М. – К.: Вища шк., 1999. – Частина 2. – С. 166 - 175.
- 57.Герасимов И.Г. Научное исследование / И.Г.Герасимов. – М.: Наука, 1972. – 279с.
- 58.Гергель А.Ф. Педагогічні умови ефективності навчання іноземних мов на початковому етапі в середній школі (на матеріалі англійської мови): Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01/ А.Ф.Гергель. – Київський національний університет імені Т.Г.Шевченка.— К., 1995. – 216 с.

59. Гершунский Б.С. Образование в третьем тысячелетии – гармония знания и веры / Гершунский Б.С. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1997. – 120 с.
60. Гершунский Б.С. Философия образования / Гершунский Б.С. – М.: Московский психологический институт, Флинта, 1998. – 432 с.
61. Главацька О. Підготовка майбутніх вчителів до статевого виховання учнів. / О.Главацька // Рід.шк. – 1997. - №10. – с.78-79.
62. Глузман О.В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета теория и путь исследования: Монография / О.В.Глузман. – К.: Поисково-издательское агентство, 1998. – 252с.
63. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / Гончаренко С.У. – К.: АПН України, 1995. – 45 с.
64. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
65. Грама Н.Г. Теоретико-методичні засади фахової підготовки педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей. Дис. на здоб. н.ст. док. пед. наук: спец. 13.00.04 / Н.Г.Грама Харків 2004. – 460с.
66. Григоренко Г.І. Дидактичне тестування у системі самоосвіти педагогів дошкільних навчальних закладів / Г.І.Григоренко, З.П.Дорошенко, Н.В.Маковецька, О.І.Миронюк, О.В.Нікулочкіна / Науковий ред. К.Л.Крутії. – Запоріжжя ТОВ „ЛПС Лтд”, 2002. – 256с.
67. Гуревич. Р. Впровадження нових інформаційних технологій у навчально-виховний процес / Р.Гуревич., М.Кадемія. // Проф.-технічна освіта. – 1999. - №1. – с. 30-33.
68. Гуревич Р.С. Інформатизація навчального процесу як чинник формування особистості майбутніх фахівців / Гуревич Р.С. // Дидактика професійної школи: [зб. наук. праць] / Ред.кол.: С.У. Гончаренко (голова), В.О. Радкевич, І.Є. Каньковський (заст. голови) та ін. – Хмельницький: ХНУ, 2006. – Випуск 4. – С. 92-97.

69. Гуржій А.М. Інформатизації і комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів України – 20 років / А.М.Гуржій, В.Ю.Биков, В.В.Гапон, М.Я.Плескач // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. - №5. – с.3-11.
70. Дем'яненко О.Є. English for children. Англійська для дітей. Програма та методичні рекомендації / О.Є.Дем'яненко. – Запоріжжя: ТОВ"ЛПКС.Лтд", 2000. – 44с.:іл
71. Державна національна програма "Освіта України XXI століття". -К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
72. Дистанционное обучение / [под.ред. Е.С.Полат]. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 192с.
73. Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. – К.: „Богдана”, 2004. – 232с.
74. Дитина в дошкільні роки. Програма розвитку, навчання та виховання дітей. – Запоріжжя: ЛПКС, 2000. – 268с.:іл.
75. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі освіти. Програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів освіти спеціальності 7.01.01.01."Дошкільне виховання"/ [под.ред. Е.С.Полат] Богуш А.М., Гавриш Н.В., Котик Т.М. - Одеса: ПНЦ АПН України, 2002. - 48с.
76. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе: автореф. дис. на соискание учен. степени докт. пед. наук: 13.00.02 /Жалдак М.И. – М., 1989. – 48 с.
77. Жалдак М.І. Формування інформаційної культури вчителя [Електронний ресурс] /Жалдак М.І. – Режим доступу: <http://www.icfcst.kiev.ua>.
78. Жук Ю.О. Методи педагогічних досліджень з використанням глобальної мережі Інтернет / Ю.О.Жук //Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – № 1 – С. 11-14.

- 79.Жук Ю.О. Системні особливості освітнього середовища як об'єкта інформатизації / Ю.О.Жук // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – №2. с.35-38.
- 80.Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник / М.М.Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 112с.
- 81.Загородня Л.П. Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільного виховання: Автореф. дис... канд.. пед. Наук: спец. 13.00.04 / Л.П.Загородня.– К., 2001. – 20 с.
- 82.Закон “Про Національну програму інформатизації” //Відомості Верховної Ради України. – К., 1998. – № 27-28.
- 83.Закон України “Про Вищу освіту” //Офіційний вісник України. – К. 2002. – № 8 (07.03.2002). – С. 327.
- 84.Закон України “Про інформацію”//Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, № 48. – С. 650.
- 85.Закон України “Про освіту” //Законодавство України про освіту: Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – С. 3-27.
- 86.Запорожец А.В. Проблемы развития психики: Избранные психологические труды / А.В. Запорожец. – М., 1986
- 87.Зеньковский В.В. Психология детства / В.В.Зеньковский. – М.: Академия, 1996
- 88.Зигман Л. Чей перевод лучше? (о подготовке воспитателей с правом преподавания иностранного языка в детском саду в пед. колледже №12, Москва) / Л. Зигман // Дошк. воспитание. – 1994. - №10. – с.83-87.
- 89.Зимняя И.А. Ключевые компетентности /Зимняя И.А. //Высшее образование. – 2003. – № 5.
- 90.Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов /Зимняя И.А. – 2-е изд., доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2000. – 384 с.
- 91.Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке /Зимняя И.А.. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1985. – 160 с.

92. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку /Зимняя И.А. – М.: Рус. язык, 1989. – 221 с.
93. Зязюн І.А. Три кити нової філософії освіти: гуманізація, індивідуалізація, інтеграція /Зязюн І.А. //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 74-80.
94. Зязюн І.А. Учитель у контексті державної національної програми "Освіта" /Зязюн І.А. //Психолого-педагогічні новини. – 1994. – № 4. – С. 3-9.
95. Зязюн І. А. Формування особистості радянського вчителя /Зязюн І.А.- К. : Т-во "Знання" УР СР, 1989.- 48 с.
96. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном учреждении / [под ред. Котырло В.К., Кулачковой С.Е.]– К., 1989.
97. Интернет в гуманитарном образовании / [под ред. Е.С.Полат].– М.: ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
98. Каган В.И. Основы оптимизации процесса обучения в высшей школе (Единая методологическая система института: теория и практика): научно-методическое пособие /Каган В.И., Сычеников И.А. – М.: Высшая школа, 1987. – 143 с.
99. Карташова Л.А. Особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов. - Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. Наук: спец. 13.00.04 / Л.А.Карташова . – Київ, 2004. – 20 с.
100. Карташова В.М. Педагогические условия подготовки студентов к обучению дошкольников иностранному языку: Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В.М.Карташова. – М., 1991. – 16 с.
101. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва: Навчальний посібник / М.Д.Касьяненко. – К.: Вища шк., 1993. – 320 с.
102. Климов Е.А. Как выбрать профессию / Климов Е.А.. – М., 1990. – 150 с.

103. Ковтун Н.І. Розмовляємо німецькою. Для допитливих дітей та їх батьків / Н.І.Ковтун, Л.А.Науменко, О.Ю.Шапаренко. – Х.: Торсінг, 2002. – 32с.
104. Ковтун Н.І. Розмовляємо німецькою: Книга для батьків та вихователів/ Н.І.Ковтун, Л.А.Науменко, О.Ю.Шапаренко. – Х.: Торсінг, 2002. – 32с.
105. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие [для студ. сред. пед. учеб. заведений] / С.А.Козлова, Т.А.Куликова. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 416 с.
106. Койчева Т.І. Підготовка майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти. Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Т.І.Койчева. – Одеса, 2004. – 20 с.
107. Коломієць А.М. Інформаційна культура вчителя початкових класів: дис. ... доктора пед. наук. /Коломієць А.М. – К., 2008.
108. Коломієць А.М. Інформаційна культура вчителя початкових класів: монографія /Коломієць А.М. – Вінниця: ВДПУ, 2007. – 379с.
109. Коломієць А.М. Проблеми створення і застосування комп'ютерних тестів для діагностики знань майбутніх учителів початкової школи /Коломієць А.М. //Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: [зб. наук. праць]. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – Випуск 6. – С. 268-277.
110. Кольцова М.М. Ребенок учится говорить / М.М.Кольцова. – М.: Сов.Россия, 1979. – 230с.
111. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л. Кононко. – К.: Ред. журн. „Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.
112. Кононко О.Л. Загальні проблеми соціально-емоційного розвитку дошкільника / Кононко О.Л. // Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). - К., 1998. - С.7-68.
113. Кононко О.Л. Педагогічна майстерність вихователя як чинник соціально-емоційного розвитку дитини / Кононко О.Л. // Кононко О.Л.

- Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). - К., 1998. - С.214-246.
114. Короткий тлумачний словник української мови: близько 6750 слів/ Під ред. Д.Г. Гринчишина. – 2-ге вид., перероб. І допов. – К.: Рад. Шк., 1988. – 320 с.
115. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Г.С.Костюк. – К.: Вища школа, 1989. – 40 с.
116. Красногорский Н.И. Высшая нервная деятельность ребенка / Н.И.Красногорский. – М.:Медгиз, 1958
117. Крутій, Катерина Леонідівна. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (На матеріалі морфології і словотворення): дис... докт. пед. наук: спец. 13.00.02 / К.Л. Крутій ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. - Київ, 2005. - 440 с.
118. Кузьмина Н.В. Проблемы профессиональной подготовки специалистов в вузах /Кузьмина Н.В. // Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах. – Л., Знание, 1970. – С. 47-61.
119. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (развитие ребенка от рождения до 17 лет) / И.Ю.Кулагина. – М., 1997. – Гл.1 – 4.
120. Кулиш В.Г. Курс лекций по методике преподавания английского языка в начальной школе для педагогических училищ и колледжей / В.Г.Кулиш. – Донецк: Юго-Восток, 1999.–169 с.
121. Кучерявий О.Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів: Автореф. дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / О.Г.Кучерявий Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. — К., 2002. — 37 с.
122. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы / В.С.Леднев. – М.: Высшая школа, 1991. – 224 с.

123. Леонтьев А.А. Психологические предпосылки раннего овладения иностранным языком /Леонтьев А.А. // Иностр. яз. в школе. – М., 1985. – № 5. – С. 24-29
124. Леонтьев А.А. Раннее обучение иностранным языкам. Что нас всех объединяет /Леонтьев А.А. // Русский язык за рубежом. – М., 1986. – № 5. – С. 50-53.
125. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность /Леонтьев А.Н. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1977. – 104 с.
126. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики /Леонтьев А.Н. – М.: МГУ, 1981. – 584 с.
127. Лернер И.Я. Проблемное обучение / Лернер И.Я. – М.: Знание, 1974. – 64 с.
128. Лесин В.Н. Як працювати з книгою: Метод. Посібник Лесин В.Н.– К.: Вища школа, 1989.–71 с.
129. Лігоцький А. Різноманітні системи підготовки фахівців / Лігоцький А. // Рід. шк. – 1997. - №9. – с. 71-73.
130. Лурія О.Р. Розгорнуте мовне повідомлення і його народження / Лурія О.Р. // Дошкільна лінгводидактика: [Хрестоматія у 2 ч.] / Упорядник Богуш А. М. – К.: Вища шк., 1999. – Частина 1. – С. 10-13.
131. Луцан Н. Підготовка студентів до організації мовленнєво-ігрової діяльності з дошкільниками / Н. Луцан. - С .209-21 Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: [зб. наук. праць] Вип. 3/1. - Рівне : Волинські обереги, 2002. - 300 с.
132. Ляховицкий М.В. Общая методика обучения иностранным языкам / Ляховицкий М.В. – М., 1991. – С. 17-33.
133. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку / [за ред. З.П.Плохій]. – К., 1991.
134. Мараховський Л. Інформаційні технології як психолого-педагогічна проблема / Мараховський Л. // Шкільний світ. – 2001. – червень. - №23. – с.4-5.

135. Матецкая Е.И. Речевая игра на занятиях английским языком в детском саду: Дис. на соиск. уч. степ. канд. пед. наук. – М.: АПН СССР, 1971. – 204 с.
136. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: [навчальний посібник] / Мойсеюк Н.Є. (5-е видання, доповнене і перероблене). – К., 2007. – 656 с.
137. Московская Н.Л. Интегративный подход в подготовке воспитателя с правом преподавания иностранного языка в детском саду на дошкольном факультете педагогического института. Дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Московская Н.Л.. – М., 1994. – 180 с.
138. Мудрик А.В. Социализация и «Смутное время» / Мудрик А.В. – М., 1991.
139. Нагорна І. Орієнтуємо на професії технічного профілю / Нагорна І. // Рід. шк. – 1997. - №11. – с. 57-59.
140. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 16 с.
141. Негневицкая Е.И. Иностранный язык для самых маленьких: вчера, сегодня, завтра / Негневицкая Е.И. // Иностр. яз. в школе. – М., 1987. – № 6. – С. 20-26.
142. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія /За ред. І.А. Зазюна. – К.: Вид-во "Вінол", 2000. – 636 с.
143. Нестеренко В.В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя. Дис. На здоб. н. ст. канд. пед наук: спец. 13.00.04 / Нестеренко В.В. - Одеса 2003 - 20с.
144. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: [Навчальний посібник для студентів вищих учб. закладів] / Нестеренко В.Г.. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
145. Ніколаєва С.Ю. Концепція підготовки вчителя іноземної мови / Ніколаєва С.Ю. // Іноземні мови. – К., 1995. – № 3-4. – С. 5-10.
146. Николаева С.Ю. О принципах индивидуализации обучения иностранному языку / Николаева С.Ю. // Задачи и перспективы

- интенсификации обучения иностранным языкам в школе и вузе. – К.: КГПИИЯ, 1988. – С. 36-43.
147. Ничкало Н. Професійна освіта України в світовому контексті / Ничкало Н., Роман Р. // Рідна школа. – 1996. - №9 . – 58-60.
148. Ничкало Н.Г. Хто ж працюватиме завтра, або про необхідність державної політики щодо професійної освіти / Ничкало Н.Г. // Требуна, 1996.- № 7-8.
149. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / [под.ред. Е.С.Полат]. – Академия, 2000. – 272с.
150. Новий тлумачний словник української мови в 4-х т. – К.: Аконіт, 1999.– Т. 4.–941 с.
151. Овчарук О.В. Дистанційна освіта в європейських країнах та США у контексті розвитку інноваційних технологій / Овчарук О.В. // Комп'ютер у школі та сім'ї, 2004. - №7. – с. 37-40.
152. Паламарчук В.Ф. Типы вопросов и заданий в учебниках истории и обществоведения / Паламарчук В.Ф. // В кн.: Проблемы школьного учебника. – Вып. 3. – М.: Просвещение, 1976. – С. 138-148.
153. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению / Пассов Е.И. – М.: Просвещение, 1985. – 223 с.
154. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: [Учеб. пособие для студентов сред. пед. учеб. заведений] / С.А.Смирнов, И.Б.Котова, Е.Н. Шиянов (Под ред. С.А. Смирнова). – 2-е изд. испр. и доп. – М.: Издат. центр "Академия", 1999. – 544 с.
155. Педагогика: учебное пособие [для студентов педагогических учебных заведений] /В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс,1998. – 512 с.
156. Педагогіка загальна і дошкільна: Програма для студентів дошкільного відділення вищих педагогічних навчальних закладів освіти. – Полтава, 1996. – 56 с

157. Педагогика / [Под ред. С.П.Баранова, В.А.Сластенина]. – 2-е изд., доп. – М.: Просвещение, 1986. – 336 с.
158. Пенфильд В. Речь и мозговые механизмы / Пенфильд В., Робертс Л. – Л.: Медицина, 1964. – 264 с.
159. Першиков В.И. Толковый словарь по информатике: Более 10000 терминов / В.И.Першиков, В.М.Савинков . – М.: Финансы и статистика, 1991. – 536с.
160. Петухова Л.Є. Використання інформаційних технологій при вивченні дисциплін історико-педагогічного циклу /Петухова Л.Є. //Педагогічні науки: [зб. наук. праць] /Відп. ред. Кузьменко В.В. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2005. – Випуск XXXX. – С. 340-343.
161. Петухова Л.Є. Використання інформаційних технологій у вивченні предмету „Історія педагогіки” /Петухова Л.Є. //Комп’ютер у школі та сім’ї. – 2007. – № 1. – С. 37-39.
162. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: Монографія. – 2-е вид. доп. та перероб / Пехота О.М., Старєва А.М. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2006. – 272с.
163. Підласий І.П. Як підготувати ефективний урок: Книга для вчителя / Підласий І.П.. – К.: Рад. шк., 1989. – С. 90-178
164. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу / Піроженко Т.О. – Запоріжжя: „ЛПС” ЛТД, 2003. – 168с.
165. Плетениціка Л.С. Логіко-математичний розвиток дошкільників (за програмою „Дитина в дошкільні роки”) / Плетениціка Л.С., Крутій К.Л. – Запоріжжя: ТОВ „ЛПС,Лтд”, 2002.– 156 с.
166. Підготовка студентів к работе с учащимися 6-летнего возраста: [Учеб. пособие] / А.Я.Савченко, В.Ф.Олейник, С.А. Коробко, Н.М.Бибики / Под ред. А.Я. Савченко. – К.: Вища шк., 1990. – 263 с.

167. Поздняк Л. Профессиональная подготовка специалиста по дошкольному воспитанию в системе «Педагог. колледж – вуз» / Поздняк Л. // Дошк. воспитание. – 1992. - №7-8. – с.39-42
168. Позняк Л.В. О подготовке специалистов со знанием иностранного языка / Позняк Л.В., Ваулина Ю.С. // Дошкольное воспитание. – М., 1991. – № 8. – С. 12-14
169. Полат Е.С. Некоторые концептуальные положения организации дистанционного обучения иностранному языку на базе компьютерных телекоммуникаций / Полат Е.С. // Иностранные языки в школе. - 1998.- №5,6. - С.6-11,С.18-24.
170. Полонська Т.К. Навчання іноземної мови дітей шестилітнього віку в умовах дитячого садка (на матеріалі англійської мови): Дис... канд.. пед. наук: спец. 13.00.01 / Полонська Т.К. АПН України: Інститут педагогіки. – К., 1993. – 189 с.
171. Полонська Т. My First ABC book. [Навчальний посібник для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку] / Полонська Т. – Тернопіль. – 2002. – 40с.
172. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: [Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Поніманська Т.І. – К.: „Академвидав”, 2004. – 456с.
173. Пониматко А.П. Обучение дошкольников иностранному языку на основе игрового моделирования иноязычного общения: Дис... на соиск. уч. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Пониматко А.П. Минский государственный педагогический институт иностранных языков. – Минск, 1991. – 222 с.
174. Програма педагогічних інститутів з курсу “Методика навчання іноземних мов в дошкільних закладах” для студентів спеціальності “Дошкільне виховання та мова і література (іноземна)” / [Уклад. Л.М.Снопок]. – К., 1988. – 17 с.

175. Програма по англійському, французькому і німецькому мові для дітей дошкільного віку / [Сост. З.Я. Футерман]. – К.: Рад. шк., 1985. – 23 с.
176. Психологічний словар / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – М.: Педагогіка. Пресс, 1996. – 440 с.
177. Професійно-методична підготовка вчителя іноземних мов у педагогічному університеті / [Уклад. Л.В. Калініна та ін]. – К.: Пед. думка, 2000. – 124 с.
178. Пряжников Н.С. Професійне самоопределение в культурно-історическій перспективі / Пряжников Н.С. // Вопр. Психології. – 1996. - №1. – с.62-72.
179. Професійна освіта. Словник / [За ред. Н.Г.Ничкало]. – К.: Вища школа., 2000. – 380 с.
180. Психологічний словар / [Под ред. В.П.Зинченко, Б.Г.Мещерякова]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогіка – Пресс, 1996. – 440 с.
181. Рейпольська О. Англійська мова в різновікових групах / О.Рейпольська // Дошкільне виховання. – 2001. – № 6. – С. 10-11.
182. Рейпольська О.Д. Педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей у різновіковій групі дитячого садка (на матеріалі англійської мови). – Автореф. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.08. «Дошкільна педагогіка» / О.Д. Рейпольська – К., 2004. – 20 с.
183. Резвицкий И.И. Личность. Индивидуальность. Общество. Проблема индивидуальности в ее социально-философском смысле. / И.И.Резвицкий. – М.: Политиздат, 1984. – 141с.
184. Рогова Г.В. Концепція підготовки спеціаліста с правом преподавания иностранного языка детям раннего возраста / Г.В.Рогова, Т.Е.Сахарова // Иностр. яз. в школе. – 1990. – № 6. – С. 78-82.
185. Роман С.В. Раннє навчання іноземної мови як предмет методичної підготовки студентів і фахового вдосконалення вчителів-предметників / С.В.Роман // Іноземні мови. – К., 1995. – № 1. – С. 44-47.

186. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів / О.Я.Савченко //Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 3-6.
187. Савчин М.В. Вікова психологія: навчальний посібник. / М.В.Савчин, Л.П.Василенко – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.
188. Сайко Н.О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку. – Дисер. на зд. наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08. «Дошкільна педагогіка» / Н.О.Сайко – Київ. – 2004
189. Сайко Н.О. Психолого-педагогічні основи підготовки студентів до соціалізації дітей дошкільного віку: Збірник статей “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” / Н.О.Сайко. - // Збірник наук. праць у 2-х част. – Ч – 2. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002.–531с.
190. Семенюк Э.П. Информационная культура общества и прогресс информатики / Семенюк Э.П. //НТИ. – Сер.1. – 1994. – № 1.– С. 2-7.
191. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід / Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / В.А.Семиченко. – К.: ВІПОЛ, 2000. – с. 176-203.
192. Семиченко В.А. Психологические основы профессиональной подготовки студентов вуза: [Учеб. Пособие] / В.А.Семиченко. – Полтава. – 1989. – 86 с.
193. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований / М.Н.Скаткин – М.: Педагогика, 1986. – 152 с.
194. Скидан С.О. Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання // Соціалізація особистості: [Міжкафедральний збірник наукових статей / За ред. А.Й.Капської] / С.О.Скидан. – НПУ, 1998. – С. 151-159
195. Скидан С.О. Дидактичні умови сприймання студентами лекційного матеріалу // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: [Зб. наук.

- праць / За ред. В.І.Євдокимова, О.М.Микитюка] / С.О.Скидан. – Харків: ХДПУ, 1998. – Вип. 8-9. – С. 93-97.
196. Скляренко Н.К. Як навчати сьогодні іноземних мов / Н.К.Скляренко // Іноземні мови. – К., 1995. – № 1. – С. 5-8.
197. Сластєнин В.А. Некоторые методологические подходы к проблеме совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя / В.А.Сластєнин // психолого-педагогічна підготовка учителя у вузі. – Полтава: Вид. „Полтава”, 1992. – С. 5-10.
198. Сластєнин В.А. Педагогика: инновационная деятельность /Сластєнин В.А., Подымова Л.С. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.
199. Сластєнин В.А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В.А.Сластєнин, А.И.Мищенко // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 79-84.
200. Словарь иностранных слов. – М.: Русский язык, 1988. – 619 с.
201. Сметанський М. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів / М.Сметанський // Шлях освіти. – 2000. – № 4. – С. 9-13.
202. Сметанський М. Соціально-педагогічні умови професійного становлення вчителя / М.Сметанський // Рідна школа. – К.: Освіта.– 1995.- № 5.– С. 26-28
203. Снігур О.М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук.: спец. 13.00.09 „Теорія навчання” /Снігур О.М. – К., 2007. – 335 с.
204. Смирнова І.М. Формування інформаційної культури майбутніх вчителів початкових класів. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педаг. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Смирнова І.М. – Київ. – 2000. 20 с.
205. Соколовська С.В. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні іноземної мови дітей шостого року життя. – Автореферат дисертації на

- здобуття наукового ступеня кандидата педаг. наук: спец. 13.00.08. «Дошкільна педагогіка» / С.В.Соколовська. – Київ 2005. – 20 с.
206. Сорока О.М. Психологічні умови застосування комп'ютерних засобів у процесі навчання іноземної мови (на матеріалі дослідження студентів немовних факультетів): Автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / О.М. Сорока / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. — К., 2002. — 19 с.
207. Сорока О.Ю. Педагогічні умови навчання іноземних мов дітей дошкільного віку / О.Ю.Сорока // Вісник Київського міжнародного університету: серія: Педагогічні науки: [збірник наукових праць / ред. Л.В.Артемова] . – Київ: КиМУ. – 2006. – Вип. 8. - С.301-311.
208. Сорока О.Ю. Готовність майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов як педагогічна проблема / О.Ю.Сорока // Вісник Київського міжнародного університету: серія: Педагогічні науки: [збірник наукових праць / ред. Л.В.Артемова]. – Київ: КиМУ. – 2006. – Вип. 9. - С.292-304.
209. Сорока О.Ю. Іноземна мова як аспект підготовки дитини до школи. /О.Ю.Сорока // Початкова школа: [Науково-методичний журнал]. -2007. - №3. - С.28.
210. Сорока О.Ю. Формування інформаційної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / О.Ю.Сорока // Педагогічні науки: [збірник наукових праць / ред. Є.С.Барбіна]. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008.- Вип.49.- С.314-318.
211. Сорока О.Ю. Педагогічні умови використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов / О.Ю.Сорока // Вісник Київського міжнародного університету: серія: Педагогічні науки: [збірник наукових праць / ред. Л.В.Артемова]. – Київ: КиМУ. – 2008. – Вип. 11. - С.252-263.
212. Сосницька Н.Л. Удосконалення навчального експерименту з хвильової оптики засобами нових інформаційних технологій. – Автореферат

- дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педаг. Наук. – Київ 1998. – 24 с.
213. Состояние и перспективы электронного образования. Описание МНИС ФИСТ [Електрон. ресурс] Режим доступу:
<http://weraknew.narod.ru/kp2.htm>
214. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики / Ф.Сосюр. – К.: Основи, 1998. – 324 с.
215. Співаковський О.В. Майбутнє шкільної інформатики. Тенденції розвитку освітніх інформаційно-комунікаційних технологій / О.В.Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. - №5. – с. 24-27.
216. Співаковський О.В. О необходимых предпосылках создания и развития дистанционного образования в высших учебных заведениях: Матер. міжнар. наук.-пр. конф. [„Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи”] / О.В.Співаковський. – Херсон: Айлант. – 2001. – С.131-133.
217. Співаковський О.В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей: монографія / О.В.Співаковський. – Херсон: Айлант. – 2003. – 228 с.
218. Співаковський О.В. Про вплив інформаційних технологій на технології освіти / Співаковський О.В. // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: [зб. наук. праць]. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2001. – Випуск 4. – С. 3-11.
219. Спири́н Л.Ф. Теория и технология решения педагогических задач / Спири́н Л.Ф. – М.: Просвещение, 1976. – 212 с.
220. Спири́н Л.Ф. Формирование профессионально-педагогических умений учителя-воспитателя / Л.Ф.Спири́н. – Ярославль, 1976. – 83 с.
221. Сухомлинский В.А. Разговор с молодым директором школы / В.А.Сухомлинский. – М.: Просвещение, 1982. – 206с.
222. Сухомлинська О.В. Українська педагогіка в персоналіях /Сухомлинська О. В. та ін. – К.: Либідь, 2005 – Т. 1 – 623 с.

223. Сухомлинська О.В. Українська педагогіка в персоналіях / Сухомлинська О. В. та ін. – К.: Либідь, 2005 – Т. 2 – 549 с.
224. Теория и практика педагогического эксперимента / [под.ред. А.И.Пискунова, Г.В.Воробьева]. – М., Педагогика, 1979. – 208с.
225. Технології соціально-педагогічної роботи: [Навчальний посібник / Заг. ред. проф. А.Й. Капської]. – К., 2000. – 372 с.
226. Типові програми підготовки вчителя іноземної мови (бакалавра та спеціаліста). Практика усного та писемного мовлення (основна іноземна мова): Для педагогічних інститутів / [Відп. ред. С.Ю. Ніколаєва]. – К.: КДПШМ, 1993.
227. Тишакова Л.Т. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови . – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педаг. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л.Т.Тишакова. – Київ. – 2004. 20 с.
228. Толковый словарь по основам информационной деятельности/ Укр. Академия информатики, Укр. ин-т научно-техн. и экономич. информации [под ред. Ермолаенко Н.Н.]. – К.: Укр.ИНТЭИ. – 1995. – 252с.
229. Трубіцина О.М. Підготовка майбутніх учителів до рефлексивного управління процесом навчання учнів іноземної мови: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педаг. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / О.М.Трубіцина. – Одеса, 2002. – 20 с
230. Указ Президента України про Національну доктрину розвитку освіти. Від 17 квітня 2002 року № 347/2002, Київ
231. Український педагогічний словник / [За ред. С.Гончаренка]. –К.: Либідь, 1997.–373 с.
232. Уланова О.Б. Английский для дошкольников / О.Б.Уланова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Академия, 2000. – 160 с.
233. Устименко Т.А. Основи міжкультурної взаємодії / Т.А.Устименко. – Полтава, 1998. – 214 с.

234. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Пер. з рос. / Редкол.: В.М. Столетов та ін. – К.: Рад.шк., 1983. – 488 с. (I т.), 360с. (II т.).
235. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии: собр. соч. в 6 т. / Ушинский К.Д. – М.: Педагогика, 1990. – Т.5. – 528 с.
236. Федосеев А.А. О моделях и методах использования информационных технологий в обучении / Федосеев А.А. // Системы и средства информатики. – М.: Наука, Физматлит, 1996. – Вып. 8. – С. 54-68.
237. Федяєва В.Л. Довузівська підготовка абітурієнтів у системі неперервної педагогічної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 „Теорія та історія педагогіки” / Федяєва В.Л.–К., 1996.–25с.
238. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
239. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб / М.М.Фіцула. – К.: „Академвидав”, 2006. – 352с.
240. Фоменко Н.С. Информационно-коммуникационные технологии в обучении иностранным языкам / Фоменко Н.С. // Жизнь НГТУ. - №2 (139), Март 2005 г. – [Электрон. ресурс] Режим доступа: <http://inform.nstu.ru/index.php?type=gizn&stat=232>
241. Фребель Ф. Педагогические сочинения / Ф.Фребель [Перевод с нем.] – Т. 2. – Детский сад. – М.: Книгаизд К.И. Тихомирова, 1913. – С. 423-510.
242. Фуряева Т. Воспитатель детского сада: проблема профессиональной идентичности: О системе подгот. кадров для дошк. учреждений в Австрии и ФРГ. / Т. Фуряева // Дошк. воспитание. – 1994. - №1. – с.56-60.
243. Футерман З.Я. Иностранный язык в детском саду: Вопросы теории и практики / З.Я.Футерман. – К.: Рад. школа., 1984. –144 с.
244. Футерман З.Я. Программа по английскому, французскому и немецкому языкам для детей дошкольного возраста / З.Я.Футерман. – К.: Рад. школа, 1985. – 22 с.

245. Харитоновна Н.В. Формирование профессиональной компетентности будущих педагогов в процессе изучения иностранного языка: Автореф. дис... канд пед. наук. – Магнитогорск, 2002. – 24 с.
246. Хачумян Т.І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів Засобами інформаційних технологій. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педаг. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Т.І.Хачумян. – Харків. – 2005. 20 с.
247. Хроменков Н.А. Образование. Человеческий фактор. Общественный прогресс / Н.А.Хроменков. – М.: Педагогіка, 1989. – 192 с.
248. Царапкина Е.С. Немецкий язык для малышей / Е.С.Царапкина // Иностр. яз. в школе. –1963. – № 6. – С. 48.
249. Центры образования взрослых / [Под ред. Л.Н. Лесохиной, Т.В. Шадриной]. – М.: Педагогика, 1991. – 192 с.
250. Цетлин В.С. Какими профессиональными качествами должен обладать учитель иностранного языка / В.С.Цетлин // Иностр. яз. в школе. – М., 1996. – № 3. – С. 28-30
251. Цільова комплексна програма "Вчитель". Затверджена рішенням колегії Міносвіти і президії Академії педагогічних наук від 29.02.97 р. – № 20/6-5 і №1-7/10-103. – 15 с.
252. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека: Учебное пособие. – 2-е изд., перераб. и доп / Шадриков В.Д. – М.: изд-во «Логос», 1996. – 320с.
253. Шамова Т.И. Активизация учения школьников / Т.И.Шамова. – М.: Педагогика, 1982. – 208 с.
254. Шевченко С.І. Формування комунікативної компетенції в читанні англійською мовою із застосуванням комп'ютерних технологій у вищих навчальних закладах. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педаг. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / С.І.Шевченко. – Київ. – 2004. 22 с.

255. Шестопалюк О.В. Використання інформаційних технологій в підготовці сучасного вчителя /Шестопалюк О.В. //Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: [зб. наук. праць]. – К.-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2006. – Вип. 9. – С. 31-34.
256. Широких О.Б. О профессиональном отборе в системе подготовки учителя начальных классов: [Коломен. пед. ин-т] / О.Б. Широких // Нач. шк. – 1996. - №7. – с.11-12.
257. Шишкова И.А. Английский для малышей. Книга для родителей и преподавателей. / И.А.Шишкова, М.Е.Вербовская [под ред. Бонк Н.А.] - М.: ООО «Издательство «Росмэн-пресс». – 2002. – 192с.
258. Шишов С.Е. Школа: мониторинг качества образования / С.Е.Шишов, В.А.Кальней. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 320 с.
259. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку (програма, методичні рекомендації) / Т.М.Шкваріна [Навч. посібн. для вчителів раннього навчання англ. мови, студентів вищ. пед. навч. закладів]. – Умань, 2003. – 116 с.
260. Шкваріна Т.М. Заняття з англійської мови в дошкільному виховному закладі / Т.М.Шкваріна [Посібник для студентів педагогічних училищ]. – Умань, 1997. – 120 с.
261. Шкваріна Т.М. Заняття з англійської мови у дошкільному навчальному закладі (теорія і практика) / Т.М.Шкваріна [Навч. посібник для вчителів раннього навчання іноземної мови, студентів вищих пед. навч. закладів]. – Умань: Видав.-поліграф. підприємство, 2003. – 250 с.
262. Шкваріна Т.М. Підготовка студентів пед. училищ до навчання дошкільників англійської мови. – Автореф. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.04 „Теорія та історія педагогіки” / Т.М.Шкваріна. – К., 2000. – 19 с.
263. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В.Щерба. – Л., 1974. – 345с.

264. Щербина Е.М. Обучение детей английской разговорной речи в детском саду / Е.М.Щербина // Иностранные языки в школе. – М., 1997. – № 2. – С. 55-59.
265. Эльконин Д.Б. Детская психология / Д.Б.Эльконин. – М.: Учпедгиз, 1960. – 328 с.
266. Эльконин Д.Б. Развитие речи в дошкольном возрасте / Д.Б.Эльконин. – В кн.: Психология детей дошкольного возраста – М., 1984. – 316с.
267. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Д.Б.Эльконин. – М., 1989. – с.362-404
268. Явоненко О.Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу / О.Ф.Явоненко, В.Ф.Савченко // Педагогіка і психологія. – 1996. - №6. – с.167-173.
269. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. Посібник / В.В.Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560с.
270. Anderson T. The optimum age for beginning the study of modern languages / T.Anderson // International Review of Education, 1960. – № 3. – 305 p.
271. Ebert S. Friedrich Fröbel – was uns seine Pädagogik heute noch sagen kann / S.Ebert // Kiga heute, 2003. - №5. – p.6-15.
272. Wright A. Games for Language Learning / A.Wright, B.Betteridge, M.Buckley. –Cambridge, CUP, 1984. – 244 p.